22266

KVINTA HORACIJA FLAKA
IZABRANE PJESME

S KOMENTAROM ZA SREDNJE ŠKOLE

PRIREDIO
DR. JULIJE GOLIK

TREĆE SKRAĆENO IZDANJE

PRIREDIO
DR. VELJKO GORTAN

OVA JE KNJIGA ODOBRENA KAO PRIVREMENA ŠKOLSKA KNJIGA ODLUKOM MINISTARSTVA NASTAVE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE BROJ 47395 — 1941. OD 20. RUJNA 1941.

ZAGREB 1941

IZDANJE NAKLADNOG ODJELA HRVATSKE DRŽAVNE TISKARE

TISAK: HRVATSKI TISKARSKI ZAVOD D. D. ZAGREB, FRANKOPANSKA 12

PREDGOVOR

Horacije je oduvijek bio miljenik zrelijih ljudi, koji su ga, puni životnoga iskustva, mogli dublje shvaćati nego mladež, koja još živi u čarnom carstvu mladosti, koje još ne zapljuskuju valovi životnih potreba i problema. Da bi ipak i naša hrvatska mladež što dublje zaronila u krasnu i umnu poeziju Horacijevu, priredio sam ovo izdanje s obilnim komentarom, koji bi bio prikladan ukloniti mnoge poteškoće, svratiti pozornost na veze misli, približiti pjesnika mladim čitateljima, da ga zavole pa da iz njega, uz poznavanje lijepe forme, crpu vrijedno blago zlatnih misli i načela za sve prilike života, a u prvom redu da u njem nađu nepresušno vrelo rodoljublja i čestita života. Horacije je proživio veliku revoluciju svijeta pa je, vidjevši sve grozote njezine i sva zla, ustao da poput proroka naviješta narodu svomu politički i moralni preporod. Svim je silama pregnuo, da se uklone zla, što su ih krute prilike rodile, pa da se svijet opet vrati k ljubavi domovine i k čestitomu životu. Znao je, da će teško pridobiti stariji naraštaj, koji je u zlu već bio ogreznuo, pa se zato obraća na mlađi naraštaj prikazujući mu prijašnju veličinu Rima i sadašnji pad, te ga potiče, da u svoja srca ucijepi plemenita načela i opet podigne Rim, da bude jak, moćan, strašan vanjskim neprijateljima. Takve će pjesme današnja mladež, koja je također proživjela veliku revoluciju svijeta, lakše shvaćati i iz njih crpsti plemenite pobude. Ali i ostale pjesme tako su pune zdravih misli i vedra shvaćanja života, da će mladež moći u njima steći obilje pouke za život. Pa i duh čovjekoljublja, kojim su zadahnute Horacijeve satire, potiče, da u prosuđivanju ljudskih čina budemo umjereni i pravedni. Poslanice u lijepoj

i ugodnoj formi donose pred nas različne životne probleme prikazujući ih tako zorno, da ih uz pomoć komentara i učitelja mogu shvatiti i oni, koji nijesu filozofski obrazovani. Zato sam i nastojao, da komentarom uklonim poteškoće u razumijevanju, da istaknem smisao i prikažem veze, koje vežu jednu misao za drugu.

Za taj posao upotrijebio sam obilnu literaturu, koju ne ću napose navoditi, no otvoreno kažem, da nema boljega izdanja, koje nijesam ogledao. Više puta želio sam biti opširniji, da pratim pjesnikove misli, ali mi je obzir na opseg knjige nalagao, da budem kraći. Iskustvo će pokazati, gdje bi trebalo što pokratiti ili proširiti ili možda izostaviti.

S ljubavlju sam priređivao ovo izdanje, pa ako naša mladež nađe u njemu onu korist za izgradnju svojega značaja i pogleda na život, koju sam radeći imao pred očima, bit će mi to najmilija plaća za moj trud.

U Zagrebu, na koncu listopada 1919.

Dr. Julije Golik

PREDGOVOR TREĆEM IZDANJU

Ovo je izdanje skraćeno po želji naklade. Latinski je tekst pregledan prema najnovijem kritičkom izdanju Horacija od F. Klingera (Leipzig 1939.).

U komentaru je zadržan isti raspored i način tumačenja, te ima promjena samo u pojedinostima. Pri tom su poslu upotrijebljena novija izdanja Horacijevih djela. (Kiessling-Heinze: Oden und Epoden, VII. izd. Berlin 1930. i Satiren, V. izd. Berlin 1921., Krüger-Hoppe: Episteln, XVI. izd. Leipzig 1920., Sabbadini: Epistulae, II. izd. Torino 1935.).

Metrički je tumač prikazan prema Crusius-ovoj: Römische Metrik, München 1929. i izdanju Horacija od Villeneuve-a, Tome I., Paris 1927.

U Zagrebu, 21. kolovoza 1941.

Dr. Veljko Gortan

METRIKA HORACIJEVIH PJESAMA[1]

Latinske stihove možemo podijeliti u dvije skupine. U prvu ubrajamo one stihove, koji su tako građeni, da se u njima jedan ritmički motiv ponavlja više puta. Manje ritmičke motive te vrste zovemo stopama, a veće metrima. Takvi su stihovi na pr. jampska heksapodija ili jampski senar, jampski trimetar, daktilski heksametar i drugi, koje možemo dijeliti na pojedine stope, odnosno metre.

Drugoj skupini pripadaju oni stihovi, koji se ne mogu rastavljati na jednake stope ili metre, već su cjelina, koja se jedino stankama može dijeliti na 2 ili 3 dijela. Ti su stihovi preuzeti u rimsko pjesništvo iz grčke lirike, t. j. iz takva pjesništva, koje je prvobitno bilo određeno za pjevanje, a ne za recitaciju.

Uz Katula osobito je Horacije obogatio rimsko pjesništvo mnogim metričkim tvorevinama uvedenim iz grčke lirike. Glavni su mu uzor bili eolski pjesnici Alkej i Sapfa, pa sam s ponosom ističe, da je »princeps Aeolium carmen ad Italos deduxisse modos«. (Carm. III. 30, 13 i d.).

Takve stihove upotrebljava Horacije u svojim lirskim pjesmama — carmina. Većinom su udruženi u strofe, tako da je mali broj pjesama sastavljenih κατὰ στίχον, t. j. tako, da se isti stih stalno ponavlja.

---

1) Uzete su u obzir samo pjesme, koje se nalaze u ovom izdanju.

I. CARMINA

a) Stihovi, koji dolaze sami za sebe izvan strofa:[1])

1. Manji asklepijadski[2]) stih:

–́ – –́ ⏑⏑ –́ || –́ ⏑⏑ –́ ⏑ ⏑́

Primjer: Máecenás atavís || édite régibús, (Carm. I. 1, 1.).
Carm. I. 1. i III. 30.

2. Veći asklepijadski stih:

–́ – –́ ⏑⏑ –́ || –́ ⏑⏑ –́ || –́ ⏑⏑ –́ ⏑ ⏑́

Primjer: Tú ne quáesierís || (scíre nefás) || quém mihi, quém tibí (Carm. I. 11, 1.)

Taj je stih jednak manjem asklepijadskom s horijambom (–́ ⏑⏑ –́) između prvog i drugog dijela.
Carm. I. 11 i I. 18.

b) Strofe od 2 stiha:

1. Asklepijadska strofa (Glyconea asclepiadea)

–́ – –́ ⏑⏑ –́ ⏑ ⏑́ = glikonej

–́ – –́ ⏑⏑ –́ || –́ ⏑⏑ –́ ⏑ ⏑́ = manji asklepijadski stih

Primjer: Síc te díva poténs Yyprí,
Síc fratrés Helenáe, || lúcida síderá (Carm. I. 3, 1—2.)
Carm. I. 3; III. 9; III. 24.

2. Manja arhiloška strofa (Archilochea minor)

–́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ || ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ = daktilski heksametar

–́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | ⏑́ = hemiepes[3])

Primjer: Díffugére nivés, || redeúnt iam grámina cámpis

1) T. zv. Meineke-ov zakon, da se sve Horacijeve lirske pjesme (carmina) sastoje od strofa po 4 stiha, nije više općeno prihvaćen u metrici. Isp. Villeneuve, Horace, Tome I (g. 1927.) str. LXXIX. i Crusius: Römische Metrik (g. 1929.), str. 86.

2) Nazvan po helenističkom pjesniku Asklepijadu. Tako su i po drugim grčkim pjesnicima, kao Alkeju, Sapfi, Arhilohu, Hiponaktu, Glikonu, Ferekratu, pojedini stihovi dobili ime u metrici.

3) Grčki znači: polovica heksametra (ἥμι – polovica, ἔπος – epski stih, heksametar).

Árboribúsque comáe; (Carm. IV. 7, 1—2.)

Hemiepes je stih, koji je jednak dijelu daktilskog heksametra do cezure penthemimeres — semiquinaria.
Carm. IV. 7.

3. Veća arhiloška strofa (Archilochea maior)

–́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ || ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ || –́ ⏑ –́ ⏑ –́ – = arhiloški stih

⏑ –́ ⏑ –́ | ⏑ || –́ ⏑ –́ | ⏑ –́ ⏑ = jampski katalektički trimetar

Primjer: Sólvitur ácris hiéms || gratá vice || véris ét Favóni,
Trahúntque síccas || máchinaé carínas,
(Carm. I. 4, 1—2.)

Arhiloški je stih sastavljen od daktilskog tetrametra i itifalika, koji je jednak katalektičkom trohejskom dimetru.
Carm. I. 4.

4. Hiponaktijska strofa (Hipponactea).

–́ ⏑ –́ ⏑ | –́ ⏑ ⏑́ = trohejski katalektički dimetar

⏑ –́ ⏑ –́ | ⏑ || –́ ⏑ –́ | ⏑ –́ ⏑ = jampski katalektički trimetar

Primjer: Nón ebúr neque áureúm
Meá renídet || ín domó lacúnar (Carm. II. 18, 1—2.)
Carm. II. 18.

c) Strofe od 4 stiha:

Sapfička strofa (Sapphica minor)[1])

–́ ⏑ –́ – –́ || ⏑⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ = sapfički jedanaesterac
–́ ⏑ –́ – –́ || ⏑⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ = sapfički jedanaesterac
–́ ⏑ –́ – –́ || ⏑⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ = sapfički jedanaesterac
–́ ⏑⏑ –́ ⏑ = adonij

Primjer: Íntegér vitaé || scelerísque púrus
Nón egét Maurís || iaculís neque árcu
Néc venénatís || gravidá sagíttis,
Fúsce, pharétra (Carm. I. 22, 1—4.)

Carm. I. 10; I. 22; II. 10; Carmen saeculare.

1) Za razliku od Sapphica maior, koja se također nalazi kod Horacija (carm. I. 8).

2. Alkejska strofa (Alcaica).

⏒ ⏑́– ⏑ ⏑́– || ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– ⏑ ⏒́ = alkejski jedanaesterac
⏒ ⏑́– ⏑ ⏑́– || ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– ⏑ ⏒́ = alkejski jedanaesterac
⏒ ⏑́– ⏑ ⏑́– – ⏑́– ⏑ ⏑́– ⏒ = alkejski deveterac
⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– ⏑ ⏑́– ⏒ = alkejski deseterac

Primjer: Odí profánum || vólgus et árceó.
Favéte línguis: || cármina nón priús
Audíta Músarúm sacérdos
Vírginibús puerísque cánto. (Carm. III 1, 1—4.)

Carm. I. 9; I. 35; I. 37; II. 3; II. 13; II. 14; II. 15; II. 17; III. 1; III. 2; III. 3; III. 6; IV. 15.

3. Prva asklepijadska strofa (Asclepiadea glyconea).

⏑́– – ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– || ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– ⏑ ⏒́ = manji asklepijadski stih
⏑́– – ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– || ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– ⏑ ⏒́ = manji asklepijadski stih
⏑́– – ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– || ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– ⏑ ⏒́ = manji asklepijadski stih
⏑́– – ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– ⏑ ⏒́ = glikonej

Carm. IV. 12.

4. Druga asklepijadska strofa (Asclepiadea pherecratea glyconea).

⏑́– – ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– || ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– ⏑ ⏒́ = manji asklepijadski stih
⏑́– – ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– || ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– ⏑ ⏒́ = manji asklepijadski stih
⏑́– – ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– ⏒ = ferekratej
⏑́– – ⏑́– ⏑ ⏑ ⏑́– ⏑ ⏒́ = glikonej

Ferekratej je katalektički glikonej, naime glikonej bez posljednjeg sloga.

Carm. I. 14.

II. EPODON LIBER (IAMBI)

1. Jampska epoda

⏒ ⏑́– ⏑ ⏑́– | ⏒ || ⏑́– ⏑ ⏑́– | ⏒ ⏑́– ⏑ ⏒́ = jampski trimetar
⏒ ⏑́– ⏑ ⏑́– | ⏒ ⏑́– ⏑ ⏒́ = jampski dimetar

Primjer: Beátus ílle || quí procúl negótiís,

Ut prísca géns mortáliúm, (Epod. 2, 1—2.)

To je temeljni oblik jampske epode, koji Horacije najčešće upotrebljava. Kako se kratki slog na početku svakog metra kao syllaba anceps može zamijeniti dugim slogom, a taj opet razriješiti u 2 kratka, pa nadalje, kako se i prvobitno dugi slogovi mogu razriješiti u 2 kratka, nemamo kod jampskih metara točno određen broj slogova. To je zamjenjivanje i razrješivanje češće u jampskom trimetru nego u dimetru. Ako uzmemo u obzir sve moguće promjene, shema je jampskog trimetra ovakva:

⏒ ⏑́– ⏑ ⏑́⏑ | ⏒ || ⏑́⏑ ⏑ ⏑́⏑ | ⏒ ⏑́⏑ ⏑ ⏒́

Kao primjer evo jampskog trimetra sa 15 slogova:

⏑ ⏑ ⏑́– ⏑ ⏑́ ⏑ | ⏑ || ⏑́– ⏑ ⏑́– | ⏑ ⏑ ⏑́– ⏑ ⏑́–
Pavidúmque lépor(em) et || ádvenám laqueó gruém (epod. 2, 35)

Epod. 2; 6; 7.

2. Daktilo-jampska epoda

⏑́– ⏒ | ⏑́– ⏒ | ⏑́– || ⏒ | ⏑́– ⏒ | ⏑́– ⏑ ⏑ | ⏑́– ⏒ = daktilski heksametar
⏑ ⏑́– | ⏑ ⏑́– | ⏑ || ⏑́– | ⏑ ⏑́– | ⏑ ⏑́– | ⏑ ⏑́– = jampska heksapodija[1])

Primjer: Áltera íam teritúr || bellís civílibus áetas,
Suís et ípsa || Róma víribús ruít. (Epod. 16, 1—2.)

Epod. 16.

III. SATURAE I EPISTULAE

Sve su sastavljene u daktilskom heksametru.

1) od ἕξ = sex i πούς, ποδός = pes, pedis; stih, koji se sastoji od 6 stopa.

1. TEKST

Q. HORATI FLACCI

CARMINUM

LIBER PRIMUS

I

Maecenas atavis edite regibus,
O et praesidium et dulce decus meum:
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse iuvat metaque fervidis
Evitata rotis palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad deos;
Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus;
Illum, si proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis.
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros Attalicis condicionibus
Numquam demoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare;
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens otium et oppidi
Laudat rura sui: mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.
Est qui nec veteris pocula Massici
Nec partem solido demere de die

Spernit, nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae.
Multos castra iuvant et lituo tubae
Permixtus sonitus bellaque matribus
Detestata; manet sub Iove frigido
Venator tenerae coniugis inmemor,
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
Me doctarum hederae praemia frontium
Dis miscent superis, me gelidum nemus
Nympharumque leves cum Satyris chori
Secernunt populo, si neque tibias
Euterpe cohibet nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
Quodsi me lyricis vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

III

Sic te diva potens Cypri,
  Sic fratres Helenae, lucida sidera,
Ventorumque regat pater
  Obstrictis aliis praeter Iapyga,
Navis, quae tibi creditum
  Debes Vergilium: finibus Atticis
Reddas incolumem precor
  Et serves animae dimidium meae.
Illi robur et aes triplex
  Circa pectus erat, qui fragilem truci
Conmisit pelago ratem
  Primus, nec timuit praecipitem Africum
Decertantem Aquilonibus
  Nec tristis Hyadas nec rabiem Noti,

Quo non arbiter Hadriae
  Maior, tollere seu ponere volt freta.
Quem mortis timuit gradum
  Qui siccis oculis monstra natantia,
Qui vidit mare turgidum et
  Infamis scopulos Acroceraunia?
Nequiquam deus abscidit
  Prudens Oceano dissociabili
Terras, si tamen inpiae
  Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
  Gens humana ruit per vetitum nefas,
Audax Iapeti genus
  Ignem fraude mala gentibus intulit.
Post ignem aetheria domo
  Subductum macies et nova febrium
Terris incubuit cohors,
  Semotique prius tarda necessitas
Leti corripuit gradum.
  Expertus vacuum Daedalus aera
Pinnis non homini datis;
  Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus ardui est:
  Caelum ipsum petimus stultitia neque
Per nostrum patimur scelus
  Iracunda Iovem ponere fulmina.

IV.

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni,
  Trahuntque siccas machinae carinas,
Ac neque iam stabulis gaudet pecus aut arator igni,
  Nec prata canis albicant pruinis.

Iam Cytherea choros ducit Venus imminente luna,
  Iunctaeque Nymphis Gratiae decentes
Alterno terram quatiunt pede, dum gravis Cyclopum
  Volcanus ardens visit officinas.
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto
  Aut flore, terrae quem ferunt solutae;
Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
  Seu poscat agna sive malit haedo.
Pallida Mors aequo pulsat pede pauperum tabernas
  Regumque turris. O beate Sesti,
Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam;
  Iam te premet nox fabulaeque Manes
Et domus exilis Plutonia; quo simul mearis,
  Nec regna vini sortiere talis
Nec tenerum Lycidan mirabere, quo calet iuventus
  Nunc omnis et mox virgines tepebunt.

IX

Vides ut alta stet nive candidum
Soracte, nec iam sustineant onus
  Silvae laborantes, geluque
    Flumina constiterint acuto.

Dissolve frigus ligna super foco
Large reponens atque benignius
  Deprome quadrimum Sabina,
    O Thaliarche, merum diota.

Permitte divis cetera, qui simul
Stravere ventos aequore fervido
  Deproeliantis, nec cupressi
    Nec veteres agitantur orni.

Quid sit futurum cras, fuge quaerere, et
Quem Fors dierum cumque dabit, lucro
  Adpone, nec dulcis amores
    Sperne puer neque tu choreas,

Donec virenti canities abest
Morosa. Nunc et campus et areae
  Lenesque sub noctem susurri
    Conposita repetantur hora,

Nunc et latentis proditor intimo
Gratus puellae risus ab angulo,
  Pignusque dereptum lacertis
    Aut digito male pertinaci.

X

Mercuri, facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus et decorae
  More palaestrae,

Te canam, magni Iovis et deorum
Nuntium curvaeque lyrae parentem,
Callidum quidquid placuit iocoso
  Condere furto.

Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetra
  Risit Apollo.

Quin et Atridas duce te superbos
Ilio dives Priamus relicto
Thessalosque ignis et iniqua Troiae
  Castra fefellit.

Tu pias laetis animas reponis
Sedibus virgaque levem coerces
Aurea turbam, superis deorum
Gratus et imis.

XI

Tu ne quaesieris (scire nefas) quem mihi, quem tibi
Finem di dederint, Leuconoe, nec Babylonios
Temptaris numeros. Ut melius, quidquid erit, pati!
Seu pluris hiemes seu tribuit Iuppiter ultimam,
Quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum: sapias, vina liques, et spatio brevi
Spem longam reseces. Dum loquimur, fugerit invida
Aetas: carpe diem, quam minimum credula postero.

XIV

O navis, referent in mare te novi
Fluctus. O quid agis? Fortiter occupa
Portum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus

Et malus celeri saucius Africo
Antemnaeque gemant, ac sine funibus
Vix durare carinae
Possint imperiosius

Aequor? Non tibi sunt integra lintea,
Non di, quos iterum pressa voces malo.
Quamvis Pontica pinus,
Silvae filia nobilis,

Iactes et genus et nomen inutile:
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu, nisi ventis
Debes ludibrium, cave.

Nuper sollicitum quae mihi taedium,
Nunc desiderium curaque non levis,
Interfusa nitentis
Vites aequora Cycladas.

XVIII

Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem
Circa mite solum Tiburis et moenia Catili.
Siccis omnia nam dura deus proposuit neque
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.
Quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat?
Quis non te potius, Bacche pater, teque, decens Venus?
Ac ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata, monet Sithoniis non levis Euhius,
Cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,
Invitum quatiam nec variis obsita frondibus
Sub divum rapiam. Saeva tene cum Berecyntio
Cornu tympana, quae subsequitur caecus amor sui
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem
Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

XXII

Integer vitae scelerisque purus
Non eget Mauris iaculis neque arcu
Nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra,

Sive per Syrtis iter aestuosas
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum vel quae loca fabulosus
Lambit Hydaspes.

Namque me silva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen et ultra
Terminum curis vagor expeditis,
Fugit inermem,

Quale portentum neque militaris
Daunias latis alit aesculetis
Nec Iubae tellus generat, leonum
Arida nutrix.

Pone me pigris ubi nulla campis
Arbor aestiva recreatur aura,
Quod latus mundi nebulae malusque
Iuppiter urget;

Pone sub curru nimium propinqui
Solis, in terra domibus negata:
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

XXXV

O diva , gratum quae regis Antium,
Praesens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus vel superbos
Vertere funeribus triumphos:

Te pauper ambit sollicita prece
Ruris colonus, te dominam aequoris
Quicumque Bithyna lacessit
Carpathium pelagus carina;

Te Dacus asper, te profugi Scythae
Urbesque gentesque et Latium ferox
Regumque matres barbarorum et
Purpurei metuunt tyranni,

Iniurioso ne pede proruas
Stantem columnam neu populus frequens
Ad arma cessantis ad arma
Concitet imperiumque frangat.

Te semper anteit saeva Necessitas,
Clavos trabalis et cuneos manu
Gestans aena nec severus
Uncus abest liquidumque plumbum;

Te Spes et albo rara Fides colit
Velata panno, nec comitem abnegat,
Utcumque mutata potentis
Veste domos inimica linquis,

At volgus infidum et meretrix retro
Periura cedit, diffugiunt cadis
Cum faece siccatis amici
Ferre iugum pariter dolosi:

Serves iturum Caesarem in ultimos
Orbis Britannos et iuvenum recens
Examen Eois timendum
Partibus Oceanoque rubro.

Heu heu, cicatricum et sceleris pudet
Fratrumque. Quid nos dura refugimus
Aetas, quid intactum nefasti
Liquimus? unde manum iuventus

Metu deorum continuit? quibus
Pepercit aris? O utinam nova
Incude diffingas retusum in
Massagetas Arabasque ferrum!

XXXVII

Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus, nunc Saliaribus
Ornare pulvinar deorum
Tempus erat dapibus, sodales.

Antehac nefas depromere Caecubum
Cellis avitis, dum Capitolio
Regina dementis ruinas,
Funus et imperio parabat

Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum, quidlibet inpotens
Sperare fortunaque dulci
Ebria. Sed minuit furorem

Vix una sospes navis ab ignibus,
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Caesar ab Italia volantem

Remis adurgens, accipiter velut
Mollis columbas aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Haemoniae, daret ut catenis

Fatale monstrum: quae generosius
Perire quaerens nec muliebriter
Expavit ensem nec latentis
Classe cita reparavit oras,

Ausa et iacentem visere regiam
Voltu sereno, fortis et asperas
Tractare serpentes, ut atrum
Corpore conbiberet venenum,

Deliberata morte ferocior:
Saevis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

CARMINUM

LIBER ALTER

II

Nullus argento color est avaris
Abdito terris, inimice lamnae
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.

Vivet extento Proculeius aevo,
Notus in fratres animi paterni;
Illum aget pinna metuente solvi
Fama superstes.

Latius regnes avidum domando
Spiritum quam si Libyam remotis
Gadibus iungas et uterque Poenus
Serviat uni:

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis et aquosus albo
Corpore languor.

Redditum Cyri solio Phrahaten
Dissidens plebi numero beatorum
Eximit virtus populumque falsis
Dedocet uti

Vocibus, regnum et diadema tutum
Deferens uni propriamque laurum,
Quisquis ingentis oculo inretorto
Spectat acervos.

III

Aequam memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Laetitia, moriture Delli,

Seu maestus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum bearis
Interiore nota Falerni.

Quo pinus ingens albaque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis? Quid obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo?

Huc vina et unguenta et nimium brevis
Flores amoenae ferre iube rosae,
Dum res et aetas et sororum
Fila trium patiuntur atra.

Cedes coemptis saltibus et domo
Villaque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes et exstructis in altum
Divitiis potietur heres.

Divesne prisco natus ab Inacho
Nil interest an pauper et infima
De gente sub divo moreris,
Victima nil miserantis Orci:

Omnes eodem cogimur, omnium
Versatur urna serius ocius
   Sors exitura et nos in aeternum
      Exsilium inpositura cumbae.

VII

O saepe mecum tempus in ultimum
Deducte Bruto militiae duce,
   Quis te redonavit Quiritem
      Dis patriis Italoque caelo,

Pompei, meorum prime sodalium,
Cum quo morantem saepe diem mero
   Fregi coronatus nitentis
      Malobathro Syrio capillos?

Tecum Philippos et celerem fugam
Sensi relicta non bene parmula,
   Cum fracta virtus et minaces
      Turpe solum tetigere mento:

Sed me per hostis Mercurius celer
Denso paventem sustulit aere,
   Te rursus in bellum resorbens
      Unda fretis tulit aestuosis.

Ergo obligatam redde Iovi dapem
Longaque fessum militia latus
   Depone sub lauru mea nec
      Parce cadis tibi destinatis.

Oblivioso levia Massico
Ciboria exple, funde capacibus
   Unguenta de conchis. Quis udo
      Deproperare apio coronas

Curatve myrto? Quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? Non ego sanius
   Bacchabor Edonis: recepto
      Dulce mihi furere est amico.

X

Rectius vives, Licini, neque altum
Semper urgendo neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
   Litus iniquum.

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
   Sobrius aula.

Saepius ventis agitatur ingens
Pinus et celsae graviore casu
Decidunt turres feriuntque summos
   Fulgura montis.

Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene praeparatum
Pectus: informis hiemes reducit
   Iuppiter, idem

Submovet; non , si male nunc, et olim
Sic erit: quondam cithara tacentem
Suscitat Musam neque semper arcum
   Tendit Apollo.

Rebus angustis animosus atque
Fortis adpare,sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
   Turgida vela.

XIII

Ille et nefasto te posuit die,
Quicumque primum, et sacrilega manu
Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem opprobriumque pagi;

Illum et parentis crediderim sui
Fregisse cervicem et penetralia
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis; ille venena Colcha

Et quidquid usquam concipitur nefas
Tractavit, agro qui statuit meo
Te, triste lignum, te caducum
In domini caput inmerentis.

Quid quisque vitet, numquam homini satis
Cautum est in horas. Navita Bosphorum
Poenus perhorrescit neque ultra
Caeca timet aliunde fata,

Miles sagittas et celerem fugam
Parthi, catenas Parthus et Italum
Robur: sed inprovisa leti
Vis rapuit rapietque gentis.

Quam paene furvae regna Proserpinae
Et iudicantem vidimus Aeacum
Sedesque discretas piorum et
Aeoliis fidibus querentem

Sappho puellis de popularibus,
Et te sonantem plenius aureo,
Alcaee, plectro dura navis,
Dura fugae mala, dura belli.

Utrumque sacro digna silentio
Mirantur umbrae dicere, sed magis
Pugnas et exactos tyrannos
Densum umeris bibit aure volgus.

Quid mirum, ubi illis carminibus stupens
Demittit atras belua centiceps
Auris et intorti capillis
Eumenidum recreantur angues?

Quin et Prometheus et Pelopis parens
Dulci laborem decipitur sono
Nec curat Orion leones
Aut timidos agitare lyncas.

XIV

Eheu fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni nec pietas moram
Rugis et instanti senectae
Adferet indomitaeque morti,

Non, si trecenis quotquot eunt dies,
Amice, places inlacrimabilem
Plutona tauris, qui ter amplum
Geryonen Tityonque tristi

Conpescit unda, scilicet omnibus,
Quicumque terrae munere vescimur,
Enaviganda, sive reges
Sive inopes erimus coloni.

Frustra cruento marte carebimus
Fractisque rauci fluctibus Hadriae,
Frustra per autumnos nocentem
Corporibus metuemus austrum:

Visendus ater flumine languido
Cocytos errans et Danai genus
Infame damnatusque longi
Sisyphus Aeolides laboris,

Linquenda tellus et domus et placens
Uxor, neque harum, quas colis, arborum
Te praeter invisas cupressos
Ulla brevem dominum sequetur.

Absumet heres Caecuba dignior
Servata centum clavibus et mero
Tinguet pavimentum superbo,
Pontificum potiore cenis.

XV

Iam pauca aratro iugera regiae
Moles relinquent, undique latius
Extenta visentur Lucrino
Stagna lacu platanusque caelebs

Evincet ulmos. Tum violaria et
Myrtus et omnis copia narium
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori,

Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli
Praescriptum et intonsi Catonis
Auspiciis veterumque norma:

Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum; nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton

Nec fortuitum spernere caespitem
Leges sinebant, oppida publico
Sumptu iubentes et deorum
Templa novo decorare saxo.

XVII

Cur me querelis exanimas tuis?
Nec dis amicum est nec mihi te prius
Obire, Maecenas, mearum
Grande decus columenque rerum.

A, te meae si partem animae rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec carus aeque nec superstes
Integer? Ille dies utramque

Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcumque praecedes, supremum
Carpere iter comites parati.

Me nec Chimaerae spiritus igneae,
Nec si resurgat centimanus Gyges
Divellet umquam: sic potenti
Iustitiae placitumque Parcis.

Seu Libra seu me Scorpios adspicit
Formidolosus pars violentior
Natalis horae seu tyrannus
Hesperiae Capricornus undae,

Utrumque nostrum incredibili modo
Consentit astrum: Te Iovis inpio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit volucrisque Fati

Tardavit alas, cum populus frequens
Laetum theatris ter crepuit sonum:
  Me truncus inlapsus cerebro
    Sustulerat, nisi Faunus ictum

Dextra levasset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas
  Aedemque votivam memento:
    Nos humilem feriemus agnam.

XVIII

Non ebur neque aureum
  Mea renidet in domo lacunar,
Non trabes Hymettiae
  Premunt columnas ultima recisas
Africa neque Attali
  Ignotus heres regiam occupavi,
Nec Laconicas mihi
  Trahunt honestae purpuras clientae.
At fides et ingeni
  Benigna vena est pauperemque dives
Me petit: nihil supra
  Deos lacesso nec potentem amicum
Largiora flagito,
  Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die
  Novaeque pergunt interire lunae:
Tu secanda marmora
  Locas sub ipsum funus et sepulcri
Inmemor struis domos
  Marisque Baiis obstrepentis urges
Submovere litora,
  Parum locuples continente ripa:
Quid quod usque proximos
  Revellis agri terminos et ultra

Limites clientium
  Salis avarus? Pellitur paternos
In sinu ferens deos
  Et uxor et vir sordidosque natos.
Nulla certior tamen
  Rapacis Orci fine destinata
Aula divitem manet
  Erum. Quid ultra tendis? Aequa tellus
Pauperi recluditur
  Regumque pueris, nec satelles Orci
Callidum Promethea
  Revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum atque Tantali
  Genus coercet, hic levare functum
Pauperem laboribus
  Vocatus atque non vocatus audit.

CARMINUM

LIBER TERTIUS

I

Odi profanum volgus et arceo.
Favete linguis: carmina non prius
  Audita Musarum sacerdos
    Virginibus puerisque canto.

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Iovis,
  Clari Giganteo triumpho,
    Cuncta supercilio moventis.

Est ut viro vir latius ordinet
Arbusta sulcis, hic generosior
  Descendat in campum petitor,
    Moribus hic meliorque fama

Contendat, illi turba clientium
Sit maior: aequa lege Necessitas
  Sortitur insignis et imos,
    Omne capax movet urna nomen.

Destrictus ensis cui super inpia
Cervice pendet, non Siculae dapes
  Dulcem elaborabunt saporem,
    Non avium citharaeque cantus

Somnum reducent: somnus agrestium
Lenis virorum non humilis domos
  Fastidit umbrosamque ripam,
    Non Zephyris agitata tempe.

Desiderantem quod satis est neque
Tumultuosum sollicitat mare
  Nec saevus Arcturi cadentis
    Impetus aut orientis Haedi,

Non verberatae grandine vineae
Fundusque mendax, arbore nunc aquas
  Culpante, nunc torrentia agros
    Sidera, nunc hiemes iniquas.

Contracta pisces aequora sentiunt
Iactis in altum molibus: huc frequens
  Caementa demittit redemptor
    Cum famulis dominusque terrae

Fastidiosus; sed Timor et Minae
Scandunt eodem quo dominus, neque
  Decedit aerata triremi et
    Post equitem sedet atra Cura.

Quodsi dolentem nec Phrygius lapis
Nec purpurarum sidere clarior
  Delenit usus nec Falerna
    Vitis Achaemeniumque costum,

Cur invidendis postibus et novo
Sublime ritu moliar atrium?
  Cur valle permutem Sabina
    Divitias operosiores?

II

Angustam amice pauperiem pati
Robustus acri militia puer
Condiscat et Parthos ferocis
Vexet eques metuendus hasta

Vitamque sub divo et trepidis agat
In rebus. Illum ex moenibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
Prospiciens et adulta virgo

Suspiret, eheu, ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira caedis.

Dulce et decorum est pro patria mori:
Mors et fugacem persequitur virum
Nec parcit inbellis iuventae
Poplitibus timidoque tergo.

Virtus repulsae nescia sordidae
Intaminatis fulget honoribus
Nec sumit aut ponit securis
Arbitrio popularis aurae:

Virtus recludens inmeritis mori
Caelum negata temptat iter via
Coetusque volgaris et udam
Spernit humum fugiente pinna.

Est et fideli tuta silentio
Merces: vetabo, qui Cereris sacrum
Volgarit arcanae, sub isdem
Sit trabibus fragilemque mecum

Solvat phaselon: saepe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum;
Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede Poena claudo.

III

Iustum et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava iubentium,
Non voltus instantis tyranni
Mente quatit solida neque Auster,

Dux inquieti turbidus Hadriae,
Nec fulminantis magna manus Iovis;
Si fractus inlabatur orbis,
Inpavidum ferient ruinae.

Hac arte Pollux et vagus Hercules
Enisus arcis attigit igneas,
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibet ore nectar,

Hac te merentem, Bacche pater, tuae
Vexere tigres indocili iugum
Collo trahentes, hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit,

Gratum elocuta consiliantibus
Iunone divis: 'Ilion, Ilion
Fatalis incestusque iudex
Et mulier peregrina vertit

In pulverem, ex quo destituit deos
Mercede pacta Laomedon, mihi
Castaeque damnatum Minervae
Cum populo et duce fraudulento.

Iam nec Lacaenae splendet adulterae
Famosus hospes nec Priami domus
Periura pugnacis Achivos
Hectoreis opibus refringit,

Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit: protinus et gravis
Iras et invisum nepotem,
Troica quem peperit sacerdos,

Marti redonabo. Illum ego lucidas
Inire sedes, discere nectaris
Sucos et adscribi quietis
Ordinibus patiar deorum.

Dum longus inter saeviat Ilion
Romamque pontus, qualibet exsules
In parte regnanto beati;
Dum Priami Paridisque busto

Insultet armentum et catulos ferae
Celent inultae, stet Capitolium
Fulgens triumphatisque possit
Roma ferox dare iura Medis.

Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras, qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Qua tumidus rigat arva Nilus.

Aurum inrepertum et sic melius situm,
Cum terra celat, spernere fortior
Quam cogere humanos in usus
Omne sacrum rapiente dextra,

Quicumque mundo terminus obstitit,
Hunc tanget armis, visere gestiens
Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulae pluviique rores.

Sed bellicosis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimium pii
Rebusque fidentes avitae
Tecta velint reparare Troiae.

Troiae renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur
Ducente victrices catervas
Coniuge me Iovis et sorore.

Ter si resurgat murus aeneus
Auctore Phoebo, ter pereat meis
Excisus Argivis, ter uxor
Capta virum puerosque ploret.'

Non hoc iocosae conveniet lyrae.
Quo, Musa, tendis? Desine pervicax
Referre sermones deorum et
Magna modis tenuare parvis.

VI

Delicta maiorum inmeritus lues,
Romane, donec templa refeceris
Aedisque labentis deorum et
Foeda nigro simulacra fumo.

Dis te minorem quod geris, imperas.
Hinc omne principium, huc refer exitum:
Di multa neglecti dederunt
Hesperiae mala luctuosae.

Iam bis Monaeses et Pacori manus
Inauspicatos contudit inpetus
Nostros et adiecisse praedam
Torquibus exiguis renidet;

Paene occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus et Aethiops,
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.

Fecunda culpae saecula nuptias
Primum inquinavere et genus et domos:
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo et fingitur artibus
Iam nunc et incestos amores
De tenero meditatur ungui.

Mox iuniores quaerit adulteros
Inter mariti vina neque eligit
Cui donet inpermissa raptim
Gaudia luminibus remotis,

Sed iussa coram non sine conscio
Surgit marito, seu vocat institor
Seu navis Hispanae magister,
Dedecorum pretiosus emptor.

Non his iuventus orta parentibus
Infecit aequor sanguine Punico
Pyrrhumque et ingentem cecidit
Antiochum Hannibalemque dirum,

Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glaebas et severae
Matris ad arbitrium recisos

Portare fustis, sol ubi montium
Mutaret umbras et iuga demeret
Bubus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curru.

Damnosa quid non inminuit dies?
Aetas parentum peior avis tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

IX

Donec gratus eram tibi,
Nec quisquam potior bracchia candidae
Cervici iuvenis dabat,
Persarum vigui rege beatior.
'Donec non alia magis
Arsisti neque erat Lydia post Chloen,
Multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.'
Me nunc Thressa Chloe regit,
Dulcis docta modos et citharae sciens,
Pro qua non metuam mori,
Si parcent animae fata superstiti.
'Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornyti,
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.'
Quid si prisca redit Venus
Diductosque iugo cogit aeneo,
Si flava excutitur Chloe
Reiectaeque patet ianua Lydiae?
'Quamquam sidere pulchrior
Ille est, tu levior cortice et inprobo
Iracundior Hadria,
Tecum vivere amem, tecum obeam lubens!'

XXIV

Intactis opulentior
Thesauris Arabum et divitis Indiae
Caementis licet occupes
Terrenum omne tuis et mare publicum:
Si figit adamantinos
Summis verticibus dira Necessitas
Clavos, non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
Campestres melius Scythae,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt et rigidi Getae,
Inmetata quibus iugera liberas
Fruges et Cererem ferunt
Nec cultura placet longior annua
Defunctumque laboribus
Aequali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens
Nec dotata regit virum
Coniunx nec nitido fidit adultero;
Dos est magna parentium
Virtus et metuens alterius viri
Certo foedere castitas,
Et peccare nefas, aut pretium est mori.
O quisquis volet inpias
Caedis et rabiem tollere civicam,
Si quaeret PATER URBIUM
Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrenare licentiam,
Clarus postgenitis, quatenus, heu nefas,
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quaerimus invidi.
Quid tristes querimoniae,
Si non supplicio culpa reciditur,

Quid leges sine moribus
Vanae proficiunt, si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
Mundi nec Boreae finitimum latus
Durataeque solo nives
Mercatorem abigunt, horrida callidi
Vincunt aequora navitae,
Magnum pauperies opprobrium iubet
Quidvis et facere et pati
Virtutisque viam deserit arduae?
Vel nos in Capitolium,
Quo clamor vocat et turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas et lapides aurum et inutile,
Summi materiem mali,
Mittamus, scelerum si bene paenitet.
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa et tenerae nimis
Mentes asperioribus
Formandae studiis. Nescit equo rudis
Haerere ingenuus puer
Venarique timet, ludere doctior
Seu Graeco iubeas trocho,
Seu malis vetita legibus alea,
Cum periura patris fides
Consortem socium fallat et hospites
Indignoque pecuniam
Heredi properet. Scilicet inprobae
Crescunt divitiae, tamen
Curtae nescio quid semper abest rei.

XXX

Exegi monumentum aere perennius
Regalique situ pyramidum altius,
Quod non imber edax, non aquilo inpotens

Possit diruere aut innumerabilis
Annorum series et fuga temporum.
Non omnis moriar multaque pars mei
Vitabit Libitinam: usque ego postera
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita virgine pontifex:
Dicar, qua violens obstrepit Aufidus
Et qua pauper aquae Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens
Princeps Aeolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quaesitam meritis et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

CARMINUM

LIBER QUARTUS

VII

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis
Arboribusque comae;
Mutat terra vices et decrescentia ripas
Flumina praetereunt.
Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
Ducere nuda choros.
Inmortalia ne speres, monet annus et almum
Quae rapit hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit aestas,
Interitura, simul
Pomifer autumnus fruges effuderit, et mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant caelestia lunae:
Nos ubi decidimus,
Quo pius Aeneas, quo dives Tullus et Ancus,
Pulvis et umbra sumus.
Quis scit an adiciant hodiernae crastina summae
Tempora di superi?
Cuncta manus avidas fugient heredis, amico
Quae dederis animo.
Cum semel occideris et de te splendida Minos
Fecerit arbitria,
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas,

Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
  Liberat Hippolytum
Nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
  Vincula Pirithoo.

XII

Iam veris comites, quae mare temperant,
Inpellunt animae lintea Thraciae,
Iam nec prata rigent nec fluvii strepunt
  Hiberna nive turgidi.

Nidum ponit Ityn flebiliter gemens
Infelix avis et Cecropiae domus
Aeternum opprobrium, quod male barbaras
  Regum est ulta libidines.

Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistula
Delectantque deum, cui pecus et nigri
  Colles Arcadiae placent.

Adduxere sitim tempora, Vergili.
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, iuvenum nobilium cliens,
  Nardo vina merebere.

Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpiciis accubat horreis,
Spes donare novas largus amaraque
  Curarum eluere efficax.

Ad quae si properas gaudia, cum tua
Velox merce veni: non ego te meis
Inmunem meditor tinguere poculis,
  Plena dives ut in domo.

Verum pone moras et studium lucri,
Nigrorumque memor,dum licet, ignium
Misce stultitiam consiliis brevem:
  Dulce est desipere in loco.

XV

Phoebus volentem proelia me loqui
Victas et urbes increpuit lyra,
  Ne parva Tyrrhenum per aequor
    Vela darem. Tua, Caesar, aetas

Fruges et agris rettulit uberes
Et signa nostro restituit Iovi
  Derepta Parthorum superbis
    Postibus et vacuum duellis

Ianum Quirini clausit et ordinem
Rectum evaganti frena licentiae
  Iniecit emovitque culpas
    Et veteres revocavit artis,

Per quas Latinum nomen et Italae
Crevere vires famaque et imperi
  Porrecta maiestas ad ortus
    Solis ab Hesperio cubili.

Custode rerum Caesare non furor
Civilis aut vis exiget otium,
  Non ira, quae procudit ensis
    Et miseras inimicat urbis;

Non qui profundum Danuvium bibunt
Edicta rumpent Iulia, non Getae,
  Non Seres infidique Persae,
    Non Tanain prope flumen orti;

Nosque et profestis lucibus et sacris
Inter iocosi munera Liberi
Cum prole matronisque nostris,
Rite deos prius adprecati,

Virtute functos more patrum duces
Lydis remixto carmine tibiis
Troiamque et Anchisen et almae
Progeniem Veneris canemus.

CARMEN

SAECULARE

Phoebe silvarumque potens Diana,
Lucidum caeli decus, o colendi
Semper et culti, date quae precamur
Tempore sacro,

Quo Sibyllini monuere versus
Virgines lectas puerosque castos
Dis, quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.

Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas aliusque et idem
Nasceris, possis nihil urbe Roma
Visere maius.

Rite maturos aperire partus
Lenis, Ilithyia, tuere matres,
Sive tu Lucina probas vocari
Seu Genitalis:

Diva, producas subolem patrumque
Prosperes decreta super iugandis
Feminis prolisque novae feraci
Lege marita,

Certus undenos deciens per annos
Orbis ut cantus referatque ludos
Ter die claro totiensque grata
Nocte frequentis.

Vosque veraces cecinisse, Parcae,
Quod semel dictum est stabilisque rerum
Terminus servet, bona iam peractis
Iungite fata.

Fertilis frugum pecorisque Tellus
Spicea donet Cererem corona,
Nutriant fetus et aquae salubres
Et Iovis aurae.

Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo;
Siderum regina bicornis, audi,
Luna, puellas.

Roma si vestrum est opus Iliaeque
Litus Etruscum tenuere turmae,
Iussa pars mutare lares et urbem
Sospite cursu,

Cui per ardentem sine fraude Troiam
Castus Aeneas patriae superstes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis:

Di, probos mores docili iuventae,
Di, senectuti placidae quietem,
Romulae genti date remque prolemque
Et decus omne.

Quaeque vos bobus veneratur albis
Clarus Anchisae Venerisque sanguis,
Inpetret, bellante prior, iacentem
Lenis in hostem.

Iam mari terraque manus potentis
Medus Albanasque timet securis,
Iam Scythae responsa petunt, superbi
Nuper et Indi,

Iam Fides et Pax et Honos Pudorque
Priscus et neglecta redire Virtus
Audet adparetque beata pleno
Copia cornu.

Augur et fulgente decorus arcu
Phoebus acceptusque novem Camenis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,

Si Palatinas videt aequus arces
Remque Romanam Latiumque felix
Alterum in lustrum meliusque semper
Prorogat aevum,

Quaeque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curat et votis puerorum amicas
Adplicat auris.

Haec Iovem sentire deosque cunctos
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus et Phoebi chorus et Dianae
Dicere laudes.

EPODON

LIBER

II

Beatus ille qui procul negotiis,
  Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis
  Solutus omni faenore
Neque excitatur classico miles truci
  Neque horret iratum mare
Forumque vitat et superba civium
  Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
  Altas maritat populos
Aut in reducta valle mugientium
  Prospectat errantis greges,
Inutilisque falce ramos amputans
  Feliciores inserit
Aut pressa puris mella condit amphoris
  Aut tondet infirmas ovis.
Vel cum decorum mitibus pomis caput
  Autumnus agris extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pira
  Certantem et uvam purpurae,
Qua muneretur te, Priape, et te, pater
  Silvane, tutor finium.
Libet iacere modo sub antiqua ilice,
  Modo in tenaci gramine:

Labuntur altis interim ripis aquae,
  Queruntur in silvis aves
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
  Somnos quod invitet levis.
At cum tonantis annus hibernus Iovis
  Imbris nivisque conparat,
Aut trudit acris hinc et hinc multa cane
  Apros in obstantis plagas
Aut amite levi rara tendit retia
  Turdis edacibus dolos
Pavidumque leporem et advenam laqueo gruem
  Iucunda captat praemia.
Quis non malarum quas amor curas habet
  Haec inter obliviscitur?
Quodsi pudica mulier in partem iuvet
  Domum atque dulcis liberos,
Sabina qualis aut perusta solibus
  Pernicis uxor Apuli,
Sacrum vetustis exstruat lignis focum
  Lassi sub adventum viri
Claudensque textis cratibus laetum pecus
  Distenta siccet ubera
Et horna dulci vina promens dolio
  Dapes inemptas adparet:
Non me Lucrina iuverint conchylia
  Magisve rhombus aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
  Hiems ad hoc vertat mare,
Non Afra avis descendat in ventrem meum,
  Non attagen Ionicus
Iucundior, quam lecta de pinguissimis
  Oliva ramis arborum
Aut herba lapathi prata amantis et gravi
  Malvae salubres corpori,
Vel agna festis caesa Terminalibus,
  Vel haedus ereptus lupo.
Has inter epulas ut iuvat pastas ovis

Videre properantis domum,
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentis languido,
Positosque vernas, ditis examen domus,
Circum renidentis Lares.
Haec ubi locutus faenerator Alfius,
Iam iam futurus rusticus,
Omnem redegit idibus pecuniam,
Quaerit kalendis ponere.

VI

Quid inmerentis hospites vexas canis,
Ignavus adversum lupos?
Quin huc inanis, si potes, vertis minas
Et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossus aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublata nivis,
Quaecumque praecedet fera;
Tu, cum timenda voce complesti nemus,
Proiectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua,
Qualis Lycambae spretus infido gener
Aut acer hostis Bupalo.
An si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

VII

Quo, quo scelesti ruitis aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis,

Non ut superbas invidae Karthaginis
Romanus arces ureret
Intactus aut Britannus ut descenderet
Sacra catenatus via,
Sed ut secundum vota Parthorum sua
Urbs haec periret dextera?
Neque hic lupis mos nec fuit leonibus
Umquam nisi in dispar feris.
Furorne caecus an rapit vis acrior
An culpa? Responsum date!
Tacent et albus ora pallor inficit
Mentesque perculsae stupent.
Sic est: acerba fata Romanos agunt
Scelusque fraternae necis,
Ut inmerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

XVI

Altera iam teritur bellis civilibus aetas,
Suis et ipsa Roma viribus ruit.
Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi
Minacis aut Etrusca Porsenae manus
Aemula nec virtus Capuae nec Spartacus acer
Novisque rebus infidelis Allobrox,
Nec fera caerulea domuit Germania pube
Parentibusque abominatus Hannibal:
Inpia perdemus devoti sanguinis aetas
Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus heu cineres insistet victor et urbem
Eques sonante verberabit ungula,
Quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini
— Nefas videre — dissipabit insolens.
Forte quid expediat communiter aut melior pars,
Malis carere quaeritis laboribus.

Nulla sit hac potior sententia: Phocaeorum
  Velut profugit exsecrata civitas
Agros atque lares patrios, habitandaque fana
  Apris reliquit et rapacibus lupis,
Ire, pedes quocumque ferent, quocumque per undas
  Notus vocabit aut protervus Africus.
Sic placet? an melius quis habet suadere? secunda
  Ratem occupare quid moramur alite?
Sed iuremus in haec: simul imis saxa renarint
  Vadis levata, ne redire sit nefas;
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
  Padus Matina laverit cacumina,
In mare seu celsus procurrerit Apenninus
  Novaque monstra iunxerit libidine
Mirus amor, iuvet ut tigris subsidere cervis,
  Adulteretur et columba miluo,
Credula nec ravos timeant armenta leones
  Ametque salsa levis hircus aequora.
Haec et quae poterunt reditus abscindere dulcis
  Eamus omnis exsecrata civitas,
Aut pars indocili melior grege. Mollis et exspes
  Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
  Etrusca praeter et volate litora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva beata
  Petamus, arva divites et insulas,
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis
  Et inputata floret usque vinea,
Germinat et numquam fallentis termes olivae
  Suamque pulla ficus ornat arborem,
Mella cava manant ex ilice, montibus altis
  Levis crepante lympha desilit pede.
Illic iniussae veniunt ad mulctra capellae
  Refertque tenta grex amicus ubera,
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile
  Nec intumescit alta viperis humus;

Nulla nocent pecori contagia, nullius astri 61
  Gregem aestuosa torret inpotentia. 62
Pluraque felices mirabimur: ut neque largis 53
  Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glaebis, 55
  Utrumque rege temperante caelitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
  Nec inpudica Colchis intulit pedem;
Non huc Sidonii torserunt cornua nautae,
  Laboriosa nec cohors Ulixei. 60
Iuppiter illa piae secrevit litora genti, 63
  Ut inquinavit aere tempus aureum,
Aere, dehinc ferro duravit saecula, quorum 65
  Piis secunda vate me datur fuga.

SATURARUM

LIBER PRIMUS

I

Qui fit, Maecenas, ut nemo, quam sibi sortem
Seu ratio dederit seu fors obiecerit, illa
Contentus vivat, laudet diversa sequentis?
'O fortunati mercatores!' gravis annis
Miles ait, multo iam fractus membra labore;
Contra mercator, navim iactantibus Austris:
'Militia est potior. Quid enim? Concurritur: horae
Momento cita mors venit aut victoria laeta.'
Agricolam laudat iuris legumque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat;
Ille, datis vadibus qui rure extractus in urbem est,
Solos felicis viventis clamat in urbe.
Cetera de genere hoc — adeo sunt multa — loquacem
Delassare valent Fabium. Ne te morer, audi,
Quo rem deducam. Si quis deus 'En ego' dicat,
'Iam faciam quod voltis: eris tu, qui modo miles,
Mercator; tu, consultus modo, rusticus: hinc vos,
Vos hinc mutatis discedite partibus. Eia!
Quid statis?' nolint. Atqui licet esse beatis.
Quid causae est, merito quin illis Iuppiter ambas
Iratus buccas inflet neque se fore posthac
Tam facilem dicat, votis ut praebeat aurem?
Praeterea, ne sic ut qui iocularia ridens
Percurram, — quamquam ridentem dicere verum

Quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint ut discere prima —
Sed tamen amoto quaeramus seria ludo:
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo, miles nautaeque, per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, cum sibi sint congesta cibaria: sicut
Parvola — nam exemplo est — magni formica laboris
Ore trahit quodcumque potest atque addit acervo
Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quae, simul inversum contristat Aquarius annum,
Non usquam prorepit et illis utitur ante
Quaesitis sapiens, cum te neque fervidus aestus
Demoveat lucro neque hiems, ignis, mare, ferrum,
Nil obstet tibi, dum ne sit te ditior alter.
Quid iuvat inmensum te argenti pondus et auri
Furtim defossa timidum deponere terra?
'Quod, si conminuas, vilem redigatur ad assem.'
At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
Milia frumenti tua triverit area centum:
Non tuus hoc capiet venter plus ac meus: ut, si
Reticulum panis venalis inter onusto
Forte vehas umero, nihilo plus accipias quam
Qui nil portarit. Vel dic, quid referat intra
Naturae finis viventi, iugera centum an
Mille aret? 'At suave est ex magno tollere acervo.'
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
Ut tibi si sit opus liquidi non amplius urna
Vel cyatho et dicas 'magno de flumine mallem
Quam ex hoc fonticulo tantundem sumere.' Eo fit,
Plenior ut si quos delectet copia iusto,
Cum ripa simul avolsos ferat Aufidus acer.
At qui tantuli eget, quanto est opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam neque vitam amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falso

'Nil satis est', inquit, 'quia tanti quantum habeas sis :
Quid facias illi? Iubeas miserum esse, libenter
Quatenus id facit: ut quidam memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Sic solitus: 'populus me sibilat, at mihi plaudo
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.'
Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina — Quid rides? Mutato nomine de te
Fabula narratur: congestis undique saccis
Indormis inhians et tamquam parcere sacris
Cogeris aut pictis tamquam gaudere tabellis.
Nescis, quo valeat nummus, quem praebeat usum?
Panis ematur, holus, vini sextarius, adde
Quis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
Formidare malos fures, incendia, servos,
Ne te conpilent fugientes, hoc iuvat? Horum
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit temptatum frigore corpus
Aut alius casus lecto te adflixit, habes qui
Adsideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet ac reddat gnatis carisque propinquis?
Non uxor salvom te volt, non filius; omnes
Vicini oderunt, noti, pueri atque puellae.
Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
Si nemo praestet, quem non merearis, amorem?
An si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis servareque amicos,
Infelix operam perdas, ut si quis asellum
In campo doceat parentem currere frenis?
Denique sit finis quaerendi, cumque habeas plus,
Pauperiem metuas minus, et finire laborem
Incipias, parto quod avebas, ne facias quod
Ummidius quidam; non longa est fabula: dives,
Ut metiretur nummos, ita sordidus, ut se
Non umquam servo melius vestiret, ad usque
Supremum tempus ne se penuria victus

Opprimeret metuebat. At hunc liberta securi
Divisit medium, fortissima Tyndaridarum.
'Quid mi igitur suades? Ut vivam Naevius aut sic
Ut Nomentanus?' Pergis pugnantia secum
Frontibus adversis conponere: non ego, avarum
Cum veto te fieri, vappam iubeo ac nebulonem:
Est inter Tanain quiddam socerumque Viselli:
Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.
Illuc, unde abii, redeo; qui nemo, ut avarus,
Se probet ac potius laudet diversa sequentis,
Quodque aliena capella gerat distentius uber,
Tabescat neque se maiori pauperiorum
Turbae conparet, hunc atque hunc superare laboret.
Sic festinanti semper locupletior obstat,
Ut, cum carceribus missos rapit ungula currus,
Instat equis auriga suos vincentibus, illum
Praeteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, ut raro, qui se vixisse beatum
Dicat et exacto contentus tempore vita
Cedat uti conviva satur, reperire queamus.
Iam satis est. Ne me Crispini scrinia lippi
Conpilasse putes, verbum non amplius addam.

VI

Non quia, Maecenas, Lydorum quidquid Etruscos
Incoluit finis, nemo generosior est te,
Nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarent,
Ut plerique solent, naso suspendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum.
Cum referre negas, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus, persuades hoc tibi vere,
Ante potestatem Tulli atque ignobile regnum
Multos saepe viros nullis maioribus ortos .

Et vixisse probos amplis et honoribus auctos;
Contra Laevinum, Valeri genus, unde Superbus
Tarquinius regno pulsus fugit, unius assis
Non umquam pretio pluris licuisse, notante
Iudice quo nosti, populo, qui stultus honores
Saepe dat indignis et famae servit ineptus,
Qui stupet in titulis et imaginibus. Quid oportet
Nos facere a volgo longe longeque remotos?
Namque esto: populus Laevino mallet honorem
Quam Decio mandare novo censorque moveret
Appius, ingenuo si non essem patre natus:
Vel merito, quoniam in propria non pelle quiessem.
Sed fulgente trahit constrictos Gloria curru
Non minus ignotos generosis. Quo tibi, Tilli,
Sumere depositum clavum fierique tribuno?
Invidia adcrevit, privato quae minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus
Pellibus et latum demisit pectore clavum,
Audit continuo 'quis homo hic est? quo patre natus?'
Ut siqui aegrotet quo morbo Barrus, haberi
Ut cupiat formosus, eat quacumque, puellis
Iniciat curam quaerendi singula, quali
Sit facie, sura, quali pede, dente, capillo:
Sic qui promittit civis, urbem sibi curae,
Imperium fore et Italiam, delubra deorum,
Quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,
Omnis mortalis curare et quaerere cogit.
'Tune, Syri Damae aut Dionysi filius, audes
Deicere de saxo civis aut tradere Cadmo?'
'At Novius collega gradu post me sedet uno;
Namque est ille, pater quod erat meus.' 'Hoc tibi Paulus
Et Messalla videris? At hic, si plostra ducenta
Concurrantque foro tria funera magna, sonabit
Cornua quod vincatque tubas: saltem tenet hoc nos.'
Nunc ad me redeo libertino patre natum,
Quem rodunt omnes libertino patre natum,
Nunc, quia sim tibi, Maecenas, convictor, at olim

Quod mihi pareret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est, quia non, ut forsit honorem
Iure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum,
Praesertim cautum dignos adsumere, prava
Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
Me possim, casu quod te sortitus amicum;
Nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim
Vergilius, post hunc Varius dixere, quid essem.
Ut veni coram, singultim pauca locutus —
Infans namque pudor prohibebat plura profari —
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo,
Sed quod eram narro. Respondes, ut tuus est mos,
Pauca; abeo, et revocas nono post mense iubesque
Esse in amicorum numero. Magnum hoc ego duco,
Quod placui tibi, qui turpi secernis honestum
Non patre praeclaro, sed vita et pectore puro.
Atqui si vitiis mediocribus ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta, velut si
Egregio inspersos reprendas corpore naevos,
Si neque avaritiam neque sordes nec mala lustra
Obiciet vere quisquam mihi, purus et insons,
Ut me collaudem, si et vivo carus amicis,
Causa fuit pater his, qui macro pauper agello
Noluit in Flavi ludum me mittere, magni
Quo pueri magnis e centurionibus orti
Laevo suspensi loculos tabulamque lacerto
Ibant octonos referentes idibus aeris,
Sed puerum est ausus Romam portare docendum
Artis, quas doceat quivis eques atque senator
Semet prognatos. Vestem servosque sequentis,
In magno ut populo, siqui vidisset, avita
Ex re praeberi sumptus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omnis
Circum doctores aderat. Quid multa? Pudicum,
Qui primus virtutis honos, servavit ab omni
Non solum facto, verum opprobrio quoque turpi

Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim
Si praeco parvas aut, ut fuit ipse, coactor
Mercedes sequerer; neque ego essem questus; at hoc nunc,
Laus illi debetur et a me gratia maior.
Nil me paeniteat sanum patris huius, eoque
Non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
Quod non ingenuos habeat clarosque parentes,
Sic me defendam. Longe mea discrepat istis
Et vox et ratio. Nam si natura iuberet
A certis annis aevum remeare peractum
Atque alios legere, ad fastum quoscumque parentes
Optaret sibi quisque, meis contentus honestos
Fascibus et sellis nollem mihi sumere, demens
Iudicio volgi, sanus fortasse tuo, quod
Nollem onus haud umquam solitus portare molestum.
Nam mihi continuo maior quaerenda foret res
Atque salutandi plures, ducendus et unus
Et comes alter, uti ne solus rusve peregreve
Exirem, plures calones atque caballi
Pascendi, ducenda petorrita. Nunc mihi curto
Ire licet mulo vel si libet usque Tarentum,
Mantica cui lumbos onere ulceret atque eques armos:
Obiciet nemo sordis mihi, quas tibi, Tilli,
Cum Tiburte via praetorem quinque sequuntur
Te pueri, lasanum portantes oenophorumque.
Hoc ego commodius quam tu, praeclare senator,
Milibus atque aliis vivo. Quacumque libido est,
Incedo solus, percontor quanti olus ac far,
Fallacem circum vespertinumque pererro
Saepe forum, adsisto divinis, inde domum me
Ad porri et ciceris refero laganique catinum;
Cena ministratur pueris tribus et lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet, adstat echinus
Vilis, cum patera guttus, Campana supellex.
Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quod cras
Surgendum sit mane, obeundus Marsya, qui se
Voltum ferre negat Noviorum posse minoris.

Ad quartam iaceo; post hanc vagor aut ego lecto
Aut scripto quod me tacitum iuvet, unguor olivo,
Non quo fraudatis inmundus Natta lucernis.
Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum
Admonuit, fugio campum lusumque trigonem.
Pransus non avide, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domesticus otior. Haec est
Vita solutorum misera ambitione gravique.
His me consolor victurum suavius ac si
Quaestor avus pater atque meus patruusque fuisset.

IX

Ibam forte via sacra, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum, totus in illis:
Accurrit quidam notus mihi nomine tantum
Arreptaque manu 'quid agis, dulcissime rerum?'
'Suaviter, ut nunc est', inquam, 'et cupio omnia quae vis.'
Cum adsectaretur, 'numquid vis?' occupo. At ille
'Noris nos' inquit; 'docti sumus.' Hic ego 'pluris
Hoc' inquam 'mihi eris'. Misere discedere quaerens,
Ire modo ocius, interdum consistere, in aurem
Dicere nescio quid puero, cum sudor ad imos
Manaret talos. 'O te, Bolane, cerebri
Felicem' aiebam tacitus, cum quidlibet ille
Garriret, vicos, urbem laudaret. Ut illi
Nil respondebam, 'misere cupis' inquit 'abire:
Iamdudum video; sed nil agis: usque tenebo;
Persequar hinc quo nunc iter est tibi'. 'Nil opus est te
Circumagi: quendam volo visere non tibi notum;
Trans Tiberim longe cubat is prope Caesaris hortos.'
'Nil habeo quod agam et non sum piger: usque sequar te.'
Demitto auriculas, ut iniquae mentis asellus,
Cum gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
'Si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies; nam quis me scribere pluris

Aut citius possit versus? quis membra movere
Mollius? invideat quod et Hermogenes ,ego canto.'
Interpellandi locus hic erat: 'est tibi mater,
Cognati, quis te salvo est opus?' 'Haud mihi quisquam,
Omnis conposui.' 'Felices! Nunc ego resto.
Confice. Namque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit divina mota anus urna:
»Hunc neque dira venena nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor aut tussis nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando consumet cumque: loquacis,
Si sapiat, vitet, simul atque adoleverit aetas.«
Ventum erat ad Vestae, quarta iam parte diei
Praeterita, et casu tunc respondere vadato
Debebat; quod ni fecisset, perdere litem.
'Si me amas', inquit 'paulum hic ades.' 'Inteream, si
Aut valeo stare aut novi civilia iura;
Et propero quo scis'. 'Dubius sum, quid faciam,' inquit,
'Tene relinquam an rem.' 'Me, sodes.' 'Non faciam' ille,
Et praecedere coepit; ego, ut contendere durum
Cum victore, sequor. 'Maecenas quomodo tecum?'
Hinc repetit. 'Paucorum hominum et mentis bene sanae.'
'Nemo dexterius fortuna est usus. Haberes
Magnum adiutorem, posset qui ferre secundas,
Hunc hominem velles si tradere: dispeream, ni
Summosses omnis.' 'Non isto vivimus illic,
Quo tu rere, modo; domus hac nec purior ulla est
Nec magis his aliena malis; nil mi officit,' inquam,
'Ditior hic aut est quia doctior; est locus uni
Cuique suus.' 'Magnum narras, vix credibile.' 'Atqui
Sic habet.' 'Accendis quare cupiam magis illi
Proximus esse.' 'Velis tantummodo: quae tua virtus,
Expugnabis; et est qui vinci possit eoque
Difficilis aditus primos habet.' 'Haud mihi dero:
Muneribus servos corrumpam; non, hodie si
Exclusus fuero, desistam; tempora quaeram,
Occurram in triviis, deducam. Nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus.' Haec dum agit, ecce

Fuscus Aristius occurrit, mihi carus et illum
Qui pulchre nosset. Consistimus. 'Unde venis et
Quo tendis?' rogat et respondet. Vellere coepi
Et pressare manu lentissima bracchia, nutans,
Distorquens oculos, ut me eriperet. Male salsus
Ridens dissimulare; meum iecur urere bilis.
'Certe nescio quid secreto velle loqui te
Aiebas mecum.' 'Memini bene, sed meliore
Tempore dicam; hodie tricesima sabbata: vin tu
Curtis Iudaeis oppedere?' 'Nulla mihi' inquam
'Religio est.' 'At mi: sum paulo infirmior, unus
Multorum. Ignosces; alias loquar.' Huncine solem
Tam nigrum surrexe mihi! Fugit inprobus ac me
Sub cultro linquit. Casu venit obvius illi
Adversarius et 'quo tu, turpissime?' magna
Inclamat voce, et 'licet antestari?' Ego vero
Oppono auriculam. Rapit in ius; clamor utrimque,
Undique concursus. Sic me servavit Apollo.

SATURARUM

LIBER SECUNDUS

VI

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus ubi et tecto vicinus iugis aquae fons
Et paulum silvae super his foret. Auctius atque
Di melius fecere. Bene est. Nil amplius oro,
Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis.
Si neque maiorem feci ratione mala rem
Nec sum facturus vitio culpave minorem,
Si veneror stultus nihil horum 'o si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum!
O si urnam argenti fors quae mihi monstret, ut illi,
Thesauro invento qui mercennarius agrum
Illum ipsum mercatus aravit, dives amico
Hercule!', si, quod adest, gratum iuvat, hac prece te oro:
Pingue pecus domino facias et cetera praeter
Ingenium, utque soles, custos mihi maximus adsis.
Ergo ubi me in montes et in arcem ex urbe removi,
Quid prius inlustrem saturis Musaque pedestri?
Nec mala me ambitio perdit nec plumbeus auster
Autumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae.
Matutine pater, seu Iane libentius audis,
Unde homines operum primos vitaeque labores
Instituunt — sic dis placitum — ,tu carminis esto
Principium. Romae sponsorem me rapis: 'Eia,

Ne prior officio quisquam respondeat, urge.'
Sive aquilo radit terras seu bruma nivalem
Interiore diem gyro trahit, ire necesse est.
Postmodo, quod mi obsit clare certumque locuto
Luctandum in turba et facienda iniuria tardis.
'Quid tibi vis, insane?' et 'quam rem agis?' inprobus urget
Iratis precibus; 'tu pulses omne quod obstat,
Ad Maecenatem memori si mente recurras.'
Hoc iuvat et melli est, non mentiar. At simul atras
Ventum est Esquilias, aliena negotia centum
Per caput et circa saliunt latus. 'Ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.'
'De re communi scribae magna atque nova te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.'
'Inprimat his cura Maecenas signa tabellis.'
Dixeris: 'experiar,' 'si vis, potes,' addit et instat.
Septimus octavo propior iam fugerit annus,
Ex quo Maecenas me coepit habere suorum
In numero, dumtaxat ad hoc, quem tollere raeda
Vellet iter faciens et cui concredere nugas
Hoc genus: 'Hora quota est?' 'Thraex est Gallina Syro par?'
'Matutina parum cautos iam frigora mordent,'
Et quae rimosa bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus subiectior in diem et horam
Invidiae noster. Ludos spectaverat una,
Luserat in campo: 'Fortunae filius!' omnes.
Frigidus a rostris manat per compita rumor:
Quicumque obvius est, me consulit: 'o bone — nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, oportet —,
Numquid de Dacis audisti?' 'Nil equidem.' 'Ut tu
Semper eris derisor.' 'At omnes di exagitent me,
Si quicquam.' 'Quid? militibus promisa Triquetra
Praedia Caesar an est Itala tellure daturus?'
Iurantem me scire nihil mirantur ut unum
Scilicet egregii mortalem altique silenti.
Perditur haec inter misero lux, non sine votis:
O rus, quando ego te adspiciam quandoque licebit

Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis
Ducere sollicitae iucunda oblivia vitae?
O quando faba Pythagorae cognata simulque
Uncta satis pingui ponentur holuscula lardo?
O noctes cenaeque deum, quibus ipse meique
Ante Larem proprium vescor vernasque procacis
Pasco libatis dapibus. Prout cuique libido est,
Siccat inaequalis calices conviva solutus
Legibus insanis, seu quis capit acria fortis
Pocula seu modicis uvescit laetius. Ergo
Sermo oritur, non de villis domibusve alienis,
Nec male necne Lepos saltet, sed quod magis ad nos
Pertinet et nescire malum est, agitamus, utrumne
Divitiis homines an sint virtute beati,
Quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos,
Et quae sit natura boni summumque quid eius.
Cervius haec inter vicinus garrit anilis
Ex re fabellas. Siquis nam laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes, sic incipit: 'olim
Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum,
Asper et attentus quaesitis, ut tamen artum
Solveret hospitiis animum. Quid multa? neque ille
Sepositi ciceris nec longae invidit avenae,
Aridum et ore ferens acinum semesaque lardi
Frusta dedit, cupiens varia fastidia cena
Vincere tangentis male singula dente superbo,
Cum pater ipse domus palea porrectus in horna
Esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc »quid te iuvat« inquit, »amice,
Praerupti nemoris patientem vivere dorso?
Vis tu homines urbemque feris praeponere silvis?
Carpe viam, mihi crede, comes, terrestria quando
Mortalis animas vivunt sortita neque ulla est
Aut magno aut parvo leti fuga: quo, bone, circa,
Dum licet, in rebus iucundis vive beatus,
Vive memor, quam sis aevi brevis.« Haec ubi dicta

Agrestem pepulere, domo levis exsilit; inde
Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
Moenia nocturni subrepere. Iamque tenebat
Nox medium caeli spatium, cum ponit uterque
In locuplete domo vestigia, rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos
Multaque de magna superessent fercula cena,
Quae procul exstructis inerant hesterna canistris.
Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes
Continuatque dapes, nec non verniliter ipsis
Fungitur officiis praelambens omne quod adfert.
Ille cubans gaudet mutata sorte bonisque
Rebus agit laetum convivam, cum subito ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave magisque
Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
Personuit canibus. Tum rusticus: »Haud mihi vita
Est opus hac« ait et »valeas: me silva cavusque
Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.«

EPISTULARUM

LIBER PRIMUS

II

Troiani belli scriptorem, Maxime Lolli,
Dum tu declamas Romae, Praeneste relegi:
Qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Planius ac melius Chrysippo et Crantore dicit.
Cur ita crediderim, nisi quid te distinet, audi.
Fabula, qua Paridis propter narratur amorem
Graecia barbariae lento conlisa duello,
Stultorum regum et populorum continet aestus.
Antenor censet belli praecidere causam:
Quid Paris? ut salvus regnet vivatque beatus,
Cogi posse negat. Nestor conponere litis
Inter Peliden festinat et inter Atriden:
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque;
Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi.
Seditione, dolis, scelere atque libidine et ira
Iliacos intra muros peccatur et extra.
Rursus, quid virtus et quid sapientia possit,
Utile proposuit nobis exemplar Ulixen,
Qui domitor Troiae multorum providus urbes
Et mores hominum inspexit latumque per aequor,
Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
Pertulit, adversis rerum inmersabilis undis.
Sirenum voces et Circae pocula nosti;

Quae si cum sociis stultus cupidusque bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis et excors,
Vixisset canis inmundus vel amica luto sus.
Nos numerus sumus et fruges consumere nati,
Sponsi Penelopae nebulones, Alcinoique
In cute curanda plus aequo operata iuventus,
Cui pulchrum fuit in medios dormire dies et
Ad strepitum citharae cessatum ducere somnum.
Ut iugulent hominem, surgunt de nocte latrones:
Ut te ipsum serves, non expergisceris? Atqui
Si nolis sanus, curres hydropicus; et ni
Posces ante diem librum cum lumine, si non
Intendes animum studiis et rebus honestis,
Invidia vel amore vigil torquebere. Nam cur,
Quae laedunt oculum, festinas demere: siquid
Est animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui coepit, habet: sapere aude,
Incipe. Vivendi qui recte prorogat horam,
Rusticus exspectat, dum defluat amnis; at ille
Labitur et labetur in omne volubilis aevum.
Quaeritur argentum puerisque beata creandis
Uxor et incultae pacantur vomere silvae:
Quod satis est cui contingit, nihil amplius optet.
Non domus et fundus, non aeris acervus et auri
Aegroto domini deduxit corpore febris,
Non animo curas; valeat possessor oportet,
Si conportatis rebus bene cogitat uti.
Qui cupit aut metuit, iuvat illum sic domus et res,
Ut lippum pictae tabulae, fomenta podagram,
Auriculas citharae collecta sorde dolentis.
Sincerum est nisi vas, quodcumque infundis acescit.
Sperne voluptates: nocet empta dolore voluptas.
Semper avarus eget: certum voto pete finem.
Invidus alterius macrescit rebus opimis;
Invidia Siculi non invenere tyranni
Maius tormentum. Qui non moderabitur irae,
Infectum volet esse, dolor quod suaserit et mens,

Dum poenas odio per vim festinat inulto.
Ira furor brevis est: animum rege; qui nisi paret,
Imperat; hunc frenis, hunc tu conpesce catena.
Fingit equum tenera docilem cervice magister
Ire, viam qua monstret eques; venaticus, ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aula,
Militat in silvis catulus. Nunc adbibe puro
Pectore verba, puer, nunc te melioribus offer.
Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu. Quodsi cessas aut strenuus anteis,
Nec tardum opperior nec praecedentibus insto.

VII

Quinque dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax desideror. Atque,
Si me vivere vis sanum recteque valentem,
Quam mihi das aegro, dabis aegrotare timenti,
Maecenas, veniam, dum ficus prima calorque
Dissignatorem decorat lictoribus atris,
Dum pueris omnis pater et matercula pallet
Officiosaque sedulitas et opella forensis
Adducit febris et testamenta resignat.
Quodsi bruma nives Albanis inlinet agris,
Ad mare descendet vates tuus et sibi parcet
Contractusque leget; te, dulcis amice, reviset
Cum Zephyris, si concedes, et hirundine prima.
Non quo more piris vesci Calaber iubet hospes
Tu me fecisti locupletem: 'Vescere, sodes.'
'Iam satis est.' 'At tu, quantum vis, tolle.' 'Benigne'.
'Non invisa feres pueris munuscula parvis.'
'Tam teneor dono, quam si dimittar onustus.'
'Ut libet: haec porcis hodie comedenda relinques.'
Prodigus et stultus donat quae spernit et odit:
Haec seges ingratos tulit et feret omnibus annis.
Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus:

Nec tamen ignorat, quid distent aera lupinis.
Dignum praestabo me etiam pro laude merentis.
Quodsi me noles usquam discedere, reddes
Forte latus, nigros angusta fronte capillos,
Reddes dulce loqui, reddes ridere decorum et
Inter vina fugam Cinarae maerere protervae.
Forte per angustam tenuis vulpecula rimam
Repserat in cumeram frumenti, pastaque rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustra.
Cui mustela procul 'si vis' ait 'effugere istinc,
Macra cavum repetes artum, quem macra subisti.'
Hac ego si conpellor imagine, cuncta resigno:
Nec somnum plebis laudo satur altilium nec
Otia divitiis Arabum liberrima muto.
Saepe verecundum laudasti, rexque paterque
Audisti coram, nec verbo parcius absens:
Inspice, si possum donata reponere laetus.
Haud male Telemachus, proles patientis Ulixi:
'Non est aptus equis Ithace locus, ut neque planis
Porrectus spatiis nec multae prodigus herbae;
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.'
Parvum parva decent: mihi iam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet aut inbelle Tarentum.
Strenuus et fortis causisque Philippus agendis
Clarus, ab officiis octavam circiter horam
Dum redit atque foro nimium distare Carinas
Iam grandis natu queritur, conspexit, ut aiunt,
Adrasum quendam vacua tonsoris in umbra
Cultello proprios purgantem leniter unguis.
'Demetri', — puer hic non laeve iussa Philippi
Accipiebat — 'abi, quaere et refer, unde domo, quis,
Cuius fortunae, quo sit patre quove patrono.'
It, redit et narrat, Volteium nomine Menam,
Praeconem, tenui censu, sine crimine, notum
Et properare loco et cessare et quaerere et uti,
Gaudentem parvisque sodalibus et lare certo
Et ludis et post decisa negotia campo.

'Scitari libet ex ipso quodcumque refers: dic
Ad cenam veniat.' Non sane credere Mena,
Mirari secum tacitus. Quid multa? 'Benigne'
Respondet. 'Neget ille mihi?' 'Negat inprobus et te
Neglegit aut horret.' Volteium mane Philippus
Vilia vendentem tunicato scruta popello
Occupat et salvere iubet prior. Ille Philippo
Excusare laborem et mercennaria vincla,
Quod non mane domum venisset, denique quod non
Providisset eum. 'Sic ignovisse putato
Me tibi, si cenas hodie mecum. 'Ut libet.' 'Ergo
Post nonam venies; nunc i, rem strenuus auge.'
Ut ventum ad cenam est, dicenda tacenda locutus
Tandem dormitum dimittitur. Hic ubi saepe
Occultum visus decurrere piscis ad hamum,
Mane cliens et iam certus conviva, iubetur
Rura suburbana indictis comes ire Latinis.
Inpositus mannis arvum caelumque Sabinum
Non cessat laudare. Videt ridetque Philippus,
Et sibi dum requiem, dum risus undique quaerit,
Dum septem donat sestertia, mutua septem
Promittit, persuadet uti mercetur agellum.
Mercatur. Ne te longis ambagibus ultra
Quam satis est morer: ex nitido fit rusticus atque
Sulcos et vineta crepat mera, praeparat ulmos,
Inmoritur studiis et amore senescit habendi.
Verum ubi oves furto, morbo periere capellae,
Spem mentita seges, bos est enectus arando:
Offensus damnis media de nocte caballum
Arripit iratusque Philippi tendit ad aedis.
Quem simul adspexit scabrum intonsumque Philippus,
'Durus', ait, 'Voltei, nimis attentusque videris
Esse mihi.' 'Pol, me miserum, patrone, vocares,
Si velles' inquit 'verum mihi ponere nomen.

Quod te per Genium dextramque deosque Penatis
Obsecro et obtestor, vitae me redde priori.
Qui semel adspexit, quantum dimissa petitis
Praestent, mature redeat repetatque relicta.
Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est.

EPISTULARUM

LIBER SECUNDUS

II

Flore, bono claroque fidelis amice Neroni,
Siquis forte velit puerum tibi vendere natum
Tibure vel Gabiis et tecum sic agat: 'hic et
Candidus et talos a vertice pulcher ad imos
Fiet eritque tuus nummorum milibus octo,
Verna ministeriis ad nutus aptus erilis,
Litterulis Graecis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argilla quidvis imitaberis uda;
Quin etiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
Multa fidem promissa levant, ubi plenius aequo
Laudat venalis qui volt extrudere merces:
Res urget me nulla; meo sum pauper in aere.
Nemo hoc mangonum faceret tibi; non temere a me
Quivis ferret idem. Semel hic cessavit et, ut fit,
In scalis latuit metuens pendentis habenae.'
Des nummos, excepta nihil te si fuga laedat:
Ille ferat pretium poenae securus, opinor.
Prudens emisti vitiosum, dicta tibi est lex:
Insequeris tamen hunc et lite moraris iniqua?
Dixi me pigrum proficiscenti tibi, dixi
Talibus officiis prope mancum, ne mea saevus
Iurgares ad te quod epistula nulla rediret.
Quid tum profeci, mecum facientia iura
Si tamen attemptas? Quereris super hoc etiam, quod

Exspectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis
Aerumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
Perdiderat: post hoc vehemens lupus et sibi et hosti
Iratus pariter, ieiunis dentibus acer,
Praesidium regale loco deiecit, ut aiunt,
Summe munito et multarum divite rerum.
Clarus ob id factum donis ornatur honestis
Accipit et bis dena super sestertia nummum.
Forte sub hoc tempus castellum evertere praetor
Nescio quod cupiens hortari coepit eundem
Verbis, quae timido quoque possent addere mentem:
'I bone, quo virtus tua te vocat, i pede fausto,
Grandia laturus meritorum praemia. Quid stas?'
Post haec ille catus, quantumvis rusticus, 'ibit,
Ibit eo quo vis qui zonam perdidit' inquit.
Romae nutriri mihi contigit atque doceri,
Iratus Grais quantum nocuisset Achilles.
Adiecere bonae paulo plus artis Athenae,
Scilicet ut vellem curvo dignoscere rectum
Atque inter silvas Academi quaerere verum,
Dura sed emovere loco me tempora grato
Civilisque rudem belli tulit aestus in arma
Caesaris Augusti non responsura lacertis.
Unde simul primum me dimisere Philippi,
Decisis humilem pinnis inopemque paterni
Et laris et fundi paupertas inpulit audax,
Ut versus facerem; sed quod non desit habentem
Quae poterunt umquam satis expurgare cicutae,
Ni melius dormire putem quam scribere versus?
Singula de nobis anni praedantur euntes:
Eripuere iocos, venerem, convivia, ludum;
Tendunt extorquere poemata: quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur amantque:
Carmine tu gaudes, hic delectatur iambis,
Ille Bioneis sermonibus et sale nigro.
Tres mihi convivae prope dissentire videntur

Poscentes vario multum diversa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis quod tu, iubet alter;
Quod petis, id sane est invisum acidumque duobus.
Praeter cetera me Romaene poemata censes
Scribere posse inter tot curas totque labores?
Hic sponsum vocat, hic auditum scripta relictis
Omnibus officiis; cubat hic in colle Quirini,
Hic extremo in Aventino, visendus uterque:
Intervalla vides humane commoda. 'Verum
Purae sunt plateae, nihil ut meditantibus obstet.'
Festinat calidus mulis gerulisque redemptor,
Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum,
Tristia robustis luctantur funera plaustris,
Hac rabiosa fugit canis, hac lutulenta ruit sus:
I nunc et versus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus et fugit urbem,
Rite cliens Bacchi somno gaudentis et umbra:
Tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
Vis canere et contracta sequi vestigia vatum?
Ingenium, sibi quod vacuas desumpsit Athenas
Et studiis annos septem dedit insenuitque
Libris et curis, statua taciturnius exit
Plerumque et risu populum quatit: hic ego rerum
Fluctibus in mediis et tempestatibus urbis
Verba lyrae motura sonum conectere digner?
Frater erat Romae consulti rhetor, ut alter
Alterius sermone meros audiret honores,
Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
Qui minus argutos vexat furor iste poetas?
Carmina conpono, hic elegos: mirabile visu
Caelatumque novem Musis opus. Adspice primum,
Quanto cum fastu, quanto molimine circum
Spectemus vacuam Romanis vatibus aedem;
Mox etiam, si forte vacas, sequere et procul audi,
Quid ferat et quare sibi nectat uterque coronam.
Caedimur et totidem plagis consumimus hostem
Lento Samnites ad lumina prima duello.

Discedo Alcaeus puncto illius; ille meo quis?
Quis nisi Callimachus? si plus adposcere visus,
Fit Mimnermus et optivo cognomine crescit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
Cum scribo et supplex populi suffragia capto;
Idem finitis studiis et mente recepta
Obturem patalas inpune legentibus auris.
Ridentur mala qui conponunt carmina; verum
Gaudent scribentes et se venerantur et ultro,
Si taceas, laudant quidquid scripsere beati.
At qui legitimum cupiet fecisse poema,
Cum tabulis animum censoris sumet honesti:
Audebit, quaecumque parum splendoris habebunt
Et sine pondere erunt et honore indigna ferentur,
Verba movere loco, quamvis invita recedant
Et versentur adhuc intra penetralia Vestae;
Obscurata diu populo bonus eruet atque
Proferet in lucem speciosa vocabula rerum,
Quae priscis memorata Catonibus atque Cethegis
Nunc situs informis premit et deserta vetustas;
Adsciscet nova, quae genitor produxerit usus.
Vemens et liquidus puroque simillimus amni
Fundet opes Latiumque beabit divite lingua;
Luxuriantia conpescet, nimis aspera sano
Levabit cultu, virtute carentia tollet:
Ludentis speciem dabit et torquebitur, ut qui
Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur.
Praetulerim scriptor delirus inersque videri,
Dum mea delectent mala me vel denique fallant,
Quam sapere et ringi. Fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire tragoedos
In vacuo laetus sessor plausorque theatro,
Cetera qui vitae servaret munia recto
More, bonus sane vicinus, amabilis hospes,
Comis in uxorem, posset qui ignoscere servis
Et signo laeso non insanire lagoenae,
Posset qui rupem et puteum vitare patentem.

Hic ubi cognatorum opibus curisque refectus
Expulit elleboro morbum bilemque meraco
Et redit ad sese, 'pol, me occidistis, amici,
Non servastis' ait, 'cui sic extorta voluptas
Et demptus per vim mentis gratissimus error.'
Nimirum sapere est abiectis utile nugis
Et tempestivum pueris concedere ludum
Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis,
Sed verae numerosque modosque ediscere vitae.
Quocirca mecum loquor haec tacitusque recordor:
Si tibi nulla sitim finiret copia lymphae,
Narrares medicis: quod, quanto plura parasti,
Tanto plura cupis, nulline faterier audes?
Si volnus tibi monstrata radice vel herba
Non fieret levius, fugeres radice vel herba
Proficiente nihil curarier: audieras, cui
Rem di donarent, illi decedere pravam
Stultitiam, et, cum sis nihilo sapientior, ex quo
Plenior es, tamen uteris monitoribus isdem?
At si divitiae prudentem reddere possent,
Si cupidum timidumque minus te, nempe ruberes,
Viveret in terris te siquis avarior uno.
Si proprium est, quod quis libra mercatus et aere est,
Quaedam, si credis consultis, mancipat usus:
Qui te pascit ager, tuus est, et vilicus Orbi,
Cum segetes occat tibi mox frumenta daturus,
Te dominum sentit. Das nummos, accipis uvam,
Pullos, ova, cadum temeti: nempe modo isto
Paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis
Aut etiam supra nummorum milibus emptum.
Quid refert, vivas numerato nuper an olim?
Emptor Aricini quondam Veientis et arvi
Emptum cenat holus, quamvis aliter putat; emptis
Sub noctem gelidam lignis calefactat aenum;
Sed vocat usque suum, qua populus adsita certis
Limitibus vicina refugit iurgia: tamquam
Sit proprium quicquam, puncto quod mobilis horae

Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc morte suprema
Permutet dominos et cedat in altera iura.
Sic quia perpetuus nulli datur usus et heres
Heredem alterius velut unda supervenit undam,
Quid vici prosunt aut horrea? quidve Calabris
Saltibus adiecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
Argentum, vestis Gaetulo murice tinctas
Sunt qui non habeant, est qui non curat habere.
Cur alter fratrum cessare et ludere et ungui
Praeferat Herodis palmetis pinguibus, alter
Dives et inportunus ad umbram lucis ab ortu
Silvestrem flammis et ferro mitiget agrum,
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum,
Naturae deus humanae, mortalis in unum
Quodque caput, voltu mutabilis, albus et ater.
Utar et ex modico, quantum res poscet, acervo
Tollam nec metuam, quid de me iudicet heres,
Quod non plura datis invenerit; et tamen idem
Scire volam, quantum simplex hilarisque nepoti
Discrepet et quantum discordet parcus avaro.
Distat enim, spargas tua prodigus an neque sumptum
Invitus facias neque plura parare labores,
Ac potius, puer ut festis Quinquatribus olim,
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
Pauperies inmunda domus procul absit: ego utrum
Nave ferar magna an parva, ferar unus et idem.
Non agimur tumidis velis aquilone secundo,
Non tamen adversis aetatem ducimus austris,
Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re
Extremi primorum, extremis usque priores.
Non es avarus: abi. Quid? Cetera iam simul isto
Cum vitio fugere? Caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine et ira?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos lemures portentaque Thessala rides?

Natalis grate numeras? ignoscis amicis?
Lenior et melior fis accedente senecta?
Quid te exempta iuvat spinis de pluribus una?
Vivere si recte nescis, decede peritis.
Lusisti satis, edisti satis atque bibisti:
Tempus abire tibi est, ne potum largius aequo
Rideat et pulset lasciva decentius aetas.

---

2. KOMENTAR

CARMINUM

LIBER PRIMUS

I

Prve tri knjige C a r m i n u m izdao je Horacije skupno g. 23. pr. K. i posvetio čitavu zbirku Mecenatu. Ova pjesma služi kao predgovor (πρόλογος) i kao posvetna pjesma za sve tri knjige, dok je c. III. 30 zaključna pjesma (ἐπίλογος).

Sadržaj je prve pjesme ovaj:

Mecenate, moja diko i zaštito (1—2); ljudi imaju različite težnje: jedni, da steknu pobjedu u olimpijskim natjecanjima, drugi, da postignu visoke državne časti, treći, da imadu veliki posjed preko mora (3—10); jedni zadovoljno obrađuju očinsko dobarce, drugi ne mari ni za kakvu pogibao, samo da se trgovinom obogati (11—18); jedni se predaju uživanju, drugi se u vojsci i u lovu izvrgavaju najtežim naporima (19—28). Ja sam odabrao pjesništvo (29—34), pa ako me ti, Mecenate, priznaš lirskim pjesnikom, bit ću najsretniji čovjek (35—36).

Ovdje se nabrajaju različna ljudska zanimanja umjetnički raspoređena: ovdje plemenita nastojanja, ondje požuda za imutkom; seljak, koga ne možeš ni za što otrgnuti od očinske grude, protivnost je smionu trgovcu; dokolica ljudi, koji se odaju uživanju, opreka je napornu životu vojnika i lovaca.

Metar: Manji asklepijadski stih.

1—2. *Maecenas:* C. Cilnius Maecenas, viteškoga staleža, potjecao je od stare plemićke obitelji etruščanske iz Arecija. Bio je znatan državnik i vjeran savjetnik cara Augusta. Umr'o je nešto

prije Horacija 27. studenoga 8. god. pr. K. Isticao se kao veliki zaštitnik književnika, a osobito je podupirao Vergilija i Horacija, tako da kasnije njegovo ime označuje svakoga darežljiva i umna podupiratelja duševne obrazovanosti, kako pjeva već Marcijal (8. 56):

Sint Maecenates, non deerunt, Flacce, Marones.

atavis edite regibus: potomče kraljevskih predaka. *Atavus* znači zapravo djeda šukundjedova, jer su kod Rimljana rodbinska imena u uzlaznoj lozi do 6. koljena: *pater, avus, proavus, abavus, atavus, tritavus;* no ovdje *atavus* znači općenito *maiores,* kaošto i *reges* ne treba uzeti doslovno, nego može značiti prvake, plemstvo, premda je možda koji pripadnik *gentis Cilniae* bio doista kralj u Etruriji. — *o et:* poslije *o* hijat je redovan. — *praesidium* označuje zaštitu i pomoć, koju je pjesnik imao, a *dulce decus* znači čast i veselje, što je on, čovjek niska roda, imao tako odlična prijatelja, isp. c. II. 17. 3—4: *Maecenas mearum grande decus columenque rerum.* — **3—6.** *sunt quos . . . iuvat = aliquos iuvat;* kad je uz *est, sunt, qui* subjekt neodređen, klasički pisci vole konjunktiv, no Horacije po uzoru starog latinskog jezika radije upotrebljava indikativ, premda ima kadšto, s razlogom, i konjunktiv. — *curriculo = curru* (od *curriculum),* ne: trkalište. — *metaque:* kola su išla u elipsi, a na krajevima elipse stajale su dvije male piramide ili stupa *(metae),* koje bi kola morala u najkraćem luku obići pazeći, da ne udare o njih te se ne prevale. — *fervidis* usijan, od brza okretanja. — *palma nobilis:* U najstarije doba dobivao je pobjednik za nagradu vijenac, kojemu je lišće kod različnih grčkih igara bilo s različna drveta, ali od vremena Aleksandrovih dobivao bi palminu granu. Taj je običaj doskora prešao i u Rim, Liv. X. 47: *palmae tum primum* (293. g. pr. K.), *translato e Graecia more, victoribus datae.* Odatle izrazi: pobjednička, mučenička palma; *nobilis = quae nobiles reddit.* — *terrarum dominos* apozicija od *deos; evehit ad deos* nije pretjeravanje, jer je bila velika slava biti pobjednik u olimpijskim igrama, isp. Cic. pro Flacco 31. *(Olympionices) hoc est apud Graecos prope maius et gloriosius quam Romae triumphasse.*

7—10. *hunc . . . illum* sc. *iuvat.* Opisuje častohlepna i lakoma čovjeka. — *mobilium* podrugljivo: nestalan, kao ep. I. 19. 37.: *non ego v e n t o s a e plebis suffragia venor.* — *certat . . . tollere = c. ut tollat.* Takve su konstrukcije, rijetke u klasičkoj prozi, vrlo česte u pjesnika. — *tergeminis honoribus* instrumentalan ablativ; časti *(honores)* su tri kurulske časti: edilitet, pretura, konzulat, jer se tek kod natjecanja za kurulski edilitet znala razmahati živa agitacija, na koju ovdje pjesnik očito pomišlja. — *proprio,* istaknuto, jer je sam vlasnik zemljišta, a nije zakupnik. — *condidit* upozorava na pohlepnost posjednika, koji skuplja i čuva, a ne može sve sam potrošiti. — *Libycis . . .* znači: *frumenti quantum metit Africa*

(sat. II. 3. 87); ta hiperbola ističe i veliko bogatstvo i veliku pohlepu; žitnicom Rima bila je Afrika, gdje je bilo mnogo velikih posjeda (latifundija), pa Egipat i Sicilija.

11—14. *gaudentem* je objekt k *demoveas;* smisao je: tko zadovoljno obrađuje svoju očinsku grudu, ne bi se ni za što odvažio na opasnu prekomorsku trgovinu. Dok onaj veliki posjednik u ravnoj Africi bez muke žanje, seljak mučno obrađuje motikom očinsku grudu po italskim obroncima. — *Attalicis condicionibus:* ni ponudama, što bi ih mogao dati Atal; mjesto poslovičnoga tipa bogatoga kralja Mide i Kreza Horacije uzima individualno posljednjega kralja pergamskoga Atala, koji je Rimljane učinio svojim baštinicima, pa im je bio poznat. — *ut* posljedično; da je namjerno, očekivali bismo *impavidus nauta.* — *trabe,* metonimija za lađu, kao grč. δόρυ. — *Cypria:* Cipar je bio otok bogat drvom i trgovinom. Horacije ne voli općenito reći d r v o, l a đ a, m o r e, v j e t a r, v i n o i t. d., nego rado pobliže određuje, da mu slike budu jasnije i življe; ne spominje uopće plodna polja, nego l i b i j s k a, ne ističe sjajne ponude, nego A t a l o v e, ne kojugod lađu, nego c i p a r s k u, ne kojegod more, nego M i r t o j s k o (onaj dio Egejskoga mora, koji oplakuje otok Myrtos), ne kojigod jak vjetar, nego A f r i c u s (jugozapadnjak), koji ne bjesni u kojemgod moru, nego u I k a r s k o m (između Sama i Ikarije). Tako ne ističe kojegod staro i dobro vino, nego m a s i č k o (u Kampaniji), ne prikazuje seljaka uopće u radu, nego kako kopa i t. d. — **15—18.** *luctantem Icariis fluctibus* s dativom po uzoru grč. konstrukcije μάχεσθαί τινι; misao: trgovac ne će da bude poljodjelac, no želja, da bude poljodjelac, dolazi mu na pamet tek onda, kad je na moru u pogibli. — *otium et rura:* hendiadyoin mjesto *otium ruris:* seoska dokolica njegova kraja; krepko se ističu protivnosti: *otium* — *luctantem, rura* — *fluctibus, oppidi sui* — *Icariis.* — *mox,* t. j. čim nestane pogibli.

19—22. Među zanimanja, koja su mučna i naporna, uvrstio je pjesnik čovjeka, koji mirno uživa; tu je upotrijebio singular ne samo zato, što je takvih ljudi malo, nego i zato, što mu je pred očima bila slika pojedinca; od *spernit* zavisan je imenski objekt *pocula* i glagolski *demere;* m a s i č k o vino (iz gorica na brdu Masiku u Kampaniji) često spominju Horacije, Vergilije i drugi pjesnici. Finija su bila vina cekupsko, falernsko, prostije sabinsko, a jednako cijenjena, kao i masičko, bila su vina formijansko i kalensko. — *partem solido demere de die:* oduzeti dio od čitavoga dana, koji seže od ishoda sunca do *suprema,* t. j. *circa horam decimam* po prilici oko 4 sata poslije podne. To je vrijeme po rimskom shvaćanju određeno za rad, a tko se prije toga oda odmoru ili uživanju, prekida cjelinu u dvoje: *diem frangit* (isp. c. II. 7. 7.

saepe diem mero fregi) ili joj oduzima dio *(partem demit de die).* — *membra . . . stratus,* konstrukcija — obično zvana accusativus Graecus — uz participe perf. pas. u medijalnom značenju vrlo je obična u pjesnika Augustova doba. — *caput,* izvor; *sacrae,* svaki potok, a osobito vrelo, izvor, bio je posvećen nimfama ili kojemu drugomu božanstvu; *lene* zapravo pripada k *aquae,* a *sacrae* ka *caput,* ali su gramatički zamijenili svoja mjesta.

23—28. *multos castra . . .:* mnogi su rado vojnici te voljno slušaju zvuk trublje, koji se druži s oštrim zvukom roga; *tuba* je ravna trublja za pješadiju, a *lituus* je zavinut rog, čini se, za konjaništvo. — *detestata:* pasiv, uza nj dativus auctoris: *matribus.* — *manet = pernoctat; sub Iove frigido (= sub divo)* pod hladnim, vedrim nebom, jer je zima pravo vrijeme za lov. — *tenerae* antiteza prema *inmemor.* — *catulis . . . fidelibus* vjerni, u koje se može pouzdati. — *teretes* mreže od pletenih užeta, zato: jake. — *Marsus (= Marsicus) aper* opet ističe određeno mjesto, jer je u gorovitom marsičkom kraju bilo mnogo veprova.

29—34. Izbrojivši druga zanimanja prelazi na sebe: moje je zanimanje i moja slava pjesništvo, a moja je nada, da će me Mecenat ubrojiti u lirske pjesnike. — *me . . . me,* istaknuto, zato na početku rečenica. — *doctarum: doctus,* σοφός, nije učenjak, nego onaj, koji je umjetnički obrazovan te pozna duh grčke poezije. — *hederae:* bršljan je posvećen Bakhu, koji također nadahnjuje pjesnike. — *dis miscent superis:* palma *evehit ad deos* pobjednika u Olimpiji, a bršljan uvršćuje među bogove. — *gelidum nemus* je hladovit, osamljen gaj, koji potiče njegovu maštu i gdje bi htio živjeti daleko od svijeta. — *si neque tibias . . .,* smisao: ako mi Muze ne uskrate svoju naklonost; rečeno iz čednosti, a ne zato, što se pjesnik ne uzda u svoju pjesničku snagu. — *tibias . . . barbiton,* spominje frulu i barbiton (sa 7 žica kao i lira, samo je veći) mjesto svih glazbala za pratnju. — *Euterpe . . . Polyhymnia:* pjesnik drugdje spominje još ove Muze: Melpomenu, Kaliopu, Kliju, ali zazivajući ih ne misli na određeno njihovo zanimanje; Euterpa je zapravo Muza glazbe, a Polihimnija (bogata pjesmama) Muza lirske poezije. — *Lesboum:* sa Lezba su bili Sapfa i Alkej, u koje se Horacije ugledao, isp. c. III. 30. 13. — *refugit tendere,* konstrukcija kao u st. 8. *certat tollere.* — *tendere* tiče se žica: udesiti.

35—36. *inseres* ne *inseris,* jer pjesnik pomišlja, da će Mecenat stvoriti sud o njem tek onda, kad pročita posvećenu mu zbirku pjesama. — *feriam* jači izraz za *tangam;* mjesto *sidera* upotrebljavao je Rimljanin u toj frazi i *caelum,* a mjesto *vertice* i *digito,* isp. Cic. ad Att. 2. 1. *digito caelum putant attingere;* značenje: bit ću presretan.

III

Predaj mi, lađo, atičkoj zemlji živa i zdrava prijatelja Vergilija, pa ti želim, da na putu upravljaju tobom Venera, Dioskuri i Eol (1—8). Doista je bilo gvozdeno srce u onoga, koji je prvi povjerio krhku lađu bijesnom moru ne mareći za oluje i klisure (9—20). Uzalud je bog odijelio kopno od mora; obijesno i neposlušno ljudstvo ne pozna nikakvih ograda; ono je osvojilo more, Prometej je na nevolju svijetu ukrao vatru, Dedal je zaplovio zrakom, a Heraklo je prodr'o u podzemlje (21—36). Ta za ljude nije ništa preteško; u svojoj ludosti hvataju se i samoga neba te ne daju, da se Jupiter prestane srditi i da odloži svoje strijele (37—40).

Povod je pjesmi neki put Vergilijev u Atenu; no taj put nije onaj, što ga je 19. godine poduzeo *»impositurus summam Aeneidi manum«,* jer su prve tri knjige Horacijevih *carmina* bile izdane već 23. g. pr. K.

Prvih 8 stihova sadržava popratnu pjesmu (προπεμπτικόν) Vergiliju, kojom mu pjesnik želi sretno putovanje. Nadovezujući na to u ostalom dijelu pjesme iznosi općenite misli o bezbožnoj smionosti ljudskoj. Isp. Sofoklovu Antigonu, 332—333:

Πολλὰ τὰ δεινὰ κοὐδὲν ἀν-
θρώπου δεινότερον πέλει·

Metar: Asklepijadska strofa od 2 stiha.

1—8. *sic,* tako, uz optativni konjunktiv označuje dobre želje *(sic te . . . regat)* namijenjene onomu, koji nam daje u zamjenu ono, što od njega tražimo *(reddas incolumem).* — *potens Cypri:* gospodarica Cipra; Afrodita (Venera), koja je na obali Cipra izišla iz mora, štovala se kao zaštitnica mornara, Ἀφροδίτη ποντία, εὔπλοια πελαγία, *Venus marina.* — *fratres Helenae:* Kastor i Poluks — Dioskuri kao spasitelji u morskim pogiblima, koje su odavna shvaćali kao zvijezde, *lucida sidera.* — *ventorum . . . pater:* Eol, kojega opisuje Homer Od. κ 19 i d., pa Verg. Aen. I. 52 i d. Što Homer o njem kaže:

ἠμὲν παυέμεναι ἠδ' ὀρνύμεν, ὅν κ' ἐθέλῃσιν

to je Horacije prenio na Nota (st. 16.): *tollere seu ponere volt freta.* — *pater:* gospodar, zapovjednik. — *aliis* u značenju *ceteris, reliquis.* — *Iapyga:* to je vjetar sjeverozapadnjak: *qui de Apulia flans*

optime ad Orientem ducit Serv. k Aen. VIII. 710., jer duše iz Japigije (= *Apulia* od riječi *Iapyx)* te je povoljan onima, koji plove iz Brundizija u Grčku. — *quae tibi creditum . . .:* Vergilije je povjeren lađi kao kakva dragocjenost, zato je lađa dužnica njegova života. — *Vergilium:* već se u starini različno interpungiralo: *ambiguum utrum »debes finibus Atticis« an »finibus Atticis reddas« accipiendum sit* Porph. Čini se, da je najzgodnije interpungirati iza *Vergilium.* Smisao je tada ovaj: Lađo, koja mi duguješ Vergilija tebi povjerena, molim te, da ga nepovrijeđena predaš atičkoj zemlji! *Reddere* dolazi ovdje u značenju: predati, izručiti. — *animae dimidium meae:* prijateljstvo su filozofi označili kao μία ψυχὴ δυοῖν σώμασιν ἐνοικοῦσα; Cic. Lael. 92: *amicitiae vis in eo est, ut unus quasi animus fiat ex pluribus.*

9—16. *illi robur et aes triplex . . .:* započinje proklinjanjem onoga, koji se prvi usudio ploviti morem (9—24), a onda prelazi na druge smjelosti ljudske. Pod *robur* i *aes triplex* ne valja pomišljati na štit i oklop, dakle na oružje, nego na srce tvrdo i odvažno, pa kako se od štita i oklopa odbijaju strijele, tako se od odvažna srca odbijaju utisci grozota. — *primus: ah pereat, quicumque rates et vela paravit | primus et invito gurgite fecit iter,* Prop. I. 17. 13. — *nec timuit:* nije rečeno, da ga pohvali, jer bi se, pazeći na zakone prirode, bio morao bojati. — *praecipitem* nagao, olujan, vihrovit. — *Africum,* v. c. I. 1. 15. — *decertantem:* Horacije rado upotrebljava složenice s *de,* da pojača značenje. — *Aquilonibus:* to su vjetrovi sjevernjak i sjeveroistočnjak, protivni Afriku; zato je sukob njihov to žešći; dativ uz glagole *contendendi* običan je u Horacija po uzoru grčkom (μάχεσθαί τινι), v. c. I. 1. 15. — *tristis Hyadas* (od ὕειν = kišiti): sedam zvijezda u glavi zviježđa Taurus; *tristes* su, jer *et cum oriuntur et cum occidunt, tempestates, pluvias largosque imbres cient* Tiro kod Gel. XIII. 9.; Rimljani su ih zvali *Suculae,* izvodeći ime od ὗς (sus), a ne od ὕειν. — *Notus* = *Auster* južnjak, isp. c. III. 3. 5. *Auster dux inquieti turbidus Hadriae.* — *volt,* jer on po svojoj volji *tollit seu ponit.* — *freta:* pripazi, kako mijenja izraze: *pelagus, freta, mare, oceanus, vada.*

17—24. *gradum:* korak; smrt personificirana, kako korača protiv njega. — *siccis oculis* suhih očiju, t. j. bez suza u očima, koje su izražaj smrtnoga straha. Ovdje se spominju tri načina smrti: biti progutan od *monstra natantia,* utopiti se i razmrskati se o stijene. — *infamis* δυσώνυμος, zloglasan zbog mnogih brodoloma. — *Acroceraunia* je apozicija, od riječi do riječi znači: vršci gromova. To je rt u Epiru, danas Kap Glossa. — *prudens* u svom prvotnom značenju *(providens):* predviđao je, koliko će nevolja donijeti brodarstvo. — *Oceano* je abl. separationis: od oceana; nije bog odijelio

zemlje (jednu od druge) oceanom, nego kopno od mora, kojega se ne bi nitko smio dotaći *(non tangenda vada),* isp. Ov. met. I. 22 *nam caelo terras et terris abscidit undas.* — *dissociabilis* = *insociabilis* s kojim nema općenja, nedruževan. Za zlatnoga vijeka nema brodarstva (Tib. I. 3. 37 i d. Verg. buc. 4. 32), pa ga i Horacije osuđuje. — *inpiae,* jer protiv volje božje preskaču vode, kojih se ne bi smjele dotaći.

25—36. *audax omnia perpeti:* čovjek smjelo sve trpi, t. j. pripravan je sve podnijeti, samo da se ne odrekne svoje smjelosti. — *per vetitum* povećava krivnju, jer čovjek hotimice griješi. — *Iapeti genus:* pomišlja na priču o Prometeju, koji je s neba ukrao vatru. — *mala* je *fraus,* jer je bila uzrokom mnogim zlima i nevoljama. — *post ignem:* Da kazni ljude poslije krađe vatre, Jupiter stvori Pandoru i pošalje je Epimeteju, koji je primi, ma da ga je bio opomenuo brat Prometej. Pandora otvori posudu, u kojoj su bila zatvorena svakojaka zla i nevolje, koje se raširiše po narodima. — *semotique prius . . .* Personificirana *necessitas leti* (homer. Μοῖρα θανάτοιο), koja je prije bila daleka i spora, da stigne čovjeka, sada je ubrzala korak. — *prius* pripada i k *semoti* i k *tarda.* — *expertus* sc. *est; non . . . datis* = *non concessis, negatis.* — *perrupit Acheronta:* prodrijeti, provaliti; posljednji je slog u *perrupit* ovdje dugačak (ostatak starine), a u stihu se nalazi i elizija posljednjega sloga od *Acheronta,* rijetka u cezuri. Aheront nije ovdje rijeka, nego podzemni svijet uopće. — *Herculeus labor:* misli se posljednji i najteži posao Heraklov: silazak u podzemni svijet, odakle je dovukao Cerbera i oslobodio Tezeja. Heraklo se ovdje pomišlja samo kao čovjek, koji radi svojom snagom i voljom.

37—40. *ardui est: ardui* zavisno od *nil,* a *est* je predikat, a ne kopula; *arduus* znači u prenesenom značenju: t e ž a k, m u č a n, ali ovdje izbija i prvotno značenje: strm, visok, kako se razabire iz daljega stiha: *caelum ipsum petimus.* — *mortalibus* ne znači naprosto: ljudi, nego: ljudi, i ako su smrtni. — *ipsum* sam, a to je najveća smjelost. Pomišlja na Gigante, koji su se usprotivili božanskomu redu (a to je *scelus*), pa ih je zato Jupiter munjama oborio u Tartar. — *per . . . scelus: per* uzročno: zbog opačine, zloće. — *iracunda* hipalaga, jer *iracundus* je Jupiter, ovdje preneseno na *fulmina.* — *ponere* = *deponere.*

IV

Popušta oštra zima; blagi povjetarac javlja dolazak proljeća: lađe, koje su bile na suhu, spuštaju se u more; stoka

ide na pašu, orač ostavlja ognjište, a livade se više ne bijele od mraza (1—4). Venera u punoj mjesečini vodi kolo Nimfa i Gracija, a Vulkan posjećuje radionice Ciklopa (5—8). Sada je vrijeme oviti se vijencem i žrtvovati Faunu u hladovitom gaju (9—12). Smrt jednako kuca na svačija vrata, sretni Sestije, i ne da, da snuješ dugotrajne nade; i tebe će u zagrljaj primiti tamno carstvo Plutonovo, gdje nema uživanja ni vina ni ljubavi (13—20).

Misao je općena, no izvedena je dražesno. Prijelaz od prvog dijela pjesme na drugi pjesnik je prešutio: zato i ti upotrijebi zgodu, da uživaš život *(tu quoque solve animum* ili *curam)* i ne odgađaj na budućnost! Pjesma je po svoj prilici rano napisana. L. Sestius Quirinus bio je prijatelj Horacijev, odkako su 42. god. vojevali pod Brutom. Kasnije je pristao uz Augusta te je 23. god. bio consul suffectus, i to je jamačno razlog, što je pjesnik tu pjesmu, prije spjevanu, metnuo na početak svoje zbirke pjesama. U starinskom pjesništvu nema tako rano pjesme, koja bi jedinstveno prikazivala proljeće.

Metar: Veća Arhiloška strofa od 2 stiha.

1—4. *solvitur . . .:* studen se osjeća kao vezanje, verige, a toplina kao razvezivanje. — *vice,* radi se o i z m j e n i godišnjih doba, a ta je ovdje m i l a, ugodna; gomilanjem riječi sa *v* nasljeduje blago duhanje proljetnoga povjetarca, kao u st. 13. *pulsat pede pauperum tabernas* kucanje Smrti. — *Favoni* topli vjetar zapadnjak (zefir), koji počinje duhati u veljači. — *trahuntque:* protiv običaja ovdje je u prvoj stopi slog kratak: ă; lađe su zimi povlačili na suho, u škverove, a u proljeće spuštali u more po valjcima (phalangae). Plovidba se započinjala svečanostima u ožujku, a svršavala se u listopadu.

5—8. *Cytherea . . . Venus.* Često se Venera zove *Cytherēa* (po Citeri, otoku kod južnog rta Lakonije), kao Apolon *Delius* (po Delu), no vrlo se rijetko spaja vlastito ime božanstva sa zemljopisnim atributom kao ovdje. Venera je pratilica i simbol proljeća i u Lukrecija 5. 737 i d.:

It Ver et Venus et Veris praenuntius ante
Pennatus graditur Zephyrus, vestigia propter
Flora quibus mater praespargens ante viai
Cuncta coloribus egregiis et odoribus opplet.

imminente luna: mjesec stoji gore, ozgor sja, onda: u sjajnoj mjesečini. — *iunctae,* držeći se, uhvativši se za ruke. — *Gratiae* su tri: Θαλία, Ἀγλαΐα, Εὐφροσύνη.— *decentes* obuhvaća i ljepotu i dražest: pristao, prikladan, lijep, dražestan. — *alterno . . . pede* je perifraza za ples po taktu. — *dum gravis Cyclopum . . .:* od Venere sasvim prirodno prelazi na muža njezina Vulkana. Tim pjesnik meće u opreku ljupkoj slici božanskih plesova u blagoj proljetnoj, mjesečinom obasjanoj noći m u č n e i žarke radionice Ciklopa, koji kuju Jupiterove strijele, pa sada u proljeće imaju više posla poradi ljetnih oluja. — *visit* opravdan je u proljeće posjet Vulkanov, jer tada imaju Ciklopi, kako rekosmo, mnogo posla. — *ardens* zbog odsjeva plamena, a može biti užaren i zato, što se žuri i amo tamo trči.

9—12. *nitidum* od pomasti; mazali su i ružama ovijali glavu kod svečanosti i gozba. — *impedire = implicare:* oviti, ovjenčati. — *flore* zbirno: cvijećem. — *solutae* otkravljen, odmrznut. — *Fauno:* zapravo *Favinus* od *favere,* kao i *Favonius,* dobri proljetni bog, kojemu se u zazelenjelom gaju, prije nego se stoka opet izagnala na pašu, žrtvovalo po običaju janje ili jare. — *agna* sc. *immolari;* pripazi na abl. instrumentalni onoga, što se žrtvuje: žrtvovati čim.

13—20. Nenadani se prijelaz k blijedoj Smrti oštro ističe od prijašnjeg veselog opisa; i gradnja rečenica odaje promjenu raspoloženja; poslije tri mnogočlana i obilna perioda slijede kratke rečenice, koje se tek na kraju, gdje se opet crta slika vesela života, povraćaju k periodičnom govoru. — *pallida . . . pulsat pede pauperum . . .* krepka aliteracija. — *aequo . . . pede* jednakom, pravednom nogom, t. j. nepristrano. — *pulsat pede:* na zatvorena vrata; *pauperum . . . regum,* da bi izrekao misao, kako svi bez iznimke moraju umrijeti, Horacije rado upotrebljava suprotne pojmove: kraljevi i siromasi, na pr. c. II. 3. 21 i d.; 14. 9 i d.; 18. 32 i d., pa *insignes* i *imos* c. III. 1. 15. — *regumque turris,* ne misle se ovdje baš kule, tornjevi, nego svaka visoka i golema gradnja, kakva je kraljevska p a l a č a. — *beate* je istaknuto i u neku ruku koncesivno: i ti si, Sestije, bogat i sretan *(beatus),* da, ali . . .; *vitae summa* značilo bi: cjelokupnost života, no uz *brevis* dobiva vremensko značenje = *brevitas; brevis* je svakako nominativ, u antitezi sa *spem . . . l o n g a m:* ako je život tako kratak, čemu snovati nade duga roka, t. j. koje bi se mogle ispuniti tek u dalekoj budućnosti. — *iam* stoji često uz futur, kad se čega bojimo ili se čemu nadamo, kao i naše »već«, u značenju »skoro«, »brzo«. — *nox* u značenju crne noći, podzemne tame. — *fabulaeque Manes: fabulae* je apozicija od *Manes,* koja stoji pred imenicom kao I. 1. 6. *terrarum dominos . . . deos,* I. 3. 20. *infamis scopulos Acroceraunia;* s *fabulae*

ne će pjesnik da izreče sumnju u besmrtnost duše, kako neki misle, nego *fabula* znači ono, o čem se govori, u opreci s onim, o čem se šuti, ili, kao što je ovdje, ono, o čem se »samo« govori, u opreci sa zbiljnošću; na ovom mjestu označuje *Manes* kao p r a z n e, p u s t e sjene, kako ih pomišlja pučko vjerovanje, u opreci s »od mesa i krvi«. — *simul* = *simul ac.* — *regna vini,* smisao: ne ćeš više biti biran συμποσίαρχος, *magister* ili *rex convivii, arbiter bibendi.* »Stola ravnatelj« birao se bacanjem kocki *(talis),* a određivao je, kada i koliko će se piti, tko će pjevati ili recitirati stihove i t. d., i svi su ga morali slušati. — *tenerum Lycidan,* pjesnička fikcija lijepa dječaka, koji je na pragu momačke dobi, stoga *mox virgines tepebunt.*

IX

Priroda je pokrivena snijegom i ledom. Podjari, Talijarše, vatru i obilnije natoči starog sabinca! Sve ostalo prepusti bogovima, koji mogu i najžešću oluju stišati tako, da se na drveću ni list ne makne. Ne razbijaj glave, što će sutra biti; svaki dan, što ti ga udes dade, drži dobitkom i dok si mlad, ne preziri slatke ljubavi ni plesa! Sada je vrijeme za igre na Martovu polju, za šetnje, za tiho šaputanje podvečer u urečeni sat i za slatke šale s djevojkom koju ljubiš.

U početku pjesme pjesnik je slobodno nasljedovao jednu Alkejevu napitnicu (počašnicu). Thaliarchus je izmišljeno lice, kao tip cvijeta mladosti, koja treba da se naužije života.

Metar: Alkejska strofa.

1. *stet* stoji, diže se, strši, koči se. Drugi vežu *stet alta nive,* pun je duboka snijega, prema frazi *stant pulvere campi,* ali je prvo značenje zgodnije, jer je za rimski kraj osobito karakteristično stršenje 700 *m* visokog Sorakta (danas Monte S. Oreste, koji se diže kod Falerija iz doline Tibera 37 *km* sjeverno od Rima). Sorakt se može vidjeti iz Rima. — **3.** *silvae laborantes:* drveće već gotovo puca pod teretom snijega: škripeći, savijajući se. — **4.** *flumina . . .:* Čini se, da se i Tiber u starini češće smrzavao negoli danas, ali Horacije nije morao imati pred očima baš Tiber, jer ima u Rimu i okolici i drugih flumina; to su manji potoci, koji su se mogli lakše smrznuti. — *constiterint:* od *consisto.* — **5.** *dissolve,* v. c. I. 4. 1. — *super foco:* sjedilo se kod ognjišta, jer rimska kuća nije imala peći. — **6.** *reponens:* složenicu s *re-* upotrebljava zato, što su prva

drva izgorjela, a nijesu dala dosta topline. — *benignius:* negoli bi drugda potrebno bilo. — **7.** *Sabina . . . diota* (grč. δίωτος od οὖς, ὠτός): amfora »dvouška«, t. j. s dvije ručice; sabinska amfora sadržava kadšto i sabinsko vino, koje se nije osobito cijenilo, ali pjesnik je zadovoljan, da sjedi uz vatru s bocom »domaćega«. — **9.** *permitte . . .:* prepusti, Arhiloh fr. 56. τοῖς θεοῖς τίθει τὰ πάντα, jer su oni svemogući, kako to zorno ističu dalji stihovi. — *simul* = *simul ac.* — **10.** *stravere* = *sedavere,* ali krepko ističe i moć bogova i otpornost vjetrova. — *aequore fervido,* abl. loci. — **11.** *deproeliantis* sc. *inter se.* — *nec cupressi:* ne miču se ni čempresi, koji su visoki i vitki, ni stari jaseni. — Dok je čitava pjesma potekla iz duha Epikurove filozofije, to su st. 9—12 izašli iz tog okvira, jer se po Epikuru bogovi ne brinu za ljude. — **13.** Kao što studen uzrokuje neugodno osjećanje, tako teška briga za budućnost pomućuje veselo uživanje. Zato ne mari za nju! — *fuge* = *noli.* — **14.** *quem . . . cumque,* tmeza; uz *quicumque* u Horacija je samo ovdje genit. partitivni *dierum:* svaki dan, kakavgod bio. — *lucro adpone* mj. *in lucro pone.* — **16.** *puer* = *dum puer es* predikativno, subjekt je *tu,* koji u korelativnim i disjunktivnim rečenicama često stoji ἀπὸ κοινοῦ u drugoj česti. — **18.** *morosa* aktivno: koja čovjeka čini mrzovoljastim. — *campus:* Martovo polje, ali ovdje se ne navodi toliko kao mjesto za gimnastičke vježbe, koliko za društvene zabave. — *areae* su trgovi u gradu, osobito oko hramova, na pr. *area Volcani, Concordiae* i t. d., često opkoljeni trijemovima *(porticus)* ili drvećem, gdje se mladež šetala, upoznavala s elegantnim heterama, ugovarala *(composita hora)* sastanke (rendez-vous). — **19.** *sub noctem:* u sumrak.

21—24. djevojka se u kutu sakrila, ali smijeh, koji ne može suzdržati, odade je *(proditor . . . risus);* onda joj mladić otme, kao zalog ljubavi, s ruke ili s prsta narukvicu ili prsten; djevojka se tobože protivi, ali je zadovoljna, da je nadvlada. — *gratus* = *gratus est* = *iuvat,* a proteže se i na *pignusque.* — *angulo:* kut trijema, koji okružuje trg. — *male pertinaci: male* je kadšto upravo negacija, na pr. *male sanus* = *insanus* slabo zdrav = nezdrav.

X

Himna Merkuru slobodno je rađena po Alkejevoj himni Hermu. Pjesnik slavi Merkura kao boga govora i tjelovježbe (1—4), kao vjesnika bogova i obretnika lire (5—6), kao domišljata u krađi i sakrivanju ukradenih stvari, kao vodiča Prija

mova posred neprijatelja do šatora Ahilova (13—16), kao pratioca duša u podzemni svijet (17—20).

Metar: Sapfička strofa.

1. *nepos . . . Atlantis:* Ἄτλας... ἔφυσε Μαῖαν, ἥ μ' ἐγείνατο, Ἑρμῆν, Eurip. Ion 1. — 2. *feros cultus:* surove običaje, misli se cijeli način življenja. — 3. *voce* λόγιος. — 4. *palaestrae* ἀγώνιος, φιλάεθλος: govor i tjelovježba izveli su ljudstvo iz prvotne surovosti, a i jednomu i drugomu ga je već u rano doba *(hominum recentum)* naučio Hermo. — *catus* je sabinska riječ, znači »oštar«, oštrouman, lukav. — *decorae: decora* zove se *palaestra*, jer daje pristalost, dražest kretnjama. — 5. *more* uredbom. — *nuntium:* u Odiseji διάκτορος, u Teogoniji κῆρυξ ἀθανάτων, u Verg. Aen. 4. 356. *interpres divom.* — *parentem* izumitelj lire. Po priči je Hermo istoga dana, kad se rodio, našao kornjaču i na njezinu koru napeo žice te izumio liru; istoga je dana ukrao u Pijeriji Apolonove krave. — 7. *callidum . . . condere,* uz adiectiva relativa upotrebljava Horacije vrlo često infinitiv, koji je po postanku okamenjen padež glagolske imenice. — *iocoso,* jer krađa nije bila ozbiljno zamišljena, kako pokazuje *risit Apollo.* — *quidquid placuit* pokazuje, da mu je svaka krađa bila laka. — 8. *furto:* δόλιος, ληϊστής, on je zaštitnik tatova. — 9. *te boves olim . . .:* jednom, baš kad mu se Apolon glasno prijetio, ako mu ne vrati otete krave, Merkur mu ukrade tobolac, te se i sam Apolon nasmijao. O tom u schol. k Il. O 256: ἀπειλοῦντος τοῦ Ἀπόλλωνος ἔκλεψεν αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ὤμων τόξα. μειδιάσας δὲ ὁ θεὸς ἔδωκε αὐτῷ τὴν μαντικὴν ῥάβδ ν, ἀφ' ἧς κκὶ χρυσόρραπις ὁ Ἑρμῆς προσηγορεύθη, ἔλαβε δὲ παρ' αὐτοῦ τὴν λύραν.

13. *quin et Atridas . . .: quin et* pojačava; moć se boga nije očitovala samo u *iocoso furto* nego, kao ovdje, i u teškoj opasnosti: Atrejevići, Agamemnon i Menelaj, zastupaju ovdje uopće grčke vođe. — *duce te:* Zeusu bude žao starca (ἰδὼν δ' ἐλέησε γέροντα) i posla mu Merkura za vodiča. Hom. Il. Ω 332 i d. — *superbos* odgovara hom. μεγαλήτορας, μεγαθύμους. — 14. *dives,* jer je nosio bogate darove kao otkupninu za tijelo Hektorovo. — *Ilio:* inače u Horacija ženskog roda, ovdje srednjega: *Ilion.* — 15. *Thessalos ignis:* vatre tesalskih straža. Pjesnik pomišlja Mirmidonce iz Ftije, koji su vojnici Ahilovi, a tim je ujedno označen i cilj pohodu Prijamovu. — *Troiae* zavisno od *iniqua,* je dativ. — 16. *fefellit,* jer je sve prešao, da ga nije nitko opazio. Tri su momenta puta Prijamova osobito istaknuta: izlazak iz grada, prolaz mimo stražarske vatre i dolazak u neprijateljsko oko. — 17. *tu pias . . .:* ψυχοπομπός, ψυχαγωγός. — *laetis . . . sedibus* u blažena sjedišta, u

Elizij. — 18. *levem . . . turbam:* sjene, duše. — *coerces* zbijaš, na okupu držiš; to čine pastiri, kad vodeći stado paze, da im se koja životinja ne odbije.

XI

Ne razbijaj sebi glave pitanjima, kakav će nam svršetak života bogovi dati, nego uživaj sadašnjost!

Metar: Veći asklepijadski stih.

1. *scire nefas* parentetski. — *quem mihi, quem tibi:* pjesnik i djevojka su se dakle ljubili, kad je djevojka i za njega pitala vrače. — 2. *Leuconoe,* izmišljeno ime. — *nec:* ako se na zabranu s *ne* nadovezuje druga, moralo bi u klasičkom govoru stajati u drugoj zabrani *neu,* ali ovdje nije druga zabrana samostalna, nego je samo razjašnjenje prve. — *Babylonios numeros:* na proračunavanju puta i položaja zvijezda osnivala se znanost astrologâ, a zvali su ih i *mathematici;* oni su tvrdili, da znadu proricati budućnost. Riječ *Babylonios* odaje podrijetlo astrologije. O astrolozima kaže Tacit hist. 1. 22.: *Genus hominum infidum, sperantibus fallax, quod in civitate nostra et vetabitur semper et retinebitur.* To se proroštvo Tacitovo obistinjuje još i danas. — 3. *ut* eksklamativno, pojačava čitavu misao, zato nije mjesto *quanto,* koji bi pojačao samo komparativ. — *quidquid erit:* svaki udes, svaku sudbinu. — 4. *pluris hiemes* sinekdoha (mj. godina) potaknuta je ovdje činjenicom, što je doista zima. — *tribuit* je prezent, a k prvomu članu se samo po sebi nadaje: *tribuet.* — 5. *debilitat* krši, razbija. — *pumicibus* abl. instrum., ali prevedi: o klisure; zove ih *pumices,* jer su šupljikaste, izjedene. I ovdje, kao i u I. 9., spominje se vani nevrijeme, da se to jače istakne uživanje u kući. — 6. *sapias:* budi pametna t. j. uživaj život i ludim strahom ne čini ga gorkim! — *liques:* čisti, pretači, zapravo je priprava za pijenje. Zbog načina, na koji su stari priređivali vino, imalo je mnogo taloga, pa su ga prije porabe čistili ili pretakali na metalno cjedilo *(colum)* ili na platnenu vrećicu *(saccus).* Čini se, da su tek u carsko doba na cjedilo ili u vrećicu metali snijega, da bi se vino i rashladilo *(colum nivarium, saccus nivarius).* — *spatio brevi:* različno se shvaća, najvjerojatnije je abl. instrumenti; *spatio brevi* nije rečeno o trajanju života, jer bi onda jamačno bilo dodano *vitae* ili *aetatis,* nego o kratkoj mjeri, t. j. ograničenju na sadašnjost, kojom neka skrati nadu u daleku budućnost. — 7. *dum loquimur* već samim govorom i poticanjem na uživanje života prikraćujemo odmjereno vrijeme. — *fugerit,*

fut. exactum, po svoj prilici iz metričkih obzira mjesto futura I., no moglo bi biti, da ga je Horacije shvatio i u prvotnom značenju: bit će pobjegao. — *invida* vrijeme, prolazeći veoma brzo, zavidi nam sreću. — 8. *aetas* ne *vita*, nego vijek. — *carpe diem* poslovično za sadašnje uživanje: *τὸ σήμερον μέλει μοι, τὸ δ' αὔριον τίς οἶδεν;* — *postero* sc. *diei.*

XIV

Lađa, koja je, teško oštećena, jedva umakla silnom nevremenu, u opasnosti je, da će je valovi opet baciti na pučinu, prije nego stigne u sigurnu luku. Pjesnik je zabrinut opominje, neka se čuva. Već Kvintilijan VIII. 6. 44 kaže, da se ova pjesma alegorijski shvaćala: *allegoria . . . fit . . . plerumque continuatis translationibus, ut O navis . . . portum, totusque ille Horati locus, quo navem pro re publica, fluctus et tempestates pro bellis civilibus, portum pro pace atque concordia dicit.*

Poredba države s lađom bila je u ono doba obična u rimskoj, a još prije i u grčkoj književnosti, a možda je Horacije dobio pobudu za tu alegoriju i od jedne pjesme Alkejeve. Ne smijemo pomišljati, da pjesnik s obale promatra lađu, nego da se na njoj nalazi te više misli na spas njezin nego na svoj. Samo ako tako shvatimo, pristaje alegoriji st. 17. *nuper sollicitum quae mihi taedium.*

Vrijeme, kad je pjesma napisana, ne može se iz nje same točno odrediti, ali je prema sadržaju očito, da je napisana prije akcijske bitke, po svoj prilici 35. ili 33. god., kad je unutrašnji mir, koji je bio smrću Seksta Pompeja kratko vrijeme osiguran, bio opet u opasnosti zbog razdora između Cezara i Antonija. Pjesnik opominje obadvije stranke na mir.

Metar: Druga asklepijadska strofa od 4 stiha (Asclepiadea pherecratea glyconea).

1. *O navis, referent . . . fluctus!* uzvik, da oštećenu lađu upozori na opasnost, koja joj prijeti. Kako lađa na to ništa ne pothvaća, u velikoj brizi dovikuje pjesnik: *o quid agis?* Upni sve svoje sile, da se dohvatiš luke (pogrješno pomišljaju neki lađu u luci »čvrsto ostani u luci«, jer se *occupare* može samo ono, što čovjek

još nema). — 3. *nonne vides ut . . .* pitanje mjesto imperativa »gle« *ut nudum . . . latus* sc. *sit*, a *malus* i *antemnae* imadu predikat *gemant*, a *ἀπὸ κοινοῦ* zajednički im je epitet *saucius.* — *gemant:* zeugma, jer dok oko vidi *(vides) nudum latus, gemere* ne pripada području *videre,* ali pjesnik u svojoj mašti razvija započetu sliku ne pazeći bojažljivo na svaku riječ. Ovakvi prijelazi od jednoga osjetila na drugo česti su u Horacija, a ima ih i u drugih pjesnika, isp. Verg. Aen. 4. 410 i d., 4. 490 i d. — *nudum remigio* obuhvaća i polomljena vesla i umanjeni broj veslača. — *malus,* jarbol, koji još nije pao, ali je ranjen, t. j. oštećen te prijeti, da padne. — 5. *Africo* v. c. I. 1. 15. — 6. *sine funibus,* pokraćena pogodbena rečenica: *nisi funibus instruantur. Funes* su užeta, kojima se izvana lađa podvezivala *(ὑποζώματα)* od prednjega dijela do krme, da bude čvršća (užeta su imala službu, koju i obruči kod bačve). — 7. *durare* podnositi, odolijevati. — 8. *imperiosius:* presilno, odveć silovito. — 10. *di,* može značiti: *non di sunt tibi (propitii, secundi):* nijesu ti više bogovi milostivi, ali je bolje shvatiti iz prijašnjega: *integri,* t. j. slike bogova, zaštitnika lađe, koje su, često pozlaćene, stajale na krmi, a sad ih je već otkinulo i odnijelo burno more; poredaj: *quos voces (= invoces,* konj. potencijalni) *iterum pressa malo; iterum* pripada i k *voces* i k *pressa; malo* t. j. oluja, nevrijeme; misao: ako te opet pritisne nevolja (kao u prijašnjim građanskim ratovima), ne ćeš moći zvati bogove u pomoć, jer ideš u opak, nedopušten rat.

11. *Pontica pinus,* apozicija vokativu *silvae filia nobilis; nobilis* spoji sa *silvae;* Pont je bio na glasu sa svojih šuma, koje su davale izvrsnu građu za građenje brodova; *iactare aliquid:* veličati se, gizdati se čim. Smisao: burno more ne mari, je li lađa sagrađena od drva, koje je na glasu, ni ima li lijepo naslikanu i urešenu krmu, nego je proguta kao i najobičniji čamac. Alegorijski znači: Rim je dičan po podrijetlu i slavan po svojoj povijesti *(genus et nomen),* ali, ako potraju građanski ratovi, propast će. — 13. *inutile* proteže se i na *genus* i na *nomen.* — 14. *nil . . . fidit:* kad su vesla i jarbol polomljeni, užeta ne vežu trup, a slike su zaštitnika bogova otkinute, ostaje sam trup; no mornar se ne uzda u *puppes,* ako su bez *armamenta,* jer su igra vjetrova i valova, ma da su lijepo naslikane. — *timidus* ne strašljiv, nego: u strahu, kad bjesni oluja. — 15. *tu* samo jače ističe ponovnu opomenu. — *ventis,* t. j. izvanjski i unutrašnji neprijatelji. — 16. *debes,* t. j. ako ne ćeš da budeš igračka vjetrovima.

17. *nuper:* poredaj: *(navis) quae nuper (fuisti) mihi sollicitum taedium (et) nunc es desiderium curaque non levis; nuper* se odnosi na vrijeme poslije bitke kod Filipa, kad je propala sloboda

rimska i pjesnika obuzela žalost i očaj tako, da bi najvolio bio ostaviti domovinu (epod. 16.). Sada pod vladom Oktavijanovom opet se probudila u njemu ljubav k domovini i briga za njezino blagostanje, da ne bi nastradala u novom građanskom ratu između Oktavijana i Antonija. — *non levis*, litotes = *gravis*. — **19.** *interfusa* = *fusa inter*... — *nitentis* sjajni, bijeli, jer se tamo lomio mramor. — *Cycladas:* tim se izriče opasnost od mora, jer su ti otoci, puni stijena, hridina i promjenljivih struja, opasni za brodove.

XVIII

Prije svega drugog sadi, Vare, u Tiburu lozu! Vino — razbibriga — čini život lakšim i ljepšim. Ali da ne prevršimo mjeru u uživanju vina, opominje propast Centaura i sudbina Sitonjana. Kao što ja ne ću nikad oskvrnuti tvoje misterije, Bakho, tako ti obuzdaj mahnito pijančevanje, jer se iz njega rađa slijepo samoljublje, slavičnost i odavanje tajna.

Prvi je stih uzet iz jedne Alkejeve pjesme istoga metra, od koje nam je sačuvan stih: *μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδριον ἀμπέλω.*

Varus je jamačno Kvintilije Varo, čiju smrt oplakuje c. I. 24.

Metar: Veći asklepijadski stih.

1. *sacra*, jer je dar boga Bakha, pod čijom zaštitom stoji, i jer se vino upotrebljavalo za žrtve ljevanice. — *sevĕris* saditi; lat. jezik ne razlikuje sijati *(σπείρειν)* i saditi *(φυτεύειν)*; *plantare* je mlađa riječ. — **2.** *circa* ima drukčije značenje uz *solum:* po (amo tamo), drukčije uz *moenia:* oko. — *mite* plodan, ili prema položaju: prisojan, sunčan. — *Catili:* obično je ime *Catillus*, Horacije ga je promijenio iz metričkih razloga. Po priči osnovali su Tibur unuci argivskoga kralja Amfijaraja Tiburnus, Coras, Catillus. Grad je prozvan po najstarijem bratu, koji je zaštitnik grada. — **3.** *siccis*, opreka *uvidis; dura* predikativno: trijeznima je bog dao sve kao tvrdo, teško, dok vino sve omekša; *deus* nije Bakho, nego uopće: bog, božanstvo; *proposuit* ima vrijednost gnom. aorista. — *neque ... aliter*, t. j. *nisi potando*. — **4.** *mordaces ... sollicitudines*, isp. c. II. 11. 17.: *dissipat Euhius curas edaces;* vino je *amara curarum eluere efficax*, c. IV. 12. 19. — **5.** *post vina:* kad se napio, *bene potus*. — *quis ... crepat:* tko neprestano govori o ..., t. j. tužeći

se, kome je na jeziku. — **6.** *quis non potius* sc. *crepat*, ali u nešto promijenjenom značenju: slaveći. — *pater* je epitet bogu za znak poštovanja. — **7.** *ac ne quis* ... Dosad je hvalio vino, a sada prelazi na isticanje štetnosti pijanstva. Smisao ove pjesme zbito kazuje distih Teognidov:

οἶνος πινόμενος πουλὺς κακόν· ἢν δέ τις αὐτόν
πίνῃ ἐπισταμένως, οὐ κακόν, ἀλλ' ἀγαθόν.

ne quis transiliat ...: slobodno rečeno mjesto: *modum in muneribus Liberi (fruendis, utendis)*, da ne prevrši mjeru u uživanju darova Liberovih. — **8.** *Centaurea ... rixa:* na svadbu Piritoja, kralja lapitskog u Tesaliji, bili su pozvani i Centauri. Jedan između njih, Eurition, opivši se htjede oteti nevjestu. Zametne se borba, u kojoj pobijediše Lapiti. Horacije hoće da kaže, da nije propast Centaura uzrokovalo vino samo po sebi, nego prekomjerno uživanje njegovo. — *super mero:* »kod vina«. — **9.** *debellata*, t. j. u kojoj se do kraja vodila borba na život i smrt. — *non levis*, litotes = *gravissimus*. — *Sithoniis... Euhius:* Sitonjani, tračko pleme, po kom se srednji poluotok Halcidike zvao *Sithonia*, ovdje mjesto: Tračani, koji su bili na glasu zbog pijanstva i svađa u vinu (c. I. 27. 1.: *natis in usum laetitiae scyphis pugnare Thracum est);* u njih je bila *aviditas libidinum*, koja je kazan božja; *cum ... avidi:* kad pohlepni za uživanjem luče *fas* i *nefas* (koji su za umjerene i čestite ljude razlučeni neprekoračenim granicama) neznatnom granicom, t. j. pohlepni za uživanjem luče dobro od zla tek neznatnom međom. — *Euhius* epitet Bakhov po uzviku bakhantica: *εὐοῖ*, lat. *euhoe*. — **11.** *Bassareu*, epitet Bakhov po tračkom nazivu bakhantica *Βασσάραι*. — **12.** *invitum* protiv tvoje volje t. j. protiv svetoga obreda. — *te ... quatiam* = *tuos thyrsos quatiam*, štap ovijen bršljanom i lozovim lišćem, što su ga nosile bakhantice. — *obsita*, particip supstantivski upotrijebljen: pokrito različnim lišćem, t. j. kovčeg, koji se kod ophoda nosio pokriven lišćem, da ga ne vidi ljudsko oko. — **13.** *sub divum rapiam:* izvući ću na svjetlost (jer je bio grijeh otkriti neke svete obrede). — *saeva*, strašne, pomamne; *tene* = *contine, cohibe*, da ne odjekuju. Pjesnik moli boga, da ga odviše ne podraži, da ne bi prevršio mjeru. Po rimskom je shvaćanju orgijastično mahnitanje kazan božja za čovjeka, koji je zlo upotrijebio darove njegove ili pretjerava u njegovu kultu. — *cum Berecyntio cornu:* i rog berecintski t. j. Cibelin (po gori Berecintu u Frigiji, gdje su se u čast Cibeli slavile orgijastične svetkovine slične Bakhovima). — **14.** *quae subsequitur* ..., za kojima uzastopce ide, prati ih ...; *caecus* t. j. koji zasljepljuje, čini čovjeka silovitim i nepravednim: slijepo samoljublje. — **15.** *vacuum* po smislu pripada k *gloria:* tašta slavičnost. — **16.** *fides:* oxymoron, jer vjera, koja odaje tajnu, nije vjera, nego nevjera. — *perlucidior vitro* prozirnija od kristala, stakla.

XXII

Tko je čiste savjesti, Fusko, ne treba oružja, ni ako pu-tuje po divljim i pustim krajevima. I doista, dok sam amo tamo lutao po sabinskoj šumi pjevajući o svojoj Lalagi, strašan je vuk preda mnom nenaoružanim pobjegao. Bio na ledenom sje-veru ili u žarkoj Sahari, bit ću uvijek siguran, jer me štiti ljubav k Lalagi.

To je pjesnička šala, za koju ne možemo odrediti, kad je napisana.

Metar: Sapfička strofa.

1. *integer vitae*, u prozi ablativ; jednaku karakteristiku daje Hor. o sebi u sat. I. 6. 65 i d. *purus et insons.* — 2. *Mauris iaculis*, Mauretanci mjesto Afrikanaca uopće, koji uvijek nose uza se oružje protiv divljih zvijeri. — *eget:* pravednik ne treba oružja, jer ga štiti čista savjest. — 3. *gravida* pun, natrpan. — 5. *Syrtis:* Sirte su bile na zlu glasu zbog divljih zvijeri. Ovdje se pomišlja žarki kraj Sirta uz obalu. — 6. *per inhospitalem Caucasum:* ἄξενος; pjesnik navodi Kavkaz kao primjer divljeg i slabo naseljenog kraja. — 7. *vel quae loca = vel per ea loca quae*, t. j. Indija. — *fabulosus* obilat pričama, bajoslovan, jer su se o Hidasp vezale mnoge priče; *Hydaspes*, pritok Inda. — 9. *namque:* prijelaz bi bio ukratko ovaj: jer preda mnom, koji sam čist i neporočan, budući da ljubim i o ljubavi pjevam, pobježe ... Što je pjesnik u početku rekao o čo-vjeku čistu i neporočnu, to je u ljubavnom pjesništvu vrijedilo za ljubavnika, isp. Tib. IV. 4. 15 *pone metum, Cerinthe, deus non laedit amantes*, pa Prop. III. 16. 13: *quisquis amator erit, Scythicis licet ambulet oris,* | *nemo adeo ut noceat barbarus esse velit.* Tko dakle ljubi i o ljubavi pjeva, ne misli zlo. — *Silva in Sabina:* na svom sabinskom imanju imao je Horacije i *silvam iugerum pauco-rum* (c. III. 16. 29) i tamo je preko granica imanja *(ultra termi-num)* lutao, tumarao. — 10. *Lalagen:* λάλαξ = brbljav, razgovor-ljiv; λαλαγεῖν = brbljati, govoriti, cvrkutati. — 11. *curis expedi-tus:* izbavivši se briga, bezbrižan. — 13. *quale portentum = por-tentum* (apozicija riječi *lupus), quale* ..., pjesnik u šali pretjerava. — *militaris:* stanovnici apulskih gora bili su vrsni vojnici, pa kako su u tom kraju ljudi jaki i divlji, tako su po pjesnikovu shvaćanju i vuci. — 14. *Daunias* je nazvana Apulija po mitskom kralju Daunu. — 15. *Iubae tellus:* Mauretanija, a može se shvatiti i uopće Afrika. — 16. *arida nutrix* je u neku ruku oxymoron; *aridus* se zapravo

odnosi na kraj, koji je *nutrix*. Da je pjesnik rekao *arida tellus*, bio bi rekao mnogo točnije, ali bi zato bilo manje pjesnički. — 17. Mjesto da završi: zato ću svakako ostati *sceleris purus*, pjesnik prema spomenutom erotskom motivu nadovezuje na *dum meam canto Lalagen: pone ... amabo = si pones ... tamen amabo.* — *pigris (= in pigris*, lijena da rode, neplodna, ali bi *piger* moglo biti i u značenju: leden) *campis, ubi nulla ... aestivā* (ljetni, topao) *aurā.* — 19. *quod latus = in eo latere mundi quod ...; latus = plaga* kraj, strana svijeta. — 20. *malus Iuppiter (= caelum)* tmurno, mračno nebo. — *urget* tišti, liježe na ... — 21. *sub curru* je vrući pojas. — 22. *domibus negata* ἀοίκητος, jer su stari držali, da ni u ledenom ni u vrućem pojasu ne stanuju ljudi.

XXXV

Molitva Fortuni. Između zaziva moćne boginje (1—4) i molbe, da zaštiti Cezara i rimsku vojsku u vojni na Britance i Arape (29—40), umetnuo je hvalu boginji: njezinu milost sve moli, sve se boji njezine srdžbe (5—16); Necessitas, Spes i Fides njezina su pratnja (17—28). Pjesma je napisana 27. god. pr. K., kad je August spremao vojnu na Britaniju i sno-vao vojnu na Arabiju.

Metar: Alkejska strofa.

1. *o diva ... quae ...* mjesto *Fortuna*, jer Horacije po običaju grčkih himna označuje božanstvo tim, što spominje njegovo naj-poznatije svetište. Isp. *diva potens Cypri*, c. I. 3. 1., mjesto *Venus.* — *gratum* mili t. j. boginji, drugdje *dilectum.* — *Antium*, vrlo star grad u Laciju, gdje je bio hram i proročište dviju *Fortunae Anti-ates.* — 2. *praesens* nazočan: nazočnost je božja znak božje milosti i moći; moćna, m o g u ć a. — 3. *mortale corpus* mjesto *hominem*, da istakne božičinu moć i ljudsku slabost. — 4. *vertere* okrenuti, pretvoriti, promijeniti = *mutare* te se i jednako konstruira s abla-tivom; za Rimljanina nema veće suprotnosti nego je između tri-umfa, koji je vrhunac ljudske sreće, i sprovoda, kojim se čovjek pretvara u ništavilo. — 5. *te ... ambit* obilazi te, kao i politički kandidati izbornike. — 6. *ruris colonus, ... quicumque ...:* ista opreka između čednoga poljodjelca i smjeloga *mercator* kao c. I. 1. 11. i d. — 7. *Bithynā ... carinā:* Bitinija i Pont imali su izvrsnu građu za brodove (c. I. 14. 11). — *lacessit* izazivati, p r k o s i t i. — 8. *Carpathium pelagus* nazvano po otoku *Carpathus* između Krete

i Roda; plovidba među tim otocima bijaše opasna; sličnu misao v. c. I. 1. 13. i d. *ut trabe Cypria Myrtoum secet mare.* — **9.** *profugi* skitač, potukač, mi bismo rekli: nomadi, cigani, isp. c. III. 24. 10. *quorum plaustra vagas rite trahunt domos;* Dačani i Sciti su jaka opreka prema *urbes, gentes, Latium,* koji su uređeni i obrazovani. Smisao: ne boje te se samo surovi narodi i nomadi, nego i obrazovani narodi, pa i sam ratoborni *(ferox)* Lacij. — **11.** *regumque matres,* koje se boje za sinove u boju, v. c. III. 2. 7. — **12.** *purpurei* = *purpurati* u grimizu, grimizom odjeven. — **13.** *iniurioso* nasilan, silovit. — **14.** *stantem columnam:* stup, što stoji, znak je moći i stalne vlasti; uzbuna se počinje rušenjem počasnih stupova i spomenika; narod se skupi u gomilama *(populus frequens)* te povuče za sobom i n e o d l u č n e *(cessantes),* kad odjekne poklik: *ad arma! ad arma!* isp. Ovid. met., 12. 241. *certatimque omnes uno ore »arma! arma!« loquuntur.* — **17.** *anteit* dvosložno; kao što liktori idu pred konzulom. — *saeva* okrutna, nemilostiva. — *Necessitas* u značenju grč. *'Ανάγκη;* Necessitas drži u gvozdenoj (zapravo mjedenoj) ruci: č a v l e z a g r e d e, k l i n o v e, k u k e (t v r d e, o k r u t n e), koje još čvršće vežu kamen za kamen, ako se ulije u spojeve r a s t o p l j e n o (ž i t k o) o l o v o, jer ona poput graditelja gradi ljudske udese tako čvrsto, da im se ljudi ne mogu oteti. — **21.** *Spes et... Fides* štovale su se kao boginje u Rimu; *Fides* se zove *rara,* jer su rijetki prijatelji, koji ostanu vjerni u nesreći. — *albo... velata panno,* znak čestitosti i nedužnosti. — **22.** *nec comitem* (sc. *se) abnegat:* i ne krati se, da te prati. — **23.** *utcumque* kadgod; konstruiraj: *mutata veste* (t. j. *cum veste sordida) linquis inimica potentis domos;* smisao: mogućnici ostavljaju *sordidati* palaču, iz koje ih je nesreća, *fortuna adversa* ili *inimica,* protjerala, ali je pjesnik to alegorijski izrekao tako, da Fides prati Fortunu onih protjeranih mogućnika; nije nezgodno, ako se *mutata veste* spoji s *potentis domos,* jer prirodno pristaje crno odijelo onima, koje je nesreća zadesila. — **25.** *retro... cedit* okrene leđa. — **26.** *diffugiunt,* lijepo izriče bijeg na razne strane, svaki za sebe: razbježe se. — *cadis cum faece siccatis:* ispivši s talogom (mi: do kapi) vrčeve, t. j. kad već u kući nema ničega; *cadus* zemljana posuda, vrč za vino ili ulje, a sadržavao je od prilike 40 litara; upotrebljavao se osobito za grčka vina, dok je za italska vina bila *amphora* (od prilike 26 litara, t. j. $^2/_3$ od *cadus).* — **28.** *ferre iugum,* konstruiraj: *dolosi pariter ferre iugum:* pravo se prijateljstvo očituje u tom, da prijatelji jednako nose jaram (sc. nesreće), a nepravi su prijatelji *dolosi pariter ferre iugum.* — **29.** *serves iturum,* kao *Fortuna redux,* kojoj je 19. godine, poslije povratka Augustova iz Orijenta, posvećen žrtvenik. — *in ultimos orbis Britannos,* isp. Verg. ecl. 1. 66. *penitus toto divisos orbe Britannos.* — **31.** *examen* četa svježa (t. j. tek birana, unovačena), jer se tek spremala vojna na

Arabiju. — *eois... partibus:* krajevima istočnim (Orijenta), Partima. — *Oceanoque rubro,* misli se vojna na Arabiju, što ju je spremao Elije Gal. — **33.** *cicatricum et sceleris fratrumque* je jedan pojam: *scelestae cladis fraternae* t. j. građanskih ratova, kad je brat klao brata: pojam rastavljen u tri osobite predodžbe, da ga jače istakne. — **34.** *quid... refugimus* od čega smo uzmakli, t. j. od kojega smo se zločina uzdržali? — *dura aetas* (apozicija od *nos)* kruti naraštaj. — **35.** *quid... nefasti...:* to je genitiv zavisan od *quid* i naknađuje genitiv od *nefas,* koje se ne sklanja. — *intactum* netaknuto, nepovrijeđeno, jer *res sacras tangere* je *nefas.* — **38.** *aris* ne misli se, da ih je razorio, nego da ih je oskvrnuo poubijavši one, koji su kod žrtvenika tražili pomoć. — **39.** *retusum:* mač je, upotrijebljen protiv građana, otupio *(retusum)* i ne pomaže naoštriti ga, nego ga treba *diffingere* prekovati, da s njega nestane prokletstva. Ali ni prekovati se ne smije na nakovnju, na kojem je prvi put bio iskovan, nego na novom *(incude nova).* Ako Fortuna tu molbu usliši, bit će oružje protiv izvanjskih neprijatelja sretno. — **40.** *Massagetae* scitski narod sjeveroistočno od Kaspijskog mora, susjed i srodnik Parta, zato neprijatelj rimski. — *in* prijedlog u vezi s *diffingas.*

XXXVII

Aleksandrija je bila zauzeta 1. kolovoza 30. god., a Antonije se sam ubio. Malo nakon toga otrovala se Kleopatra. Kad su vijesti o tome stigle u Rim, pjesnik je pod neposrednim dojmom tih događaja spjevao ovu pobjednu pjesmu. S mnogo takta ne spominje Antonija, da ne probudi tužne uspomene na građanske ratove. Pjesma podsjeća na početak triumfalne pjesme Alkejeve zbog smrti lezbijskoga tiranina Mirsila: νῦν χρὴ μεθύσθην καί τινα πρὸς βίαν | πώνην, ἐπειδὴ κάτθανε Μύρσιλος·

Metar: Alkejska strofa.

1. *nunc... nunc... nunc* anafora, opreka *antehac* st. 5. — *libero* veseo, pomaman treba da je ples; neki: slobodan, kao da pjesnik upozorava, da su sada slobodni te se ne moraju bojati Kleopatre. — **2.** *pulsanda:* tapkati. — *Saliaribus... dapibus* su gozbe, što su ih priređivali Salii uveče za svetkovine Martove (Idibus Martiis), pa su postale poslovične za raskošne i obilne gozbe: *epulari Saliarem in modum* ili *dapes, cenae Saliares.* — **3.** *pulvinar*

deorum misli se svečani obred *lectisternium*, kod kojega su likove bogova postavljali na divane i jastuke *(pulvinar)* i pred njih metali jelo; što je zahvalnost bogovima veća, to su i gozbe obilnije, ovdje s a l i j s k e. — **4.** *tempus erat:* iz tih riječi izbija nestrpljivost pjesnika, koji nije mogao čekati, da senat i narod odrede svečanu zahvalu bogovima. — **5.** *antehac* dvosložno. — *nefas* sc. *fuerat.* — *Cæcubum* izvrsno vino, upotrebljavano za svečane zgode, a da je staro, odaje *cellis avitis.* — **6.** *Capitolio* ... *regina* (ime mrsko Rimljanima) protiv Kapitola, koji je svet i vječan. Govorilo se, da će Antonije, ako pobijedi, prenijeti sijelo vlasti iz Rima u Egipat. — **7.** *dementis ruinas* hipalaga, vezano s *ruinas* mjesto s *regina; ruinas* propast, istraga. — **8.** *funus et* hiperbaton: *et funus.* — **9.** *contaminato cum grege* konstruiraj: *cum grege contaminato virorum morbo turpium,* dok drugi konstruiraju: *cum grege virorum turpium contaminato morbo;* misli eunuhe Kleopatrine, koje podrugljivo zove *viri,* a bili su tek *semiviri; contaminato* apsolutno upotrijebljeno, sc. *flagitiis,* no misli se u prvom redu spolno, a tako se i pod *morbo* (abl. causae k *turpis*) misli neprirodna, bolesna pohota, bludnost. — **10.** *inpotens,* isp. grč. ἀκρατής, zapravo: nemoćan, onda: ne znajući se svladati, pa: razuzdan, strastan, ovdje i: drska, te se svačemu nada. — **12.** *ebria* u prenesenom značenju u latinskom rijetko, ovdje i poradi *dulci,* koji se epitet redovno daje vinu; *dulci fortuna* slatka, t. j. do onda povoljna. — **13.** *minuit furorem:* pomamu ohladi, stegne, obuzda to, što se od vatre spasila jedva jedna lađa; Horacije pretjerava, jer je Kleopatra utekla sa 60 lađa, a i Antonije je s nekoliko brodova pobjegao. — **14.** *lymphatam,* grč. νυμφόληπτος = mahnit; stari su držali, da postane mahnit, tko u vodi vidi sliku nimfinu. — *Mareotico = Aegyptio,* t. j. vino mareotsko, iz kraja nedaleko od Aleksandrije; u ovom stihu nema cezure. — **15.** *in veros timores,* gdje se ističe *veros* prema prijašnjim l u d i m, taštim nadama. — **16.** *volantem* sc. *reginam,* taj je izraz uzrokovan poredbom *accipiter velut*...; *ab Italia,* jer je Akcij tako reći pred vratima Italije, a i osnove su Kleopatrine išle za Italijom. — **18.** *remis adurgens,* pjesnik prikazuje, kao da je Oktavijan odmah pošao za Kleopatrom u Egipat, dok je uistinu onamo pošao tek iduće godine. Pjesniku nije stalo do povijesne točnosti, nego ističe momente, koji su za nj važni. — **20.** *Haemoniae = Thessaliae; nivalis,* jer se lovi zimi. — **21.** *fatale monstrum* zlokobna neman. — *quae* se ne odnosi na *monstrum,* nego na *regina,* koja je subjekt u čitavoj pjesmi; do sad je pjesnik za nju gomilao pogrdne izraze: *demens, inpotens, ebria, furor, mens lymphata,* ali imajući pred očima njezinu smrt priznaje joj srčanost i ponos; *generosius* negoli bi bila, da ju je Oktavijan vodio u triumfu. — **22.** *nec*... *expavit ensem,* kad je Oktavijan došao pred Aleksandriju, nije se kukavički predala, nego hrabro ušla u odlučnu borbu. — **23.** *nec*... *reparavit:* nije zamijenila sakrivene, skrovite obale za egipatske, t. j. nije ostavila domovinu, da sebi kao za naknadu *(re-)* pribavi brzim *(cita)* bijegom skrovište u daljini *(latentis oras).* — **25.** *ausa et = etiam ausa.* — *iacentem*... *regiam,* oboren, poništen, ponižen, opreka *stantem columnam* c. I. 35. 14.; kad je bila uhvaćena, pošla je u palaču vedra lica i tako svoje čuvare prevarila. — **26.** *fortis tractare* srčana, da primi u ruke ... — **28.** *conbiberet* da upije tijelom otrov. — **29.** *deliberata morte ferocior:* još srčanija, kad je odlučila umrijeti; ona je dakle, odlučivši umrijeti, još srčanija, jer će tako oteti neprijateljevu triumfu najveći ures. — **30.** *Liburnis* (abl. instrumenti uz *deduci*): to su lake hitroplovke lađe Oktavijanove, građene poput liburnskih, na kojima bi je vozili u Rim za triumf (*triumpho,* dativ cilja). — **31.** *privata,* lišena prijestolja, jer nije više *regina.* — *superbo* za pobjednika Oktavijana... — **32.** *non humilis* (litotes) *mulier* u vezi s *invidens.*

CARMINUM

LIBER ALTER

II

Od lakomosti zakopano srebro se ne sja, a pravu vrijednost dobiva, ako ga razborito upotrebljavaš. Plemenita darežljivost pribavlja trajnu slavu, kako pokazuje primjer Prokulejev. Tko lakomost obuzdava, ima veće bogatstvo negoli je kraljevsko, a tko joj ugađa (popušta), nikad je ne zasiti, nego joj uvijek daje nove hrane, kako to pokazuje onaj, koji boluje od vodene bolesti. Nije sretan Frahat na perzijskom prijestolju, nego je kralj, tko umije prezirati bogatstvo.

U pjesmi se obrađuje stojički paradoxon ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος.

G. Salustije Krispo bio je *sororis nepos* (Tac ann. III. 30) i adoptivni sin povjesnika Salustija Krispa, od kojega je baštinio silno bogatstvo i znamenite *horti Sallustiani* u blizini *portae Collinae.* Bio je, kao i Prokulej (brat Terencije, žene Mecenatove), pouzdanik Augustov.

Metar: Sapfička strofa.

1. *color* sjaj, onda: vrijednost. — *avaris . . . terris* je abl. instrumenti k *abdito; terra* je *avara,* jer kad škrtac zakapa blago, i zemlja mu nekako pomaže, zato je i ona *avara.* Srebro u zemlji nema vrijednosti, ono je naprosto *lamna* lim, šipka, koju Salustije prezire *(inimicus lamnae nisi . . .).* Iz svega se razabire, da pjesnik ne pomišlja na srebro, koje još nije iskopano iz zemlje, jer to ne bi

zvao *lamna.* — **4.** *splendeat* konjunktiv, jer je to mišljenje Salustijevo. — **5.** Ali da Salustije nije samo razborito upotrebljavao srebro za sebe, nego ga je darivao i drugima, kazuje nam primjer Prokulejev: kad Salustije zna, da se darežljivošću stječe dično ime, to je i sam vrši. Porfirion kaže: *Proculeius eques Romanus, amicus Augusti, rarissimae pietatis erga fratres suos Scipionem et Murenam fuit, adeo ut bona sua cum his aequis partibus diviserit, quia illi bello civili erant spoliati.* — *extento aevo* modalno: živjet će produljenim životom = u poznija, kasna vremena. — **6.** *animi paterni* genitiv zavisan od *notus* (kao *integer vitae*). — **7.** *aget* dići će, nosit će. — *metuente solvi* koja ne će, da se razriješe, nerazriješena, čvrsta krila. — **8.** *superstes* glas, koji iza koga ostaje = preko groba. — **9.** *regnes* nije upravljeno Salustiju, nego je subjekt općenit. — **10.** *remotis* sa stajališta pjesnika, koji piše u Rimu. — *Libyam:* bila je vrlo plodna zemlja. — **11.** *Gadibus:* Gades mjesto *Hispania.* — *uterque Poenus* Kartažani u Libiji i u Hispaniji, gdje je glavna naseobina bila Carthago nova. — **12.** *serviat* razumijeva se kao *colonus* ili *servus rusticus.* — *uni* sc. *tibi.* — **13.** Mjesto da prijašnju misao: »jer i najveći posjed ne može lakomca očuvati, da i dalje ne teži za većim« obrazloži poredbom: kao što i vodena bolest . . ., podaje samu poredbu. *Hydrops* je, kako pokazuje *crescit,* vodena bolest, ali na *indulgens sibi* utječe već pojam *hydropicus,* koji valja pomisliti kao logički subjekt k *pellit.* — **15.** *venis . . . corpore* abl. separationis; *aquosus languor* tromost od vodene bolesti. — **17.** *Phrahaten,* vratio se na prijestolje 27. god. pr. K. — *Cyri,* jer su se Parti smatrali nastavljačima perzijske vlasti. Popularna filozofija raspravljajući o pravoj i krivoj sreći rado je uzimala perzijskoga kralja kao primjer izvanjske sreće. — **18.** konstruiraj: *virtus dissidens plebi eximit Phrahaten numero beatorum; dissidens* ne slažući se t. j. u cijeni ljudskih stvari i prilika. — *beatorum,* hipermetar, u kojem se slog *-rum* sinafijom veže s prvim slogom daljeg stiha. — *virtus* apstraktno mjesto konkretnoga: krepošnici, koji znadu, da je jedino mudrost pravo bogatstvo. — **19.** *populum* znači čitavo građanstvo, narod, dok *plebi* znači niski dio građanstva, prosti svijet, koji redovno drži bogate sretnima. — **20.** *dedocet* odučava. — **21.** *vocibus* riječi, nazivi; krivi su nazivi, koji ga označuju sretnim. — **22.** *propriam* vlastit, trajan, kao vlasništvo, koje se ne može oteti. — *laurum* lovorika, koja resi čelo vojskovođe pobjednika, daje se ovdje onomu, koji umije nadvladati svoje strasti. — **23.** *oculo inretorto* ne ogledavši se; kao što je za Salustija srebro samo po sebi tek lim, tako je nagomilano blago za mudraca samo hrpa i ništa drugo.

III

Svoju ravnodušnost (vedrinu duše), koju si iskušao u sreći, sačuvaj i u teškim prilikama, Delije, jer živio ti uvijek u žalosti ili bio u nekim zgodama veseo, umrijet ćeš! Zato uživaj, dok možeš, jer ćeš morati ostaviti sve imanje! I bogata i odlična, i siromašna i prosta čeka smrt.

Delije je bio čovjek veoma nestalna značaja. U građanskim je ratovima prelazio od jedne stranke k drugoj. Kasnije je bio jedan od pouzdanika Augustovih.

Metar: Alkejska strofa.

1. *aequam . . . mentem* t. j. ravnodušnost. — *arduis* težak. — 2. *non secus . . .* mjesto *quam non secus in bonis temperasti ab insolenti laetitia,* jer se sa *seu . . . seu* obrazlaže *moriture,* te nemaju veze s *aequam . . . temperatam,* kako se razabire iz *omni tempore* st. 5.; isp. našu poslovicu: u dobru se ne ponesi, a u zlu se ne poništi! — 3. *temperatam* sačuvan, udaljen od . . . — 4. *moriture* particip ima uzročnu vrijednost: jer ćeš svakako umrijeti, bilo da . . ., bilo da . . . — 5. *vixeris* i *bearis* su futuri II. u vezi s futurom I., koji se krije u *moriture.* — 6. *remoto* daleko od gradske vreve i buke: samotan, zabitan. — *per dies festos,* prijedlog ima distributivno značenje: svaki blagdan; pjesnik dakle ne postavlja u opreku onomu, koji uvijek mučno živi, raskošnika, nego razborita čovjeka, koji umije ozbiljnost života katkad prekinuti veselim zgodama. — 7. *reclinatum* pruživši se, protegnuvši se. — 8. *nota:* cedulja na vinskoj posudi, onda vrsta, jer su Rimljani na vinske posude prievezivali natpis, koji je sadržavao imena konzula, da se označi, iz koje je godine vino; s *interiore* kazuje se dio pivnice *(apotheca* ili *cella vinaria),* koji je dalje unutra, gdje je stajalo vino starije, dakle i bolje: bolja vrsta falernca. — 9. *quo* čemu? samo se po sebi nadaje misao: nego da je uživamo. — 10. *consociare amant = libenter consociant; consociare ramis = consociatis inter se ramis facere, efficere* ili *praebere (umbram).* — 11. *obliquo* zavojit. — *laborat,* jer ga zavoji zaustavljaju u slobodnom, brzom toku. — 12. *trepidare* o nemirnoj brzini potočića: teći kao skakućući, t. j. žuboreći teći. — 13. *huc* t. j. u sjenu bora i topole i na obalu potoka. Iz *nimium brevis flores* melankolično se izvija *dum . . . patiuntur,* da onda prijeđe u daljim strofama na pomisao o smrti. — 15. *res* prilike, položaj. — *aetas,* isp. *donec virenti canities abest morosa,* c. I. 9. 17. — *sororum = Parcarum:* Kloto, Lahezis, Atropos. — 16. *atra,* jer to izaziva pomisao na smrt. — 17. *cedes* t. j. kad umreš. — *domo* kuća, palača u gradu, protivno *villa.* — 18. *lavit* od *lavere.* — 19. *cedes* ponavlja, da jače istakne, epanalepsa. — *exstructis in altum* zrgnut, nagomilan, isp. *ingentes acervi,* c. II. 2. 24. — 21. *divesne . . .* konstruiraj: *nil interest utrum dives natus ab Inacho an pauper . . . moreris; prisco natus ab Inacho* t. j. prastarog kraljevskog roda, jer je Inah praotac argivskih kraljeva. Smisao: sve, što pod nebom živi, podvrgnuto je nesmiljenoj smrti; *victima* je apozicija k *tu,* koje se krije u *moreris.* — 25. *cogimur = compellimur.* — *omnium* mjesto *cuiusque sors.* — 26. *versatur* pasivno. — *urna = in urna* (abl. instrumenti). — *serius ocius* asindet, spoji s *exitura.* — 27. *in aeternum,* sinafija 3. i 4. stiha. — 28. *exsilium* u vječno progonstvo. Protivno tomu shvaćanju Krist govori o nebeskoj domovini. — *cumbae* Haronov čamac, kojim prevozi duše; dativ zavisan od *inpositura.*

VII

Pjesnik se veseli nenadanom povratku druga Pompeja Vara, s kojim je bio i u nesretnoj bitci kod Filipa, pa ga poziva na gozbu.

Prve 3 strofe sadržavaju zajedničke ugodne i neugodne doživljaje, 4. u sredini njihovu različnu sudbinu, a posljednje 3 veselje, što su se opet sastali. Pjesma je mogla biti spjevana najranije 29. godine.

Metar: Alkejska strofa.

1. *tempus in ultimum* »u krajnju pogibao« u vezi s *deducte.* — 3. *redonavit* jače nego *reddidit,* jer se tim ističe blagi udes, koji je opet darovao kući i domovini Pompeja, kojega su držali izgubljenim. — *Quiritem* građanin u miru u suprotnosti s ratnikom. Pitanjem *quis redonavit* mjesto *ergo redonatus es* izriče se ugodno iznenađenje. — 4. *dis patriis = Penatibus.* — 5. *Pompei* sinicezom dvosložno. — *prime sodalium* misli u prvom redu druga iz mladosti, s kojim je proživio vesele đačke dane za boravka u Ateni. — 6. *morantem,* koji nam je sporo prolazio, predugo trajao: dug dan. — 7. *fregi* pokratiti. — *coronatus . . . capillos nitentis malobathro Syrio: capillos* objekt od *coronatus,* a razumije se nekadašnjom medijalnom funkcijom glagola: ovjenčavši sebi kosu . . .; *malobathro:* to je indijska pozajmljenica: tamalapattra, list s tamala-drveta; kasnije identificirano s mirisavim listom Laurus Cassia, a znači od nje dobiveno: »mirisavo ulje« (parfem). — 9. *Philippos,* brahilogija mjesto: *pugnam* ili *diem Philippensem;* pjesnik je bio u bitci

kod Filipa *tribunus militum* u vojsci Brutovoj (42. god.). — **10.** *sensi: sentire* se često upotrebljava o osjećanju pritiska, zla, gotovo kao: »morati podnijeti«, a u vezi sa *sensi* ukazuje se *fuga* kao nesreća, koja je pjesnika zadesila. Zato imaju krivo mnogi Horacijevi životopisci, koji kažu, da se pjesnik kukavno ponio, pa da se još cinički tim kukavičlukom hvasta. — *relicta non bene parmula: parmula* deminutiv od *parma*, malen okrugao štit, što su ga nosili *velites* i konjanici. Da li je Horacije, koji je teško kao tribunus uvijek nosio štit, a pogotovo *parmulam*, jednom ga u boju imao i u bijegu bacio, nije toliko važno, jer čast rimskoga vojnika ne stoji do štita; ovdje je to uvrstio po uzoru triju grč. lirika: Arhiloha, Alkeja i Anakreonta. — *non bene*, kad sam n a n e s r e ć u, n a ž a l o s t morao ostaviti štit (vidi »Nast. Vjesnik« XIX. 142. i d.); značenje: kukavno, sramotno bila bi uvreda i za samoga pjesnika i za hrabroga druga njegova. — **11.** *fracta* sc. *est:* misli u prvom redu na Bruta, čiju je *virtus* po smrti njegovoj priznavao i Antonije i Cezar. — *minaces* ... *mento*, pomišlja se na sramotnu predaju legija Brutovih; *turpe* = *turpiter*, smisao: dok su junaci boreći se pali, hvališe su se sramotno bacili pred pobjednikom ničice. — **13.** *sed* ... dok je dosad sudbina njihova bila jednaka, od ovoga je časa različna. — *Mercurius* zaštitnik pjesnika, koje Horacije c. II. 17. 29. zove *Mercuriales viri*, isp. c. I. 10. — **15.** *te* je objekt i od *resorbens* i od *tulit*. — *resorbens* krepka metafora uzeta od brodolomca, kojega baš, kad već hoće da dohvati obalu, val opet povuče na uzburkano more. Pjesnik ima na umu jamačno *fretum Siculum*, gdje se poslije bitke kod Filipa borio na moru Pompej. — **17.** Kad si sretno proživio tolike nevolje i kući se vratio, zaključak: *ergo redde* ... — *obligatam* = *debitam*, jer je zavjetom vezan. — *Iovi*, jer je Jupiter *Conservator*, *Redux*. — *redde* poput duga. — **18.** *latus* mi kažemo: glavu. — **19.** *sub lauru mea* pod mojim lovorom; pjesnik poziva druga, da se odmori u ugodnoj hladovini njegova vrta u Rimu. — **20.** *tibi destinatis:* pjesnik ih je dakle spremio u nadi na taj radosni događaj. — **21.** *oblivioso* aktivno: koji čini, da se brige zaborave: z a b o r a v a n. — *lēvia* gladak, svijetao. — **22.** *exple* (natoči do ruba, kao nekoć u mlade dane) i *funde* pokazuju, da pjesnik, veseo, ne će da štedi, neka bude svega u izobilju (zato: *capacibus*). — **23.** *quis* sc. *puer*. — *udo*, jer raste na vlažnom zemljištu. — **24.** *deproperare coronas* žurno splesti. — **25.** *quem* sc. *nostrum*. — *dicet* imenovati; birali su ravnatelja stola *(arbiter bibendi, rex convivii*, isp. c. I. 4. 18.) bacanjem 4 kocki; najsretniji hitac zvao se *Venus*, kad je svaka od četiri strane bila ozgo obilježena drugim brojem; na pr. 1, 3, 4, 6, a najnesretniji *Canis*, kad je isti broj bio ozgo na sve četiri strane. — **26.** *non* ... *sanius* ... *Edonis:* ne ću ja umjerenije, treznije od Edonaca slaviti Bakha; *Edonis:* Edonci, tračko pleme, bili su ljuti pijanice.

X

Pjesnik savjetuje prijatelja Licinija, da se svagdje drži sredine i bude i u sreći i u nesreći umjeren, ako hoće sretno živjeti.

Tko je taj Licinije, ne zna se sigurno.

Metar: Sapfička strofa.

1. *rectius* = *melius*, uz komparativ ne valja pomisliti: negoli sada ili prije, nego: »negoli ako ne učiniš, što ću te savjetovati.« — *altum urgendo* siliti na pučinu, ploviti po pučini. — **3.** *premendo litus* držeći se obale. — *iniquum* neravan, nejednak, potom: o p a s a n; život se uspoređuje s plovidbom po moru, gdje se treba kloniti i prevelike smjelosti i pretjerane plašljivosti. — **5.** *mediocritatem*, isp. Cic. de off. 1. 25. 89: *mediocritatem illam, quae est inter nimium et parum*, grč. *μεσότης, τὸ μέτριον*, isp. i *μηδὲν ἄγαν* i *μέτρον ἄριστον*. — **6.** *diligit* bira, cijeni. — *tutus* je posljedica, a ne uzrok od *diligere mediocritatem*, pripada dakle k *caret:* zaštićen, očuvan, osiguran je od *sordes* i *sobrius* odriče se sjaja, koji pobuđuje zavist. — **12.** *summos* ... *montis* moglo bi značiti vrhove bregova, ali poradi *ingens, celsae* bolje je shvatiti: najviše bregove. — **13.** *infestis* ... *secundis* abl. apsolutni; *infestis* = *adversis* sc. *rebus*. — **14.** *alteram* sc. *infestis* — *amicam, secundis* — *adversam* t. j. promjena udesa. — *bene praeparatum* sc. *sapientia*. — **15.** *informis* u akt. značenju, jer oduzima prirodi ljepotu (forma), nagrđuje je. — **16.** *idem* ali ujedno. — **17.** *male* sc. *est*. — *olim* za budućnost: unaprijed. — **18.** *quondam* = *interdum*. — **19.** *Musam* pjesma, melodija, koja je prije bila zamuknula, a sada je Apolon *suscitat*, budi udarajući u citaru (to je znak njegove dobrohotnosti, dok je *tendere arcum* znak njegove srdžbe). — **21.** *angustis* u tjeskobnom, nevoljnom stanju, u tjeskobi. — **22.** *idem* ali opet. — *sapienter* ... *contrahes*, t. j. *sapienter facies, si contrahes* (skupiti) *vela turgida vento nimium secundo* (abl. instrumenti u vezi s *turgida*).

XIII

Na pjesnikovu se imanju srušilo trulo stablo, koje umalo nije ubilo pjesnika. Sasuvši pregršt pretjeranih psovki na onoga, koji ga je posadio, kaže, da čovjek nije od sata do sata

siguran za svoj život. Pred oči mu dolaze slike, što bih ih kao pjesnik bio gledao u podzemnom svijetu, prije svega uzori njegovi, Sapfa i Alkej, a to ga potiče, da slavi snagu poezije.

Vrijeme postanka pjesme: kalende ožujske 30. god. pr. K. Metar: Alkejska strofa.

1. Poredaj: *ille, quicumque primum (te posuit), et posuit* (zasadio je) *te nefasto die et produxit* (uzgojio je) *in* (finalno, u prozi = *ad) perniciem opprobriumque pagi; nefasti dies* su zapravo oni, *per quos nefas fari praetorem* »*do, dico, addico*«, *itaque non potest agi,* ali ovdje u značenju *religiosi* t. j. *tristi omine infames impeditique* (Gell. IV. 9. 5). Isp. i Festus 278: *quibus nisi quod necesse est nefas facere habetur:* nesretan, zlokoban. — **2.** *sacrilega manu* pripada i k *posuit* i k *produxit; sacrilega* bezbožan, opak; pobožan čovjek sadi drveće, da potomcima nosi plodove i bude selu na ures, i božji blagoslov počiva na njegovu djelu; djelo pak opaka čovjeka samo je na nesreću. — **3.** *arbos* stariji oblik, upotrijebljen poradi metra. — **4.** *pagi,* Horacijevo je imanje pripadalo selu *Mandēla.* — **5.** *illum* istaknuto na prvom mjestu kao i *ille* u prijašnjoj strofi. — *crediderim,* konjunktiv potencijalni izriče blažu tvrdnju. — *sui* istaknuto. — **6.** *fregisse cervicem* zapravo: skrhati, slomiti komu vrat, mi običnije kažemo: i oca bi svoga objesio. — *penetralia: sunt penatium deorum sacraria* Paull. p. 208.; *hospes* stoji pod zaštitom kućnih bogova. — **7.** *nocturno = noctu.* — **8.** *Colcha = Colchica,* misli na zloglasnu otrovnicu Medeju. — **10.** *tractavit* pripada i k *venena* i k *nefas:* činiti. — *quidquid usquam concipitur* kojigod se može gdje zamisliti; kraće: svaki mogući zločin. — *agro . . . meo = in agro meo (Sabino).* — **11.** *triste* nesretno, kleto. — *lignum* prezirno mjesto *arbor.* — *caducum* određeno za pad, da padneš. — **13.** *quid . . . vitet* zavisno od *satis cautum est = provisum est; homini = ab homine* mjesto *ei.* — **14.** *in horas* od sata do sata, svaki sat. — **15.** *Poenus:* Feničani, koji su po svim poznatim morima putovali, uzeti su ovdje kao tip smionih mornara. — *ultra . . . aliunde* dalje, preko toga odrugud, t. j. nego samo od mora. — **16.** *caeca* pasivno: skrovit, nepredvidljiv. — **17.** *miles* t. j. *Italus, Romanus.* — **19.** *robur* jezgra vojske, po izbor vojska. — **22.** *Aeacum,* sudac u podzemlju (pored Mina i Radamanta). — **23.** *sedes . . . piorum* t. j. Elizij. — *discretas* t. j. *ab impiorum sedibus.* — **24.** *fidibus* citara, lira, v. c. I. 10. 6. — **25.** *popularibus* zemljakinje; *Sappho* grč. akuzativ. Sapfa se tužila na djevojke, što joj ne uzvraćaju ljubav. — **26.** *sonantem* tranzitivno s akuzativom *mala:* pjevati. — *plenius* krepčije, snažnije, sc. *quam Sappho.* — *aureo . . . plectro,*

abl. instrumenti uz *sonantem.* — *aureo:* inače pripada samo Apolonu i Muzama, ovdje se daje Alkeju, da se istakne vrijednost njegove poezije; priznanje i udivljenje izriče se i vokativom. — **27.** *dura (sc. mala) . . . dura . . . dura* ponavljanje, da se jače istakne. — *navis,* isp. c. I. 14. — **28.** *fugae,* v. c. II. 7. 10. — *belli* s Atenjanima i tiraninom Mirsilom. — **29.** *sacro . . . silentio,* t. j. kakva treba da bude kod žrtve; *sacro silentio* pripada i k *mirantur* i k *digna;* konstruiraj: *umbrae mirantur utrumque digna sacro silentio dicere; mirantur dicere* dive se, kako pjevaju, ili s udivljenjem slušaju, kako pjevaju. — **30.** *sed magis:* Alkejeve pjesme više privlače sjene negoli Sapfine. — **31.** *exactos tyrannos:* misli Alkejeve političke pjesme *στασιωτικά.* — **32.** *densum umeris* zapravo: ramenima zbit, stisnut; rame do ramena. — *bibit* pokazuje veliku pažljivost i napetost sjena. — **33.** *stupens* zaprepastiti se, zapanjiti se od čega (lat. abl.). — **34.** *centiceps:* Cerber, koji zapanjen zaboravlja vršiti stražarsku službu. — **35.** *intorti* upletene u kosu Eumenida (Furija) počivaju, dok inače muče grješnike. — **36.** *Eumenidum* zavisno od *capillis.* — **37.** *quin* štoviše, pače: tako je slatko pjevanje Alkejevo, da i osuđeni na vječne kazni zaboravljaju muke: Prometej (odakle je Horacije uzeo, da Prometej i u podzemlju trpi, ne zna se), Tantal *(Pelopis parens),* Orion (divlovac, koji i u podzemlju lovi). — **38.** *laborem decipitur,* po analogiji *fallere laborem,* pa je i u pasivu po grčkom utjecaju zadržan akuzativ: zaboraviti muke. — **40.** *lyncas,* akuzativ s grč. nastavkom; *lynx* je obično ženskoga roda.

XIV

Leti vrijeme, Postume. Ono će donijeti i starost i smrt svakomu bez razlike; čuvao se koliko ti drago, poći ti je u podzemni svijet i ostaviti sve, što ti je ovdje i milo i drago. Baštinik će umjeti bolje uživati.

Pjesnik nije doduše izrekao, ali se sama po sebi nadaje misao: zato se naužij sam!

Motiv, da smo svi podložni smrti, pjesnik je više puta prikazao (c. I. 4, I. 11, II. 3), ali nigdje tako opširno ni s tako bolnim čuvstvom kao ovdje. Postum nam nije poznat.

Metar: Alkejska strofa.

1. *eheu* jak izraz bola i žalosti. — **2.** *pietas*, u kojem značenju, v. st. 5—6. — **3.** *rugis et instanti senectae* hendiadyoin mjesto *rugis instantis senectae.* — **4.** *indomitae = indomabili.* — **5.** *trecenis . . . tauris* je grč. *τρισὶν ἑκατόμβαις.* — *quotquot eunt dies = quotidie.* — **6.** *inlacrimabilem*, grč. *ἀδάκρυτος*, bez suza, neumoljiv. — **7.** *ter amplum*, grč. *τρισώματος*. Gerion, div iz Hispanije, kojemu je Herkul oduzeo goveda i život. — **8.** *Tityon*, drugi div, kojega je ubio Apolon (Verg. Aen. VI. 595.) — **9.** *conpescit = cohibet;* voda je za njih kao okovi. — **10.** *quicumque terrae munere vescimur* prema Homerovoj: *βροτῶν, οἳ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσιν* Z 142 ili *ὅσσοι νῦν βροτοί εἰσιν ἐπὶ χθονὶ σῖτον ἔδοντες* ϑ 222. — **11.** *enaviganda* prebroditi, preploviti. — *reges*, v. c. I. 4. 14. — **13.** *frustra*, jer moramo umrijeti, ako se i klonimo rata i mora. — *Marte = bello.* — *carebimus* kloniti se, biti daleko od . . . — **15.** *per autumnos* pripada k *metuemus*, a *corporibus* k *nocentem.* — **16.** *metuemus* znači bojati se, biti u strahu od čega, onda čuvati se, isp. sat. II. 6. 18: *plumbeus auster | autumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae;* zato su bogataši u kolovozu i rujnu bježali iz Rima na ladanje. — **17.** *flumine languido* mirnim tokom, pripada k *errans.* — **18.** *Cocytos* (rijeka jauka) jedna od rijeka u podzemlju, ostale su: Stiks, Aheront, Flegetont i Leta. — *Danai genus* 50 kćeri Danajevih, koje u podzemlju lijevaju vodu u posudu bez dna. — **20.** *Sisyphus*, sin Eola, kralja u Korintu, koji na drugom svijetu za kazan valja uz brdo kamen, a ovaj mu se uvijek natrag otkotrlja. — *longi . . . laboris* genitiv k *damnatus*, po analogiji *capitis damnare; longi = aeterni.* — **21.** *linquenda* i po položaju i po značenju opreka od *visendus.* — *placens* mila. — **23.** *invisas*, jer je čempres bio, kao što je i danas, znak smrti; on je *inferis consecrata*, njegove se grane meću mrtvacu na lomaču, i dotle ga dakle prati čempres, dok ga ostavlja ostalo drveće, kojemu je bio kratkotrajan *(brevis)* gospodar. — **25.** Tek ova strofa pokazuje, na što pjesnik smjera: neka ne stječe za baštinike, nego neka sam razborito uživa. — *Caecuba* plural, da se istakne ili množina ili više vrsta toga plemenitoga vina. — *dignior* sc. *te*, jer će ga piti, a ne će ga čuvati. — **26.** *centum clavibus* hiperbola, da se istakne, s kolikom je pomnjom čuvao vino. — **27.** *tinguet pavimentum* baštinik ga ne će samo piti nego i prolijevati, te će njim kvasiti pod. — *superbo* ponosan: vinu se pripisuje osjećanje ponosa, kao da shvaća svoju vrijednost. — **28.** *potiore pontificum cenis:* raskošne gozbe redovno se zovu *cenae Saliares*, ovdje *pontificum;* to je vino vrednije nego raskošne gozbe svećenikâ. Može se shvatiti i kao skraćena poredba *(comparatio compendiaria): potiore quam merum cenarum . . .*

XV

Pjesnik se žali, što vile i parkovi zapremaju zemljište, koje su stari bili odredili za ratarstvo: korisno treba da uzmakne pred lijepim. Nekoć je bilo drukčije. Pojedinac je tada bio siromašan, zadovoljan jednostavnim životom, a država je bila bogata i gradila sjajne gradnje. Slične misli nalazimo u Cicerona (pro Murena 76; pro Flacco 28) i osobito u Salustija (Catilina 9 i 12—13). Ističući opreku između tadašnje raskošnosti i starinske zdrave jednostavnosti ova je pjesma najbliža pjesnikovim »carmina Romana« (c. III. 1—6).

Metar: Alkejska strofa.

1. *iam* za budućnost: zamalo. — *aratro* dativ: plugu, t. j. za obrađivanje. — *regiae = regales; regius* kraljev, ovdje u značenju k r a l j e v s k i. — **2.** *moles* građevine (goleme). — *undique . . . visentur:* odasvud motriti, razgledati. — *latius* k *extenta*, a *Lucrino lacu* abl. comparationis; Lukrinsko je jezero zapravo laguna kod Baja, od mora odijeljena nasipom $1\frac{1}{2}$ km dugačkim; bilo je znamenito poradi izvrsnih oštriga. — **4.** *stagna* ribnjaci, tako veliki, da bi se moglo njima broditi. — *platanus:* platana je došla u Rim tek u posljednjem stoljeću republike; nekorisno drvo samo za ures bogataških vrtova; *caelebs* je, jer se na nj nije povijala loza kao na brijestove, isp. epod. 2. 9. — **5.** *evincet* nadvladati, sasvim istisnuti. — *tum* onda, t. j. kad se zbude, što je prije rečeno. — **6.** *myrtus* je nom. plur. 4. deklin., nastao po analogiji mjesto nom. plur. 2. deklin. — *copia narium:* obilje, koje je za nos, t. j. obilje mirisava cvijeća. — **7.** *olivetis* ablat., u maslinicima, t. j. po mjestu, gdje su prije bili maslinici, kako se razabire iz *fertilibus domino priori*, jer su prijašnjem gospodaru maslinici nosili plod, a park i vrtovi ne nose sadašnjemu gospodaru ništa. — **9.** *laurea spissa ramis: laurea* je pridjev imenički upotrijebljen: lovor gustih grana, zato i daje obilno hladovine. — **10.** *ictus* mjesto *ictus solis*, na što upućuje riječ *fervidos; fervidi ictus* zapravo vrući udarci, t. j. vruće sunčane zrake, pripeka ili žega. I tim izriče opreku između nekoć i sada, jer su stari radljivi Rimljani blagoslivljali sunce, koje je davalo i žita i vina, a sadašnji raskošnici i mekušci drže njegove zrake za »udarce« te nastoje, da se od njih obrane. — **11.** *praescriptum* sc. *erat.* — **12.** *auspiciis* vodstvo, jer su oni bili mjerodavni vođe za modu, možeš prevesti: primjer. — *intonsi Catonis*, to je stari Katon, nazvan Censorius, znamenit kao cenzor poradi svoje strogosti; progonio je osobito raskoš pa i gradnju vila; *in-*

tonsi: stari Rimljani nijesu poklanjali osobite brige ni kosi ni bradi, a brijači, *tonsores.* došli su iz Sicilije oko 300. pr. K. — **12.** *norma* naredba, propis. — **13.** *illis* t. j. starim Rimljanima. — *census* zapravo: procjenjivanje imovine, onda: imovina. — *brevis* mjesto *exiguus, tenuis.* — **14.** *commune* grč. τὸ κοινόν: zajednička imovina, državna imovina. — *decempedis: decempeda (pertica)* je mjera za duljine (10 stopa = 2·958 *m*), a *decempeda quadrata* mjera za površine (8·64 m^2). — Konstruiraj: *nulla porticus metata* (pasivno značenje dep. *metor) decempedis privatis excipiebat Arcton; privatis* s *decempedis,* a očekivali bismo: *nulla privata porticus; excipiebat* primati (sjever) = stajati, biti okrenut (k sjeveru); smisao: nijedan privatnik nije gradio velike trijemove, koji stoje k sjeveru, da budu hladoviti i ugodni. — **17.** *fortuitum = quem fors ubique affert* = kakavgod, običan, opreka: *novum saxum,* koji se lomio na određenim mjestima. — *caespitem* busen, no ne za tabor, nego, kako se iz veze razabire, za gradnju kuće. Tim se izriče, kako su starinske kuće bile jednostavne. — **18.** *oppida* javne zgrade. — *publico sumptu* na državni trošak, jer onda nije bila briga za javne gradnje, kao sada, prepuštena pojedincima; tako su na pr. mnogo trošili na javne gradnje August i Agripa. — **20.** *novo . . . saxo* nije, kako mnogi misle, mramor, jer se mramor stao upotrebljavati tek u posljednje stoljeće republike, nego je tesano četverouglasto kamenje, koje su oni zakoni *(leges)* uveli, u opreci s *lateres* opekama i *caementa* lomljenim, netesanim kamenjem, kojim su se još u Ciceronovo doba gradile privatne gradnje.

XVII

Mecenata su, ma da je od teške bolesti bio prizdravio, mučile crne misli, da će umrijeti. Pjesnik ga sokoli ističući, da je njihova sudbina čvrsto povezana, pa kako su bogovi i jednoga i drugoga nedavno izbavili iz opasnosti, tako će njih dvojica zajedno i umrijeti. Neka se dakle ne tuži, nego prinese bogovima dužnu žrtvu zahvalnicu, kao što će i on sam žrtvovati.

Uvjeravanje se pjesnikovo doista obistinilo, jer je Mecenata preživio tek za par mjeseci.

Metar: Alkejska strofa.

1. *cur . . .* nije toliko pitanje, koliko predbacivanje i molba. — *exanimas = enecas, occidis.* — **2.** *amicum est* = φίλον ἐστίν milo je. — *prius* sc. *quam me.* — **3.** *mearum . . . rerum:* moga života, v. c. I. 1. 2. — **5.** *a* uzvik bola. — *partem* apozicija od te, tako zove i Vergilija c. I. 3. 8. *animae dimidium meae.* — **6.** *maturior* prerana: *vis* sc. *mortis,* koju riječ nije pjesnik htio izustiti. — *altera* (sc. *pars)* je apozicija od *ego,* t. j. subjekta od *moror.* — **7.** *carus* sc. *mihi.* — *aeque* sc. *atque antea,* dok si ti u životu, t. j. koji ne bi sebi više bio drag = komu ne bi više bio drag život. — *nec superstes integer* i da te preživim, ne bih više bio čitav, jer bih bio bez tebe — moje polovice. — **8.** *ille dies,* kojega ćeš ti umrijeti. — **9.** *ducet ruinam* slika pripravljena riječju *columen* st. 4.: porušit (oborit) će nas obojicu. — *perfidum* hipalagom uz *sacramentum* mjesto *ego perfidus.* — **10.** *sacramentum* je zapravo vojnička prisega, a upotrijebio ju je pjesnik, jer su vojnici prisezali, da će svakamo ići za vođom, zato upotrebljava plural (ma da govori o sebi): *ibimus,* što ponavlja, da jače istakne. — **11.** *utcumque = quandocumque.* — *praecedes* poput vojskovođe. — **12.** *comites* prema *ibimus,* misli sebe. — **13.** Nikakva sila na svijetu ne može me od tebe otrgnuti. — *Chimaerae* neman, sprijeda lav, straga zmaj, u sredini koza, sipajući vatru iz ralja; ubio ju je Belerofont; *igneae* hipalaga mjesto *igneus* uz *spiritus.* — **14.** *si resurgat* t. j. iz Tartara. — **17.** Pjesnik kaže, da je njegova sudbina usko vezana sa sudbinom Mecenatovom, ma da je život njihov pod utjecajem različnih zvijezda. — *Libra* Vaga, zviježđe, koje ima povoljan utjecaj na čovječji život. — *Scorpios,* grč. oblik mjesto *Scorpius; formidolosus* je, jer tko se pod tom zvijezdom rodi, ratnik je, osvajač i rušitelj gradova. — *adspicit* prezent, jer utjecaj zvijezde, pod kojom se tko rodi, traje čitav život. — **18.** *pars violentior natalis horae:* u horoskopu je uvijek bila jedna zvijezda, koja je svojim jačim utjecajem na porod nadvisivala druge; zato ovdje: zvijezda (*pars* t. j. horoskopa) od većeg utjecaja *(violentior = maiorem vim habens)* na čas rođenja *(natalis horae),* a potom i na cio život; *pars* se odnosi na sva tri spomenuta zviježđa. — **20.** *Capricornus* je *tyrannus,* jer kad sunce uđe u zviježđe Jarca (zimski solsticij), nastaju velike oluje u zapadnim morima (osobito u Hispanskom). — **21.** *utrumque = utriusque nostrum* (genit. od *nos*). — **22.** *consentit:* ma koja zvijezda gledala moj porod, znam, da se slagala s tvojom, kako pokazuje to, što smo se i jedan i drugi izbavili iz velike pogibli. — *Iovis . . . Saturno:* zaštita *(tutela)* Jupitera, koji povoljno utječe, otela je *(eripuit)* tebe utjecaju opakoga Saturna; astrologija je učila, da planet Saturn ima *nocendi facultatem;* njegovu je snagu ovaj put skršilo odsijevanje *(refulgens)* Jupitera, *per quem vitae confertur hominibus salutare praesidium* (u Horacija *tutela*). — **24.** *volucris* brz. — *Fati* smrt. — **26.** *ter crepuit laetum sonum* veselo triput zapljeska. — **27.** *truncus . . . cerebro,* v. c. II. 13. — **28.** *sustulerat* indikativ, da istakne, da se glagolska radnja gotovo doista

izvršila. — **29.** *levasset* odbiti. — *Mercurialium*, jer su pjesnici pod zaštitom Merkurovom. — *Faunus* (= *Πάν*, sin Hermov), koji je obilazio po pjesnikovu imanju. — **30.** *reddere*, v. c. II. 7. 17.; *votivam* i potom *debitam;* prinoseći žrtvu Mecenat priznaje, da je uvjet zavjeta ispunjen, t. j. da je umakao smrti. — **32.** *humilem... agnam* čedna je žrtva pjesnikova u opreci s *victimae* (veće žrtvene životinje), koje će Mecenat prikazati.

XVIII

Pjesnik nema sjajne palače ni skupocjene odjeće, ali ima stalan značaj, obilno pjesničkog dara i dobarce, a to ga čini sretnim. Njegovo je stanje kud i kamo bolje od stanja bogataša, koji nije nikad zadovoljan, uvijek gradi nove vile, povećava imanje na štetu susjeda, a ne pomišlja, da će i bogata i siromašna jednako pokriti zemlja i progutati Orko.

Pjesma je napisana po svoj prilici kratko vrijeme nakon što je dobio sabinsko imanje.

Metar: Hiponaktijska strofa.

1. *aureum* = *auratum.* — **2.** *lacunar* strop u dvorani s pregradcima, koji su bili urešeni zlatom i bjelokošću; takvih raskošnih stropova bilo je u carsko doba i u privatnim kućama. — **3.** *Hymettiae:* modrikasti mramor iz Himeta (u Atici) služi ovdje za grede, koje leže na stupovima, dakle grede (*ἐπιστύλια*, arhitrav) tište (*premunt*) stupove, koji su ovdje od numidskog mramora (*ultimā Africā recisas*) žućkaste boje. — **5.** *Attali:* kralj Atal učinio je Rimljane svojim baštinicima, dakle i baštinicima svoga dvora (*regia*). Tek tom baštinom upoznali su Rimljani sjaj helenističkih kraljevskih dvorova. — **6.** *ignotus* prevedi adverbom: nenadano, kao rimski narod 133. god. pr. K. — **7.** *Laconicas... purpuras:* lakonski grimiz vrijedio je kao najbolji među evropskim vrstama. — **8.** *trahunt* presti grimiznu vunu, od koje su se tkali divni pokrivači. — *honestae* čestite, poštovane žene klijenata, a što su one poštovanije, to je i za patrona veća čast. — **9.** *fides* pouzdanje, iskrenost, stalnost; bogatstvom se ne može dičiti, ali ga rese izvrsna svojstva srca i uma. — *ingeni benigna vena:* obilata pjesnička žica (dar). — **10.** *est* sc. *mihi.* — *pauperem* i *dives* antiteza; *petit* tražiti; s ponosom to ističe pjesnik, koji je osim toga sin slobodnjakov, a taj je položaj sam sebi stekao. Pjesnik je sasvim zadovoljan spomenu-

tim darovima, koje drži darom bogova, zato *nihil supra deos lacesso.* — **12.** *lacesso* (s dva akuzativa): dražeći izazivati, ovdje = *precibus fatigare:* dosađivati bogovima ni za što više (*supra*). — *potentem amicum:* Mecenat. — **14.** *Sabinis:* sabinsko dobro, imanje (da se označi seosko imanje, upotrebljava se ime naroda u pluralu). — **15.** Dani i mjeseci brzo prolaze, dakle i naš život, a ipak ima ljudi, koji i pred samu smrt grade i od lakomosti čine zlo. — *truditur dies die:* jedan dan gura, potiskuje drugi. — **16.** *pergunt interire* dolaze i prolaze. — **17.** *tu* se obraća na bogataša: a ti ipak... — *secanda marmora locas* daješ pod zakup rezanje mramora, t. j. u ploče, kojima će se obložiti zidovi; misao: daješ zakupniku, koji će trebati dugo vremena, da svrši posao, a ti si već jednom nogom u grobu; *sub ipsum funus:* pred sam sprovod, pred samu smrt. — *sepulcri inmemor*, ovdje u pravom značenju: grobnica, t. j. ne misleći na grobnicu, koju bi imao sebi podići. — **19.** *domos* palače. — **20.** *Baiis* je dativ zavisan od *obstrepentis* (što buči pred...); *Baiae* kod Puteoli bijaše glasovito kupalište, gdje su Rimljani rado gradili raskošne vile. — *urges* trudiš se. — **21.** *submovere litora* pomaknuti obalu; kako, v. c. III. 1. 33. — **22.** *continente ripa* žal prirodni (ili kopno) u opreci s umjetnim, dalje u moru načinjenim. — **23.** *quid quod* obično u prozi, da se prijeđe na nešto znatnije: pače, štoviše. — *usque proximos* koji su sveudilj najbliži, da se istakne, kako otimanje njegovo napreduje. — **24.** *agri* sc. *tui.* — *termini* su međaši, koji su bili pod zaštitom boga Termina (svetkovina Terminalia); *revellis* pokazuje nasilje, a *salis* obijest i preziranje klijenata, koje bi *patronus* morao štititi. — **26.** *pellitur:* posjednici su latifundija često tjerali male posjednike, isp. Sall. Iug. 41. 8. *parentes aut parvi liberi militum, ut quisque potentiori confinis erat, sedibus pellebantur.* — *paternos... deos:* Penate. U daljem su se prikazivanju dvije misli nategnuto slile u jednu: 1) ako i pomičeš granice kopna i granice susjedova imanja, jedne granice ne će tvoje djelovanje prijeći, a to je ona, koju ti je postavio *Orcus;* on je također *rapax*, ako i u donekle drukčijem značenju; 2) hoće li te palača, što je gradiš, još dočekati kao gospodara, nije sigurno, ali sigurno te čeka druga *νεκύων αὐλή* — *regna Proserpinae;* a ta je jedna misao: nijedna palača, što je gradiš, nije ti sigurnija od one, što ti je odredi granica grabežljiva Orka. — **32.** *ultra* t. j. preko te granice. — *aequa* mjesto adverba. — **33.** *recluditur* otvara se za siromaha i bogataša, i s praga palače Orkove ne će biti siromah otjeran, kako je za života bio tjeran ispred vratiju palača bogataša. — **34.** *pueris* = *filiis.* — *satelles Orci:* Haron. — **35.** *callidum* koncesivno: ma i lukav, jer je prevario Jupitera. — **36.** *revexit* nije natrag odvezao na čamcu, kojim je prevozio duše. — *auro captus*, ne zna se, odakle je Horacije uzeo ovu vijest, da je Prometej htio

potkupiti Harona. — *hic* t. j. *Orcus.* — **37.** *Tantali genus* t. j. Pelop, Atrej, Agamemnon i t. d. — **38.** *levare* (izbaviti) u prvom redu spojeno s *vocatus*, a u drugom s *audit: Orcus levare vocatus audit; laboribus* pripada i k *levare* i k *functum; pauperem pripada* i k *levare* i k *audit* (uslišiti); *functus laboribus* napatiti se, namučiti se. — *non vocatus:* smrt grabi i onoga, koji je zove, i onoga, koji je ne zove.

CARMINUM

LIBER TERTIUS

I

Prvih 6 pjesama ove knjige čine jednu cjelinu (zovu ih carmina Romana), kako to pokazuje i isti metrički oblik i prva strofa, koja i pozivom *favete linguis* i riječima *carmina non prius audita* ne zahtijeva pažnju slušatelja samo za jednu nego za više pjesama, dalje ista svrha i raspoloženje. Poput svećenika pjesnik pokazuje mladomu naraštaju rimskomu putove, kako će on sam doći do svoje sreće i izvršiti dužnost prema domovini, a rimski narod postići svoj određeni zadatak, da vlada svijetom. Zato poziva, neka odstupe od grijeha nedavne prošlosti i sadašnjosti pa se povrate k strogim običajima otaca, k požrtvovnosti i strahu božjemu. Primiče se obnova staroga Rima, jer je božanski August jakom rukom ukrotio divlje sile revolucije i blago vlada državom, koju će nad čitavim svijetom proširiti. Sad će se pokazati, da li je mladi naraštaj vrijedan svoga uzvišenoga vođe. Tim mislima podudara se pjesnik s nastojanjem Augusta, koji je narodu preporučivao *exempla maiorum* i na nov život budio stare rimske vrline.

Najstarija je od tih pjesama 6., za njom je po vremenu 4. pa 3., 5., 2., 1. U prvoj se meće sreća, zadovoljstvo s malim u opreku s nemirom bogatstva, u drugoj se slave prave muške vrline, u trećoj *iustitia fundamentum imperii*, u četvrtoj se pokazuje, da pjesništvo i mudrost usrećuju čovjeka, u petoj se

slavi Regul kao tip stare rimske *virtus*, a u šestoj se proriče, da će imperium propasti, ako se narod ne vrati k vjeri i ćudorednosti otaca.

Sadržaj je prve pjesme: Šutite! Kao svećenik Muza pjevam mladom naraštaju nove pjesme. Kao što kraljevi vladaju narodima, tako ima vlast nad kraljevima Jupiter, kojemu je sve podložno. Ljudi nijesu jednaki po imutku, rodu, dobroti, ugledu, ali su svi jednako podložni smrti. Strah od smrti otima opaku čovjeku, pa bio i bogat, uživanje i san, koji ne bježi od seljačke kolibe. Tko znade svoje požude stegnuti, našao je mir. Neka bogataš gradi palače u moru, ne će umaći strahu ni brizi, koji ga svakamo prate. Ako dakle nikakvo blago ne može osloboditi čovjeka od unutrašnjega nemira, čemu bih mijenjao svoje sabinsko dobarce za palače i bogatstvo, koje zadaje brige? Glavna je misao ove pjesme: *Desiderare quod satis est.*

Metar: Alkejska strofa.

1. *odi* mrzim, mrsko mi je. — *profanum (pro-fanum):* neupućen, nevrijedan, da bude pušten u hram, jer nije bilo dopušteno, da kod nekih svetih obreda budu svi nazočni, pa bi svećenik prije tih čina pozvao neupućene, da izađu iz svetog mjesta, isp. Verg. Aen. VI. 258. *procul, o procul este, profani.* Ovdje su *profanum volgus* oni, koji nijesu upućeni u kult Muza, te nijesu vrsni da shvate i prihvate moralna načela, što će ih pjesnik kazivati. — **2.** *favete linguis (εὐφημεῖτε):* poslije prvoga stiha pomišlja se, da su *profani* izišli. »Šutite« nije vjeran prijevod od *favete linguis* (zapravo znači: budite povoljni jezicima, govorite povoljne riječi), ali kako je šutnja najbolji način, da se ne izrekne koja nepovoljna riječ, dobilo je značenje »šutjeti«; *linguis* je abl. instrumenti, a nije dativ, isp. Verg. Aen. V. 71. *ore favete omnes.* — *non prius audita:* jer takvih načela i pouka dosad nije čula iz ustiju nijednog drugog pjesnika do njega, koji je *sacerdos Musarum*, pa potom njegove pouke imadu i svečaniji oblik i veću vrijednost. — **4.** *virginibus puerisque*, t. j. mladomu naraštaju, kojemu je srce čisto od grijeha starijega naraštaja i zato vrsnije, da pouku prihvati, kako bi se rimska država moralno preporodila. — **5.** Poslije proemija pjesnik započinje prema poznatoj: *a Iove principium*, da onda prijeđe na samu temu ove pjesme. — *regum* (sc. *imperium est* kraljevi imaju vlast nad...): to su orijentalni despoti, koji narod drže svojinom *(proprios); greges* »stado« označuje, da u mnoštvu nestaje individualnosti; možda je načinjeno po homer. ποιμένες λαῶν. **8.** *cuncta*

svemir. — *supercilio* obrve, kojima se očituje volja, onda *voluntate, numine* (od *nuo*, isp. Verg. Aen. IX. 106. *Adnuit* (sc. *Iuppiter*) *et totum nutu tremefecit Olympum* po Hom. Il. A. 528. ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων... μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον). — **9.** *est ut* dešava se, da... — *viro vir* (kao *alius alio)* abl. comparationis uz *latius:* na šire, preko većeg područja. — *ordinet arbusta* vrstati, u redove saditi stabalca (brijestove ili jablane, na koje su povijali lozu, dakle vinograd, koji najviše nosi, ili masline); sadili su ih *in quincuncem:*

o o o o o
o o o o
o o o o o

10. *sulcis* = *in sulcis.* — *generosior* plemenitijega roda. — **11.** *descendat in campum* na biralište, k izborima na *campus Martius*, koji je u nizini uz Tiber, zato *descendat* u pravom značenju. — *petitor* (sc. *honorum*) natjecatelj, kandidat. — **12.** poredaj: *hic melior moribus famaque.* — **13.** *contendat* natječe se (za časti *competitor*), opreka onomu *generosior*, t. j. koji ulazi u izbornu borbu oslanjajući se na svoja osobna svojstva i zasluge, a ne na rod. — *clientium*, kad su ujutru dolazili na *salutatio* u kuću patronovu, a tko ima više klijenata, ugledniji je i moćniji. Mjesto da je pjesnik ukratko rekao: ma da je jedan bogatiji, drugi plemenitiji ili čestitiji, ipak..., on to zorno predočuje karakterističnim radnjama, što ih te vrste ljudi vrše. — **14.** Ipak su svi jednaki pred *Necessitas leti; aequa lege* (kao *aequa tellus* c. II. 18. 32) vuče ždrijeb iz žare za odlične i proste, v. c. II. 3. 26. — **15.** *omne* = *unius cuiusque.* — *movet* trese; smisao: ali ma kako se tko isticao, od smrti nije nitko siguran. No i život ogorčava sebi, tko se u opakoj težnji za moću i bogatstvom tako visoko uzdigne, te uvijek visi nad njim mač smrti; *destrictus ensis:* pomišlja na pripovijest o Damoklu i Dioniziju, sirakuskom tiraninu, koju kazuje Ciceron Tusc. V. 21. 61, a moral njezin ovako izriče: *nihil esse ei beatum, cui semper aliqui terror impendeat.* — **18.** *Siculae* = *lautissimae*, jer je sirakuska kuhinja bila na glasu, a ovdje ujedno i zato, što je pripovijest o maču smještena u Sirakuzi. — **19.** *elaborabunt* pribaviti. — **20.** *avium... cantus* u doba Horacijevo ljudi su rado držali ptice pjevice; za Mecenata kaže Seneka (dial. I. 3. 10), da je nastojao zaspati uz glazbu, koja je izdaleka blago dopirala do njegovih ušiju. — **21.** *reducent* natrag dovesti, vratiti, jer je pobjegao. — *somnus agrestium lenis virorum:* blagi san pripada seljacima, koji su svojim stanjem zadovoljni. — **24.** *tempe* rečeno za kojugod lijepu, šumom obraslu dolinu; u takvom kraju živi i pjesnik na obali Digencije, a *tempe* mu je *vallis Sabina.* — **25.** *quod satis est*, tko želi samo ono, što mu je dosta za prirodne potrebe, toga ne će mučiti brige, što ih ima bogat trgovac ili posjednik. — **26.** *sollicitat* = *sollicitum reddit*

uznemirivati, zadavati brige, da mu ne postradaju lađe. — **27.** *Arcturus* najsvjetlija zvijezda u zviježđu Boota, zapada 2. studenoga, a *Haedi* izlaze 30. rujna; u to doba znadu biti ekvinokcijalne bure i oluje. — **30.** *fundusque mendax;* posjednik za uloženi trud očekuje što obilniji rod, ali mu zemljište ne ispuni uvijek nade: v a r a v ; kao što je personificiran *fundus,* tako je i *arbor* (maslina), koja, pozvana na odgovornost, uvijek nalazi kakav izgovor, okrivljujući sad kiše, sad sušu, sad studen i led. — **32.** *sidera:* Canis i Canicula, kojima su pripisivali ljeti sušu *(torrentia agros).* — **33.** *contracta aequora:* more se stegnulo, suzilo, jer bogataš u njem gradi velike gradnje, i tim, što to osjećaju, opažaju ribe, hoće pjesnik da upozori na neprirodnost, da čovjek gradi sebi stanove ondje, gdje su prije ribe bile. — **34.** *molibus,* abl. causae; to su golemi blokovi, koji se spuštaju u more, da budu temelj za vilu. — *huc = in altum.* — *frequens = frequenter,* drugi vežu *frequens cum famulis = multis cum famulis.* — **35.** *caementa* (od *caedo*) sječeno kamenje. — *redemptor* poduzimač, kojemu je povjerio gradnju. — **36.** *dominus:* gospodar, koji nadzire i požuruje gradnju, da se s kopna može preseliti u vilu, gdje se nada naći mir zabrinutoj duši. — **37.** *Minae:* tim se ponavlja pojam *destrictus ensis* st. 17. — **41.** *dolentem* mjesto *dolorem:* bol (duše), duševni nemir. — *Phrygius lapis* mramor iz Sinade, grada u Frigiji, crvenkasto-ljubičaste boje, koji se mnogo cijenio za stupove. — **42.** *purpurarum sidere clarior usus:* hipalaga mjesto *usus purpurarum* (grimizna odjeća) *clariorum sidere.* — **43.** *delenit* ublažuje. — **44.** *Achaemenium* »perzijski« od *Achaemenes,* mitskog osnivača perzijske dinastije, ovdje mjesto: i s t o č n i. — *costum* ime biljke *(κόστος),* iz koje se dobivala dragocjena mast, i ime same pomasti. — **45.** *invidendis,* koje moraju pobuditi zavist (raskošnošću); *invidendis postibus* ablativ zavisan od *insigne,* što valja dopuniti iz *sublime.* — *novo . . . ritu* u novom stilu; otkako je Skaur 59. god. u svom atriju postavio stupove visoke 38 stopa, došli su u modu takvi atriji sa stupovima. — **46.** *atrium* najglavniji dio rimske kuće, mjesto kuće uopće. — **47.** *valle Sabina,* gdje je bila vila Horacijeva. — **48.** *operosiores,* jer bogatstvo zadaje brige i truda.

II

Neka mladić strogom vojničkom službom uči podnositi siromaštvo, da bude strašan neprijatelju. Padne li u borbi za domovinu, blago njemu, jer smrt stiže i kukavicu. *Virtus* se uvijek cijeni i vodi do besmrtnosti. Ali i vjerna šutnja dobiva si-

gurnu nagradu; tko oda Demetrine tajne, daleko mu kuća od mene, da ne bi Jupiterova strijela s bezbožnikom i mene pogodila.

Dok je u 1. pjesmi odvraćao mladež, da traži sreću u bogatstvu, sada je uči, za čim treba da teži, a to su: *virtus* i *religio.*

Metar: Alkejska strofa.

1. *angustam amice pauperiem pati:* oskudno siromaštvo rado podnositi bitno je svojstvo *virtutis,* jer težnja za sve većim imutkom zavodi čovjeka na svakojaka zla. Tako pjesnik tim nadovezuje na prijašnju pjesmu. — **2.** *robustus acri militia = corroboratus acri militia* (ojačati). — **3.** *condiscat . . . vexet . . . agat . . . suspiret* više su opomena nego želja. — **4.** *eques* predikativno: kao . . .; ističe konjanika, jer su Rimljani bili poraženi od Parta, vrsnih konjanika, budući da nijesu imali konjaništva. Zato se August trudio, da stvori valjano konjaništvo. — **5.** *sub divo* kao c. I. 1. 25 *sub Iove.* — *trepidis in rebus:* u pogiblima, opasnostima, a ne u udobnoj kući. — **6.** Pjesnik živo crta podsjedanje neprijateljskog grada. Sa zidova gradskih gledaju kraljica i kraljeva kći borbu; kraljica se boji i drhće za muža, a kraljeva kći za vjerenika. — **8.** *prospiciens* se odnosi i na *matrona* i na *adulta virgo.* — **9.** *suspiret* uzdisati, t. j. uzdisanjem kazivati svoju brigu. — *ne rudis . . .* nije upravan govor, nego izriče čuvstvo zaručničino. — *rudis agminum = rudis belli.* — **10.** *asperum tactu:* divlji, opasan, strašan, ako ga se dotakneš, vrlo zgodan prijevod hom. *ἄαπτος,* koga se ne možeš dotaći, nedokučljiv, nepobjediv. — **11.** *leonem* rimskoga vojnika, koji je hrabar kao lav. — *cruenta* krvav; žedan krvi, krvoločan. — **13.** Zaglavak: lijepo je i dično za domovinu umrijeti, isp. Tirtejeve riječi: *Τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐπὶ προμάχοισι πεσόντα | ἄνδρ' ἀγαθὸν περὶ ᾗ πατρίδι μαρνάμενον.* (Tirt. 6.). Kao prijelaz k daljemu valja dodati: ludo je u strahu od smrti izbjegavati junačku smrt; Simonid (frg. 12): *Ὁ δ' αὖ θάνατος κίχε (persequitur) καὶ τὸν φυγόμαχον (fugacem); fugax* ne znači čovjeka, koji iz borbe bježi, nego koji pred borbom bježi, uklanja joj se. — **17.** *virtus* nije samo junaštvo, hrabrost, nego i značaj, koji čini pravoga čovjeka: *vir.* S *virtus* su *honores* usko vezani, zato *repulsae nescia sordidae:* ne zna za sramotan neuspjeh, a ako bi takav čovjek i propao, nije to *repulsa,* koja bi njegovu čast kaljala: *intaminatis fulget honoribus.* Pjesnik ne misli reći, da se pravi *vir* ne natječe za časti, nego da je nezavisan od hirovite *aura popularis.* — **19.** *securis* su izvanjski znak časti, navlastito konzulata, dakle on prima časti ili ih se odriče, jer to hoće

sam, a ne, jer to hoće *aura popularis.* — **21.** *inmeritis mori* = *immortalitate dignis.* — **22.** *negata* sc. *vulgo.* — *temptat* otvara; krči sebi put. — **23.** *udam* vlažnu, dakle: nisku. — **24.** *spernit* prezire, ostavlja. — *fugiente pinna* lakim, brzim krilima. — **25.** Ali i druga *virtus* dobiva svoju sigurnu plaću, a to je *fidele silentium,* dok se povreda i vjere i šutnje oštro kažnjava. Primjer za to: otkriti tajne eleuzinskih misterija. — **26.** *Cereris . . . sacrum:* eleuzinske misterije; kult je Demetrin bio iz Grčke prenesen i u Rim, gdje se štovala pod imenom Cerere. — **27.** *arcanae* hipalaga: spojeno s *Cereris* mjesto sa *sacrum.* — *sub isdem trabibus* pod istim (gredama) krovom, jer će bezbožnika sigurno stići kazan, pa kad se grede stanu rušiti, mogu i nekriva usmrtiti. — **29.** *phaselon* grč. akuzativ od phaselus, zapravo: pasulj, onda b r o d i ć (nalik na mahunu); *solvat* odveže, odriješi, onda: otploviti, odjedriti; zato ne će ni da plovi u čamcu s bezbožnikom. — *Diespiter* = *Ζεὺς πατήρ,* stariji i svečaniji naziv za Jupitera. — **30.** *incesto* nečist, grješan, bezbožan. — *addidit,* perf. gnom. kao i *deseruit.* — *integrum* neporočan, čist; *saepe* spoji s *addidit:* Jupiter često kazni nekriva zajedno s krivim, t. j. bog radije kazni zajedno s grješnikom i čista od grijeha negoli pušta da grješnik ostane nekažnjen. — **31.** *raro* spoji s *deseruit.* — *antecedentem,* jer kazan dolazi kasnije. — *pede claudo* ablativ qualitatis k *Poena.*

III

Postojana pravednika ne može u odlukama ništa smesti. Ta je vrlina dovela na nebo Dioskure i Herakla, s kojima će jednom biti i August; ona je i Bakha uzdigla u nebo, a Kvirina učinila besmrtnim, kad je Junona u vijeću bogova na to privoljela ovim riječima: 'Kad je Ilij zbog Laomedontove lakomosti i prijevare i zbog Parisova suda propao, stišat ću svoju srdžbu na sina trojanske svećenice i dopustiti, da uđe među bogove. Rim će biti velik, ali pod uvjetom, da između Rima i Ilija bjesni more, da na mjestu, gdje je bila Troja, budu pašnjaci i šume, skrovišta zvjeradi; širit će svoju vlast od zapada do istoka, jači da prezre zlato negoli da ga zgrće desnicom, koja i svetinje grabi. Doći će do na kraj svijeta, ali pod uvjetom, da Kviriti i ne pomisle na to, da bi htjeli opet podići djedovsku Troju, jer bi je opet zadesila jednaka sudbina, pa da

se i tri puta podigne, tri puta bi i propala.« Ali što to radiš, moja Muzo? Prestani iznositi govore bogova i sitnim stihovima umanjivati velike predmete.

U Junoninu govoru, koji zaprema najveći dio pjesme, pjesnik meće Rim, koji će svijetom vladati, u suprotnost s Trojom, koja je zauvijek propala. Oštro se ističe razlog propasti Troje: vladari i narod pogazili su nogama pravednost radi lakomosti ili uživanja. Rim će poći drugim putem, koji mu je pokazao njegov osnivač, koji je kao *iustus* i *iustitiae tenax* ušao među bogove. A budući da će istu plaću dobiti i August, izlazi odatle, da će i njegov Rim, ako bude išao za svojim dičnim vođom, imati divnu budućnost. Da bi s proroštvom o rimskoj veličini opomene radi spojio protivnu sliku zauvijek uništene Troje, to Junona stavlja Rimljanima uvjet, da Troju opet ne sagrade. Taj dakle motiv služi samo kao pjesničko ruho.

Metar: Alkejska strofa.

1. *iustum:* to je *vir bonus,* koji se i kloni, da nepravo čini, i bori se protiv svake nepravednosti. Augustu je senat i narod posvetio zlatan štit: *virtutis, iustitiae, clementiae, pietatis causa* (Mon. Ancyr. 6. 20). — *tenacem propositi* sc. *iusti,* jer nije dosta da čovjek samo osjeća pravednost, nego da je i voljan raditi pravedno i braniti pravednost: *nemo enim iustus esse potest, qui mortem, qui dolorem, qui exsilium, qui egestatem timet* (Cic. de off. 2. 38), zato pravednika ne plaši ni *ardor civium,* bijes naroda, ni *voltus tyranni,* mrk pogled tiranina, što prijeti. — **4.** *mente quatit solida* ne može potresti, smesti u čvrstoj volji. — *Auster,* t. j. ne boji se ni prijetnja prirodnih sila. — **7.** *orbis* svemir. — **9.** *hac arte* tom vrlinom, t. j. *constantia et tenacitate iusti propositi.* — *Pollux:* često se spominje jedan od Dioskura za obadvojicu, Kastora i Poluksa. — *vagus* je epitet karakterističan za Herakla, koji je na svojim putovanjima širio uljudbu, a kažnjavao zločine i surovost. — **10.** *enisus* pokazuje naprezanje i trud, da se visoko uzdigne. — *arcis . . . igneas* = *lucidas sedes* st. 33. eterske visine, gdje bogovi borave. — **11.** *quos inter,* anastrofa. — *Augustus:* Oktavijan je 27. god. pr. K. dobio od senata naslov *Augustus.* — *recumbens* ležeći za stolom. — **12.** *purpureo* boja vječne mladosti bogova. — *bibet,* jer će piti poslije smrti, kad bude primljen u nebo. — **13.** *hac* sc. *arte.* — *merentem* objekt po smislu: *caelum,* kamo su ga odvezli njegovi tigri. — *pater* epitet bogova kao izražaj štovanja. — **14.** *tigres:* u grč. umjetnosti i pjesništvu prikazuje se Bakho na kolima, što ih voze pantere, no

rimski su ih pjesnici zamijenili s tigrima; i Bakho je vrijedio kao lučonoša uljudbe. — **16.** *equis* = *curru.* — *Acheronta fugit:* umakao je, utekao je smrti. — **17.** *consiliantibus divis* dativ zavisan od *gratum* = *gratam sententiam,* jer su ostali bogovi, osim Junone, bili naklonjeni Rimljanima, kao potomcima Trojanaca: izrekavši besjedu milu, povoljnu bogovima sakupljenim, da vijećaju, bi li primili Romula među bogove. — **18.** *Ilion, Ilion* ponavljanje (anadiploza) imena odaje staru mržnju Junoninu na Trojance. — **19.** *fatalis* zlokoban, nesretan, jer je bio uzrok nesreće. — *incestus* bludan, jer je povrijedio gostoljublje i oteo Helenu; drugi drže, da je *incestus* (kao c. III. 2. 30), jer je kao sudac bio podmićen od Venere, te se ogriješio o pravednost prema Junoni. — *iudex* Paris, jer je u svađi boginja presudio, da je Venera najljepša. — **20.** *mulier peregrina* Helena, no Junona ne će ni da spomene ime njezino; *peregrina* s obzirom na Troju, budući da je ona *Lacaena* (st. 25). — **21.** *ex quo,* konstruiraj: *damnatum* (sc. *Ilion) cum populo et duce fraudulento mihi castaeque Minervae ex (eo tempore) quo* (već odonda, kad...) *Laomedon destituit* (prevariti za...) *deos mercede pacta; deos* t. j. Apolona i Posidona, koji su gradili trojanske zidove, ali im Laomedont nije dao ugovorenu plaću; Junona navodi to kao uzrok mržnji na Trojance, ali uistinu je uzrok presuda Parisova. — **22.** *mihi... damnatum* = *sacrum, devotum:* predan, prepušten osveti mojoj i čiste Minerve. — **24.** *duce* t. j. Laomedont. — **25.** *Lacaenae adulterae* dativ zavisan od *splendet* (sjati ljepotom). — **26.** *famosus* zloglasan. — *hospes* Paris. — **27.** *periura,* jer se nije držala ugovora poslije dvoboja Parisova i Menelajeva. — **28.** *opibus* = *vi,* mi: desnicom. — *refringit* kršiti, zaustavljati. — **29.** *nostris... seditionibus* nesloga, svađa, jer su jedni bogovi pristajali uz Trojance, drugi uz Grke. — *ductum* produljiti, zavlačiti. — **30.** *resedit* (od *resido*): jenjati, uminuti, prestati. — *protinus* unapredak. — **31.** *nepotem:* Romul, jer je Mart sin Junonin; *invisus* je, jer mu mati vestalinka *(sacerdos)* Ilija, kao kćerka Enejina, pripada mrskomu narodu. — **33.** *redonabo* = *condonabo* s objektom *iras* znači *remittam,* odreći ću se, a s *nepotem* pomilovat ću; *Marti* za volju Martu. — *lucidas... sedes* kao *arces igneas* st. 10. — **34.** *discere* učiti poznavati, kušati; Porph.: *adsuescere saporibus nectaris.* — **35.** *adscribi* upisati se u redove..., t. j. kao da u nebu ima staleža *(ordines)* kao u rimskoj državi. — *quietis,* opreka je: nemiran život Romulov na zemlji. — **37.** *dum* = *dummodo.* — *inter* pripada k *Ilion Romamque.* — **38.** *exsules* prezirno zove Rimljane, potomke Trojanaca. — **39.** *in parte* kraj (svijeta). — **40.** *busto* grob, dativ zavisan od *insultet.* — **42.** *inultae* bez pogibli, sigurne. — *stet* conj. opt.: neka stoji, traje. — **43.** *triumphatis* = *cum triumpho devictis* — *possit* moći, imati vlast. — **44.** *iura* zakone. — **45.** *horrenda* (sc. *Roma*), a k tomu pripada *late:* naširoko

(nadaleko) strašan. — *nomen,* ime, vlast. — **46.** *medius liquor* more u sredini, t. j. *fretum Gaditanum* Gibraltarsko tijesno, kamo je bio pošao August 27. god., a Egipat je bio pokoren 30. god. — **48.** *tumidus* nabujao. — **49.** Konstruiraj: *fortior (sc. Roma) spernere (= in spernendo) aurum inrepertum et sic melius situm, cum terra celat (sc. id ipsum), quam cogere (= in cogendo* sc. *auro) in usus humanos dextrā rapiente omne sacrum;* drugi vežu *omne sacrum* s *cogere,* ali je ujedno i objekt od *rapiente.* — **53.** *obstitit* od *obsisto* = *obstat.* — **55.** *debacchentur* bjesne; zapravo pripada k *ignes,* ali je zeugmatski spojeno i s *nebulae... rores;* možemo prevesti: vječno traju. — *ignes* vrućina, žega; tim označuje južne krajeve, kao što s *nebulae pluviique rores* sjeverne. — **58.** *lege* = *condicione* uvjet. — *pii,* t. j. prema Troji, kako se vidi iz *avitae:* iz ljubavi prema djedovskom gradu. Između djedovske Troje i unuka Rima jest majka *Alba Longa.* — **59.** *rebus* (moć) *fidentes:* jer drže, da mogu sada prkositi i volji božjoj, koja se očitovala u uništenju Troje. — **61.** *renascens* hipalagom je vezano s *fortuna,* ali logički pripada k *Troiae.* — *alite lugubri* zlom kobi. — **62.** *iterabitur* = *iterum clade delebitur,* jer poput nekih drugih glagola, na pr. *afficio,* i *itero* mijenja svoje značenje prema ablativu instr., koji je s njim u vezi. — **63.** *victrices* su bile nekad, a i sad bi bile. — **64.** *coniuge et sorore* kao u Verg. Aen. I. 46: *ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque | et soror et coniunx, una cum gente tot annos | bella gero.* — **65.** *aeneus* koncesivno: makar od mjedi. — **66.** *auctore Phoebo* v. st. 21. *deos* i bilješku. — *meis... Argivis* sam ablativ bez *a,* jer su Argivci oruđe u rukama božičinim; *meis,* jer je ona njihova zaštitnica. — **67.** *uxor* singular mjesto plurala, a pomišljaju se žene Trojanke. — **69—72.** Iznenada se obraća svojoj Muzi, koja se prihvatila predmeta za nju preteška; v. c. IV. 15, 3 i d. — *hoc,* t. j. predmet tako ozbiljan. — *iocosae... lyrae,* jer je njezina zadaća, da razveseljuje lakim pjesmama. — *conveniet* futur, jer ne misli samo ono, što je dosad rekla, nego i ono, što bi još imala reći. — *pervicax* tvrdokoran, drzovit. — *magna* uzvišeni predmeti. — *modis... parvis* su sitni stihovi eolske pjesme prema epskoj poeziji *(versus longi),* kojoj pripadaju znatni, uzvišeni predmeti. — *tenuare* umanjivati, činiti neznatnim.

VI

Za grijehe otaca trpjet će sadašnji naraštaj, dok se opet ne bude bogovima iskazivala dužna počast. Njihova se ruka vidi u tom, što su Parti pobijedili, a grad je pretrpio strah od

Dačana i Egipćana. Iskvarenost je zahvatila i obitelj i dom. Mladež, koju su roditelji držali u stezi, učinila je Rim velikim. Ali sada narod pada sve dublje.

Metar: Alkejska strofa.

1. *delicta* pod grijesima pomišlja: građanske ratove, bezbožnost, nećudorednost. — *maiorum* prijašnjih naraštaja, osobito za Sule i kasnije. — *inmeritus* nekriv, nedužan, jer su to grijesi starijih, predaka, za koje stradaju i mlađi, dok se jedan naraštaj ne trgne i opet k bogovima ne povrati, a kao izvanjski je znak za to popravak hramova i svetih mjesta. Oko toga se brinuo Oktavijan poslije pobjede nad Antonijem, isp. Mon. Anc. 4. 17: *duo et octoginta templa deum in urbe consul sextum* (28. god.) *ex decreto senatus refeci, nullo praetermisso, quod ex tempore refici debebat*, i Suet. Aug. 30: *aedes sacras vetustate conlapsas aut incendio consumptas* (na to smjera pjesnikovo: *foeda nigro simulacra fumo) refecit.* — 2. *Romane* svečano apostrofiranje, singular mjesto plurala. — *templa* su veliki hramovi, *aedes* manja svetišta. — 3. *labentis* trošan, ruševan. — 5. *dis te minorem quod geris:* to, što si podložan, pokoran bogovima, razlog je i uvjet za *imperium.* — 6. *hinc*, t. j. od bogova, s bogovima. — *principium* trosložno; glagol kao u poslovicama izostavljen. — *huc*, t. j. bogovima. — *refer* pripisivati. — *exitum* uspjeh. — 7. *di*, u misli valja dodati: *enim.* — 8. *Hesperiae* Italija. — 9. *Monaeses* odličan Part, koji se 37. god. utekao Antoniju. Antonije ga odredi pretendentom za prijestolje Arsacida. Ali se do godine vrati kući, izmiri s kraljem Fraatom i potuče dvije legije Antonijeve vojske, kojima je zapovijedao Opije (36. godine). — *Pacori manus* vojska Pakorova; Pakor, sin partskog kralja Oroda, razbi 40. god. vojsku Decidija Sakse. — 10. *inauspicatos* auspicijama neposvećen; jer se kod auspicija dogodila nekakva pogrješka, to je imperator *inauspicatus*, a onda nema ni pomoći bogova, koji su *neglecti* (st. 7.). — 11. *praedam* oduzet rimskim vojnicima. — 12. *torquibus exiguis* malene verižice, što ih Parti nose oko vrata. — *renidet* = *gaudet* sjati se (od veselja), što su neznatnim lančićima dodali zlato i dragocjenosti, otete rimskim vojnicima. — 13. *paene* spoji s *delevit.* — *seditionibus* razdor između Antonija i Oktavijana. — 14. *Dacus:* Dačani i Egipćani (ovdje *Aethiops)* bili su na strani Antonijevoj, pa su ih se u Rimu silno bojali. — 15. *classe:* egipatsko je brodovlje imalo 200 brodova. — 16. *missilibus melior sagittis* bolji strijelac. — 17. *saecula* naraštaj, koji rađa krivnju za krivnjom; *fecunda culpae:* okaljao je najprije običaje (18—32), a oni su opet podgrizli ratničku sposobnost drugog naraštaja (33—44), pa će tako zlo sve dalje ići (45—48). — *nuptias et genus et domus:* preljubima, izrađanjem plemena (krvi)

i propadanjem kućne stege *(disciplina domestica).* — 19. *hoc fonte*, t. j. *culpa.* — *clades* jedni shvaćaju: poraz, drugi u moralnom značenju: šteta, nesreća, zator. — 21. *motus . . . Ionicos* jonski (nepristojni) plesovi, kakvi su bili običajni kod mekoputnih stanovnika Male Azije. — 22. *matura* za udaju. — *fingitur artibus* vježba se u ljubavnim umiječima, t. j. da zavodi muškarce. — 23. *iam nunc*, kad još nije udata. — *incestos* nečist, grješan, bludan. — 24. *de tenero ungui* od mladih nogu, od djetinjstva; to je prijevod grč. ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων. — 25. *mox*, t. j. kad se udala, onda misli svoga djevojaštva pretvara u djela: mjesto da se kao čestita matrona brine za obitelj, ona učestvuje u muževim pijankama i podržava ljubavne veze; no nitko nije nju zaveo, već ona nastoji da koga zavede, štoviše sa znanjem muža prodaje se, golema razlika od preljubnica prijašnjih vremena, koje su iz ljubavi i potajno, svijesne krivnje i s nekim stidom griješile. — *iuniores* sc. *marito.* — 29. *iussa* na poziv, pozvana; s tim spoji *coram* glavom, usmeno, a ne po glasniku ili pismom. — *non sine conscio marito* sa znanjem muževim. — 30. *institor*, koji za trgovca robu okolo prodaje: kućarac. — 31. *Hispanae*, jer je bila bogata robom. — *magister* kapetan. — 32. *pretiosus* za veliku cijenu, rasipan, mi bismo rekli: dobar kupac; opreka tome *donet* st. 27. — 33. *his* od takvih. — 34. *infecit aequor* (misli prvi punski rat): omastila je more. — 35. *cecīdit* (od *caedere*), mjesto da navede vojsku, navodi vođe. — 36. *Antiochum:* kralj Sirije, koji je k sebi primio Hanibala; *ingentem*, jer je imao veliku vojsku. — 37. *mascula* muževan, krepak. — 38. *docta* = *quae didicit* naučan. — *Sabellis* = *Sabinis*, epitet pripada zapravo k *glaebas;* Sabinci su bili na glasu zbog strogih običaja: kad uvečer i blago dobije zasluženi mir, sinovi pomažu u kući strogoj majci, dok im je otac na bojnom polju: *rusticorum militum proles.* — 40. *ad arbitrium* mi bismo rekli: na mig. — 41. *fustis* granje; *recisos* nasječeno blizu kuće. — *ubi . . . mutaret* konjunktivi, da označe ponavljanje radnje. — *mutaret* perifraza za zapad sunca; sunce zapadajući baca sjenu na istok, dok je izlazeći baca na zapad. — 43. *amicum tempus* milo, ugodno vrijeme (večere i počinka). — 44. *agens* = *adducens*, čini s *abeunte curru* lijep oxymoron. — 46. *peior avis* stegnuta poredba: *peior aetate avorum.* — *tulit* rodi. — 47. *daturos* = *edituros*, ako se dakako narod ne trgne i ne povrati k bogovima i starinskoj čestitosti. U 3 stiha istakao je 4 pokoljenja.

IX

To je dijalog između Horacija i njegove prijašnje ljubavnice Lidije. Sadržaj bi se ukratko mogao izreći lijepom reče-

nicom Terencijevom: *amantium irae amoris integratio est.* Pjesma je i sastavom i rasporedom dijelova savršena. Započinje s 4 stiha pjesnik, s 4 mu odgovara Lidija, onda opet s 4 pjesnik, s 4 Lidija i opet s 4 pjesnik, s 4 Lidija. Osim toga po 8 stihova čine opet cjelinu: u prvih 8 žale ljubavnici za sretnom prošlošću, u 9—16 kazuju svoju tobožnju sadašnju sreću, a u 17—24 odlučuju, da će u budućnosti obnoviti prošlost.

Metar: Asklepijadska strofa od 2 stiha (glyconea asclepiadea).

1. *gratus* mio, drag. — 2. *potior* preči, miliji. — *bracchia* . . . *cervici* . . . *dabat:* savijati ruke oko vrata, grliti. — *candidae* bijel. — 4. *Persarum rege:* poslovično za golemo bogatstvo, a po narodnom shvaćanju to je i najveća sreća. — 6. *arsisti* je jače od *gratus* (st. 1.). — *alia* ablativ, mi: za drugom; Lidija upotrebljava za nj jače izraze, da ga bocne, da je on bio zaljubljeniji od nje, a ujedno odbija, da bi ona bila kriva, što su se razišli, kako bi se moglo iz *donec gratus eram tibi* zaključiti. — *erat* . . . *post:* biti zapostavljen. — 7. *multi* . . . *nominis,* genit. qualitatis, grč. πολυώνυμος: mnogo slavljena, mnogo spominjana (i u pjesnikovim pjesmama i u publici). — 8. *Ilia.* Po staroj priči, koje se i Horacije drži, Ilija, kći Enejina i sestra Jula, začetnika gentis Iuliae, bila je majka Romula i Rema. — 9. *Thressa* ženski rod od *Thrax,* Tračanka. — *regit* upravljati, t. j. kraljica je, gospodarica mojega srca. On iz prkosa priznaje, pa da je pecne, kaže, da Hloja zna slatke pjesme i vješta je citari. — 11. *metuam* futur. — 12. *animae:* od milja zove tako Hloju; *superstiti* proleptički: samo da ona živa ostane. — 13. *torret* jače od *regit:* dok je pjesnik rekao *me Chloe regit,* ona ga nadbija ističući *mutua face* uzajamnim žarom, žarom, koji mu uzvraćam. — 14. *Thurini* iz Turija, grada u Lukaniji; ako je njegova ljubovca tračka slobodnjakinja, citarašica Hloja, njezin je ljubavnik mladi Grk iz dobre kuće. — 17. Kako je pjesnik prvi prekinuo ljubavni vez (*reiectae Lydiae* st. 20), tako on prvi pruža i ruku pomirnicu. — *prisca* prijašnja. — 18. *diductos* rastavljene, zavađene. — *cogit* (od *cum* i *ago*): sjediniti. — *aeneo* mjeden, jer je trajniji od željeznog, koji može rđa izjesti. — 19. *excutitur* istresti, zapustiti. — 20. *reiectae* . . . *Lydiae* dativ; jer pjesnik *reiecit,* mora joj on i otvoriti vrata. — 22. *ille: Calais.* — *cortice* od pluta, poslovično za laka, nestalna čovjeka. — *inprobo:* nevjeran, silovit. — 23. *iracundior* napržitiji, gnjevljiviji, nabusitiji; tim Lidija ispričava pjesnika i svoju odluku za pomirbu, jer pjesnik nije počinio nikakav teški prekršaj, nego je zavada potekla od njegove nagle ćudi.

XXIV

Ni najveće nas bogatstvo ne može riješiti straha od smrti. Sretnije žive nomadi Sciti i Geti, jer je u njih kućna stega i čistoća obiteljskoga života. Tkogod hoće da učini kraj pokoljima i građanskim ratovima te hoće da ga zovu ocem domovine, neka ima smjelosti, da zakonima obuzda razuzdanost. Ali ni zakoni ne koriste, ako se zlo s korijenom ne iščupa i ne uništi lakomost, koja se širi, jer se siromaštvo prezire. Odreknimo se pogubnoga bogatstva, uzgajajmo novi naraštaj u strogoj stezi, drukčiji negoli je sadašnji, koji pozna samo igru i nerad, dok oci varaju, samo da steknu sve veće blago, nikada zadovoljni onim, što imaju!

Pjesma je po sadržaju slična mnogima, osobito c. III. 6. Jezgra joj je načelo: *nihil proficiunt leges vanae sine moribus,* a to načelo izriče i Tacit (Germ. 19), uspoređujući Germane s Rimljanima: *plus ibi boni mores valent quam alibi bonae leges.*

Metar: Asklepijadska strofa od 2 stiha (glyconea asclepiadea).

1. *intactis,* jer Arabija i Indija još nijesu bile pokorene. Bogatstvo Arabije i Indije (*dives*) bilo je poslovično; konstruiraj: *licet opulentior intactis thesauris Arabum et divitis Indiae occupes caementis tuis terrenum omne et mare publicum.* — 3. *caementis* v. c. III. 1. 35., za temelje građevina. — 4. *terrenum* zemlja (ne u suprotnosti s morem, nego s neplodnim tlom), dakle: ma da svu zemlju, koju je priroda odredila, da nosi plodove, zapreme (*occupes*) *caementa* (metonimija za raskošne i velike građevine). — *mare publicum* svima zajedničko, slobodno, jer ne pripada, kao zemlja, pojedinim vlasnicima. — 5. *figit adamantinos* . . . *clavos:* ako *Necessitas* (v. c. I. 35. 17—20) zabije svoje čavle u vrh zabata tvojih palača, t. j. kad je bogataš već podigao palaču, dolazi Udes na zabat i zabije svoje čavle za znak, da je i on podvrgnut smrti, koja će učiniti kraj njegovim osnovama. — 7. *metu* sc. *mortis.* — 8. *mortis laqueis:* zamke smrti spominju se često i u Starom zavjetu. — *expedies* izbaviti. — 9. Kao što su u c. III. 1. 17 i d. bogatašu (*destrictus ensis cui super inpia cervice pendet*) suprotni siromašni *viri agrestes* u svojoj mirnoj sreći, tako se ovdje meću u opreku prirodni i neiskvareni narodi na sjeveru s iskvarenim kulturnim narodima. — *campestres* stanovnici stepa (*campi*). — *melius* bolje,

sretnije. — **10.** S palačama bogataša meću se u suprotnost kola Scita, koji kao nomadi (*vagas domus* pomične, pokretne, nestalne domove) po svome običaju (*rite*) idu po stepama. — **11.** *rigidi* ledeni, od zime ukočeni. — **12.** *inmetata* neizmjerena zemlja, jer u njih još nije bilo privatnog posjeda zemljišta. — *liberas = communes* svima zajedničke, jer nemaju gospodara. — **14.** *cultura* sc. *agrorum.* — *longior annua* dulje od jedne godine, jer onda ostavljaju zemljište i idu drugamo, isp. za Svebe Caes. de bello Gallico IV. 1.: *neque longius anno remanere uno in loco incolendi causa licet.* — **15.** *defunctum laboribus:* onoga, koji je izvršio godišnje poslove, t. j. kad se godinu dana namučio, naradio. — **16.** *aequali sorte* abl. instr. k *recreat,* jer i njegov zamjenik, nasljednik radi kao i on godinu dana. — **17.** *illic,* t. j. kod tih naroda. — *matre carentibus* bez majke, sirotan, uz *privignis* je zapravo pleonazam. — **18.** *mulier* u vezi s *privignis* (pastorčad) znači: maćeha. — *temperat* štedjeti, a ne zlostavlja ih ili dapače truje kao kod Rimljana. — **19.** *dotata* mirazom bogata. — *regit* ima vlast nad . . .; red traži, da u kući ima vlast muž, a žena da se na nj oslanja; u Rimu je muž, koji se radi miraza oženio, podložan ženi, a njegovo mjesto zauzima kićen, gizdav ljubavnik. — **22.** *metuens alterius viri* zazirati od . . ., dok za Rim vrijedi: *alterius viri cupida est.* — **23.** *certo foedere* je ablativ qualit. k *castitas:* čistoća čvrste bračne veze ili čvrste vjere. — **24.** *peccare,* t. j. počiniti preljub je *nefas.* — *aut* ili, t. j. ako počini preljub. — *pretium* plaća, kazan je smrt. — **25.** *quisquis* »tkogod«, ali u prvom redu misli na Augusta. — **27.** *si quaeret* po značenju = *quisquis quaeret.* — **28.** *subscribi statuis,* da se ime njegovo kao oca gradova zapiše podno statuâ; *pater urbium:* obično se kaže *pater patriae,* ali se nalazi i *urbis.* — *audeat refrenare* neka smiono obuzda, jer je pjesnik uvjeren, da će takav rad naići na žestok otpor. — **30.** *postgenitis = posteris* kod potomaka. — *quatenus = quandoquidem, quoniam.* — *nefas* sramote! strašno! — **31.** *virtutem* apstraktno ime mjesto konkretnoga: krepostan čovjek. *incolumem* dok je živ, za života, opreka: *sublatam ex oculis.* — **32.** *quaerimus* tražimo, t. j. čeznemo za . . . — *invidi:* tim obrazlaže misao: *quatenus . . . quaerimus:* kako smo zavidni, iz zavisti. — **33.** *quid . . .?* čemu, što vrijede puste tužaljke na iskvarenost. — **34.** *culpa* zlo. — *reciditur* metafora uzeta od kirurgije, koja reže oboljeli, zaraženi ud; zaraza je ovdje lakomost i jagma za bogatstvom. — **35.** *sine moribus vanae* pusti bez ćudorednosti. — **36.** *proficiunt* pomoći, koristiti; ali ni zakoni ne koriste, ako ih *mores* ne potpomažu, jer nijedan zakon ne može kazniti *avaritiam,* koja tjera na pr. *mercatorem* (st. 40) od jednoga kraja svijeta na drugi. Zato treba da preporod poteče od nas samih. — **37.** *fervidis pars inclusa caloribus:* vrući pojas. — **38.** *Boreae* dativ u vezi s *finitimum.* — *latus* sc. *mundi:* strana. — **39.** *solo = in solo:* na tlu

smrznuti snijeg znak je velike studeni. — **42.** *magnum opprobrium* je apozicija od *pauperies,* možeš dodati: koje se drži za . . . — **44.** *arduae* vezano s *virtutis* mjesto s *viam.* — **45.** Zato vratimo se natrag k starim vremenima, kad su pobožni ljudi bogato resili hramove, a ne privatne stanove. — *in Capitolium* sc. *feramus,* kako se razabire iz kasnijega *mittamus,* t. j. odnesimo svoje bogatstvo u hram Jupitera Kapitolinskog. — **46.** *clamor et turba = clamor turbae.* — *faventium:* sve zajedno prevedi: bučno povlađivanje mnoštva. — **48.** *lapides* drago kamenje. — *inutile* litotes: pogubno. Bogatstvo je u z r o k, izvor *summi mali.* — **50.** *mittamus* bacimo! — *bene* istinito, od srca. — **51.** *eradenda . . . sunt* zapravo: »izgrepsti«, »istrugati«, t. j. iz srca, da im nestane traga, onda: iščupati, uništiti. — **52.** *elementa* početci, ovdje: klice. — *cupidinis . . . pravi,* u Horacija je *cupido* uvijek muš. roda. — *tenerae nimis* odviše mekoputan, razmažen. — **53.** *asperioribus* strog. — **54.** *nescit,* t. j. sada. — *rudis:* kako je nevješt. — **55.** *haerere equo* čvrsto sjediti na . . . — **56.** *venari timet: timere* u značenju »žacati se, ne usuđivati se« slaže se s infinitivom. — *ludere doctior* česta konstrukcija adjektiva s infinitivom. — **57.** *Graeco . . . trocho* grčkim obručem; »grčkim« je ovdje prezirno; u Rimu je tada bilo ušlo u običaj, da se i staro i mlado igralo obručem, ma da ta igra dolikuje samo djeci. — *iubeas* sc. *ludere,* što treba pomisliti i uz *malis* (konjunktiv od *malle).* — **58.** *vetita legibus: leges aleatoriae* su nam nepoznate; jedan zakon spominje Plaut Mil. glor. 164; igra na kocke, kao hazardna, bila je zabranjena. — **59.** *cum* dok. — *periura fides = perfidia.* — **60.** *consortem socium* drug s jednakim dijelom dobitka ili gubitka, poslovni drug. — **61.** *indigno,* jer će ga zaigrati, rasuti. — **62.** *properet* brzo zgrtati, ali ga sam ne uživa. — *inprobae* pogubno, no može biti i *male partae* nepošteno. — **64.** *curtae semper rei:* krnjemu imetku uvijek nešto nedostaje (dakako sa stajališta bogataša, kojemu nije nikada dosta).

XXX

Podigao sam spomenik trajniji od mjedi, kojemu ne će moći ništa nauditi. I po smrti ću živjeti, i dok bude Rima, trajat će i moja slava, jer sam prvi eolsku pjesmu presadio u Rim. Zato mi, Muzo, ovjenčaj glavu lovorovim vijencem!

Pjesma je epilog prvim trima knjigama pjesama, koje su izdane 23. godine pr. Kr., te je po svoj prilici te godine i spjevana. I metar je jednak kao i u 1. pjesmi I. knjige:

Manji asklepijadski stih.

1. *exegi* izradio sam, dovršio sam, podigao sam. Isp. epilog Ovidijevih Metamorfoza (XV. 871. i d.):

Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignis
Nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.

aere: mjedeni kipovi pobjednika i junaka. — 2. *regali,* t. j. dostojan kralja, veličanstven: kraljevski, hipalagom vezano sa *situ* mjesto *regalium pyramidum.* — *situ:* građevina, jer particip *situs* često znači: sagrađen. No čini se, da je Horacije, imajući pred očima stalnu formulu nadgrobnih natpisa: *hic situs est,* uzeo *situs* u značenju »grob«. I Porfirion uz to mjesto opaža: *pyramides regum Aegyptiorum sepulcra.* — 3. *quod . . . possit* konsekutivno. — *edax* izjedajući. — *inpotens* silan, žestok. — 4. *innumerabilis* hipalaga mjesto *innumerabilium annorum.* — 6. *omnis* sav, cio. — *multaque* (*que* poslije negacije ima često adverzativno značenje: nego) *pars mei,* t. j. pjesnički duh, koji živi u mojim djelima. — 7. *Libitinam:* boginja pokapanja, ovdje mjesto *mors;* u hramu Libitininu bili su i poduzetnici sprovoda: *Libitinarii.* — *usque* pripada k *crescam,* ali i k *recens:* sveudilj, neprestano. — *postera . . . laude recens:* svjež, mlad hvalom potomaka, t. j. slava pjesnikova prelazi od jednog pokoljenja *posterorum* na drugo i svako je novo povećava, jer se njegove pjesme sveudilj doimaju, kao da su tek stvorene. — 8. *dum . . . scandet* zorno razjašnjuje naprijed spomenuto *usque.* Kao što je Rim vječan, tako će vječne biti i njegove pjesme. — *Capitolium scandet:* u prozi *ascendet,* t. j. da vrši žrtve i molitve za spas države: Jupiteru Kapitolinskomu prinosi svaki građanin žrtve i čini zavjete, a u ime države svećenici, od kojih kolektivno spominje najodličnije zborove: *pontifex* i *virgo Vestalis.* — 9. *tacita* šutljiv, jer su išle na Kapitol u povorci ozbiljne i šutljive. — 10. *dicar . . .:* tim se kazuje, u čemu je slava pjesnikova: potomstvo spominje ime i zasluge pjesnikove u vezi s rodnim krajem, koji također postaje gl[illegible]vit; *dicar:* spominjat će se, da sam . . . — *qua . . . Aufidus* perifraza za rodno mjesto *Venusia,* a *qua . . . populorum* perifraza za Apuliju. Konstruiraj: *dicar, ex humili potens, deduxisse princeps Aeolium carmen ad Italos modos, qua* (t. j. *ex ea parte qua* ili drugim riječima *ibi natus ubi . . .*). Nije vjerojatno, da bi Horacije htio reći, da će ga spominjati samo u rodnom kraju. — 11. *pauper aquae* s genitivom kao uz druge pridjeve, koji znače obilje ili nedostajanje: *pauper aquae* zapravo ne pripada k *Daunus,* nego zemlji, kojom je vladao. — 12. *regnavit populorum* po analogiji grč. *ἄρχειν, βασιλεύειν τινός* s genitivom. — *ex humili potens* sc. *factus:* od niska, neugledna moguć. — 13. *princeps* prvi. — *Aeolium carmen* eolsku pjesmu, t. j. liriku Alkejevu i Sapfinu. — *ad Italos . . . modos,* t. j. prenio, presadio u latinsko pjesništvo. — 14. *superbiam* ponos. — 15. *quaesitam* stečen: pjesnik duguje svoje zasluge Muzi, koja može biti ponosna *(sume superbiam)* njegovim djelima. Ona taj ponos očituje tim, što mu stavlja na glavu lovor-vijenac. — *Delphica,* jer Apolon, kojemu je posvećen lovor, ima u Delfima svoj hram. — 16. *volens* izraz običan u molitvama: milostivo.

CARMINUM

LIBER QUARTUS

VII

To je pjesma proljeća kao i I. 4., samo jedinstvenija i dotjeranija. Proljeće je smrt zimi, no i ono će skoro proći, te nas opominje, da je sve prolazno. Što u prirodi propadne, rađa se na nov život, ali kad čovjek umre, nestalo ga je zauvijek. Zato se žurno naužij života, jer se smrti ne može nitko oteti!

Metar: Manja arhiloška strofa.

1. Proljeće je opisano drukčije nego u c. I. 4. i IV. 12. prema svrsi, koju pjesnik ima pred očima, zato i ističe promjene: *diffugere, redeunt, mutat vices* i t. d. — *diffugere nives* okopnio, otopio se snijeg, nestalo je snijega. — *campis arboribusque* dativi. — **2.** *comae* lišće. — **3.** *mutat terra vices: terra mutando vices facit:* mijenja lice. — *decrescentia* osijecajući, opadajući. — **4.** *praetereunt* teku mimo obale, duž obala, jer se više ne razlijevaju preko obala. — **5.** *Gratia... geminisque sororibus:* Gracija (Aglaja) s dvjema sestrama, Eufrozinom i Talijom, v. c. I. 4. 6. — *audet,* jer je toplije. — **7.** *inmortalia:* da se ne nadaš besmrtnosti, da ćeš vječno živjeti, v. c. I. 4. 15. — *annus,* t. j. godišnja doba, koja se brzo izmjenjuju. — *almum* hraneći, blag, za razliku od noći, jer svojom svjetlošću hrani *(almus* od *alo)* životinje i bilje. — **9.** *proterit* zapravo: zgnječiti, onda odagnati. — **10.** *simul* = *simul ac.* — **11.** *effuderit* prosuti, izasuti kao iz roga obilja, t. j. obilno podati. — **12.** *iners* mrtva. — **13.** *damna... caelestia,* smisao: godišnja doba doduše prolaze, ali se i vraćaju; tako i mjesec pada te zalazi i umire, ali on se opet rađa i opet raste, dok ne dođe do svoje punoće. Ma da je dakle brz *(celeres)* njegov put, ipak mu polazi za rukom naknaditi gubitke *(damna).* Ali se ne događa tako s nama,

jer kad zađemo pod zemlju, nema više povratka na svijet. — **15.** *Aeneas* sc. *decidit.* — *pius* je stalan atribut Enejin i u Vergilija. — *dives Tullus* sc. *Hostilius* i *Ancus Martius* obogatili su se plijenom u čestim ratovima. — **16.** *pulvis* t. j. u žari, *umbra* t. j. u podzemnom svijetu. — **17.** *summae* sc. *dierum,* zapravo *temporum,* ali *crastina tempora* je baš jedan dan. — **18.** *di superi,* jer će se kod *inferi* početi nov račun. — **19.** *avidas* hipalaga mjesto *avidi (heredis).* — *amico quae dederis* (priuštiš) *animo,* grč. φίλῃ ψυχῇ χαρίζεσθαι milomu srcu = *tibi ipsi.* — **21.** *splendida... fecerit arbitria:* svečanu presudu izreći. — **22.** *genus* rod, plemstvo. — **24.** *restituet* u život vratiti, oživiti. — **25.** *pudicum* zove Hipolita, jer je odbio ljubav maćehe Fedre. —**27.** *Lethea* = inferna, od Lete, rijeke zaborava u podzemnom svijetu; kad bi duše iz nje pile, zaboravile bi prošlost. — **28.** *Pirithoo:* Piritoj je bio ušao u podzemni svijet, da otme Prozerpinu, ali je bačen u okove; po priči pošao je zajedno s Tezejem, koji bi prikovan za pećinu, no Tezeja oslobodi Heraklo, dok Piritoja nije mogao ni on ni Tezej izbaviti.

XII

Pjesnik opisuje povratak proljeća i poziva prijatelja Vergilija k sebi na ručak, ali u šali traži od njega, da i on nešto pridonese, i to bočicu mirisava nardova ulja, ako hoće piti njegova kalenca. Na kraju u šali dodaje, da je ugodno, kad je zgoda, i »poludjeti« t. j. raskalašiti se.

Gost Vergilije nije pjesnik Vergilije, koji je 19. god. pr. K. umro, nego neki trgovac (st. 25.), koji je dolazio i u kuću odličnih mladića (st. 15. i 24.).

Metar: Prva asklepijadska strofa od 4. stiha (asclepiadea glyconea).

1. *veris comites* apozicija od *animae Thraciae,* v. c. I. 4. 1 i IV. 7. 9. — *temperant* utišavati; tada se započinjalo brodarenje, koje se u studenom prekidalo. — **2.** *inpellunt* naduti. — *animae,* isp. grč. ἄνεμος, to su proljetni vjetrovi, u prvom redu zefir. — **3.** *rigent* smrznuti se, v. c. I. 4. 4. — **5.** *ponit* gradi. — *Ityn:* sin Prokne i Tereja. Prokna, kćerka atenskog kralja Pandiona, bila je žena tračkoga kralja Tereja, koji je silovao Prokninu sestru Filomelu te joj iščupao jezik. Da mu se osveti, ubije Prokna vlastitog sina Itisa i dade ga Tereju da jede. Kad ih je Terej progonio, pretvore se

sestre u ptice: Prokna u lastavicu *(infelix avis)*, Filomela u slavuja. — **6.** *Cecropiae domus opprobrium*, jer se okrutno osvetila ubivši dijete i davši ga ocu jesti. — *aeternum*, jer se svake godine povratkom lastavica obnavlja uspomena na to strašno djelo. — *Cecropiae*. jer je Pandion bio kralj atenski, a Atenu je osnovao Cekrop. — **7.** *male* zlo = strašno, okrutno. — *barbaras* hipalaga mjesto *barbarorum*. — *regum libidines* zapravo *regis*, jer se misli samo Terej. — **9.** *dicunt* = *modulantur* sviraju, pjevaju. — *tenero*, jer je proljetna. — **10.** *fistula* svirala, frula. — **11.** *deum:* Pan, lat. Faun. — *nigri*, jer su obrasli drvećem, koje ima tamno-zeleno lišće. — **13.** *tempora* godišnje doba. — **14.** *pressum* tiješteno, preneseno od grožđa na vino. — *Calibus*, ablativ loci; grad u Kampaniji na glasu s izvrsna vina. — *ducere* srkati, piti. — *Liberum* = *vinum*. — **15.** *cliens:* Vergilije zalazi kao klijent u kuće plemenitih mladića, dakle sam nije *nobilis*, i parfimira se kao i mladi ljudi, pa pjesnik traži, da i njemu donese finog parfema. — **16.** *merebere* futur u značenju: zaslužit ćeš = zasluži, morat ćeš zaslužiti. — **17.** *onyx* posudica za pomasti, načinjena od žućkasta mramora, koji se zove *onyx*. — *eliciet* izvabit će; šaljivo kaže, kao da posudica pomasti ima magičnu moć , da izvabi zemljan vrč vina. — **18.** *Sulpiciis . . . horreis* Sulpicijeva skladišta zvana i *horrea Galbae* ili *Galbiana;* to su bila velika skladišta na Emporiju podno Aventina, a isprva su pripadala obitelji Sulpicija Galbe. U skladišta se spremala roba, što se uvozila u Rim te se ondje i prodavala, pa je i Horacije ondje kupio kalensko vino. — *accubat* pohranjeno je. — **19.** *largus* (isp. *largiri)* odnosi se na *qui*. — *amara curarum* gorkosti briga = gorke brige. — **20.** *efficax* uspješan, vrstan. — *eluere* isprati, ukloniti, uništiti. — **21.** *properas:* hitjeti, žuriti se, onda: težiti za čim. — **22.** *merce* (kao *merebere* st. 16), t. j. pomast. — **23.** *inmunem* bez prinosa, t. j. da i ti nešto ne pridoneseš za gozbu. — *tinguere* zapravo: kvasiti, močiti, uz *poculis* (= *vino)* počastiti. — **24.** *dives ut* hiperbaton: kao da sam bogat. — **25.** *verum:* prekida šalom; zna, da ga ne će zahtjev, da donese pomasti, zadržati, da se pozivu ne odazove, nego poslovi, koji su zapreke *(morae)*, kao i *studium lucri*, koji je s njima vezan. — **26.** *nigrorum . . . ignium* vatra je crna, jer je s lomače, iz koje se diže stup crna dima; vatra lomače. — **27.** *stultitiam . . . brevem* kratkotrajnu ludost. — *consiliis* (dativ): ozbiljnim mislima, promišljenošću. — **28.** *desipere* pomahnitati, zabavljati se do ludila, a ovdje, gdje se radi o vinu: nakresati se. — *in loco* grč. ἐν καιρῷ u pravo vrijeme, u zgodan čas.

XV

Pjesnik ne će pjevati o pobjedama Augustovim, jer ga je Febo opomenuo, da se ne laća pothvata, koji nadvisuje njegovu snagu. Slavit će građanske vrline njegove, blagostanje i mir, koje je svijetu dao, osobito mir, koji ne će više nitko smetati. I građanstvo će slaviti Augusta pjesmama.

Ova je pjesma ispjevana vjerojatno g. 13. pr. K., kad se August nakon tri godine odsutnosti vratio u Rim i kad je senat njemu u čast podigao a r a m P a c i s A u g u s t a e.

Metar: Alkejska strofa.

1. *proelia*, t. j. vojnička djela Augustova. — *loqui* = *canere*, *dicere* slaviti. — **2.** *increpuit lyra:* Apolon nije opomene riječima izrazio, nego žicom na liri; dotakavši se lire opomenuo me je, da ne . . . — **3.** *parva Tyrrhenum per aequor vela:* antiteza između malih jedara pa velikog i burnog Tirenskog mora, t. j. lađica lirske pjesme nije prikladna za golemo more epskog pjesništva. — **5.** *fruges et* mjesto *et fruges*. — *rettulit* povrati, jer su polja za građanskih ratova bila pusta, a sad se opet obrađuju. — **6.** *signa* bojni znakovi, što su ih Parti bili oteli vojsci Krasovoj u bitci kod *Carrhae* 53. godine. — *nostro . . . Iovi*, jer su ih Parti bili objesili u hramu svoga Jupitera (Ahura-Mazda), a August ih je postavio u hram Jupitera Feretrija na Kapitolu, a onda 2. godine pr. K. prenio u novo sagrađeni hram *Martis Ultoris*. — **7.** *derepta* pjesničko pretjerivanje, jer su ih Parti vratili od svoje volje. — *superbis* mj. *superborum*, spoji s *Parthorum*. — **8.** *postibus*, t. j. hrama. — *vacuum duellis* slobodan od, prazan, bez; *duellis* stariji oblik mjesto *bellis* (kao staro *duenos* = *bonus)*, a ima kauzalno značenje: jer nema ratova. — **9.** *Ianum Quirini:* glasoviti dvostruki prolaz sa svodom na foru *ad infimum Argiletum* zove se *Ianus Quirinus*, a po tradiciji sagradio ga je Numa, da bude *index pacis bellique*. Horacije je mjesto adjektiva *Quirinum* metnuo genitiv *Quirini*, a pomišlja, da je za rata hram otvoren, da može vojska izaći, a za mira je zatvoren, da *Pax* ne ostavi grada, pa zato i kaže *vacuum duellis*. August ga je bio tri puta zatvorio, dok je prije njega bio samo dva puta zatvoren, za Nume i poslije 1. punskog rata. — *ordinem rectum* akuzativ zavisan od *evaganti:* prekoračiti, kršiti. — **11.** *emovit* ukloni. — *culpas* poroci. — **12.** *artis* vrline. — **15.** *porrecta* sc. *est:* ističe tri momenta u razvitku rimske države: najprije državu Lacija, onda Italije i najposlije čitavoga svijeta. — *ortus* plural mj. singulara, da se označe ili krajevi na istoku ili pojedine točke istoka, gdje

sunce izlazi. — **16.** *Hesperio* zapadni. — *cubili* sc. *solis.* — **17.** *custode rerum Caesare:* dok bude Cezar čuvar imperija, vlasti. — *non* anaforski šest puta ponovljeno. — *furor civilis* = *bellum civile.* — **18.** *vis* javno nasilje, protiv kojega je izdana *lex Plotia* i *lex Iulia.* — **19.** *ira* ratni bijes. — **20.** *inimicat* riječ skovana od Horacija: mraziti. — **21.** *qui . . . bibunt:* Dačani. — **22.** *edicta* zapravo: oglas, odredba, ovdje: u g o v o r i, koji se shvaćaju kao odredbe Augustove. — *Iulia,* jer je August kao nećak i posinak G. Julija Cezara pripadao *genti Iuliae.* — **23.** *Persae* = *Parthi.* — **24.** *Tanain prope orti:* Sciti. — **25.** *profestis* protivno od *festis* ili *feriatis:* radni. — *lucibus* = *diebus.* — **26.** *iocosi Liberi,* jer vino čini ljude vragolastima i veselima. — **28.** *adprecati* zazvavši, riječ stvorena od Horacija. — **29.** *virtute functos* po analogiji od *vita functos:* koji su izvršili junačka djela. — *more patrum* spoji s *canemus;* Ciceron (Tusc. IV. 3) kaže: *morem apud maiores hunc epularum fuisse, ut deinceps qui accubarent, canerent ad tibiam clarorum virorum laudes ac virtutes,* a to će, kaže pjesnik, i sada biti običaj, da se pokaže, kako štujemo vrle ljude i zahvalno se spominjemo onih, koji su Rim učinili velikim. Pjesnik govori sasvim u skladu s Augustom, koji je u mnogim područjima života *exempla maiorum exolescentia iam ex nostro usu reduxit* (Mon. Ancyr. 2. 12), a osobito *proximum a dis immortalibus honorem memoriae ducum praestitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent* (Suet. Aug. 31), kako je to dokazao osnutkom galerije kipova triumfatora, kojom je uresio svoj forum. — **30.** *Lydis . . . tibiis* ablativ zavisan od *remixto* (glagol načinjen od Horacija), pomiješan, onda: otpjevan uz frulu ili s pjesmom uz pratnju frule. — **31.** *Troiam:* ali sjećat ćemo se i Troje i Anhiza i Eneje, koji su sačuvali za Rim trojanske Penate. I to je u skladu s Augustom, kojemu je mnogo bilo stalo i iz rodoljubnih i iz obiteljskih razloga do toga, da se raširi priča o trojanskom podrijetlu Rima. — **32.** *progeniem Veneris* je u prvom redu Eneja, ali se ujedno pomišljaju i njegovi potomci, dakle i *gens Iulia,* koja potječe od Jula, sina Enejina, a potom i August, na kojega pjesnik misli u prvom redu.

CARMEN

SAECULARE

Uredivši prilike na istoku i zapadu države vrati se August god. 19. pr. K. u Rim i stane uređivati državu izdavajući svojom tribunskom vlašću zakone, na pr. *de vi, de sumptu, de maiestate, de adulteriis, de maritandis ordinibus, de ambitu.* Osobito mu je bilo stalo do toga, da stane na put beženstvu i preljubima, pa ma da je znao, da će naići na veliko protivljenje, ipak je smjelo zahvatio zakonskim mjerama i u privatan život građana, jer je bio uvjeren, da je čestit obiteljski život jedini spas za Rim. August je bio ponosan, što je *imperium Romanum* doveo na prag novoga doba, pa da u tom uvjerenju utvrdi i rimski narod, odluči da početak toga novoga vremena svečano proslavi. Kako je i inače nastojao starinski život obnoviti, tako je i tu svečanost doveo u vezu sa *ludi saeculares.* Ti su se *ludi* prvi put slavili 249. godine za 1. punskog rata po odredbi sibilinskog proroštva na Martovu polju i to na onom dijelu, koji leži uz Tiber, a zvao se *Tarentum.* Svrha im je bila umiriti i umilostiviti podzemna božanstva Dita i Prozerpinu, a bili su sastavljeni od noćnih žrtava i od igara *ludi Tarentini.* Te su se igre smatrale kao ponavljanje svečanosti iz godine 349. i 449., a zavjetovali su se, da će ih ponavljati *centesimo quoque anno.* Ponovljene su bile 149. godine, a 49. godina ne bi poradi građanskih ratova bila za to zgodna ni onda, da su se sjetili zavjeta. Trideset i dvije godine kasnije (17. god. pr. K.) nije August mogao naknadno prirediti ovu svečanost, a da ne uzdrma vjerom u njezinu potrebu i korist. Zato je započeo novi red, koji uzima za temelj *saeculum* od 110 godina, a ne od 100. *Quinde-*

cim viri sacris faciundis, koji su po odredbi Augustovoj čuvali sibilinske knjige, predložili su senatu jamačno izmišljenu izjavu Sibilinu, kojom su se određivali propisi za svečanost, te su iz svojih *commentarii* dokazali, da su se prave sekularne svečanosti vršile 457., 347., 237. i 127. godine., pa ih valja sada, 17 g., ponoviti.

Od starih je svečanosti ostala noćna svetkovina podzemnim bogovima i mjesto Tarentum kod Tibera, ali je nestalo uspomene na božansku srdžbu, koju treba umiriti, a na mjesto Dita i Prozerpine stupila su podzemna božanstva Moire, Ilitija, Majka Zemlja, koja su u vezi sa zakonodavstvom 18. godine. Ta se svečanost nije slavila samo tri noći nego i tri dana u slavu nebesnicima Iovi Optimo Maximo, Iunoni Reginae i Apolonu, čiji je kult usko vezan s kućom Julijevom. Raspored je svečanosti izradio Atej Kapiton, vrstan poznavalac sakralnoga prava i pristaša Augustov. August je kao magister kvindecimvira prinosio žrtve i govorio molitve, i to podzemnim božanstvima on sam, a nebesnicima on i njegov zet i suvladar Agripa. Imamo točan izvještaj o tom, kako je svečanost tekla. Godine 1890. našli su se opsežni ulomci natpisa, koji je, za vječnu uspomenu na svečanost urezan u mramor, bio postavljen na mjestu, gdje su se igre vršile, pa se u njem na kraju kaže: *composuit Q. Horatius Flaccus.*

Tu je korsku pjesmu pjevalo 3×9 djevojaka i 3×9 momaka. Ti u obredima važni brojevi osnova su i kompoziciji pjesme, koja je sastavljena iz dvije zaobljene molitve, koje obuhvaćaju po 3 trijade strofa, i iz zaglavne strofe. Prva molitva poslije općena uvoda od 3 strofe ističe prirodne temelje blagostanja naroda: plodnost brakova i polja; druga dodaje dobra, koja se postižu vlastitom snagom naroda, ali ne bez pomoći božje. To su snaga imperija i unutrašnja veličina. Svršuje se strofom općena sadržaja, iz koje izbija čvrsto pouzdanje.

Febe i Dijano, uslišite molitve zbora u sveti dan, što su ga odredile sibilinske knjige! O Sunce, ne vidjelo na svom putu nikada nešto veće od Rima (strofa 1—3)! Ilitijo, čuvaj majke kod poroda, daj da bude uspjeha od ženidbenih zakona pa da

povratak vijeka od 110 godina uzmogne slaviti mnogobrojno pokoljenje (strofa 4—6)! Vi, Parke, predite i dalje rimskomu narodu dobar udes, neka uspijevaju usjevi i stada; ti, Apolone, uslišaj momke, a ti, Luno, djevojke (strofa 7—9)! Ako je, bogovi, Rim vaše djelo, i ako su s vašom pomoći došli Trojanci u Lacij, dajte mladeži dobro vladanje, starosti mir, a narodu blagostanje, porod i svaku diku (strofa 10—12)! Dajte Augustu, koji vam žrtvuje bijela goveda, ono, što moli! Već je dosad mnogo učinio i u ratu i u miru (strofa 13—15). Apolon spori rimsku vlast za novi sretni vijek, a Dijana sluša milostivo molitvu kvindecimvira i djece (strofa 16—18). To je, nadamo se, odluka Jupitera i svih bogova, pa se veselo vraćamo kući proslavivši pjesmom Apolona i Dijanu (strofa 19).

Pjesma se pjevala na Palatinu, a ponovila se na Kapitolu. Apolon i Dijana su tako reći samo posrednici između rimskoga naroda i Jupitera s ostalim bogovima. Svaki je zbor, i momci i djevojke, pjevao po jednu molitvu, a posljednju su strofu pjevali zajedno.[1]) Prvu molitvu, u kojoj se ističe Dijana i moli zaštita za rodilje i koja se svršava sa *puellas* (stih 36.), pjevale su djevojke, a drugu, koja ističe Apolona te slavi Augusta i građanske vrline, a na kraju spominje momke (stih 71), pjevali su momci.

Metar: Sapfička strofa.

1. *potens* s genitivom v. c. I. 3. 1. — **2.** *lucidum caeli decus* apozicija k *Phoebe* i k *Diana.* — **3.** *semper* pripada i ka *colendi* i ka *culti.* — **4.** *sacro,* jer su *ludi saeculares* imali religiozni značaj po odredbi sibilinskih knjiga. — **5.** *quo* (odnosi se na *tempore sacro*) spoji s *dicere carmen.* — *versus,* jer su Sibilina proroštva bila sastavljena u stihovima. — **6.** *virgines lectas puerosque castos:* i jedan i drugi atribut pripada ἀπὸ κοινοῦ i jednoj i drugoj imenici; *lectae* (grč. ἐπιφανεῖς) tiče se staleža patricijskog ili senatorskoga, a *casti* (grč. ἀμφιθαλεῖς) tiče se ne samo čistoće nego i toga, da su *patrimi* i *matrimi* (t. j. kojima su otac i mati živi), jer sirote su u religioznom pogledu kao nečiste. — **7.** *dis* bogovima, koji su u pjesmi spomenuti. — *placuere,* zato su se na njima nastanili. — *septem . . . colles* ne *Septimontium,* nego brežuljci, na kojima je bila *urbs* za pjesnikova vremena: Palatin, Kapitol, Aventin, Kvirinal, Viminal.

[1]) Pitanje podjele strofa na zbor mladića i djevojaka nije konačno riješeno.

Eskvilin, Celije. — **9.** *alme,* jer daje i hrani život. — *curru:* Sunčev je četveropreg bio postavljen na zabatu Apolonova hrama na Palatinu. — **10.** *promis,* t. j. u zoru, kod izlaza; *celas* uveče, kod zapada. — *alius et idem:* drugo, a isto, t. j. svaki se dan obnavlja, ali, ma da godine teku, nepromjenljivo, kako to želi i za Rim. — **11.** *possis* conj. optativus. — **12.** *visere,* t. j. na svom putovanju, — **13.** *rite* u vezi s *aperire* (na svijetlo iznijeti), a to je zavisno od *lenis* (milostiv, dobrostiv). — *Ilithyia* (grč. Εἰλείθυια) boginja rađanja identificirana s Dijanom; njoj je August druge svečane noći kod Tibera žrtvovao. Isticanje te molbe opravdano je tim, što je Augustu bilo mnogo stalo do toga, da se porodi umnože. To božanstvo, koje inače rimska vjera ne pozna, zove on i *Lucina* (koja nosi na svjetlost) i *Genitalis.* Rimljani su u molitvama rado spominjali božanstva s više imena držeći, da će božanstvo radije uslišiti molbe, ako ga nazovu imenom, koje mu je najmilije. — **15.** *probas* inače u tom slučaju *mavis:* voliš se zvati. — **16.** *producas* vodi na svjetlost, a može značiti i: uzdrži na životu! — **17.** *prosperes* nasporiti, učiniti sretnim. — *patrum . . . decreta* misli na *lex Iulia de maritandis ordinibus,* što ga je August god. 18. bio predložio, a senat prihvatio, jer su komicije već tada bile u zakonodavstvu više formalnost. Tim se zakonom išlo za tim, da se smanji broj neženja. Zato su se davale povlastice onima, koji imaju više djece, a oduzimala se neka prava neženjama. — *super* = *de,* a pripada i k *iugandis feminis* i k *lege marita.* — **18.** *iugandis feminis,* što se ovdje mjesto brakova spominju samo *iugandae feminae,* to je u molitvi Ilitiji sasvim u redu. — **20.** *lege marita* ženidbeni zakon, za koji kaže da je bio *ferax prolis novae.* — **21.** *certus* konstruiraj: *ut orbis certus per annos deciens undenos referat cantus ludosque frequentis ter die claro totiensque grata nocte.* — *certus* određen. — *deciens undenos* 110 godina, što su ih za vijek odredile sibilinske knjige. — **23.** *ter die . . . nocte:* tri bijela dana i toliko ugodnih noći. — **24.** *frequentis,* koji se hrpimice polaze, slavljen. — **25.** *veraces cecinisse* = *quae veraciter cecinistis.* — *Parcae:* njima je August žrtvovao prve noći *Achivo ritu;* one predući pjevaju, ali pjevanje njihovo ne može čuti nijedan čovjek, nego se samo po onom, što se dogodilo, može zaključiti, što su jednom pjevale. Tako su i Rimu kod osnutka njegova pjevale njegov udes *(bona fata),* a što je ovako jedamput zasvagda rečeno *(semel),* to neka nepromjenljiv svršetak stvari (= udes) sačuva *(stabilis rerum terminus servet).* — **26.** *quod* je subjekt od *dictum est,* a objekt od *servet* **27.** *peractis* sc. *bonis fatis.* — **29.** *fertilis* s genitivom po analogiji drugih pridjeva, što znače obilje. — **31.** *fetus* je objekt od *nutriant,* a znači sve, čim zemlja rodi, dakle i *fruges* i *pecus.* — *salubres* i *Iovis* pripada i k *aquae* (kiše) i k *aurae;* misao: nebeske *aquae*

neka spriječe sušu, a vjetrovi neka ne nose klice bolesti, da može sve uspijevati. — **33.** *condito . . . telo:* spremivši strjelice, t. j. u tobolac, jer kad Apolon odapinje svoje strjelice, uzrokuje kugu i smrt, a *condito telo* on je *mitis placidusque.* — **36.** *Luna* = *Diana.* — **37.** *si* = *si quidem* uvjetno izriče činjenicu, koju su držali zbiljskom, da podsjeti bogove, da ono, što su stvorili, i sačuvaju. — *Iliae* = *Iliacae.* — **38.** *litus Etruscum,* t. j. ušće Tibera, gdje je Eneja pristao na kopno. — *tenuere* zaposjesti. — **39.** *iussa* (sc. *a dis, fatis) pars* (sc. trojanskoga naroda) je apozicija od *Iliae turmae.* — *lares* su *privati,* jer *publicos* je u Lacij donio Eneja. — **40.** *sospite cursu* sretnom plovidbom. — **41.** *cui* sc. *parti.* — *sine fraude* = *sine noxa* bez gubitka. — **42.** *castus* = *pius.* — **43.** *munivit* prokrčiti. — **44.** *plura relictis:* više od onoga, što su ostavili, jer je Rim bio više vrijedan nego Troja. — **45.** *di,* t. j. svi, koji su u pjesmi spomenuti. — *mores* spominje pjesnik najprije, jer je to temelj zdravomu političkomu napretku, a *leges sine moribus* ne vrijede, c. III. 24. 35 i d. — **47.** *Romulae* = *Romuleae.* — *date* je glagol, s kojim je u vezi i *mores* i *quietem.* — *rem* = *opes.* — *prolemque:* slog se *-que* stapa s početnim vokalom riječi *et* u slijedećem stihu (sinafija). — **48.** *decus omne* svaku diku. — **49.** *quaeque vos* dvojaki akuzativ uz *veneratur* (kao i uz *orare*): *et ea, quae vos venerando precatur* ili *orat.* — *bobus albis* po odredbi sibilinskih knjiga Jupiteru i nebesnicima žrtvovali su se bijeli volovi, a podzemnima crne životinje. — **51.** *bellante prior* sc. *hoste* jači od . . . — **52.** *lenis* (blag) *in hostem iacentem* (oboren), za to isp. Verg. Aen. VI. 853 *(memento) parcere subiectis et debellare superbos;* blagost svoju ispovijeda i sam August *(Mon. Ancyr.* 7. 14): *externas gentes, quibus tuto ignosci potuit, servare quam excidere malui.* — **53.** *iam:* da će bogovi uslišiti, što August moli, razabire se otuda, što je moć imperija vani ojačala, a i u unutrašnjosti vraćaju se stare vrline. — **54.** *Medus* = *Parthus:* godine 20. prisilio je August Parte strahom od rimskih četa *(manus potentis)* i ugledom rimskoga imperija, kojemu su vanjski znak *secures,* da vrate bojne znakove otete vojsci Krasovoj kod *Carrhae* i zatraže mir. — *Albanas: Iulus,* začetnik Julijeva plemena, bio je utemeljitelj Albe Longe. — **55.** *Scythae:* v. c. I. 35. 9. — *responsa petunt:* šalju po odgovor, kao da je bog. — *superbi nuper et Indi* = *et Indi nuper superbi,* isp. Suet. Aug. 21.: *virtutis moderationisque fama Indos etiam ac Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam suam populique Romani ultro per legatos petendam.* — **57.** *iam:* ali i u državi *(domi)* kreću prilike nabolje; već se vraćaju božanstva, koja su se u starom Rimu štovala i koja su ga učinila velikim. — *Pax:* August je poslije dva stoljeća prvi dva puta zatvorio Janov hram, prvi put po svršetku građanskih ratova, a na to se

ovdje i pomišlja. — *Honos*... *Virtus* imale su zajednički hram (*Honori et Virtuti*). — **58.** *priscus* i *neglecta* ne pripadaju samo k *Pudor* i *Virtus*, nego i svim spomenutim personifikacijama. — **59.** *audet*, jer se više ne boje, da ih ne će štovati, zbog čega su i bile ostavile zemlju. — **60.** *Copia* personifikacija: Obilje, koje je posljedica mira. — **61.** *augur* epitet Apolona kao boga proricanja. — *fulgente decorus arcu* za grč. *ἀργυρότοξος*. — **62.** *acceptus* mio, drag. — **63.** *qui salutari*... *artus:* opisuje Apolonov epitet *Παιάν*, koji pokazuje njegov liječnički djelokrug; *salutari*... *arte* = *medica arte* = *medicina; levat* krijepiti, ozdravljati. — *fessos* eufemistički: umoran, nemoćan = b o l e s t a n, jer u pjesmi, koja je molitva, *boni ominis gratia* ne će ni da spomene riječ: bolest, bolestan. — **65.** *si* kao st. 37. — *Palatinas*... *arces:* vrhovi, vrhunci Palatina, gdje je August g. 27. bio podigao sjajan hram Apolonu. — *aequus* milostiv. — **66.** *rem Romanam Latiumque:* moć Rima i Lacija. — *felix* spoji s *lustrum; lustrum (= saeculum) prorogat* znači: produljiti na pr. magistraturu na drugu godinu; tako ovdje produljuje Apolon moć rimsku na drugi sretni saeculum, na vrijeme, koje će uvijek, t. j. od godine do godine, biti bolje. — **69.** *Aventinum:* kao što Apolon ima svoje najznatnije svetište na Palatinu, tako ga ima Dijana na Aventinu i osobito na brijegu Algidu u Laciju. — **70.** *quindecim*... *virorum:* zbor kvindecimvira priredio je po nalogu senatovu svetkovinu, a August i Agripa su kao članovi zbora prinosili žrtve i vršili molitvene obrede. — **71.** *curat* mariti, uslišiti. — *puerorum*, pri čem nijesu isključene ni *puellae*. — *amicas adplicat auris* priklanjati dobrostivo uši. — **73.** *haec*, t. j. što je u posljednje tri strofe rečeno. — *sentire* misliti, t. j. da i Jupiter i svi bogovi imaju isto mišljenje kao i Apolon i Dijana; *sentire* zavisno od *spem*... *reporto*. — **75.** *doctus* poučen, t. j. od pjesnika Horacija, koji je bio *χοροδιδάσκαλος*. — **76.** *dicere* = *canere*.

EPODON

LIBER

II

Sretan je seljak, koji obrađuje svoju zemlju prost od gradskih neugodnosti: dugova, vojništva, trgovine, politike, klijentskih dužnosti (1—8). Obrezuje i veže lozu, pase stoku, obrezuje i kalami voćke, sprema med, striže ovce, u jesen sprema voće i vrši berbu, prinosi darove bogovima vrtova i međaša (9—22). Kako li je ugodno povaliti se pod stari hrast ili u travu te zadrijemati uz romon potoka, cvrkutanje ptica i žubor izvora (23—28)! Zimi pak lovi veprove, drozdove, zečeve i ždralove selice (29—36). Tko ne bi pri tom zaboravio ljubavne jade? K tomu čestita žena čuva kuću, pazi dječicu, a kad se ima vratiti muž, zapali vatru, zatvori i pomuze stoku, donese ovogodišnjeg vina i nekupljenih jela (37—48). Ne mogu me toliko veseliti lukrinske oštrige ni fine morske ribe ni perlinke ni lještarke, koliko uljika, kiselica, sljez ili u blagdan janje ili jare (49—60). Kako godi, ovako jedući, gledati site ovce, kako se žure kući, ili izmučene volove, gdje vuku okrenuti plug, ili oko Lara robove, koji su se u kući rodili (61—66)! Sve te lijepe slike iznosi lihvar Alfije, koji hoće da ostavi grad i živi na selu i zato na Ide utjera sav svoj novac, ali ga već prvog dana slijedećeg mjeseca opet daje na kamate (67—76).

Iznenadni i satirički završetak nimalo ne kvari ljepotu te ljupke idilske pjesme, kojoj se vrijeme postanka ne može pouzdano odrediti.

Metar: Jampska epoda.

1. *beatus* sc. *est;* glagol se u uzvicima često izostavlja. — Ljepote seoskog života su *locus communis* u rimskoj književnosti, isp. prekrasnu epizodu u Verg. georg. II. 458—540. — *negotiis* su poslovi gradskoga života, koje odmah nabraja. Prema njima seoski su poslovi tako reći *otium.* — **2.** *prisca gens:* ne misli ljude zlatnoga doba, kad se još zemlja nije obrađivala niti je bilo privatnoga vlasništva, nego starinske ljude, koje su kasnije Rimljani držali uzorom svake vrline, v. Verg. georg. II. 532. — **3.** *paterna,* t. j. seljak, koji obrađuje *avitum herediolum,* a nije kmet; *suis,* t. j. nije ih najmio. — *exercet* obrađivati, težiti. — **4.** *solutus:* slobodan od svake lihve, bilo da daje na kamate, bilo da uzaimlje na kamate; tim se riječima prikriveno odaje zanimanje lica, koje govori. — **5.** *excitatur* dići, pozvati, potaći. — *classico* bojni znak, bojna trublja. — *miles* predikativno: kao vojnik. — **6.** *horret . . . mare,* kao trgovac, *nauta.* — **7.** *forum* i *limina* označuju glavne brige i neugodnosti gradskoga života; *forum:* misli sudbene poslove, a *limina:* običaj, po kojem su klijenti ujutru išli patronu, da ga pozdrave *(salutatio matutina).* — **9.** *ergo:* stoga, zato, dakle, t. j. jer je slobodan od spomenutih neugodnosti. — *adulta vitium propagine . . .,* smisao je: vjenčati lozu s jablanom, t. j. vezati je za jablane; metafora uzeta iz seljačkoga govora. *Propago* nije uopće loza, nego položnica, pa kad se ona zakorijeni i poraste *(adulta),* vjenča se sa stablom kao nova loza ili novi trs. — **10.** *altas . . . populos* kao nekoć, i danas se u Italiji veže loza ponajviše za jablan ili za brijest *(ulmus),* jer nemaju guste krošnje te ne čine preveliku sjenu. — **11.** *reducta:* u zabiti, na osami, na strani. — *mugientium* imenički mjesto *boum,* kao *volantes* za ptice, *natantes* za ribe, *balantes* za ovce. — **12.** *prospectat:* kao pastir, koji izdaleka s kakve visine gleda na stada. — *errantis* tumarati, lutati. — **13.** *inutilisque* nerodne, divlje. — **14.** *feliciores* rodnije, plemenitije (od istoga korijena: *fe-cundus, fe-mina).* — *inserit* cijepi, kalami; treba pomisliti voćke, ne lozu, jer se loza nije kalamila. — **15.** *pressa . . . condit = premit et condit* u *vasa fictilia; pressa:* saće se najprije iscijedi, a što ostane, to se istisne. — **17.** *mitibus* (opreka *acerbus*): zreo, sladak. — **18.** *Autumnus* personifikacija jeseni, kojoj je glava okićena voćem. — *agris* ablativ vezan s *extulit* (podići, pomoliti). — **19.** *ut* eksklamativno: kako! — *gaudet* s participom *(decerpens)* je grčka konstrukcija (ἥδεται δρέπων), ali može biti i mjesto *cum* ili *dum decerpit.* — *insitiva* kalamljene, plemenite, a milije su mu i zato, što ih je sam kalamio. — **20.** *certantem . . . purpurae,* dativ uz verba contendendi čest je u Horacija, a uzor mu je u grčkom (μάχεσθαί τινι), isp. c. I. 1. 15. — **21.** *qua* gramatički se odnosi na *uvam,* ali po smislu i na *pira;* čim bi ili da tim... — *Priape:* Prijap, bog vrtova, isprva štovan na Helespontu, udomio se po helenističkom pjesništvu i u Italiji. — *pater:* to časno ime davalo se i mlađim

bogovima. — **22.** *Silvane:* seosko božanstvo, čuvar šuma, a kako su ga osobito štovali seljaci, koji su imali zemljišta uz šume, to je pomalo postao bogom čuvarom međaša i vila. — **23.** *antiqua,* stoga: hladovit. — **24.** *tenaci* gust, zato se na njoj leži meko i ugodno. — **25.** *interim,* t. j. dok leži. — *altis . . . ripis* voda teče među visokim obalama, a romon njezin prati cvrkutanje ptica. — **26.** *queruntur* cvrkutati, biglisati; starinski pjesnici osjećaju u pjevanju mnogih ptica, na pr. slavuja, lastavice, neki plač (po svoj prilici pod utjecajem priča). — **28.** *quod invitet = ita ut invitet.* — *somnos . . . levis* blag, lak san; opreka je tvrd, dubok san čovjeka izmučena. — **29.** Prelazi na zanimanja u zimsko doba, koje je opreka opisanoj ljetnoj slici. — *annus hibernus = hiems.* — **31.** *trudit* tjera, subjekt mu je *agricola,* t. j. *ille qui procul negotiis . . .* (st. 1.). — *hinc et hinc = hinc et illinc.* — *multa cane* singular kolektivno; *canis* je u pjesnika, kad pomišljaju lovačke pse, ponajviše ženskoga roda. — **32.** *obstantis* namještene (na prolazu). — **33.** *āmĭte* soha, račvasto drvo, na kojemu se razapela p r e đ a za hvatanje ptica. — *lēvī* ne *lĕvī.* — *rara* rijetka, t. j. širokih, velikih oka, opreka: gusta, t. j. uskih oka. — **34.** *edacibus* proždrljiv. — *dolos* je apozicija od *retia,* kao što je *praemia* (st. 36.) apozicija od *leporem* i *gruem.* Odatle razabiremo, da stari Rimljani nisu držali zazornim hvatati ptice. — **35.** *pavidumque . . .* stih s dvjema anapestima i tribrahisom slikovito izriče brzinu zeca i ždrala: *păvĭdúm | quĕ lĕpŏ | r(em) ĕt ád | vĕnám | lăquĕó | grŭém.* — *advenam = adventiciam:* epitetom se označuju ptice selice za razliku od *aves vernaculae.* — **37.** *quis non malarum . . .,* konstruiraj: *quis inter haec* (u tom poslu, t. j. u svemkolikom seoskom životu, ali u prvom redu pomišlja lov, koji je sredstvo protiv ljubavi: *venandi studium cole,* preporuča Ovidije kao *remedium amoris,* st. 199.; anastrofa od *inter) non obliviscitur malarum curarum, quas amor* (nedopuštena ljubav, kao opreka onomu, što dalje kaže) *habet* (uzrokuje). — **39.** *in partem* (obično *pro parte),* od svoje strane. — *iuvet* i ostali konjunktivi su potencijalni i čine protazu glagolu *iuverint* (st. 49.). — Za *pudica* i *iuvare domum* usporedi pohvalu rimskoj ženi, što je često čitamo na natpisima na grobovima: *domum servavit, lanam fecit, casta vixit.* — **41.** *Sabina . . .:* sabinske i apulske žene bile su na glasu kao žene čestita života i kao dobre kućanice. — *perusta* opaljena; plur. *solibus* o sunčanim zrakama, od sunca, jer radi na polju. — **43.** *sacrum,* jer se vatra upotrebljavala u religiozne svrhe i bila posvećena Vesti, a ognjište je bilo pod zaštitom kućnih bogova *(Lares, Penates).* — *vetustis* star, onda: s u h. — *exstruat* naložiti. — **44.** *sub* pred (temporalno). — **45.** *textis cratibus* obor, tor spleten od pruća. — *laetum* veseo, u g o j e n, d e b e o. — **46.** *distenta* napet (od mlijeka), nabreknuo. — *siccet* suši, onda: m u z e. — **47.** *horna... vina*

ljetošnje, novo; tim hoće da istakne jednostavnost kod stola. — *dulci* hipalaga, epitet bolje pristaje vinu nego bačvi. — **48.** *inemptas* nekupljena, t. j. u vlastitom vrtu uzrasla, dakle jednostavna. — *adpăret* od *adparare* prirediti, spremiti, zgotoviti; ta jela nabraja u st. 55—60. — **49.** Svršila se protaza, a sad se započinje apodoza. Misao je toga perioda: da imam dobru ženu, koja bi pazila kuću i djecu, a uvečer me dočekala slasnim nekupljenim jelom, onda me ne bi više veselio bogat ručak (st. 49—54) negoli uljike ili zelenje (st. 55—60). — *Lucrina (lacus Lucrinus* između *Puteoli* i *Baiae) conchylia (conchylium = ostrea* f. ili *ostreum* n.): Rimljani su bili pohlepni za oštrigama, a najviše su se cijenile oštrige iz Lukrinskog jezera ili iz Brundizija ili iz Tarenta. — **50.** *rhombus* obliš; ta se riba često spominje među najbiranijim jelima, kao i *scarus* lenica, koju je Enije poradi rijetkosti i cijene nazvao *cerebrum Iovis*. — **51.** *si quos Eois* . . ., smisao: te ribe nema u našem (T i r e n s k o m) moru, samo je katkad oluja *(hiems)* dotjera ovamo iz istočnih mora (osobito iz Grčke i Male Azije). — *Eois . . . fluctibus* dativ zavisan od *intonata* (koja se s grmljavinom spušta na . . .). — **53.** *Afra avis = gallina Africana* ili *Numidica* perlinka. — **54.** *attăgen Ionicus* lještarka, vrlo cijenjena. — **55.** *iucundior* predikativno, pripada i k *avis*: tečniji. — *pinguissimis* epitet imenici *ramis*, a zapravo bi pristao imenici *oliva*. — **57.** *lapathi* (genitiv epeksegetski), grč. *λάπαθον* = *lapăthum* ili *lapăthus*, lat. *rumex*, vrsta kiselice. — *prata amantis*, t. j. raste u obilju na livadama. — **59.** *festis . . . Terminalibus:* svetkovina *Terminalia* slavila se u čast bogu Terminu, čuvaru međašâ, 23. veljače. — **60.** *haedus ereptus lupo*, zato su ga morali pojesti; seljačka su dakle jela jednostavna, ponajviše variva, a pečenje se jede samo na svetkovine, ili kad se baš pojesti mora; na pr. kad jare otmu vuku. — **61—62.** Skanzija: *has in | tĕr ĕpŭ | lās ut* . . . i *vide* | *rĕ prŏpĕ* | *rantis*. — **64.** *collo trahentis languido* stih s dvjema spondejima oprečan je st. 62. s tribrahisom (◡◡◡), tamo brzina, ovdje sporost. — **65.** *positos* posjedale za stol ili oko ognjišta. — *vernas:* Brojna djeca robova, rođena u kući *(vernae)*, znak su, da u kući ima svega u obilju, isp. Tib. I. 1. 23.: *turbaque vernarum, saturi bona signa coloni*. — **66.** *renidentis* u vezi s *Lares:* s j a j n i, jer su ih mazali uljem i prevlačili voskom, pa su odatle sjajni, no mogli bi biti *renidentes* i od vatre; *Lares* kućna božanstva, u vezi s dušama pokojnika, čuvari su sreće obitelji, dok su *Penates* božanstva, koja čuvaju materijalno blagostanje. — *circum* naokolo, jer ognjište nije bilo prislonjeno uz stijenu, nego je bilo sa svih strana prosto. — **67—70.** Kad je lihvar Alfije, stvorivši tako lijepu odluku, svršio svoj govor *(haec ubi locutus)*, kazuje nam pjesnik, kako se doista svršilo: na Ide je utjerao svoj novac, da ga uloži u imanje, a već je na Kalende obilazio, da ga opet uloži *(ponere)*. *Ubi* spoji s *redegit*. — *iam iam futurus rusticus*, apozicija. — *Idibus* . . . *Kalendis: Idus* su dan otkaza glavnica pozajmljenih na Kalende, isp. Cic. Cat. I. 6. 4.: *praetermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties*. Odluka je dakle Alfijeva trajala tek 15 dana.

VI

Što laješ na nedužne prolaznike ti, pseto, kukavno protiv vuka? Zašto ne navališ na mene, ako se ne bojiš? Osjetit ćeš moje zube. Ja tjeram kao valjan pas naćulivši uši svaku zvijer, a ti laješ, ali se onda zaustaviš te njušiš zalogaj, što ti ga bace. Čuvaj se! Spreman sam, da se ljuto branim jambima protiv tvoje zlobe. — Ne znamo, kome se pjesnik prijeti u ovoj pjesmi.

Metar: Jampska epoda.

1. *vexas* uznemiruješ, laješ na . . .; smisao: zašto si kao pseto, koje laje na bezazlene prolaznike, a kukavno bježi od vuka, kojega se boji. — **3.** *quin* zašto ne. — *huc*, t. j. protiv mene. — *inanis* puste, ništetne, jer ih se pjesnik ne boji po onoj: pseto, koje laje, ne grize. — *potes* možeš, t. j. ako imaš odvažnosti. — **4.** *remorsurum:* koji ću te za tvoje lajanje ugristi. — **5.** Pjesnik uspoređuje sebe sa psom, koji goni zvijer. *Molossus . . . Laco:* kao izvrsni psi čuvari bili su na glasu psi iz Molosije, dijela Epira, i Lakonije. — **6.** *amica vis pastoribus:* snaga mila pastirima, jer im brani stada. — **7.** *aure sublata* podigavši, naćulivši uši, no ne da sluša, nego za znak svoje smjelosti i spremnosti na na[illegible]. — **8.** *fera* vuk ili medvjed, koji zimi udari na stado, ali g[illegible] pas ne samo odbije nego i progoni. — **9.** *tu:* ti pak samo laješ, a daješ se od tata jelom odmamiti od stada. — *timenda* strašan; *voce*, t. j. lajanjem. — **10.** *proiectum:* tat ne pruža psu hranu *(porrigit)* niti je baca pred njega *(obicit)*, nego je baci kamogod, da pas, kad nanjuši meso, onamo otrči i stado ostavi. — **12.** *cornua:* pjesnik se više ne uspoređuje sa psom, nego s razdraženim bikom, koji je opasniji od psa. — **13.** *gener* Arhiloh, koji je udario na Likamba, jer mu nije htio dati za ženu obećanu kćer Neobulu, tako bijesnim jambima, da su se i otac i kći objesili. — *Lycambae* dativus auctoris u vezi sa *spretus* mjesto *a* s ablativom. — **14.** *hostis Bupalo:* Hiponakt je također ljutim jambima natjerao u smrt kipara Bupala, koji ga je

bio karikirao; *Bupalo* dativ zavisan od *acer hostis.* — **15.** *dente:* često o zavisti ili kleveti, a *ater* označuje moralnu rugobu napadačevu, prevedi: otrovnim. — **16.** *inultus*, poredaj: *inultus flebo ut puer?*

VII

Rimski se svijet nakon strašnih događaja u građanskim ratovima bio poveselio, kad je 40. godine sklopljen mir između Oktavijana i Antonija, a 39. godine između njih i Seksta Pompeja. Ali veselje nije dugo potrajalo, jer su već na koncu godine stajali Oktavijan i Pompej naoružani jedan protiv drugoga. Protiv njih ustaje pjesnik. Građanski je rat zločin. Nije li proliveno dosta latinske krvi, i to ne zato, da se poveća slava rimskoga naroda, nego za njegovu propast. Ni divlje zvijeri iste vrste ne uništavaju jedna drugu. Vuče li vas slijepi bijes ili neodoljiva sila ili grijeh? Pjesnik uzalud očekuje odgovor, svi su blijedi i šute. Sam izjavljuje, da nedužna krv Remova još leži kao prokletstvo na potomcima.

Metar: Jampska epoda.

1. *quo, quo* ponavlja, da pojača. — *scelesti* apozicija subjektu *vos.* — *dexteris* (dativ) *aptantur* zapravo: desnicama se priljubljuju, onda: desnice se mašaju. — **2.** *conditi* tek turen u korice. — **3.** *campis atque Neptuno super* mjesto: na kopnu i na moru. — **5.** *non ut . . . sed ut,* smisao: ne da pokorimo neprijatelje, nego da po želji neprijatelja sami izginemo od svoje ruke. — **7.** *Britannus:* ako je Kartaga odavna pobijeđena, ali su još *intacti* Britanci, za koje je već Cezar vidio, da ih je potrebno pokoriti. — *descenderet,* jer se Sveta cesta s Velije spuštala prema foru; misli triumfalnu povorku, koja je Svetom cestom išla na Kapitol. — **9.** *sua* istaknuto: od svoje, vlastite desnice. — **11.** *hic . . . mos,* t. j. ubijati se međusobno. — *fuit* gnomski perfekt; popularna ćudoredna filozofija češće je isticala, da životinje razboritije žive nego ljudi, koji jedni druge uništavaju. — **13.** *caecus* u aktivnom značenju. — **14.** *culpa* metonimijom: kazna za počinjenu tešku krivnju, označenu u st. 18. *scelus fraternae necis;* dok *furor* i *vis* potječu od naravi, za krivnju je čovjek odgovoran. — **17.** *sic est,* Horacije odgovara mjesto njih: da, tako je, no *culpa* nije djelo pojedinca niti je tek odnedavna, nego je zločin bratova ubojstva ona kletva, koja leži na rimskom narodu. — **19.** *ut* otkad, otkako. — **20.** *sacer nepotibus* prokletstvo za unuke, potomke.

XVI

Već drugi naraštaj propada od građanskih ratova. Rim, koji nijesu mogli nadvladati ni najljući neprijatelji, past će od ruku svojih građana; opustjet će, a pobjednici barbari gazit će po pepelu i razbacat će kosti Romulove (1—14). Onima, koji su bolji, ostaje jedini spas: ostavimo domovinu, na sreću pođimo na more, da tražimo novu domovinu. Ako nitko ne može što bolje savjetovati, čemu oklijevati? (15—24). Ali se zakunimo, da će se prije u prirodi sve izvrnuti negoli ćemo se mi povratiti (25—34). Preko Oceana čeka nas blažena zemlja, koja sama svačim rodi, gdje nema ni divljih zvijeri ni oluja ni bolesti, za koju ne znaju ni najsmjeliji mornari i koju je Jupiter sačuvao dobromu narodu, otkako je prestalo zlatno doba i došlo ovo željezno, kojemu možemo, kako je pjevač znam, umaći (35—66).

Otoke blaženih, μακάρων νῆσοι, tražili su stari pod utjecajem geografskih nauka u moru između otoka Madeire i zapadne obale Afrike. Bila je ideja Sertorijeva, da poslije dugotrajnih borba i nevolja zaplovi u Ocean na otoke blaženih. To spominju Plutarh (Sertorije, 9) i Salustije (Hist. fragm. I 61, Kritz).

Pjesma je napisana nakon Horacijeva povratka kući, prije nego se upoznao s Mecenatom, dakle između 42.—38. godine.

Stihovi 11. i d., kojima se izriče zabrinutost zbog napredovanja Parta na zapad, najbolje se razumiju, ako pomislimo, da su napisani pod neposrednim dojmom partskih pobjeda u početku 40. godine. Onda bi ta pjesma, potaknuta strahotama peruzinskoga rata, bila prva, kojom je Horacije stupio u javnost.

Metar: Daktilo-jampska epoda.

1. *altera* ... *aetas:* drugi naraštaj; mnogi tumače, da je prvi naraštaj onaj, koji je propao u ratu između Marija i Sule, no zgodnije je shvaćanje, da su prvi naraštaj Cezarovi i Pompejevi veterani, koji su pred 10 godina započeli građanski rat, a mladi vojnici, koji su sada na bojnom polju, njihovi sinovi. Tako onda drugi naraštaj odmah nastavlja prvi, a ako bi prvi naraštaj bili vojnici Marijevi i Sulini, to bi između prvog i drugog naraštaja padali i ratovi sa Spartakom i Alobrožanima. — **2.** *suis et* ... *viribus* mjesto *et suis* ...; *suis viribus* svojim silama, t. j. od svojih građana, v. epod. 7. 9. *sua dextera.* — **3.** Nabrajanje neprijatelja rimskih (3—8) nije udešeno po kronološkom redu, nego po udaljenosti njihovoj od Rima, a ne nabrajaju se najljući neprijatelji, na pr. Mitridat, Parti, nego ratovi, koji su se vodili u samoj Italiji ili pred njezinim vratima; *Marsi:* u savezničkom ili marsičkom ratu, koji su Marsi započeli 91. godine. — **4.** *Porsenae:* rat s Porzenom, kraljem kluzijskim, meće se u god. 508. pr. K. — *manus* četa, vojska. — **5.** *aemula nec virtus Capuae:* abstractum pro concreto; s Kapuom (Ciceron je zove *altera Roma*) imali su Rimljani više puta posla, ovdje se ističe činjenica, da se za 2. punskog rata odmetnula od Rimljana poslije bitke kod Kane i prešla na kartašku stranu. — *Spartacus,* trački gladijator, koji je sa 70 drugova utekao iz Lentulove gladijatorske škole u Kapui i podigao ustanak robova (73.—71. g.), kojima je bio vođa. — **6.** *novis rebus* ustanak, pobuna; oni su pobunom pokazali svoju *infidelitas; Allobrox:* Alobrožani, pokoreni 121. god., pokušali su 61. godine sa sebe stresti rimski jaram. — **7.** *fera* ... *Germania,* misli na provalu Cimbara i Teutona. — *caerulea pube* plavokosom momčadi, isp. Tac. Germ. 4: *truces et caerulei oculi (Germanorum).* — **8.** *parentibus abominatus:* particip u pas. značenju, uza nj dativ agentis, kao *bella matribus detestata* c. I. 1. 24: mrzak roditeljima zbog velikih gubitaka sinova. — **9.** *inpia* ... *aetas* apozicija od *nos,* a to je subjekt k *perdemus.* — *devoti sanguinis:* kao da na nama leži prokletstvo, koje traži našu krv; genitiv qualitatis k *aetas:* propasti posvećene, proklete krvi, v. epod. 7. 20 *sacer* ... *cruor.* — **10.** *feris* dat. agentis uz *occupabitur.* — *rursus* kao nekoć prije sagrađenja Rima. — **11.** *barbarus* kolektivno, misli u prvom redu Parte, kako pokazuje i *eques.* — *cineres:* grad će biti pretvoren u pepeo, a po garištu stupat će barbari. — **12.** *sonante* ... *ungula:* uz topot kopita. — *verberabit (urbem)* kasati gradom, t. j. ostatcima grada. — **13.** *quaeque* ... *Quirini,* poredaj: *et ossa Quirini, quae ventis et solibus carent, dissipabit insolens;* čopori neprijateljski kasat će ostatcima grada k svetom središtu grada — foru — i porazbacati iz groba kosti Romulove. Kad je Cezar dao povisiti tlo na komiciju i foru i nanovo popločiti, nije se tako zvani grob Romulov više vidio, pa se

još s većim pravom moglo reći, da *ossa carent ventis et solibus.* Oskvrnuće grobova najveće je zlo, koje se može nanijeti pobijeđenomu neprijatelju, a ovdje je to veće, što je to grob osnivača grada. — *carent* zaštićene su od ... — **14.** *nefas videre:* i samo gledanje bezbožnoga djelovanja u religioznom obziru kalja gledaoca. — **15.** *forte quid* ... *laboribus:* to su dva stiha teška i po konstrukciji i po frazama, ali općeno im je značenje jasno: *fortasse, o cives, communiter omnes aut melior pars vestrum* (svi zajedno ili bar bolji dio, isp. st. 36. i d.: *omnis* ... *civitas aut pars* ... *melior) quaeritis, quid expediat carere (= ad carendum, ut careatis) malis laboribus (= bellis civilibus).* — **17.** *nulla sit hac potior sententia* nijedan prijedlog (mnijenje) ne može biti bolji od ovoga, a *hac* se onda razjašnjuje s *ire* (st. 21). — *Phocaeorum:* Fokejani, da se izbave ropstva perzijskoga, ostave 534. g. pr. K. zemlju i isele se na Korziku i u Masiliju. — **18.** *profugit* ovdje prelazno, od njeg zavise *agros atque lares patrios,* koje je ujedno objekt i od *exsecrata:* proklinjanje je domovine u zakletvi, da se ne će nikad više povratiti, a tim se ujedno proklinje onaj, koji bi zakletvu prekršio. — **21.** *ire:* u prvi čas izbija samo misao: o t i ć i, ne pitajući kamo, a onda se ističe put po moru bez određena cilja, a tek u st. 39. kazuje se cilj. — **22.** *vocabit:* pomišlja se, da lađa, gonjena vjetrom, ide za pozivom: tjerati, goniti. — **23.** *sic placet?* to je tehnički izraz *(placet? placetne? quid fieri placet?),* kojim se skupština pita za mišljenje: pristajete li? slažete li se? — *habet suadere: habeo* s infinitivom nije čest = *quod suadeat.* Budući da jedno vrijeme ne dobiva odgovora na pitanje, sam nastavlja: *quid moramur* ...; *secunda alite* dobrom kobi ... — *occupare* ići na brod. — **25.** *iuremus in haec:* na ovaj obrazac; *iurare in verba imperatoris* znači: ponavljati obrazac *(verba concepta)* vojničke prisege, koju kazuje vojskovođa. Mjesto da rekne »nikada« se ne ćemo vratiti, kazuje u obliku uvjeta, koji se ne može ispuniti (figura ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου). — *simul imis* ..., konstruiraj: *ne sit nefas* (litotes = *sit fas) redire, simul (= simul atque) saxa imis vadis levata renarint:* kad kamenje, dignuvši se s dna mora, ispliva, izroni na površinu. — **27.** *conversa... dare lintea* izriče isto, što i *redire.* — **28.** *quando Padus* ...: izriče dvije nemoguće pojave u prirodi: jednu, da rijeka teče uzbrdice, a drugu, da ta rijeka ide preko Apenina do vrhova Matina u Apuliji. — **29.** *procurrerit* poteći, pružiti se. — *Apenninus,* versus spondiacus kao da označuje težinu gore, koja se spušta na more. — **30.** *nova* nov, neobičan, nečuven. — *iunxerit = iungendo* (pariti se) *effecerit.* — **31.** *mirus* čudan, neprirodan. — *subsidere* čučnuti, spustiti se (poradi parenja), pariti se. — **32.** *miluo* trosložno; dok je inače golubica simbol vjernosti, upotrebljava se ovdje za nju glagol *adulterari.* — **33.** *credula:* bezazlen, dobroćudan. — **34.** *lēvis*

(ne *lĕvis*) gladak kao riba, koja živi u vodi, a ne runjav, rutav. — 35. *haec et quae (= ea, quae)* su objekti od *exsecrata:* zaklevši se tim i onim, što će moći... — 37. *indocili grege* od fukare, koja se ne da poučiti, da je čas za snažan rad (zato je *mollis*) i da joj se u tuđini pokazuje nova nada (zato *exspes*). — 38. *inominata* proklet, nesretan. — *perprimat cubilia* zapravo: gnječiti ležaje, onda: i dalje ležati u postelji, i dalje se valjati po postelji, t. j. neka ostanu kod kuće, gdje ih čeka propast. — 39. *vos quibus est virtus* koji ste muževni, t. j. *pars melior*. — *tollite luctum:* manuti se, proći se (čega). — 40. *Etrusca praeter et volate litora = et praetervolate Etrusca litora;* put ih vodi na zapad u ocean, ali po starinskom običaju uz kopno, zato uz etruščanske (ligurske, galske, španjolske) žale. — 41. *circumvagus* je epitheton ornans za ocean, jer su ga stari pomišljali kao golemu rijeku, koja optječe zemlju. — 42. *arva* emfatički ponovljeno. — *divites et* mjesto *et divites:* to su *fortunatorum* ili *fortunatae insulae,* koje pjesnik prikazuje tako, da pojedinosti uzima koje iz opisa zlatnoga doba, koje opet iz prikazivanja utopističkih zemalja. — 43. *reddit Cererem:* rodi plodom. — *inarata* u koncesivnom značenju kao i *inputata* (neobrezan). — 45. *fallentis... olivae,* koja nikad ne prevari, ne izda = uvijek rodi, jer u italskoj klimi često stradaju masline, a inače obilnije rode tek svake druge godine. — *termes* mladica. — 46. *suam* svoje vlastito, a ne tuđe, nakalamljeno ili ucijepljeno. — *pulla* crna, jer je zrela. — 47. *mella:* pjesnici, opisujući zlatno doba, ističu, kako med kaplje s hrasta; to je simbol najveće plodnosti. — 48. *lĕvis* lak, brz. — *crepante pede* žuboreći; stihom se nasljeduje brzina i žubor vode, kako je opazio već Horacijev komentator Porfirion: *sonus versus imitatur et velocitatem et strepitum aquae currentis.* — 49. *iniussae* same od sebe *(ipsae),* t. j. ne trebaju pastira. — 50. *refert* sc. *domum.* — *tenta* mjesto *distenta* (napet = pun). — *amicus* mio, drag (sc. pastiru). — 51. *vespertinus* mjesto adverba: uveče. — 52. *intumescit alta viperis,* t. j. u proljeće, kad se ljutice, koje u zemlji prezime, iz nje dižu; zemlja se visoko nadima od ljutica, t. j. obiluje njima; pomisao nadimanja prenesena je od ljutica na zemlju. — 61. *astri:* misli se u prvom redu *Canicula.* — 62. *aestuosa inpotentia* silan žar. — 53. *felices,* jer će biti na sretnim otocima. — *ut* razjašnjuje spomenuto *plura.* — *largis... imbribus* silnim, velikim pljuskom. — 54. *Radat* zapravo: strugati, ovdje: plákati. — 55. *siccis... glaebis* abl. loci *(= in).* — *urantur,* t. j. od suše. — 56. *utrumque,* t. j. obadvije protivnosti: veliku kišu i silnu žegu (sušu). — *rege... caelitum,* t. j. Jupiter. — 57. *huc:* ti su otoci u osobitoj milosti Jupiterovoj, jer onamo ne mogu doći svakojaki ljudi kao u druge zemlje, pa ni Argonauti na povratku iz Kolhide ni poznati trgovci Feničani ni Odisej, nego ih je Jupiter sačuvao za »pobožne ljude«. — *Argoo... remige* kolektivno: veslačima lađe Argo (Argonautima), abl. instrumenti uz *contendit.* — *pinus = navis* (metonimija), v. c. I. 14. 11: *Pontica... pinus.* — 58. *inpudica Colchis* (Kolhiđanka = Medeja), jer je ostavila očinsku kuću i pošla sa strancem. — 59. *Sidonii* Feničani, smioni mornari i trgovci, koji su plovili svim morima i svuda trgovali; glavni su im gradovi bili Sidon i Tir. — *cornua* (grč. κέρατα) su zapravo krajevi križaka, onda križaci, a sinekdohom: jedra, lađe; t. j. nisu ovamo nikad pristali. — 60. *laboriosa,* grč. πολύτλας, zapravo epitet Uliksov. — 63. *piae... genti,* dakle *meliori parti* (st. 15.), koji će poći s pjesnikom; dat. commodi. — *secrevit* zapravo: razlučiti od drugih pokvarenih ljudi, onda: sačuvati za..., namijeniti. — 64. *ut* otkako, otkada. — *inquinavit* okaljati, onda: iskvariti; *aere,* t. j. mjedenim doba, dok srebrno Horacije ne spominje. — 65. *dehinc* jednosložno. — *duravit* učiniti tvrdim, onda: okrutnim, bešćutnim; *saecula* pokoljenje, naraštaj. — *quorum (= saeculorum):* gen. objekt. zavisan od *fuga.* — *secunda* povoljan, sretan. — *vate me* po mojem proročanstvu, jer vam ja, vrač, prorok, otkrivam volju božju, t. j. na moja usta govori bog.

SATURARUM

LIBER PRIMUS

I.

Lakomost je izvor svemu zlu pa i nezadovoljstvu.

Što je čovjek nezadovoljan svojim zvanjem, a drži sretnim tuđe, razlog je zavist i lakomost, i kad bi mu bog dopustio, da ga zamijeni, ne bi htio. Čovjek uvijek želi, da ima sve više, i za to navodi više razloga, ali nijedan ne vrijedi. Tako kaže, da se zato muči, kako bi u starosti mogao mirno živjeti, a pri tom da mu je uzorom mrav. Ali mrav je razboritiji, jer zimi uživa, što je ljeti stekao, a čovjeka ne može ništa odvratiti od stjecanja, na koje ga nagoni i zavist, a stečeno blago ipak ne uživa (1—42). Dalje kaže, ako imanje načne, brzo će ga nestati. Ali ni gomila blaga nema vrijednosti, ako se njom ne služimo, a ni tvoj želudac ne može u sebe primiti više od želudca čovjeka, koji ima samo toliko, koliko mu je dosta (43—51). — »No ugodno je uzimati s velike hrpe«. Ali to je krivo upravo tako, kao kad bi htio čašu vode radije zagrabiti iz velike rijeke negoli iz malena bistra vrela (52—60). — »Ali čovjeku nije nikad dosta, jer koliko imaš, toliko i vrijediš«. To nije vrijedno ni pobijati. Pusti ga, da sebi pljeska, dok mu narod zviždi! On je Tantal, koji kod obilja gladuje i žeđa, ne pozna veselja, prijatelja, a ne vole ga ni rođaci; svi ga mrze i najposlije od sluškinje gubi život (61—100). — »Što dakle? Savjetuješ li me, da budem rasipnik?« — Ne, ni lakomac ni rasipnik, jer ima i zlatna sredina: *est modus in rebus, sunt certi denique fines.* Nezadovoljstvo

dolazi odatle, što lakomac nigda ne gleda na velik broj siromašnijih od sebe, nego na malen broj bogatijih, i odatle jagma i trka za blagom. Zato rijetko koji ustaje od stola života kao sit gost, — ali vrijeme je da prekinem.

1. *qui = quomodo.* — *Maecenas:* tim pjesnik posvećuje Mecenatu 1. knjigu satira. — *sortem* ždrijeb, životni udes, ovdje: stanje, zvanje. — **2.** *ratio* razbor, izbor. — *fors* slučaj. — *obiecerit:* baciti pred koga, pokazuje slijepu igru slučaja. — *illa: quam sortem . . . illa = illa sorte, quam . . .* — **3.** *laudet* već hvali, t. j. drži sretnima; subjekt se nadaje iz *nemo: unusquisque.* — *diversa sequentis:* koji idu za različitim poslovima od njegovih, t. j. idu drugom stazom života, drugoga su zvanja. Za to navodi četiri primjera: vojnika, trgovca, ugledna građanina i seljaka, i to u onom položaju njihova zvanja, u kojem najneugodnije osjećaju teškoće njegove: vojnika, kad nakon duge vojničke službe od naporna hoda ili rada u taboru klone; trgovca za oluje; građanina, kad mu klijent prekida jutarnji san; seljaka, kad mora daleko u grad. — **4.** *annis* razumijeva se vrijeme službe, a ne valja misliti, da je starac. — **5.** *membra* akuzativ t. zv. Graecus ili relacije uz pasivne glagole. — **6.** *mercator* *ἔμπορος,* veliki trgovac, koji vlastitim brodom vozi robu. — *iactantibus Austris,* kad mu južni vjetrovi bacaju brod amo tamo. — **7.** *quid enim? τί γάρ;* zašto naime? — *concurritur* sraze se, sukobe se, pobiju se. — *horae momento* za vrijeme od jednoga sata, za sat, za hip. — **9.** *iuris . . . peritus* vješt pravu i zakonima; to nije odvjetnik *(patronus causae, causidicus),* nego *iuris consultus* pravnik, koji besplatno daje pravne savjete rano ujutru (kod *salutatio*) kao patron svojim klijentima *(consultor),* a onda *ambulando* na foru onima, koji ga prate. — **10.** *sub galli cantum* u šali pretjerava; *salutatio* se počinjala nakon izlaska sunca. — **11.** *ille . . . est:* seljak, koji mora u grad, jer je pozvan na sud, a dao je jamce, koji za nj novcem jamče, da će na određeni rok doći na sud. — **12.** *clamat* jače nego *vocat,* karakteristično za seljaka, a opravdano i s *extractus.* — *viventis* objekt, *felicis* predikativno. — **13.** *cetera de genere hoc* drugo te vrste, t. j. dalji primjeri. — **14.** *valent = possunt.* — *Fabium:* rimski vitez, koji je napisao više spisa o stojičkoj filozofiji; Horacije u to vrijeme više pristaje uz Epikurovu filozofiju i drži stojike zbog njihovih moralnih prodika brbljavcima. — **15.** *quo rem deducam:* kud smjeram, t. j. što ću reći. — *quis deus* neodređeno, a u st. 20. *Iuppiter.* — *si dicat,* apodoza je *nolint* u st. 19. — **16.** *iam* odmah, smjesta. — *eris* bit ćeš, u imperativnom značenju. — *modo miles* sc. *eras;* dok je bog još govorio, već se zapovijed njegova odmah izvršila. — **17.** *hinc vos, vos hinc*

hijazam; misao je izrečena kazališnim govorom, jer su glumci prema svojim ulogama dolazili i odlazili na određena vrata. Izmijenivši uloge morali su dakle otići ili odstupiti na druga vrata, a ne na ona, na koja su došli. Obadva para nezadovoljnika stoje s jedne i s druge strane boga, koji im rukom pokazuje, na koju im je stranu poći. — **18.** *eia* hajde! — **19.** *licet esse beatis* sc. *iis*, s kojim se *beatis* izjednačilo u padežu. — **20.** *quid causae est quin* = *quidni* kako ne bi, kako da ne. — *illis* dativ zavisan od *inflet; merito* spoji s *iratus*. — **21.** *ambas buccas inflare*, šaljivo: naduti obadva obraza, kao znak srdžbe. — **22.** *facilem* voljan, usrdan, dobrostiv. — **23.** *praeterea:* nova se misao započinje poslije više umetnutih rečenica tek u stihu 28.: *ille gravem* . . .; *ut qui iocularia* bez glagola, koji se nadaje iz *percurram* kao: *narrat, loquitur.* — **25.** *olim* = *aliquando, interdum.* — **26.** *elementa* . . . *prima:* prvi početci, t. j. slova. — *velint ut discere* da s voljom uče. — **27.** *amoto* . . . *ludo:* šalu na stranu, manuti se, okaniti se šale. — **28.** Povraća se na primjere spomenute u st. 4—12, samo je izostavio pravnika, a mjesto njega naveo krčmara. Ovdje Horacije prelazi na prikazivanje lakomosti pa je izostavio pravnika, jer je besplatno davao pravne savjete; krčmar je *perfidus*, nepošten, jer su krčmari bili na glasu, da rado kvare vino. — *nautae* = *mercator* st. 6. — **30.** *hac mente* s tom namjerom. — **31.** *senes* u starosti. — *tuta* siguran, t. j. od siromaštva i nevolje. — *recedant:* povući se, skloniti se. — **32.** *aiunt:* odatle izbija, da je to, što oni kazuju, samo izgovor, ali pravi je razlog njihovu nastojanju lakomost. — *congesta cibaria* kad sebi skupe, zgrnu, spreme žitak, hranu. — **33.** *parvola* u lijepoj antitezi s *magni laboris* (genit. qualitatis možeš prevesti pridjevom: veoma radljiv). — *exemplo* dativ, primjerom, uzorom je, t. j. pozivaju se na nj, ako i s nepravom. — **35.** *haud ignara ac non incauta:* dobro zna, da je čeka budućnost, kad ne će moći stjecati, pa se stoga marno brine za to vrijeme. — **36.** *quae* = *at ea*, započinje se prigovor pjesnikov: godina je ljeti tako reći na vrhuncu pa se onda dolje okreće, a zimi je *inversus* okrenuta, t. j. protekla, svršena, na kraju, te se opet okreće k početku kruga; sunce ulazi u Vodenjaka 17. siječnja. — *simul* = *simul atque.* — *contristat* zamrači, jer su tada *imbres tristes.* — **38.** *sapiens* predikativno. — *fervidus aestus* . . . *neque hiems* (antiteza) pripadaju kao subjekti k *demoveat*, a *ignis, mare, ferrum* k *obstet*, a svim se tim izriče pojam: najveće zapreke. — **40.** *dum ne* mjesto *dummodo ne.* — *alter* drugi, u negativnim komparativnim rečenicama u značenju: (ni)tko drugi. — **42.** *furtim* spoji s *defossa*, a *timidum* s *deponere.* — **43.** *quod* = *at id.* — **44.** *ni id fit*, t. j. *nisi comminuitur.* — **45.** *milia* . . . *centum* sc. *modiûm.* — *triverit* fut. exactum, kako pokazuje *capiet.* — *area* personificirano: kao da gumno vrši. — **46.** *hoc* zato. — *plus ac* mjesto *plus quam.* — **47.** *venalis inter* anastrofa; misli se

četa robova, koju tjeraju na prodaju, a jedan od njih nosi u mreži kruha za sve. — **49.** *vel* ili, ako to ne vjeruješ. — *quid referat* . . . *viventi* = *nihil interest*, grč. *οὐδὲν διαφέρει; intra naturae finis*, t. j. zadovoljavajući prirodne potrebe; *viventi* dativ: za onoga, koji živi. — **51.** *at suave est* . . . *acervo* prigovor je lakomčev. — **52.** *tantundem*, t. j. koliko ti uzimaš s velike hrpe. — *relinquas* konstruirano s infinitivom, jer ima značenje: *permittas.* — *haurire* crpsti, grabiti, jer već ima pred očima sliku o tekućini (st. 54.). — **53.** *cumeris* mjesto *quam cumeras:* koš ili škrinja za čuvanje žita. — **54.** *liquidi* = *liquoris, aquae*, genitiv zavisan od *urnā vel cyatho; urna* krčag, od prilike 13 litara; *cyathus* čaša, 288. dio *urnae* ili od prilike 0·045 lit. — **58.** *ferat* = *auferat.* — *Aufidus acer* (= *violens*), mjesto da općenito reče: rijeka, što dere, navodi Aufid, rijeku svojega zavičaja. — **59.** *eget* (treba, želi) u Horacija redovno s genitivom. — **61.** *bona pars* i mi: dobar dio (= *magna*). — *cupidine* muš. roda. — **62.** *quia tanti* . . . *sis* potencijalni konjunktiv. — **63.** *quid facias illi* ne *parti*, nego čovjeku, koji se ima pomisliti uz *inquit* i na kojega se proteže *miserum; quid facias illi* (običnije ablativ: *illo*) što ćeš s tim čovjekom? — *iubeas miserum esse* pusti ga, neka je nesretan. — **64.** *quatenus* = *quoniam; id facit* = *miser est.* — **65.** *sordidus ac dives* tumači se kasnije stihom 95. i 96. — *voces* govor. — **68.** *Tantalus* . . . poredaj: *Tantalus sitiens captat flumina fugientia a labris;* Tantal stoji usred vode i ne može piti; tako si i ti usred zlata, a ne možeš ga uzeti. Lakomac se stane smijati, jer ne shvaća, u kakvoj je on vezi s Tantalom. — **70.** *saccis:* nisu *sacci undique congesti* nego novac, koji je u njima. — **71.** *indormis* jače nego obično *incubas.* — *inhians:* kao što Tantal zija za vodom, koja ga opkoljuje, tako zija lakomac na svoje blago, ali mu strast ne dopušta da što uzme, nego uživa samo gledajući u nj, kako se čini sa slikama. — **73.** *quo valeat* čemu vrijedi, t. j. da čovjek lako zadovolji prirodne potrebe. — **74.** *sextarius* = *12 cyathi*, nešto više od ½ litre. — **75.** *quis* (= *quibus*) . . . *negatis* = *ea, quae si neges, humana natura* . . .: to su užitci, bez kojih čovjek doduše može živjeti, ali ipak bolno osjeća, ako ih se mora odreći. — **76.** Ili te zaista veseli ono, što ti je novac pribavio: vječni strah i nemir? *metu exanimem* od straha bez duše. — *noctesque diesque* pripada k *formidare.* — **79.** *pauperrimus* s genitivom kao *pauper aquae* c. III. 30, 11. — **80.** Ali možda ti novac pribavlja druga *bona*, na pr. prijateljstvo i ljubav ljudi? — *condoluit temptatum frigore corpus:* ako se razboliš, pa te groznica strese, spopadne. — **81.** *casus* u liječništvu: bolest. — *lecto* dativ od *lectum* u vezi s *adflixit:* svali u postelju. — **82.** *adsideat* sjediti kraj koga, da ga dvori, tješi i t. d. — *fomenta* oblozi. — *roget* pozvati, ići po . . . — **85.** *vicini* . . . *puellae* apozicije k *omnes; pueri atque puellae:* muško i žensko. — **86.** *miraris* . . . *si* ironičko pitanje: i ti se čudiš, što . . .

— *post . . . ponas* tmeza. — **87.** *si . . . praestet* konjunktiv obliquus, jer se navodi misao lakomčeva, a po njem je onda atrakcijom i konjunktiv u relat. rečenici *merearis:* za koju nisi ti drugomu učinio ljubav, uslugu. — **88.** *nullo . . . labore* sc. *tuo.* — **89.** *amicos* predikativno. — **90.** *infelix* jalov; kaže se i za rasline, koje ne nose roda, i za ljude, koji ne mogu učiniti, što su naumili. — *ut si quis . . .:* tvrdoglava magarca vježbati za utrkivanje na Martovu polju bio bi jalov posao. — **92.** *denique* ukratko. — *quaerendi* stjecanje. — *plus,* t. j. *quam antea* više nego prije ili više negoli da bi se morao bojati siromaštva. — **94.** *parto* abl. absol.; *quod avebas:* stekavši, što si želio. — **95.** *fabula* pripovijest. — *dives ut . . .* mjesto *tam dives ut;* mjerio je novac, jer ga nije više mogao brojiti. — **97.** *servo = quam servus.* — *ad usque* mjesto *usque ad.* — **98.** *tempus* sc. *vitae.* — *ne* u vezi s *metuebat.* — **99.** *liberta:* mjesto da bude žrtva *penuriae,* sasjekla ga je *liberta,* koja se htjela domoći njegova novca; kupio je novac, da od njega uzmogne živjeti, a on mu je uzrokovao smrt. — **100.** *Tyndaridarum* djeca Tindarejeva: Kastor i Poluks, Helena i Klitemnestra; Klitemnestra je sjekirom rasjekla glavu mužu Agamemnonu. — **101.** *quid . . . suades:* nadovezuje na opomenu sadržanu u pripovijesti o Numidiju, neka se stečeno uživa. — *Naevius* predikativno: kao; to je bio neki rasipnik. — **102.** *Nomentanus:* iz Ciceronova vremena poznati rasipnik, kojega Horacije češće spominje. — *pugnantia secum:* protivnosti, krajnosti. — **103.** *frontibus adversis* kao parove gladijatora za borbu: s u č e l c e ; tako se tu sučeljavaju *avarus* i *vappa ac nebulo.* — *avarum* dopuni *esse.* — **105.** *Tanain:* bio je eunuh. — *socerum Viselli:* bio je kilav; jedan je dakle imao premalo, drugi previše, a normalno je u sredini *(aurea mediocritas).* — **106.** *modus* mjera. — **108.** *unde abii:* razloživši svoje mišljenje o *avaritia,* vraća se, odakle se udaljio, t. j. na pitanje u st. 1—3.; ta je digresija opravdana, jer je po Horacijevu mišljenju zavidno nezadovoljstvo usko vezano s lakomošću, štoviše zapravo su isto. — *qui = quomodo.* — *ut avarus = utpote avarus.* — **110.** *gerat distentius uber* zapravo: nosi napetije vime = ima punije vime. — **111.** *tabescat,* t. j. od zavisti. — **112.** *hunc atque hunc* ovoga pa onda onoga. — *superare* nadvisiti, prestići. — **113.** *sic* ne pripada k *ut,* nego k *festinanti* sc. *superare alterum.* — **114.** *carceribus* iz pregrade, iz koje su se puštali konji i kola na početku trke. — **115.** *instat equis:* ide, goni ustopice, za konjima. — **116.** *praeteritum* onoga, kojega je prestigao, t. j. *aurigam.* — *extremos inter* mjesto *euntem inter extremos.* — **119.** *uti conviva satur:* život se uspoređuje s gozbom. — **120.** *Crispini* stojički filozof, koji je dosadno propovijedao moral. — *lippi* krmeljiv: da se ne bi činilo, da je i on brbljavac kao i Krispin; zašto spominje, da je Krispin *lippus,* ne znamo pouzdano.

VI.

Horaciju su mnogi zavidjeli, što je prijatelj Mecenatu, pa su s prezirom isticali njegov niski rod i zlobno govorili, da je to prijateljstvo zadobio nezasluženom srećom ili častohlepnom nametljivošću. Njima pjesnik odgovara ovom satirom. Ističe, da Mecenat, ma da je plemenita roda, ne sudi ljude po rodu, nego po zaslugama, dok se svijet lako dade zaslijepiti sjajem plemenita roda. Kako bi onda udesio svoje vladanje čovjek niska roda? Sam bi bio kriv, kad bi kod izbora propao ili bi ga, ako bi bio izabran, cenzor kasnije izbacio iz senatorskog staleža, i to s pravom, jer nije trebalo da iz svog staleža bježi. Ima ih mnogo, koji su, bili niska ili plemenita roda, robovi častohleplja, a ne pomišljaju, da u drugih bude zavist i da su u njih, kad se uzdignu, uprte svačije oči i da se zli jezici njima bave (1—44). Vrativši se na svoje slobodnjačko podrijetlo ističe, što je bio vojnički tribun, da ga je mogao zub zavisti gristi, ali s nepravom mu zavide prijateljstvo s Mecenatom, jer ga nije stekao slučajem ni častohlepnom nametljivošću, nego po preporuci svojih prijatelja i promišljenom izboru svoga plemenitog zaštitnika, kojemu je svojim životom i značajem omilio. Taj je pak značaj plod pomnjiva uzgoja, koji mu je dao otac, siromašan slobodnjak. Zato ne će nikad biti nezadovoljan takvim ocem, kao ni svojim staležem, u kojem može udobno i bez kojekakvih dosadnih obzira živjeti.

1. *Lydorum* zavisno od *quidquid ... nemo;* možeš konstruirati: *nemo Lydorum quotquot (sunt qui) incoluerunt Etruscos finis;* po staroj su tradiciji Etruščani došli iz Lidije: Mecenat je bio potomak odlične etruščanske obitelji *gentis Cilniae.* — **2.** *generosior = nobilior.* — **4.** *qui . . .* relativna posljedična rečenica = *eiusmodi, ut.* — *legionibus* nije ovdje u značenju rimske *legio,* nego u općenitom: četa; te su čete, dakako, etruščanske. — **5.** *naso suspendis adunco* zapravo: nos tako visoko dići, da možeš na nj kao na kuku *(adunco)* koga objesiti, vješati koga na pokučast nos (znak oholosti), t. j. na koga iz visoka gledati, s prezirom gledati na koga. — **6.** *ignotos = ignobiles.* — *ut* na primjer. — *libertino* otac Horacijev bio je slobodnjak, t. j. rob pušten na slobodu. — **7.** *referre:* mjerilo je: — — ◡ za razliku od *referre:* ◡ — ◡. — **8.** *dum =*

dummodo. — *ingenuus* u slobodi rođen, rođen od slobodnih roditelja, isp. Gaja I. 3.: *ingenui sunt, qui liberi nati sunt, libertini, qui ex iusta servitute manumissi sunt.* — *persuades hoc tibi vere:* uistinu, doista si uvjeren o tom, da . . . — **9.** *Tulli: Servius Tullius*, šesti kralj rimski, bio je sin neke ropkinje, a za oca mu se nije znalo; i prije Servija Tulija mnogi su ljudi niska roda stekli velike časti. — *ignobile* priprosta roda, u prijevodu spoji s *Tulli.* — **10.** *nullis maioribus*, t. j. neodličnih, neplemenitih. — **12.** *Laevinum: hic P. Valerius adeo foedis et proiectis in omnem turpitudinem moribus vixit, ut provehi non potuerit ultra quaestoriam dignitatem.* Porph.; *Valeri genus* (apstraktno mjesto konkretnog *progenies)* potomak Valerija, t. j. P. Valerija Poplikole, koji je s Brutom prognao Tarkvinije i uveo republiku. — *unde = a quo pulsus.* — **13.** *unius* (daktil) . . . poredaj: *non umquam licuisse pluris pretio unius assis; licere* biti na prodaju; *pretio* je abl. mjere ili iznosa, za koji se vrijednost Levinova nije mogla povećati. — *notante . . . populo:* jer *repulsa*, kojom narod osuđuje Levinov život, vrijedi kao cenzorova *nota*, budući da cenzor vrši *iudicium de fama ac moribus.* — **15.** *iudice quo nosti = iudice quem nosti* atrakcija. — **16.** *famae* sc. *nobilium.* — **17.** *imaginibus:* su voštane maske (obrazine) ljudi, koji su vršili kurulske časti, a čuvala ih je obitelj u atriju; pokazivale su se kod svečanih zgoda i nosile kod sprovoda. Narod se divio tim maskama i natpisima *(tituli)* na njima, koji su kazivali djela i časti lica, što su ih maske prikazivale. — **18.** *nos*, t. j. niska roda, kao što sam ja. — *a volgo*, t. j. od nazora *volgi; longe longeque = longissime:* pučki način izricanja superlativa; smisao: a što ćemo mi, koji smo vrlo daleko od toga shvaćanja mnoštva, koje *famae servit* i *stupet in imaginibus?* Hoćemo li se natjecati za časti? Odgovor se dobiva iz st. 22.: ne ćemo, nego treba *in propria pelle quiescere.* — **19.** *esto* (neka! dobro!) valja dopuniti misao: da i stupim u političku borbu; *esto* je dakle protaza koncesivnoga perioda, kojemu je apodoza *mallet.* — **20.** *Decio . . . novo* je konkretan izraz mjesto *homini novo (= mihi,* jer Horacije govori o sebi); misli se P. Decius Mus, koji je u ratu protiv Latina kod Vezuva 340. god. žrtvovao život za domovinu, a bio je *homo novus: primus e Deciis consul fuit.* — *moveret*, sc. *senatu.* — **21.** *Appius:* Appius Claudius Pulcher, cenzor 50. god. pr. K., koji je sve sinove slobodnjaka uklonio iz senata. — **22.** *vel merito* sc. *moveret.* — *in propria pelle quiescere* mirovati u vlastitoj koži (jer mu tuđa ne bi bolje pristajala), t. j. biti zadovoljan svojim staležem. — **23.** *constrictos . . . curru* kao zarobljenike vezane za triumfalna kola. — **24.** *ignotos* v. st. 6.; *generosis = quam generosos*, v. st. 2. — *quo tibi, Tilli:* čemu ti, Tilije, t. j. od kakve ti je koristi. Ne znamo, tko je bio taj Tilije. Pjesnik označuje tim imenom čovjeka niska roda, koji je bio uklonjen iz senata, pa opet u nj ušao postavši pučki tribun. — **25.** *clavum:* grimizan trak, kojim je bila opšivena senatorska tunika. I pučki su tribuni po Atinijevu plebiscitu postajali senatori i imali senatorsku nošnju. — *tribuno* dativ prema *tibi.* — **26.** *privato = si privatus esset.* — **27.** *ut = simul ac.* — *insanus*, jer pjesnik drži gramzenje za častima *insania*, a u st. 30. ga uspoređuje s *morbus.* — *nigris . . . pellibus:* senatorske cipele *(calceus senatorius)* pričvršćivale su se s 4 crne opute *(corrigiae,* ovdje *pelles* poradi st. 22.), koje su se unakrst prepletale do polovine golijeni. — *inpediit* prepletati, omotati. — *clavum* v. st. 25. — **29.** *quis . . . quo*, t. j. kako se zove, tko mu je otac. — **30.** *aegrotet* u prenesenom značenju; *morbus* je ovdje kicošenje, koje se razjašnjuje s *et haberi cupiat formosus.* — *Barrus* ne će biti poznati preljubnik T. Butetius Barrus, nego neki drugi kicoš ili fićfirić, koji drži, da sve osvaja svojom ljepotom. — **31.** *eat quacumque = quacumque eat.* — **32.** *iniciat* potencijalan konjunktiv. — **34.** *promittit* ne tiče se onoga, koji se natječe za časti, nego onoga, koji svoju čast nastupa; tim očituje *urbem . . . sibi curae fore*, a moguće je, da se misli i *ius iurandum in leges*, koji se tražio od svakoga magistrata kod nastupa službe. — **36.** *ignota* v. st. 6. i 24. — *inhonestus* položajem majke, ako je bila ropkinja. — **38.** *tune . . . tenet hoc nos:* razgovor između mnoštva i pučkoga tribuna, sina slobodnjakova; *Syri Damae, Dionysi*, to su bila obična ropska imena, no ovdje su to poradi st. 40. i 41. slobodnjaci. — **39.** *deicere* daktil. — *saxo:* Tarpejska stijena, s koje su pučki tribuni bacali buntovne rimske građane; *Cadmo* krvnik u Augustovo doba. — **40.** Tribun na pitanje odgovara: »Ali moj drug Novije još je prostijega roda: on je slobodnjak, a ja sam sin slobodnjakov«. — *gradu . . . uno* znači zapravo: sjedi za jedan red iza mene, jer su u kazalištu sjedili po staležu i redu naprijed senatori, za njima vitezovi, a onda narod; ovdje je metaforski preneseno na rod: prostijega je roda. — **41.** *hoc tibi . . .* narod odgovara: zato još nijesi čovjek staroga plemstva, a tvoj drug bar ima gromki glas; tako neznatnim svojstvom može se narod predobiti; *hoc = ideo, ea de causa.* — *Paulus et Messalla* prezimena *(cognomina)* članova *gentis Aemiliae* i *Valeriae*, a to su bile najodličnije patricijske *gentes.* — **42.** *si plostra . . . concurrantque* hiperbat mjesto *si plostra . . . triaque funera concurrant;* po foru je bilo zabranjeno prolaziti kolima od ishoda sunca do desetog sata, a što se ovdje govori o množini teretnih kola, koja se sastaju na foru, ima svoj razlog u tom, što su se gradile velike gradnje (forum Iulium, curia Iulia, aedes divi Iulii, Apolonov hram na Palatinu i t. d.), pa je bilo potrebno voziti gradu. — *funera magna* veliki, sjajni sprovodi išli su forom, gdje su se držali nadgrobni govori *(laudatio).* — **43.** *cornua* hiper-

bat mjesto *quod cornua tubasque vincat*, a misli rogove i trublje, koje su pratile sprovode; *vincat* nadjačati. — *tenet* privlači, osvaja. — **45.** *nunc:* pošto je ošinuo častohlepnu težnju mnogih *ignoti.* — **46.** *libertino patre natum* (v. st. 6.): ponavlja, da istakne, kako mu to protivnici uvijek predbacuju. — **47.** *sim* konjunktiv, jer se kazuje kao neupravni govor; tako i *pareret.* — *at olim* sc. *rodebant.* — **48.** *tribuno* Horacije je bio vojnički tribun u Brutovoj vojsci. — **49.** *hoc* drugovanje, prijateljstvo s Mecenatom. — **50.** *invideat* zavidjeti, ne priuštiti. — *honorem* spomenuti tribunat. — *te amicum* (sc. *invideat*) = *tuam amicitiam;* smisao: narod ima pravo, da mi zavidi tribunat, jer ga doista nisam zaslužio, ali nema pravo, da mi zavidi tvoje prijateljstvo, jer to sam uistinu zaslužio. — **51.** *praesertim* = *praecipue.* — *prava ambitione procul* spoji s *adsumere;* odnosi se na Mecenata, a ne pripada k *dignos:* on je daleko od naopaka častohleplja, da se po običaju tadašnjega vremena okruži velikim mnoštvom klijenata. — **52.** *hoc* = *ideo.* Horacije dopušta, da se njegovo imenovanje za tribuna po sreći dogodilo. — **53.** *sortitus* sc. *sim.* — **54.** *nulla* jače nego *non.* — *fors:* nije me slučaj namjerio na tebe, nego sud, što su ga o meni imali Vergilije i Varije. — *olim* onda, kad se naše poznanstvo započelo. — **55.** *quid essem* što sam, srednji rod, jer nisu rekli, tko je on, nego što je on, t. j. kakav je. — **56.** *ut veni coram:* Horacije je bio zatražio audijenciju u Mecenata, kad su ga Vergilije i Varije uvjerili, da ne će biti neprijazno primljen. Od srama zapinjući (to pokazuje aliteracija *pudor prohibebat plura profari)* razložio je svoje prilike. — **57.** *infans* u pravom značenju: bez riječi, nijem, koji ne smaže riječi, svojstvo sramežljivih ljudi, preneseno na *pudor.* — **58.** *non . . .* spoji s *narro.* — *circum . . . vectari* (tmeza): po poljima naokolo jahati; tim se izriče, da netko ima velik posjed. — **59.** *Satureiano* = *Tarentino,* jer se u kraju mitskog Saturiuma podigao Tarent; *Satureiano* spojeno s *caballo* mjesto s *rura; caballus* je plebejska riječ (tal. cavallo). — **60.** *quod eram* v. 55. *quid essem.* — **61.** *revocas* opet pozoveš. — *nono post mense,* jer je Mecenat bio *cautus,* v. st. 51. — **63.** *turpi . . . honestum* muškog roda. — **64.** *patre . . . vita et pectore* ablativima se kaže, po čem Mecenat luči ljude. — **65.** *ac mea paucis* hiperbat mjesto *ac paucis mea;* značenje tih *vitia* razjašnjuje zbita poredba: tko ona *vitia mediocria ac pauca* kudi, radi tako, kao da kudi *naevos egregio corpore inspersos,* koji su mali nedostatci ljepote. — **68.** *sordes* prostota, prljavština. — *mala lustra: lustrum* je blatan ležaj vepra u šumi, onda metaforski (kao što mi kažemo za život: valjati se u blatu): razuzdan život. — **69.** *purus . . . amicis* poredaj: *si purus et insons . . . et carus amicis vivo.* — **71.** *pauper* koncesivno. — **72.** *Flavi ludum* osnovna škola u Venuziji, kojom je upravljao Flavije. — *magni . . . magnis* nadut, ohol,

bahat; oholi sinovi oholih centuriona poprijeko su gledali Horacija, sina slobodnjakova. — **74.** *suspensi* refleksivno. — *loculos:* kutijice s kamenčićima za računanje i drugim potrepštinama za pisanje; *tabulam:* pločica za pisanje. — **75.** *octonos . . . aeris* sc. *nummos; referre* donositi, plaćati; školarina je bila neznatna, 8 asa bakra, oko 50 para predratne krune ili franka; djeca su plaćala školarinu na Ide, t. j. u polovici mjeseca. — **76.** *ausus,* ma da nije bio imućan. — *portare* Horacije je bio u nježnoj dobi, od prilike 10—12 godina, kad se otac s njim preselio u Rim. — **77.** *artis:* to su za razliku od čitanja, pisanja i računanja: grčki jezik, gramatika, metrika i retorika. — *doceat* kauzativno: daje poučavati. — **78.** *semet prognatos* = *suos filios.* — *servosque sequentis* su *capsarii,* koji su nosili knjige i kutijicu. — **79.** *in magno ut populo:* koliko može u velikom mnoštvu ljudi u glavnom gradu svratiti pozornost dječak, koji ide u školu: kad bi tko u onom mnogobrojnom narodu bio svratio svoj pogled na me. — *avita,* jer Horacije kao sin bivšega roba nije imao bogatih predaka. — **80.** *illos* na kraju istaknuto, gotovo = *tantos.* — **81.** *custos* mjesto stalnog pratioca, koji je bio rob, obično nesposoban ni za kakav drugi posao, te se dao mititi, a kvario je povjerene mu dječake. — **82.** *doctores* od svih učitelja Horacije spominje samo jednoga, Orbilija. — **83.** *qui primus . . . honos: pudicitia* je prvi *honos,* kojim se *virtus* resi; ona je prvi korak na putu k muževnoj vrlini. — **85.** *nec timuit . . .* uzgajao me je zato, da me uzgoji, a ne da mi dade kakav bolji položaj u društvu, i ja se ne bih stidio vršiti čedno zanimanje očevo; no kako mi je ovaj uzgoj doista pribavio bolji položaj, to veću zahvalnost dugujem ocu. — *olim* jednoć (kasnije). — **86.** *praeco* (glasnik) i *coactor* (naplatac, pobirač novca) bili su posrednici između prodavača i kupaca gospodarskih i obrtnih proizvoda. Ti su se proizvodi dražbovali, *praeco* je oglašivao, a *coactor* bi po dražbi određeni iznos od kupca utjerao *(cogit)* i prodavaču određeni iznos isplatio. Zato daje prodavač i glasniku i naplatcu (mešetaru) plaću *(merces)* u postotcima kupovnine, obično 1%. — **87.** *essem questus* sc. *si praeco aut coactor mercedes parvas secutus essem.* — *hoc* = *ideo.* — *nunc,* t. j. kad sam stekao bolji položaj. — **89.** *sanum* = *si sanus sim.* — *eoque* = *eaque de causa:* velik se dio ljudi stidi, što ima roditelje niska položaja, pa se zato ispričavaju; on to ne će činiti, jer se ponosi svojim ocem, i kad bi se opet rodio, ne bi ga promijenio. — **90.** *non, ut . . . sic me defendam* = *ut magna pars (hominum) se defendit, negans dolo suo factum esse, quod . . . parentes, non sic me defendam.* — *dolo . . . suo* = *culpa.* — **92.** *istis* (dativ, u prozi *cum, ab istis):* ti su spomenuta *magna pars.* — **94.** *ratio* mišljenje. — *si . . .,* apodoza se započinje s *meis contentus* (st. 96).

— *natura* prirodni zakon. — *certis* = *statutis.* — *remeare* = *iterum meare* tranzitivno, objekt mu je *aevum peractum* (kao *ire viam).* — **95.** *atque alios* . . . poredaj: *atque alios parentes legere, quoscumque* . . .; *ad fastum* = *pro fastu suo* prema svojoj oholosti. — **96.** *meis* sc. *parentibus.* — *honestos fascibus et sellis* (sc. *curulibus):* odlični po fascima (svežnjevima pruća) i kurulskim stolicama; pomišlja kurulske časti, no fasci nijesu pripadali ni edilima ni cenzorima. — **98.** *fortasse tuo* pjesnik ne sumnja o Mecenatovu sudu, nego č e d n o izriče, o čem je sasvim uvjeren. — **99.** *haud* . . . *solitus:* kojemu nijesam nikada obiknuo. — **100.** *res* imutak. — **101.** *salutandi: salutatio* pohod je ujutru bio običajan u Rimu; odlična su gospoda primala pohode svojih klijenata, gostiju i manje odličnih prijatelja. Horacije je morao pohoditi samo Mecenata, a da je *nobilis,* morao bi primati više pohoda, jer *salutare* znači i primati pohode i ići u pohode. — *ducendus et* = *et ducendus:* odličnici idući na ladanje ili na put uzimaju sa sobom pratioce. — **102.** hipermetar. — **104.** *curto* kus, kusast, neugledan. — **105.** *Tarentum,* na kraju *viae Appiae,* a to je velika udaljenost za jahača. — **106.** *cui* sc. *mulo.* — *ulceret* konjunktiv, jer odnosna rečenica ima posljedično značenje; siromašniji su ljudi nosili prtljagu ostrag na životinji, na kojoj su jahali, a odličnici su imali za to drugu životinju ili kola. — **107.** *sordes* kao st. 68. — *Tilli* po svoj prilici isti, koji je spomenut u st. 24., sada je pretor. — **108.** *Tiburte via* put, koji je vodio u Tibur (20 milja od Rima), u kojem je bilo mnogo krasnih vila; tu se jače ističe ta kukavna pratnja, koja nosi neobičnu prtljagu: vrčinu i vinsku posudu, a to se obično vozi u kolima, da ljudi ne vide. — **110.** *hoc* . . . *milibus atque aliis* = *hoc atque milibus aliis* = *in hac re atque in milibus aliis rerum:* u tom i u tisuću drugih pogleda. — **112.** *solus,* a ne kao Tilije s pratnjom. — *percontor* pred tabernama *frumentariorum* i na *forum olitorium,* on pita za najjednostavnije živežne potrebe; *olus* i *far* pokazuju, kako jednostavno živi. — **113.** *fallacem circum:* u *circus maximus* bili su pod sjedalima i u trijemu dućani i krčme, gdje su se sastajali svakojaki ljudi, kao astrolozi, tumači sanja i t. d. te su svijet varali. — *vespertinum* ovdje gotovo kao *otiosum:* po danu se na foru živo poslovalo, a Horacije ide na for tek podvečer, te ondje šeće. — **114.** *adsisto* stati kod . . .; *divinis* dativ: kod gatača, pa ih sluša, kad ljudima gataju. — **115.** *ad porri* . . . *catinum* dakle veoma jednostavna večera: varivo kuhano s rezancima; i danas se u Italiji priprema takvo jelo, a zovu ga »minestrone«. — **116.** *pueris tribus,* abl. instrumenti. — *lapis albus* stol od mramora. — **117.** *cyatho: cyathus* posuda za crpenje pića; *echinus* prostrana posuda za miješanje vina. — **118.** *guttus* kapalica, posuda s tijesnim grlićem, da

vino za libaciju kaplje na pliticu *(patera); Campana supellex* kampansko posuđe, t. j. iz kampanske tvornice, i to glineno crno kalensko ili crveno kumansko. — **120.** *Marsya,* tako se zvao kip Silena, koji je nosio vinsku mješinu, a od davnine je stajao na foru kod pretorova tribunala. Što Marsija pruža desnicu, zlobno tumači Horacije tako, da Marsija odbija od sebe nekog zloglasnog lihvara ili da mu prijeti; ovdje znači *obeundus Marsya,* da mora ići k sudu na ročište. — **121.** *Noviorum* . . . *minoris:* mlađi *Novius* (po svoj prilici brat spomenutog u st. 40.) bio je zloglasan lihvar, koji je u *tabernae argentariae* u blizini kipa Marsijina imao svoju poslovnicu. — **122.** *ad quartam:* po rimskom računanju vremena dan se od ishoda do zapada sunca dijelio na 12 sati; sati su prema različnim godišnjim doba bili sad dulji sad kraći; tako je *ad quartam* ljeti između 9 i 10 sati, a zimi između 10 i 11. — *iaceo* ležati, ne spavati, jer u Rimu nije po bijelom danu moglo biti govora o spavanju. — *vagor* kao *pererro* st. 113. ili praveći posjete: sat. I. 9. 17. — *lecto aut scripto* ne znači nov rad poslije četvrte ure, nego kazuje, što je do 4. ure ležeći radio; abl. apsolutni (kao *parto quod avebas* sat. I. 1. 94) pripada i k *vagor* i k *unguor.* — **123.** *unguor* radi gimnastičkih vježbi i igara na Martovu polju. — **124.** *Natta* škrtac, koji se mazao uljem uzetim iz svjetiljke *(fraudatis lucernis* = *fraudans lucernas).* — **125.** *ast* = *at.* — *ire admonuit* pjesnička konstrukcija. — *lavatum* supin uz *ire,* t. j. u terme. — **126.** *lusum trigonem: lusus trigo* igra trigon je igra loptom, kod koje igrači tako stoje, da čine kao vrhove trokuta. — **127.** *pransus:* doručkovalo se obično oko 6. ure, dakle oko 12 sati, a *cena* je kao glavni obrok bila *post nonam.* Iz stiha 119. vidimo, da je Horacije uzimao glavni obrok — *cena* — tek navečer prije spavanja. Prema tome je to za nj bila večera. — *interpellet* = *impediat, prohibeat,* isp. Xenoph. Oikonomikos 11. 18: *ἀριστῶ ὅσα μήτε κενὸς μήτε ἄγαν πλήρης διημερεύειν* — *diem durare* do *cena.* — **128.** *domesticus* = *domi.* — **130.** *his* srednji rod, spoji s *consolor,* a *victurum* je atribut k *me.* — *ac* = *quam.* — **131.** *quaestor* najniži stepen viših časti. — *pater atque* hiperbat mjesto *atque pater.*

IX

Šećući po Svetoj cesti sretne se pjesnik s nametljivim brbljavcem, koji se kao književni diletant prilijepi uz njega želeći, da ga uvede u Mecenatovo društvo. Sa zdravim humorom

prikazuje Horacije taj sastanak, a ujedno osvjetljuje i lijepi duh, koji vlada u Mecenatovu društvu, i nisko shvaćanje, što ga mnogi o njem imaju.

1. *via sacra,* kojom su triumfatori išli na Kapitol, bila je omiljeno šetalište; vodila je od *sacellum Streniae* na Eskvilinu preko Velije na for. Idući iz svog stana na Eskvilinu do mosta na Tiberu morao je pjesnik njom proći. — *sicut... est mos* pripada k *meditans.* — **2.** *nugarum* zavisno od *quid; nugae:* trice zove u čednosti svoje stihove (epode ili satire), o kojima je na šetnji razmišljao. — *totus in illis:* sasvim zaduben u njih, pa ga je zato susretaj preplašio. — **3.** *accurrit* bolje nego *occurrit,* jer se nije okrenuo, nego je dalje pratio pjesnika *(cum adsectaretur* st. 6). Dotrčati do čovjeka, kojega tek po imenu poznaješ, i pograbiti ga za ruku znak je prostote; zato je razumljiva hladnoća, s kojom ga pjesnik susreće. — **4.** *arrepta* mjesto *prehensa* pokazuje nasrtljivu nametljivost brbljavčevu. — *quid agis?* što mi radiš? kako je? izraz običan kod pozdrava. — *dulcissime rerum* izraz općeniji nego da kaže *hominum* sc. *omnium.* — **5.** *suaviter* sc. *ago.* — *ut nunc est* zasad, t. j. prema prilikama ili ne dao bog gore, hvala bogu. — *et cupio omnia* (sc. *evenire tibi) quae vis* uljudna fraza: lijepo ti zahvaljujem. — **6.** *num quid vis* zapravo: zar želiš još što? fraza obična, kad se ljudi na rastanku opraštaju: preporučujem se, moj naklon. — *occupo* = *anteverto* preteknem ga ja, da brbljavac opet ne započne, nego da mu dam jasan mig, da ga se želim riješiti. — **7.** *noris nos* potenc. konjunktiv: mogao, trebao bi me poznati. — *docti* učen, učena glava; u to doba *doctus* znači literarno-estetsku izobrazbu, a što brbljavac pod njom shvaća, pokazuju stih. 23—25; hoće da kaže: i ja sam književnik, tvoj sam drug. — *hic* = *tum.* — **8.** *hoc* uz *pluris* = *eo pluris; pluris* genitiv pretii. — *misere quaerens* zapravo: da me je morao žaliti onaj, koji me je vidio; da me je bilo jadno pogledati, onda: s i l n o. — *discedere* udaljiti se, umaknuti. — **9.** *ire... consistere... dicere* historijski infinitivi. — *in aurem* da upozori brbljavca, kako tobože ima nešto tajno reći robu, pa nije pristojno, ako se ne udalji. — **10.** *puero,* t. j. *servo pedisequo,* koji je Horacija pratio. — **11.** *o te, Bolane, cerebri felicem:* sretan li si, Bolane, sa svoje osornosti! Genitiv uz *felix* neobičan je i rijedak prema grč. gen. causae; Bolan, inače nepoznat, bijaše osoran, pa bi se kojom grubom riječju bio brzo oslobodio dosadnog brbljavca. — **12.** *aiebam tacitus* oxymoron. — *quidlibet* koješta, t. j. samo da govori, kako ne bi nastala duga šutnja. — **13.** *garriret* brbljati, ćeretati. — **14.** *misere* kao st. 8. — **15.** *nil agis* zapravo: ništa ne postizavaš, onda: uzalud ti muka, trud. — *usque tenebo* sc. *te* sveđer ću te se držati. — **16.** *persequar* pratit ću te do kraja. — **17.** *circumagi* povlačiti se, t. j. dati se od drugoga voditi smetnuvši s vida svoj cilj. — **18.** *trans Tiberim* preko Tibera, pod Janikulom, gdje su kod 1. miljokaza *viae Portuensis* bili narodu oporukom zapisani *horti Caesaris:* Cezarov perivoj, udaljen od fora gotovo sat hoda. — *cubat* leži, t. j. bolestan. — **19.** *nil habeo quod agam:* nemam baš posla. — **20.** *iniquae mentis* zle, rđave volje. — **21.** *gravius dorso* pretežak za leđa. — *subiit* posljednji slog dug: primiti. — **22.** *Viscum, Varium* pjesnici, prijatelji Horacijevi; Varije je bio velik prijatelj Vergilijev. — **24.** *movere,* t. j. u plesu. — **25.** *mollius* gipkije, lakše, spretnije. — *invideat quod* konsekutivno: *ut id invideat; Hermogenes Tigellius,* vrstan pjevač i glazbenik, koga Horacije češće spominje. — **26.** *interpellandi locus hic erat:* tu bijaše zgoda, da ga prekinem, t. j. jer je brbljavac u jednu ruku bio učinio stanku, da bi se hvala njegova što jače dojmila pjesnika, a u drugu je ruku Horacije htio spriječiti, da ne nastavi bljutavim hvastanjem. — **27.** *quis te salvo opus est* = *quibus opus est te salvum esse.* — **28.** *conposui* sahraniti. — *felices* do *adoleverit aetas* govori Horacije sam za sebe; *felices,* jer su se riješili muke, da slušaju tog brbljavca. — *resto* sc. *qui a te componar.* — **29.** *confice* dvomisleno rečeno, t. j. ili *rem* ili *me:* svrši svoj razbojnički posao ili ubij me! — *instat* čeka me. — *Sabella... anus,* stara *sortilega* iz Abruzza, koja po italskom običaju proriče *(canit puero)* iz lonca; *divina mota... urna:* potresavši proročanskim loncem; *divina* spojeno s *urna* mjesto s *anus;* proroštva, t. j. pločice, na kojima su bili nekakvi zapisi ili znakovi, metale bi se u lonac, kojim bi tresli, dok nije koja pločica iskočila, a onda bi je proročica tumačila. — **31.** *hosticus* = *hostilis.* — **32.** *laterum dolor* grč. πλευρῖτις, *tussis* grč. φθίσις. — *tarda* aktivno: koja čini čovjeka sporim. — **33.** *quando ... cumque* (tmeza) = *aliquando,* t. j. prije ili kasnije. — *consumet* satrti, uništiti, u b i t i. — **35.** *ad Vestae* sc. *aedem,* Vestin hram bio je na foru u blizini hrama Kastorova i pretorova tribunala. — *quarta parte diei,* dakle četvrtog sata, po našem u 9 sati, a sudovi su započinjali trećega sata, t. j. u 8 sati. — **36.** *respondere* zapravo: odgovarati na tužbu na sudu, onda: ići na sud. — *vadato* abl. apsol. = *vadimonio dato,* budući da je dao jamstvo; po rimskom sudskom postupku i tužitelj je i tuženik davao jamstvo, da će na određeni rok doći na sud. — **37.** *perdere litem,* t. j. *summam vadimonii,* a iznos jamčevine bio je u nekim *actiones* jednak vrijednosti predmeta, o kojem se na sudu radilo. — **38.** *si me amas* fraza, kojom se podupire neka molba, upotrebljava se među rodbinom, dobrim prijateljima, ovdje je upotrijebljena bez takta; *me* bez elizije s pokraćenim vokalom. — *ades* imperativ: pomogni, ali ne kao *patronus* (branitelj), nego kao *advocatus* (prizvanik), koji je tuženiku

pomagao savjetima i nazočnošću kod suda: *qui defendit alterum in iudicio, aut patronus dicitur, si orator est, aut advocatus, si aut ius suggerit aut praesentiam suam commodat amico.* — *interneam si...* zakletva: propao! Mi bismo rekli: odnio me, neka me odnese vrag, ako...! — **39.** *valeo = possum.* — *stare* stajati, jer su stranke kod rasprave pred pretorom — *in iure* — stajale, a sjedile su *in iudicio.* Pjesnik dakle kaže: on ne može dugo stajati, pa kad bi i mogao, ne bi mu to koristilo, jer se ne razumije u građansko pravo, a najposlije mu se i žuri *(propero quo scis* v. st. 18.), pa ne može čekati, dok nametljivac bude gotov. — **41.** *rem* mjesto *litem.* — *sodes = si audes:* ako hoćeš, izvoli. — **42.** *praecedere* ići naprijed; Horacije, nadajući se, da će se riješiti nemila pratioca, bio je stao. — *durum* sc. *est.* — **43.** *quomodo tecum* sc. *agit:* kako je s tobom?. — **44.** *repetit* prihvati, nastavi opet, t. j. razgovor, koji je bio u st. 26. prekinuo. — *paucorum... sanae* govori Horacije, izbjegavajući odgovor na brbljavčevo pitanje, ali jer je razabrao, da on to zato pita, da bi ga uveo k Mecenatu, ne odgovara na njegovo pitanje, nego ukratko označuje Mecenata kao čovjeka, do kojeg ima malo ljudi pristup i koji je u izboru prijatelja sasvim zdrava suda; *paucorum hominum* kao i *mentis bene sanae* su genit. qualitatis. — **45.** *dexterius* sc. *te* ili *quam tu:* nitko nije zgodnije upotrijebio sreću (da budeš među ono malo odabranika). — **46.** *ferre secundas* sc. *partes* igrati drugu ulogu. — **47.** *hunc hominem* pokazujući prstom na sebe = *me,* grč. *τόνδε τὸν ἄνδρα.* — *tradere* preporučiti. — *dispeream* odnio me vrag, tako mi glave, života! — **48.** *ni summosses* sc. *si me tradidisses,* da si bio pametan pa da si mene preporučio, sada bi ti u tom kolu bio prvi, ja drugi. — *isto... modo,* t. j. istiskujući jedan drugoga kojekakvim spletkama. — **50.** *nec magis his aliena malis* (dativ, zla su zavist, ogovaranje, spletke i t. d.) razjašnjuje *purior.* — **51.** *ditior...* poredaj: *quia hic est ditior aut doctior; hic* ovaj mjesto tko. — **52.** *atqui sic habet* iz obična govora mjesto: *sic se habet:* pa ipak je (i ako je tebi nevjerojatno) tako. — **53.** *accendis quare cupiam magis* prevedi: još jače raspiruješ u mene želju. — **54.** Horacije ironički govori brbljavcu, neka samo pokuša približiti se Mecenatu i osvojiti njegovo prijateljstvo. »Treba da samo hoćeš, a kakva je tvoja hrabrost, osvojit ćeš ga, a i može ga se nadvladati; i zato, jer on to dobro zna, udesio je, da prvi pristup k njemu bude težak.« — **56.** *haud mihi dero* (mj. *decro*): nasjedne pjesniku i stane razlagati svoju osnovu, kako će ga predobiti: ništa ne ću propustiti. — **58.** *exclusus* izraz običan, kad se posjet odbije. — *tempora = opportunitates* zgodan čas, prilika. — **59.** *deducam* pratiti; isprva se upotrebljavalo za pratnju od kuće na for, koji je u nizini *(de-).* — **61.** *Fuscus Aristius,* pjesnikov prijatelj, kojemu je upravljena pjesma I. 22. — **62.** *pulchre*

= *bene.* — **63.** *rogat* sc. *Fuscus; respondet* opet *Fuscus,* jer je u isto vrijeme i Horacije njega zapitao: *unde et quo?* — *vellere* vući, t. j. za togu. — **64.** *pressare* zapravo: pritiskivati, onda: natezati, štipati. — *lentissima bracchia* bešćutne ruke, jer se pretvarao, da ne vidi i ne osjeća ništa. — **65.** *male salsus* u nepravo vrijeme domišljat, vragolan. — **66.** *dissimulare... urere* historijski infinitivi. — *iecur jetra,* po shvaćanju starih u njoj je sijelo strasti, na pr. gnjeva. — **67.** Videći, da svi znakovi ništa ne koriste, jer Fusko ne će da ih vidi, pokuša pjesnik zametnuti razgovor. — *certe* zbilja, govorio si, da hoćeš sa mnom nešto nasamo razgovarati. Fusko ne će da prijatelja natjera u laž, pa to priznaje, ali ne će da židovski blagdan povrijedi poslovnim razgovorima. — **69.** *tricesima sabbata* trideseti je mjeseca (mlađ) i subota, t. j. mlađ je i subota ujedno, a to je velik blagdan židovski. — *vin (= visne) tu* hoćeš li možda (kad se želi odvratiti od čega, a *vis tu,* kad se želi potaći na što). — **70.** *curtis = circumcisis.* — *oppedere* sprdati se, rugati se vršeći poslove na njihov blagdan. — **71.** *religio* s dugim vokalom u prvom slogu; za mene nema nikakve svetinje, odvraća Horacije u Epikurovu smislu. — *at mi (= mihi).* — *paulo infirmior:* ja sam malo slabiji sc. duh, t. j. nijesam tako jak duh, slobodoumnik kao ti; *unus multorum* jedan od mnogih, od mnoštva, običan čovjek, koji se obazire na običaje. — **72.** *huncine... surrexe (= surrexisse) mihi!* accusativus cum infinitivo u uzviku kao znak gnjeva i afekta osobina je običnoga govora. — *solem* u značenju *diem.* — **73.** *inprobus* nitkov. — **74.** *sub cultro* kao životinju za žrtvu, koju će zaklati. — *illi,* t. j. brbljavcu. — **75.** U najvećoj nevolji sine pjesniku spas, jer s fora dođe tužitelj, koji je uzalud čekao nametljivca na sudu, da ga *manus iniectione* pozove na sud *(in ius vocatio).* — *quo tu turpissime?* kamo ti, grdobo? — **76.** *licet antestari* sc. *te:* je li slobodno, mogu li te pozvati za svjedoka? To je pitanje upravljeno Horaciju, koji ne odgovara: *licet* (možeš), nego kretnjom daje svoj pristanak primaknuvši uho. Postupak je bio ovaj: kad bi se optuženik oglušio na poziv, da dođe na sud, presuda bi se izrekla *in contumacia,* ali tek onda, ako se optuženik ne bi tri puta odazvao pozivu. Tužitelj je mogao postupak pokratiti tako, da bi optuženika silom doveo pred pretora. No prije negoli je na nj položio ruku, morao je imati nekoga za svjedoka. Kad bi se tko izjavio spremnim, da bude svjedok, tužitelj bi ga primio za uho (stari su držali uho za sijelo pamćenja) govoreći: *memento, quod tu mihi in illa causa testis eris.* — **77.** *utrimque,* t. j. i tužitelj i optuženik viču, zato i nastane zbrka. — **78.** *Apollo,* bog zaštitnik pjesništva, spasi pjesnika.

Kratke rečenice, kojima se završava satira, lijepo prikazuju živahnost zaključnog prizora.

SATURARUM

LIBER SECUNDUS

VI

Horacije boravi na svojem imanju Sabinum, koje mu je Mecenat poklonio g. 33. pr. K. kao naknadu za izgubljeno imanje u Venuziji. Jednoga jutra rano ustane i uživa svježi zrak. Zadovoljno razgledava dobarce, zahvaljuje Merkuru i moli ga, da mu i dalje bude milostiv (1—15). Tu u samoći uživa duševni mir i krepko zdravlje. Pozdravlja Matutina ili Jana, kojemu je jutro posvećeno (16—23) i pod njegovim auspicijama prikazuje, kako jutro u gradu donosi pjesniku svakojake neugodnosti (23—31). I ugodno čuvstvo, da može pohitjeti k Mecenatu, ogorčavaju mu svakojaki poslovi za drugoga, radoznalost i zavist ljudska, koja krivo shvaća odnos njegov s Mecenatom (32—58). Tako prolazi u vrevi i dosadnim poslovima dan u gradu i budi u njem čeznuće za ladanjskim mirom (59—64) i večerima, koje provodi u društvu kućne čeljadi i bezazlenih susjeda (65—76). Takvom zgodom pripovijeda susjed Cervije basnu o gradskom i seoskom mišu (77—117).

Jutru (1—23) i večeri (60—70) na selu suprotan je dan u Rimu (24—59), a tu protivnost između seoskog mira i gradskog nemira očigledno osvjetljuje basna o gradskom i seoskom mišu. Ova satira, koja se drži najljepšom Horacijevom satirom, napisana je u kasnu jesen 31. godine.

1. *hoc*, t. j. dobarce jutarnjim suncem obasjano, koje odmah zorno opisuje. — *in votis:* to je bila moja želja. — *non ita (= admodum)* ne baš, ne veoma. — **2.** *iugis* živ, nepresušan, spoji s *aquae.*

— **3.** *super his*, t. j. nad dvorištem i vrtom, dakle je imanje bilo na podnožju brijega. — *auctius* komparativ adverba: obilnije. — **4.** *bene est* dobro je, izraz zadovoljstva, običnije: *bene habet.* — **5.** *Maia nate* Merkur, zaštitnik sretnika i pjesnika: *virorum Mercurialium* v. c. II. 17. 29. — *propria* postojan, stalan. — **6.** *si neque... si veneror*... (8) *si quod*... *iuvat* (13) pogodbe su, pod kojima pjesnik moli, da mu bog usliši molbu sadržanu u st. 14. Rimljani su molbe bogovima redovno započinjali pogodbenim rečenicama. kojima se obrazlaže očekivanje, da će bog molbu uslišiti. — *ratione mala* prijevara; *rem* imutak. — **7.** *vitio* rasipnost; *culpa* nemar. — **8.** *veneror* ponizno moliti. — *stultus*, jer Horacije drži lakomost ludošću. — *o si*... *accedat* željna rečenica sa *si* odaje svoje pogodbeno osnovno značenje, apodoza se lako u misli doda: bio bih sretan, kakve li sreće! i t. d. — *angulus* kut. — **9.** *denormat* čini nepravilnim, jer su po rimskoj izmjeri njive imale oblik četverokuta. — **10.** *si*... *fors quae*... *= si quae (qua) fors*... — *ut illi ... qui = ut illi mercennario, qui thesauro invento*... *aravit*, spominje, kako je težak, najamnik, obrađujući zemlju, našao blago i njim od gospodara kupio baš ono zemljište, koje je kao najamnik obrađivao. — **12.** *dives* sc. *factus.* — **13.** *Hercule* italski bog, koji daje dobitke, ovdje otkriva sakriveno blago. — *quod adest* što imam; *gratum* sc. *me.* — **15.** *praeter ingenium* pjesnik s obzirom na poslovičnu frazu *pingui Minerva* upotrebljava *pinguis* i o pameti; mi možemo prevesti: debeo. — *utque soles:* Merkur ga je i u bitci kod Filipa zaštitio, c. II. 7. 13. — **16.** *in montes et in arcem:* u (sabinske) gore i u kulu (imanje kao utočište) se povući; smisao: što će biti predmetom moje satire, kad sam se povukao u seosku samoću i mir, daleko od političkih strasti i ljetne sparine u gradu? (16—19). — Predmetom će biti neugodnosti gradskoga života (25—59) i radosti seoskoga (60—117). — **17.** *Musa pedestri:* pjesma, koja nema jačeg poleta, nego se približava prozi *(pedestris oratio)*, a takvima drži Horacije svoje satire. — **18.** *ambitio* i pjesnikova i drugih ljudi. — *plumbeus auster* teški južnjak, poznat pod imenom *scirocco*, koji teško tišti čovjeka i čini ga mlohavim; duše u proljeće i u jesen. — **19.** *autumnus* je doba groznica u Rimu, kad su pogrebna poduzeća pravila dobre poslove. — *gravis* nepovoljan, pogibeljan. — *Libitinae* božica smrti; u njezinu je hramu bilo sijelo pogrebnih poduzeća, i u njem se za svakoga mrtvaca plaćala neka pristojba. — **20.** *Iane*... *audis:* Jan, kojemu je u godini posvećen prvi mjesec, u mjesecu prvi dan, a od dana jutro; *audis* prelazno, objekt mu je vokativ *Iane:* ili radije slušaš »Jane«, t. j. kad te tim imenom zazivlju. — **21.** *unde = a quo.* — *primos operum vitaeque labores instituunt:* započinju prvo poslovanje pojedinih djela i čita-

voga života, jer je on bog početka; i u molitvi, kojom se započinje svaki rad, najprije se zazivlje Jan, on je *principium carminis*, jer pjesnik počinje opisivati *labores* gradskoga života. — **22.** *sic dis placitum* sc. *abs te homines instituere labores.* — **23.** *Romae:* kad sam na ladanju, u miru uživam jutro, a kad sam u Rimu, već me rano ujutru vučeš (sc. na for) kao jamca; pred pretorom jamčiti za prijatelja, da će platiti, izjavom *ego idem dare spondeo* (odatle *sponsor)* pripada k *officia*, na koja je prijatelj obvezan. Takvi su se pravni poslovi vršili rano ujutru (v. *ante secundam* st. 34) pred pretorom. — *eia . . . urge* govori bog pjesniku, da se požuri. — **24.** *officio* ljubav, usluga, kojoj se čovjek mora odazvati (odgovoriti), ako hoće steći naklonost sugrađana. — *urge* = *festina*, a od tog zavisno *ne . . . respondeat.* — **25.** *aquilo* bura, koja brije zemlju. — *bruma* (= *brevima* sc. *dies)* najkraći dan u godini, kad zna i u Rimu sniježiti, onda: zima. — **26.** *interiore . . . gyro:* ovdje se okreti dana drže za koncentrične krugove; krugovi su ljeti veći, t. j. udaljeniji od središta, dakle su *exteriores*, krugovi zimski su manji, t. j. bliži središtu, dakle su *interiores.* — *trahit* izriče spori tok dana. — **27.** *postmodo* spoji s *obsit; quod mi obsit* zavisno o *clare certumque locuto; clare:* formulu sponzije morao je jamac izreći glasno *(clare)* i određenim riječima (*certum*, adverb); *locuto* dativ uz *luctandum:* kad sam glasno i određenim riječima izrekao, što bi mi kasnije (t. j. kad se jamstvo mora izvršiti) moglo škoditi, t. j. jamac mora često platiti. — **28.** *luctandum*, t. j. mora se probijati kroz mnoštvo, koje se na foru skupilo, da bi mogao obaviti jutarnji posjet Mecenatu. — *tardis* koje pjesnik hoće prestići ili koji mu se brzo ne ugnu. — **29.** *quid tibi vis:* što hoćeš? *quam rem agis:* što radiš? K tomu predikativno *inprobus:* bezobrazan. — *urget*, t. j. *tardus quidam*, koga je Horacije gurnuo s puta. — **30.** *precibus:* kletva, proklinjanje. Sad je tek *tardus* opazio, da ga je gurnuo Horacije, pouzdanik Mecenatov, pa ljutito pitajući nastavlja: *tu pulses;* smisao: smiješ li ti odrinuti sve, što ti je na putu? — **32.** *hoc* sc. *recurrere ad Maecenatem.* — *melli est* slatko je; to mu je ujedno i jedina ugodnost u gradu, koju žalibože ogorčuju mnoge neugodnosti. — *atras*, jer su ondje bila velika groblja. — **33.** *aliena* tuđi poslovi, a upravo i dolazi od takvog tuđeg posla. — **34.** *per caput . . . saliunt* vrzu mi se, idu mi po glavi; *latus* = *pectus.* — *ante secundam* (sc. *horam*) spoji s *adesses*, isp. sat. I. 6. 122.; to kazuje Roscijev rob, koji ga čeka pred Mecenatovom kućom. — **35.** *orabat* vrijeme po listovnom stilu; rob govori za ono vrijeme, kad je primao nalog gospodarov. — *adesses* na sudu. — *ad Puteal* (sc. *Libonis):* to je okrugli zid, koji ima oblik bunara *(puteus)* i kojim se ogradilo mjesto, u koje je grom udario; na foru je uz *puteal* bio

pretorov tribunal. — **36.** Sad ga zadrži drug iz ureda, koji ga poziva, da uvečer dođe na sjednicu, jer će se raspravljati prvi put *(nova)* o važnoj društvenoj stvari *(res communis magna); scribae*, jer je i Horacije bio *scriba*, a pozivali su ga zato, da im zbog poznanstva s Mecenatom pomogne; *Quinte*, prijateljski ga zove predimenom; *reverti* da opet dođe, jer ga jamačno nije dulje vremena bilo na njihovim sjednicama. — **37.** Treći mu opet lično daje spis (možda je kakva preporuka) s molbom, neka se pobrine, da Mecenat na nj utisne pečat. — **39.** *instat* ustrajno zahtijevati. — **40.** Posljednji zahtjev daje mu povoda, da govori o svom odnosu prema Mecenatu; premda je već više godina s njim poznat, njihovi se razgovori kreću oko svakidašnjih stvari. — *septimus octavo propior . . .* bit će već prošla gotovo čitava sedma godina, t. j. gotovo sedam godina. — **42.** *ad hoc, quem . . .* za to, da . . .; tim odbija krivo mišljenje, da mu Mecenat povjerava političke tajne ili da on utječe u politici na Mecenata. — *tollere raeda* = *tollere in raedam*, v. sat. I. 6. 101 i d., t. j. vozeći se u okolicu Rima ili na kakav dalji put. — **44.** *hoc genus*, adverb. akuzativ: ove vrste, ovakve. — *Thraex . . . Gallina Syro:* Galina i Sir gladijatori; *Thraex* se zove Galina, jer je bio opremljen tračkom opremom i oružjem. — **45.** Jesenska studen griže, zato se treba bolje odjeti. — **46.** *rimosa:* koje propušta povjerene tajne, indiskretno. — *bene*, t. j. bez pogibli, jer nije važno, hoće li ih dalje pripovijedati ili ne će. — **47.** *per totum hoc tempus* izrečeno u st. 40. — *subiectior* sc. *fuit* bio je izvrgnutiji. — *in diem et horam* od dana do dana, od sata do sata. — **48.** *noster* naš Horacije = *ego.* — *ludos*, t. j. u kazalištu ili u cirkusu. — *una*, t. j. s Mecenatom. — **49.** *luserat* Mecenat se rado igrao lopte. — *in campo* na Martovu polju. — *omnes* sc. *clamabant.* — **50.** *frigidus* hladan, ovdje: grozan, iz st. 53. razabire se, da se radi o provali Dačana. — *a rostris:* na foru oko govornice sastajalo se najviše ljudi, odakle su se širile svakojake novosti gradom *per compita.* — **51.** *consulit* pitati koga (kao proročište). — *bone* dragi! — **52.** *deos* su mogućnici Oktavijan, Mecenat, Agripa i t. d. — *propius*, t. j. negoli mi drugi. — *contingis* zapravo: izbliže se dotičeš bogova, onda: bolje si poznat s kim. — **53.** *Dacis* Dačani, koji su obitavali na donjem Dunavu (današnja Sedmogradska, Rumunjska), pristali su bili u borbi između Oktavijana i Antonija uz Antonija, te su se u Rimu bojali, da će provaliti u Italiju. — **55.** *si quicquam* sc. *audivi.* Drugi opet drži, da će od pjesnika saznati što o diobi zemljišta, koju je Oktavijan poslije akcijske bitke bio obećao veteranima. — *Triquetra* spoji s *tellure* = *Sicilia.* — **57.** *unum* jedini. — **58.** *scilicet* ironički, jer nije ništa osobito šutjeti o stvarima, o kojima ništa ne znaš. — **59.** *perditur* vrlo rijedak pas. oblik,

za pasiv običan je *pereo: perit.* — *haec inter* u tom (što je od stiha 23. dalje naveo). — *lux* dan. — **61.** *veterum libris,* abl. instrumenti. — *inertibus horis* dokolica. — **62.** *ducere... oblivia* srkati, piti zaborav. — **63.** *faba Pythagorae cognata:* Pitagora je bio zabranio svojim pristašama jesti meso i bob držeći, da duše pokojnika prelaze u životinje i u bob, pa bi u bobu mogla biti duša oca ili kojega rođaka (zato u šali: *cognata*); bob ili zelje sa slaninom bila je obična seljačka hrana. — **64.** *uncta satis* dosta zamašćeno; slanina je tako masna, da nije potrebno ulje, kojim se obično začinjalo varivo. — *ponentur = adponentur.* — **65.** *noctes cenaeque deum* bogovske večere. — *meique,* t. j. moji prijatelji i susjedi. — **66.** *ante larem* pred vlastitim ognjištem. — *vescor* složeno s *ipse,* jer se *meique* osjeća = *cum meis.* — *procacis* obijesni, drski, osobito u govoru, bili su robovi rođeni u kući. Kad bi se ručak svršio, dobili bi od gospodara ostatke, no prije bi gospodar Penatima prinio jela kao običnu žrtvu: *libatis dapibus,* zato neki prevode *libatis dapibus:* ostatcima jela. — **67.** *prout* jednosložno. — **68.** *inaequalis,* t. j. da nejednako miješaju vodu s vinom, dakle je svatko miješao po volji, dok *insanae leges,* koje je određivao *magister potandi* ili *rex bibendi,* propisivahu određenu mjeru *(modus).* — **69.** *capit* podnosi. — *acria* jak, t. j. u vinu je pomiješano malo vode. — **70.** *uvescit* nakvasiti se, opiti se. — **72.** *Lepos* ime nekog pantomima; dok se u gradu poslije ručka razgovaraju o kojekakvim stvarima, mi raspravljamo o važnim ćudorednim pitanjima. — **73.** *utrumne* pleonazam. — **75.** *usus* korist, potreba (epikurovski nazor) ili *rectum = honestum* (stojički nazor). — **76.** *summum quid eius:* što je najveće dobro. — **77.** *Cervius,* susjed Horacijev, jedan od *mei* st. 65. — *haec inter,* t. j. u njihovo raspravljanje o moralu upleće malene pripovijetke prema pitanju, o kojem se razgovaraju. — *garrit* pripovijeda. — *anilis* nije u prezirnom značenju, nego kakve bake unučadi kazuju. — **78.** *Arelli* bogatun u onom kraju. — **79.** *ignarus* neiskusan, ne znajući, kolike *sollicitudines* zadaje bogatstvo. — *olim* jednoć; počinje u stilu basne, ali Horacije je basnu, koju inače karakterizira kračina, prenio u epski način pripovijedanja. — **80—81.** Pazi na razmještaj riječi; *accepisse* je riječ, koja pripada običnomu govoru, a znači: primiti, pogostiti. — **82.** *asper* sc. *victu:* strog. — *attentus quaesitis* (dativ): tečevan, štedljiv. — *ut tamen = ita tamen ut.* — *artum solveret hospitiis* (dat.) *animum* da stisnuto, tvrdo srce otvori gostoprimstvu, t. j. gostima. — **83.** *quid multa?* ukratko. — **84.** *sepositi* spremljen za svečane zgode. — *nec... invidit* = φθονεῖν τινί τινος = *large praebuit* (grecizam). — **87.** *male* slabo, jedva, spoji s *tangentis.* — **88.** *pater... domus* domaćin. — **89.** *esset = ederet.* —

dapis meliora relinquens, t. j. u st. 84. spomenuta jela, ostavljajući za gosta. — **90.** *urbanus* ne *mus,* nego imenički: građanin. — **91.** *patientem* mukotrpno, mučno. — *dorso* na obronku, gdje je stanovao, isp. *cavo* st. 81. — **92.** *vis tu:* je li te volja, hoćeš li? Potiče ga pitanjem, zato: *carpe viam.* — **93.** *mihi crede* uzdaj se u mene! — *terrestria* u ustima miša znači isto, što *humana* u ustima filozofa, t. j. protivno je od *caelestia* ili *divina:* zemaljski stvorovi; gradski miš, obrazovan, pravi je epikurovski filozof. — *quando = quoniam.* — **95.** *aut magno aut parvo* ni za kakvu cijenu. — *quo... circa* tmeza. — **96.** *dum licet* često u Horacija mjesto: dok živiš. — *vive* živi, t. j. užij se života! — **97.** *aevi brevis* gen. qualitatis: kratkovjek. — **98.** *pepulere = impulere.* — *levis* lak. — **100.** *nocturni* u noćno doba, obnoć. — *subrepere* o miševima kao *subire* o ljudima: dokrasti se pod zidine; kako su ušli u grad, čitalac može sam sebi predstaviti. — *iamque tenebat Nox...* Noć se kao božica vozi, poput Sunca, kolima po nebu. — **102.** *in locuplete domo* u imućnu kuću, u kojoj je stanovao gradski miš. — *ubi* s posljedičnim konjunktivom, da označi, kakva je ta kuća. — **103.** *lectos* su divani oko stola u triklinìju; drvenina divana obložena je slonovom košću. — *canderet* redovno o bijeloj boji, ali i o žarkim bojama: sjati. — *vestis* sc. *stragula* prostirač. — **104.** *fercula* od *ferre* znači zapravo: služavnik, na kojem se jela nose, onda metonimijom: zdjele, jela. — **105.** *procul* na strani, t. j. nijesu više na stolu, koji je pospremljen. — *exstructis* natrpan, napunjen. — *hesterna* od jučer, jer je već ponoć bila prošla. — **106.** *purpurea porrectum in veste* je suprotno st. 88. *palea porrectus in horna.* — **107.** *veluti succinctus* sc. *homo* potpasan kao rob, koji je posluživao kod stola; da može žurnije raditi, potpasao bi dugačku haljinu. — **108.** *continuatque dapes* donosi jelo za jelom. — **109.** *praelambens* oblizujući sve, što donosi, a to čine i *vernae.* — **110.** *bonis rebus* kod dobrih stvari. — **111.** *agit laetum convivam* vlada se, radi baš kao... — *cum subito:* kad je osvanulo jutro, dođu u sobu robovi, da čiste, i golem (za miševe) štropot vrata otjera ih s divana. — **113.** *currere ... trepidare* historijski infinitivi u živahnom pripovijedanju. — **114.** *simul = simul ac.* — *Molossis* na glasu kao dobri čuvari. — **116.** Ne treba meni takva života, zbogom; *valeas,* običnije *vale.* — **117.** *tenui ervo* je ablativ kao st. 110. *bonis rebus:* kod slabe hrane; smisao: kod slabe hrane (u šumi) sigurnost moje rupe nadoknadit će mi užitke u gradu.

EPISTULARUM

LIBER PRIMUS

II

Dragi moj Lolije! Dok si ti zabavljen u Rimu deklamacijama u retorskoj školi, ja sam u Prenesti ponovno pročitao Homera i otkrio, da je kod njega bolja moralna filozofija nego u vrsnih filozofa. Ilijada prikazuje ljudske strasti i ludosti. Uđimo u Troju! Eno Antenora, koji zbog općene koristi zagovara, da se vrati Helena! Eno Parisa, koji se tvrdoglavo protivi! Eno ti u grčkom taboru u zavadi Agamemnona zbog ljubavi i srdžbe i Ahila zbog srdžbe! A tko trpi? Sirotinja. Zla i nevolje ima svagdje. Uzmimo Odiseju! Tu imaš u jednu ruku u Odiseju uzor razborita i čestita čovjeka, koji je dobro znao svijet i ljude, koji je bio ustrajan, a ni zamame ga nijesu mogle osvojiti; u drugu ruku imaš mnoštvo, koje se odaje najsramotnijim požudama; imaš prosce, koji misle samo na jelo, Feačane, koji slabe u neradu i raskoši. To mnoštvo, prosci i Feačani, to smo mi. Ostavimo se dakle spavanja i nerada! Ne vidiš li, da razbojnici ustaju noću, da ubijaju ljude? Ne ćeš li mnogo prije ti budno paziti na svoj spas? Tko se ne giblje, oboli. Tako ćeš i ti biti plijenom strasti, ako ne budeš vježbao duh u čestitom radu. Treba samo početi. Tko dobro počne, napola je uspio. Tjelesni bol odmah liječimo, zar duševni ne ćemo? Tko liječenje odgađa od dana do dana, čini kao seljak, koji bi želio prijeći rijeku, a čeka, dok voda oteče. Samo ako si spreman početi, utjecat će na tvoju dušu savjeti, što ću ti ih dati. Slušaj! Vidiš, koliko se ljudi trudi, da zgrnu bogatstvo, ali

čemu? Treba da se zadovoljiš onim, što imaš. Imutak ne čini zdravim ni tijelo ni dušu, a tek zdravlje nam daje, da uživamo imutak. Što koristi bogatstvo onomu, kojemu je duša bolesna? Ništa. Treba dušu očistiti od svake nečiste strasti, jer duša je kao i posuda. Ako posuda nije čista, pokvarit će se sve, što u nju uliješ. Čuvaj se naslade, lakomosti, zavisti i osobito srdžbe, koja zasljepljuje čovjeka! Ali moje su riječi bačene u vjetar, ako se ne prihvatiš posla, dok si mlad. Samo u mladosti može se uzgojiti konj za trku, pas za lov. Prve navike traju čitav život. Glinena posuda dugo zadrži miris, što ga je jednom kao nova primila. Uostalom radi, kako hoćeš! Bilo da pokažeš oklijevanje bilo preveliku revnost, ja se ne ću miješati u to.

Poslanica je upravljena Loliju Maksimu, kojemu je namijenjena i 16. poslanica. Da je Lolije tada bio mlad, razabire se iz st. 68. *(puer)* kao i iz st. 2., po kojem se vježbao u retorskoj školi.

1. *Troiani belli scriptorem* perifraza za Homera. — *scriptorem* zavisno samo od *relegi*. — **2.** *Praeneste* grad na visini, zdrav, hladan, kamo su Rimljani rado išli na ljetovanje, danas Palestrina. — **3.** *pulchrum = honestum* (καλόν), opreka *turpe = inhonestum* (αἰσχρόν). — **4.** *planius* jasnije, razumljivije nego filozofi. — *melius* bolje, uspješnije. — *Chrysippo:* Hrizip iz Sola u Ciliciji (290—208. pr. K.), drugi osnivač stojičke filozofije, vrlo plodan pisac. — *Crantore* zemljak Hrizipov (oko 320. god. pr. K.), ugledan filozof starije akademije. — **5.** *credidi* znači ovdje: stekao sam uvjerenje, zato *crediderim = sentiam*. — *distinet* zadržava. — **6.** *fabula* (od *fari*) isprva: pripovijest, onda mimo ostala značenja: epska pjesma, ep. — *Paridis propter amorem*, t. j. *Helenam*. — **7.** *barbariae* dativ zavisan od *conlisa;* glagoli, koji znače boriti se, u prozi se konstruiraju s *cum* i abl., u pjesnika često s dativom (po grčkom uzoru); *barbaria* znači svaki negrčki narod, potom i Trojance. — *lento* dugotrajan (10 godina). — *duello* starinski oblik za *bello* bolje pristaje epskoj poeziji *(du = b: duonus = bonus*, grč. δίς = δFίς *duis = bis)*. — **8.** *aestus* = πάθη. — **9.** *Antenor* (Il. H 347 i d.) u vijeću predlaže, da vrate Helenu, ali Paris odbija. — *censet* s infinitivom je rjeđa konstrukcija, obična s gerundivom ili s konjunktivom s *ut* ili bez njega. Antenor, kao i Nestor (st. 11), primjeri su trijezne razboritosti, koja ne može nadjačati *stultitiam* i *aestum*. — **11.** *cogi* sc. *se, ut salvus regnet vivatque beatus*. — *Nestor* isp. Il. A 247 i d.

— **13.** *hunc*, t. j. Atrejevića Agamemnona, koji je ljubio Hrizejidu, Il. A 112 i d. — *ira* raspaljivala je obojicu, osobito Ahila, jer ga je uvrijedio Agamemnon, koji mu je oduzeo Brizejidu. — *urit* i ljubav i srdžba raspaljuju. — **14.** *Quidquid* . . . *Achivi* postalo poslovično, a znači: za grijehe kraljeva plaćaju (trpe) narodi. — *delirant: delirare* znači zapravo: zabrazditi, onda: zaći stramputice, griješiti, ludo učiniti i t. d. — *reges* misli Agamemnona, koji nije htio vratiti Hrizejidu ocu Hrizu (zato kuga u grčkom taboru), i Ahila, koji je morao dati Agamemnonu Brizejidu (zato *μῆνις*, zbog koje Ahil ne ide u boj, a to je uzrok mnogim nevoljama Ahejaca). — *plectuntur* biti bijen, kazan podnositi, trpjeti. — **15.** Kod *seditione* možemo pomišljati na Terzita Il. B. 212, kod *dolis* na Pandara Δ 134, kod *libidine* na samovolju Agamemnonovu, kod *ira* na Ahila. — **16.** I taj je stih postao posloviČan; danas se uzima u značenju, da u zavadi redovno ima krivo i jedna i druga stranka; *extra* sc. *muros*, t. j. u grčkom taboru. — **17.** *rursus* u drugu ruku, opet. — **18.** *proposuit* sc. *Homerus*, t. j. Odiseja *καλὸν ἀνθρωπίνου βίου κάτοπτρον*, jer su osobito stojici gledali u Odiseju ideal mudraca; *proposuit* je *perfectum praesens*, zato konjunktiv prezenta *possit*. — **18—22.** prevodi početak Odiseje kao i u ars poët. 141—142. — **22.** *adversis rerum undis* = *adversarum rerum undis*. — *inmersabilis* od Horacija načinjena riječ: koga ne mogu potopiti valovi. — **23.** *Sirenum voces* pjevanje Sirena znak je prijevarnih zamama strasti (Od. μ 39 i d. i Od. μ 166 i d.), a *Circae pocula* pogubnih ćutilnih užitaka (Od. κ 136 i d.); *pocula* napitak. — *nosti* upravljeno je na Lolija: poznaš, ne iz čitanja pjesnika, nego iz iskustva, t. j. dobro znaš, kako je teško odrvati se zamami. — **24.** *cum sociis* = *ut (fecerunt) socii*, koji su se, *stulti et cupidi*, dali od Kirke zavesti, dok se on ogradio od djelovanja njezina napitka biljkom *μῶλυ*, koju mu je dao Merkur, dakle *cautus sapiensque bibit*. — **25.** *sub domina meretrice* = *sub dominatione meretricis*, pri čem hotimice ponizuje Kirku. — *turpis* odnosi se na tijelo, *excors* na duh: nerazuman, b e z r a z u m a ; prikazuje protivno od Homera, kod kojega drugovima Odisejevim *νοῦς ἦν ἔμπεδος ὡς τὸ πάρος περ*. — **26.** *canis* simbol nečistoće; i to je drukčije nego u Homera, kod kojega Kirka pretvara svoje žrtve u lavove i vukove, a drugove Odisejeve u svinje. — **27.** *nos:* nama, običnim ljudima, prilika su prosci Penelopini i Feačani. — *numerus* broj, t. j. nemamo svoje vrijednosti, nego činimo mnoštvo; mi bismo rekli: ništice. — *fruges consumere nati* prema Homeru: *βροτοί, οἳ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσιν*, ovdje izbija i drugo značenje: da živimo tako, kao da smo se rodili za uživanje. — **28.** *sponsi* = *proci* prosci. — *nebulones* vjetrogonja, apozitivno k *sponsi*. — *Alcinoique* . . . *iuventus* perifraza za feački narod, kojemu je

Alkinoj bio kraljem i koji je bio na glasu s mekoputnosti i raskoši. — **29.** *in cute curanda* u njegovanju kože, t. j. tijela. — *operata:* ovdje *operari* = *operam ponere in* mjesto obične konstrukcije s dativom. — **30.** *cui*, t. j. *iuventuti*. — **31.** *strepitum* = *sonum*. — *cessatum* u značenju participa perf. akt. = *qui cessavit*. — *ducere somnum* = *reducere* ili *adducere somnum*. — **32.** *de nocte* noću; *ἐνθύμημα* a minori ad maius: razbojnici skraćuju sebi san, da drugoga umore, a ne ćeš li ti biti budan, da sam sebe sačuvaš? — **34.** *sanus* sc. *currere*. — *ni* = *si non; posces*, t. j. od roba; *ante diem* = *ante lucem*. — *librum* osobito moralne filozofije. — **36.** *studiis et rebus honestis* dativ = *studiis rerum honestarum* ne obratiš li duh na plemenite ciljeve, to će te mučiti zavist ili ljubav, t. j. strasti. — **37.** *vigil* budan; sada, dok si još slobodan od strasti *(sanus)*, skrati san, da poradiš oko svoga poboljšanja, jer ti kasnije strasti ne će dati spavati, nego će te budna mučiti. — **38.** *laedunt* nije očna bolest, nego nekakav trun, kojim se natruni oko. — **39.** *est* = *edit* izjeda. — *in annum* na godinu (t. j. buduću). — **40.** *sapere aude* imaj smjelosti, da budeš razborit, jer smionost je potrebna, da se nadvladaju strasti. — **41.** *recte* spoji s *vivendi*. — **42.** *rusticus* (pokraćena poredba): kao seljak. — **44.** Početak *recte vivendi* odgađaju ljudi zato, što *quaerunt argentum, uxorem dotatam, frumentum*. — *pueris* . . . *creandis* (= *procreandis*) dativ svrhe. — *beata* bogat. — **45.** *pacantur* iskrčiti, da se šuma učini prikladnom za obrađivanje. — **46.** Konstruiraj: *(is) cui contingit quod satis est, nil amplius optet*. — **48.** *deduxit* zapravo: odvesti što iz čega, onda: osloboditi što od čega. — **49.** *animo* sc. *aegroto*. — *valeat* sc. *animo et corpore*. — **50.** *conportatis* = *congestis, quaesitis, paratis*. — *bene*, t. j. po volji. — *cogitat* misliti, htjeti, namjeravati. — **51.** Tko duševno boluje, bilo od lakomosti *(qui cupit)* bilo od škrtosti *(qui metuit)*, ne veseli se imanju *(non iuvat)* baš tako *(sic)*, kao što se ne veseli ni onaj, koji tjelesno boluje, onom, što je za zdrava čovjeka užitak: *pictae tabulae, fomenta, citharae; pictae tabulae* slike. — **53.** *auriculas* deminutiv je pučki oblik za *aures*. — *citharae* plural mj. singulara i metonimija mjesto *sonus citharae*. — *collecta sorde* od nakupljene nečistoće, zato i ne čuju. — **54.** Smisao: duša, koja je u neku ruku posuda, treba da bude čista, slobodna od zlih strasti (spominje *voluptas, avaritia, invidia, ira*). — **55.** *empta dolore*, za smisao isp. rečenicu grč. filozofa: *φεῦγ' ἡδονὴν φέρουσαν ὕστερον βλάβην*, jer za uživanjem dolazi bol grižnje savjesti ili razočaranja ili gubitka ili štetnih posljedica. — **56.** *certum voto* (dativ) *pete* (t. j. od bogova) *finem* = *quod satis est* (st. 46.), jer pjesnik preporučuje *desiderare quod satis est* (c. III. 1. 25), dok svijet viče: *nil satis est* (sat. I. 1. 62); *votum* što se zavjetom izmoli (v. sat. II. 6. 1), želja, žudnja — **57.** *macrescit*

mršavjeti, izjedati se. — *rebus opimis* abl. causae. — **58.** *Siculi ... tyranni:* sicilski su tirani izumjeli sprave za mučenje, kao što su: mjedeni bik Falarisa iz Agrigenta, tamnica Dionizijeva. — **60.** *dolor* srdžba. — *mens* = μένος, θυμός žestina. — **61.** *odio ... inulto* dativ zavisan od *festinat poenas* uskoruje osvetu (zadovoljenje) mržnji još neosvećenoj, t. j. žuri se, da silom pribavi zadovoljenje mržnji još neosvećenoj. — **62.** *animum* = *mens* st. 60. — **63.** *frenis* kao konje, *catena* kao pse. — **64.** Smisao: kao što se konj ili pas moraju odmlada učiti, tako treba početi od malih nogu i ćudorednim oplemenjivanjem čovjeka; *fingit* = *instituit, docet* tehnički izraz za dresiranje konja; *tenera (= molli) cervice* abl. causae uz *docilem.* — *magister* = *domitor equorum* koji konja jašući izvježba. — **65.** *ire viam* ići, *viam* je akuzativ unutrašnjega objekta. — *qua* sc. *ratione* kako hoće konjanik, da ide kasom ili trkom. — *venaticus* spoji s *catulus.* — **66.** *cervinam pellem* mlado se pseto najprije uči u dvorištu lajati na jelenju kožu, t. j. na nadjevenog jelena, da se priuči na divljač, a onda se uzima u lov. — *latravit* prelazno = *allatravit.* — **67.** *nunc puer* = *dum puer es,* t. j. dok je pravo vrijeme, dok tvoju dušu još nijesu okaljale strasti *(puro pectore).* — **68.** *verba* sc. *philosophiae.* — *melioribus* sred. rod plur.: *melioribus* sc. *studiis* ili *praeceptis vitae beatae,* t. j. izučavanje filozofije u opreci s izučavanjem retorike, kojom se Lolije bavio. — *offer* = *trade,* t. j. *erudiendum, ad erudiendum.* — **69.** Konstruiraj: *testa* (zemljana posuda) *servabit diu odorem, quo imbuta est semel recens* (kad je bila nova). — **70.** Eto to ti je moj savjet, a ti čini što te volja. Ja nemam volje gubiti vrijeme čekajući te (ako si *tardus, si cessas*) ni naprezati se da te pretečem *(si strenuus anteis, praecedentibus)!*

VII

Horacije je u kolovozu pošao na nekoliko dana na ladanje, ali se zadržao cijeli mjesec. Mecenat ga je ukorio, što ga tako dugo ostavlja, i pozvao ga u Rim. No pjesnik se boji za zdravlje, te je odlučio ostati na ladanju čitavu jesen i zimi poći na more, a tek se u proljeće vratiti k prijatelju (1—13). Hoćeš li se zato na me namrštiti? Onda čuj, kako rade u Kalabriji! Kad tko k njima dođe, ponude ga kruškama: jedi, jedi, kume, dat ćemo ih i onako svinjama! Daju ono, što i onako bacaju. Mogu li zato tražiti zahvalnost? Ti pak, pametan, ne daješ komugod, nego onima, koji su zavrijedili, razlikujući dar od dara.

Nastojat ću, da budem i ja vrijedan, te se ne moraš stidjeti. Možeš dakle biti siguran za moju zahvalnost i možeš je razborito tražiti, ali ne idi u tom predaleko (14—24). Ako hoćeš, da budem uvijek uz tebe, vrati mi i lijepe dane vesele mladosti i krepko zdravlje, kad nijesam trebao ostavljati Rima, da se idem liječiti! Znam, što bi mi se moglo reći. Ono, što je odgovorila lasica lisici, koja se kroz usku rupu uvukla u spremu za žito, a sita nije mogla izaći: »Moja draga, ostavi što si pojela, pa ćeš izaći (25—33)«. Dobro. Ja ti vraćam sve tvoje, samo da zadobijem svoju prijašnju nezavisnost. Ne šalim se. Ne hvalim post puna želudca. Što kažem, to i činim. Spreman sam za slobodu ostaviti bogatstvo. Znaš, kako sam čedan u govoru i kako sam uvijek obziran prema tebi. Ako ti dakle tako govorim, govorim iz uvjerenja, pa znaj, da ti veselo vraćam, što si mi dao! I Telemah je bez žalosti odbio konje Menelajeve. Ne sviđa mi se više sjajni Rim nego kakvo tiho i zabitno mjesto (34—45). Nemoj mi učiniti, što je Filip učinio Meni! Filip, odvjetnik na glasu, vraćao se s posla kući, tužeći se na godine i udaljenost doma. U nekoj brijačnici opazi čovjeka, koji mu se činio zadovoljnim, pa reče robu, koji ga je pratio, neka ga upita, tko je i što je. Rob to učini i dojavi ovo: Zove se Mena, po zanatu je glasnik, ima nešto malo imutka, neporočan je, zna raditi, ali i pozabaviti se. »Sviđa mi se«, reče. »Pitaj ga, hoće li k meni na ručak!« Mena, ne vjerujući pravo, izvuče se rekavši: »Hvala!« Sluga se vrati i kaže: »Ne prihvaća«. »Kako? Ne prihvaća? Neotesanac!« Sutradan na putu na for nađe Filip Menu, kako prodaje sirotinji starež, pa ga prvi pozdravi. »Oprostite, odvjetniče, što nijesam ujutru mogao doći u Vašu kuću, da se ispričam, i što Vas ja nijesam prije opazio«. »Primam pod uvjetom, da danas sa mnom ručaš«. »Po Vašoj želji«. »Dakle oko četiri sata. Zbogom! Dobra ti sreća!« Mena dođe točno. U razgovoru dođe i vrijeme za spavanje. Laku noć! Laku noć! Mena je zagrizao meku, i susjedi ga vide, kako često polazi k Filipu u kuću. Najposlije ga Filip pozove na izlet u svoju sabinsku vilu. Glasnik se nije mogao nahvaliti oranica i zraka. Filip, da se našali, predloži, neka kupi imanje; on će mu dati nešto novaca, a nešto mu posuditi. Mena kupi. Od

građanina postane seljak, koji je žilavo radio, da što više steče. Ali kad su mu pokrali ovce, koze od bolesti crkle, ljetina ga iznevjerila, vol pod plugom uginuo, u očaju pođe o ponoći u grad k Filipu. Kad ga on opazi zaprljana i neobrijana, reče mu: »Kako si ružan, Mena, ispaćen i previše brižan!« »Mani se šale, Filipe! Ja ne mogu dalje ovako. Molim te, daj da se opet povratim svojoj trublji!« Pouka: tko je opazio, da je ono, što je ostavio, bolje od onoga, čega se prihvatio, neka se vrati staromu! Svatko neka mjeri mjerom svoje noge, t. j. neka bude na svoj način sretan! Horacije je svojom voljom uspio, te je zimi bio na moru, kako se vidi iz ep. I. 15. Poslanica je napisana valjda 21. godine pr. K.

1. *quinque dies* neodređeno, mi: neko 8 dana. — *rure* na ladanju, lokativ mjesto *ruri.* — **2.** *Sextilem* kolovoz, koji je tek 8. god. pr. K. dobio ime *Augustus.* — *desideror* očekuješ me željno. — **3.** *si* . . . hipotetskim oblikom izriče se sigurnost, da će Mecenat pristati na ono, što pita. — *sanum recteque valentem* zdrav zdravcat. — **4.** Konstruiraj: *(eam) veniam* (dopuštenje); *quam mihi das aegro (= cum aeger sum), dabis (mihi,* futur u značenju imperativnom) *timenti aegrotare, dum ficus . . .; aegro* Horacije je u kolovozu bio bolestan pa se boji za nezdravih dana u rujnu boraviti u Rimu. — **5.** *ficus prima:* opisuje nezdravo vrijeme potkraj ljeta, kad počnu smokve dozrijevati, a uživanje svježih smokava uzrokuje groznicu, koju sparina i žega još pojačava. — **6.** *dissignatorem* redatelj svečanih sprovoda, koji je imao više sluga *(apparitores,* Horacije ih ovdje zove *lictores,* jer su te sluge ispred *imagines* predaka nosile *fasces)* u crnini. Sjaj tih imagines i liktora kao da resi redatelja, koji je dostojanstveno stupao pred sprovodom. — **7.** *pueris (= liberis)* dativ uz *pallet (timet, metuit,* ali je slikovitije *pallet).* — *matercula* majčica, nježna majka. — **8.** *officiosa sedulitas* revno vršenje društvenih dužnosti (kao: ići na *recitationes, comitatus, egressus, salutationes),* isp. sat. II. 6. 23 i d. — *opella forensis* deminutiv pokazuje neznatnost toga posla na foru, kao: *sponsor* (sat. II. 6. 23) ili *testis,* a to je iziskivalo, da čovjek bude na foru za najvrućih sati. — **9.** *testamenta resignat* otpečatiti, jer su oporuke zapečaćene pečatima svjedoka, a sada ih po smrti treba otpečatiti, otvoriti; u to je doba godine umiralo u Rimu mnogo ljudi. — **10.** *Quodsi* u vremenskom značenju = *verum cum, sed cum primum.* — *bruma* zima. — *inlinet* zapravo: mazati, ličiti, ovdje o snijegu: pokriti što ili snijeg obijeli po . . ., popršа, oprаši po . . .;

Albanis agris dativ zavisan od *inlinet:* Albansko gorje mogao je Mecenat motriti iz svoje palače. — **11.** *ad mare* u Veliju (ep. I. 15) ili Tarent (st. 45). — *sibi parcet* zapravo: štedjet će se, onda: čuvat će se. — **12.** *contractus* u samoći. — *leget* apsolutno: bavit će se knjigom. — **13.** *cum Zephyris et hirundine prima* lijepa perifraza za proljeće. — **14.** *non quo more = non eo more, quo* . . . — *vesci* . . . *iubet* pozivati, nuditi da jede. — *hospes* gostoprimac. — **15.** *locupletem* kad mu je dao sabinsko imanje. — *vescere* . . . razgovor između Kalabrijca i gosta. — *sodes* od *si audes:* ako ti se hoće; možeš prevesti: n u d e. — **16.** *tolle* uzmi! — *benigne* izraz, kojim se uljudno odbija, kad se što ponudi: hvala lijepa! — **17.** *non invisa* litotes: veoma mila. — *pueris* . . . *parvis:* mališima. — *munuscula* darak, t. j. *pira.* — **18.** *tam teneor* tako sam zahvalan za..., tako me zadužuješ. — *dono* ponuda. — **19.** *ut libet* kako te volja. — *hodie* još danas, spoji s *comedenda.* — **20.** *Prodigus* rasipa, za što ne haje *(spernit)* i što mu je mrsko, pa u svojoj ludosti *(stultus)* još misli, da je tim komu dao dar *(donat). Prodigus* prosipa *(prodigit)* poput sijača. Takva sjetva *(seges)* nosi loše plodove; mjesto *semper* pjesnik je s obzirom na sjetvu upotrijebio riječi *omnibus annis,* jer se sjetva ponavlja svake godine. — **22.** Pametan *(sapiens)* i štedljiv *(bonus)* gospodar, kao ti, uzima u obzir vrijednost onoga, komu će dati *(dignis),* i vrijednost dara *(aera* st. 23.); *digni* nijesu *egentes* nego *merentes.* — *paratus* spreman na usluge. — **23.** *nec tamen ignorat = et tamen non ignorat* litotes: dobro zna. — *quid distent aera lupinis: lupinus* žuti bob, hrana za stoku, a ujedno je služio glumcima kao i igračima za novac: žućak; smisao: kakva je razlika između novca i žućaka, t. j. dobar i pametan čovjek zna vrijednost pravoga dobročinstva, te ne daje žućake, gdje je potrebno dati novaca, i spreman je učiniti dobro vrijednima. — **24.** *praestabo (= praebebo) me:* pokazat ću se. — *dignum* podsjeća na *dignis* st. 22., ovdje u značenju: zahvalan. — *pro laude = prout laus postulat.* — *merentis = bene merentis de me:* mojega dobročinca. — **25.** *reddes* u imperativnom značenju, ponavlja tri puta, da jače istakne žalost za lijepom mladošću. — **26.** *forte latus* jake prsi, možda je Horacije ostavio grad zbog prsobolje. — *angusta fronte:* Horacije je bio rano ćelav (ep. I. 20. 24), i kose je s čela nestalo, čelo se proširilo, a usko je čelo znak mladosti. — **27.** *dulce loqui* . . . *ridere decorum* (hijazam): znak mladenačke veselosti. — **28.** *inter vina* spoji s *maerere:* uz čašu vina. U mladim godinama žalostio se uz čašu vina zbog nevjere drage, danas je za takve osjećaje otupio. — *Cinarae* djevojka, koju je, kako se čini, jedinu strastveno ljubio, isp. c. IV. 1. 4. *non sum qualis eram bonae sub regno Cinarae.* — **29.** Tom basnom hoće pjesnik reći, da je spremniji vratiti svè, što je od Mecenata dobio, nego se odreći svoje nezavi-

snosti. — *tenuis* tanak, mršav. — **30.** *cumera frumenti* sprema za žito. — *pasta* nažderavši se. — **31.** *tendebat* napinjati se, naprezati se. — *pleno . . . corpore = pleno ventre.* — **32.** *mustela* lasica, koja stoji podaleko vani. — **33.** *cavum* imenički: rupa. Kao što lasica savjetuje lisici, da ostavi ono, što je pojela, tako bi se moglo i Horaciju reći: dosad si se grijao na suncu milosti Mecenatove, a hoćeš li biti slobodan, vrati što si dobio. — **34.** *hac . . . imagine* slika, ovdje: basna. — *conpellor* progovoriti, zvati, ovdje: ako se tom basnom na mene misli. — *resigno* je izraz za vjerovnika, koji primi od dužnika na račun neku svotu pa je prenese u računskoj knjizi iz stupca »duguje« u stupac »potražuje«, dakle: otplatiti, vratiti. — **35.** To tvrdim sasvim ozbiljno, a nijesam kao oni, koji uz pečene purane hvale jednostavan život; svoj mir ne bih dao ni za arapsko blago. — *somnum plebis* je tvrd san jednostavnih seljaka (c. III. 1. 21), a tko je *satur altilium,* ne pozna takva sna, on je *insomnis.* — *altilium: altiles* sc. *aves* (od *alo*): prihranjena živad. — **36.** *otia . . . liberrima* uživa samo *pauper; divitiis Arabum* poslovično, v. c. III. 24. 1, za misao isp. c. III. 1. 47—48. — **37.** *verecundum* sc. *me.* — *rex* zaštitnik. — **38.** *audisti: audio* često u značenju *dicor, appellor,* što se u tom značenju može dodati i k *absens,* dakle: *dictus, appellatus es* sc. *a me.* — *coram* glavom, opreka *absens,* zato prevedi, kao da je *praesens.* — *nec verbo parcius* ni za riječ manje = isto tako, t. j. govorio sam s istim poštovanjem i hvalom o tebi, kad si bio nazočan, kao i kad si bio nenazočan. — **39.** *inspice si . . .* razmotri, da li . . .; *reponere = reddere.* — *laetus* veselo, dobre volje, t. j. bez žalosti. — **40.** *haud male* sc. *inquit:* kao što nije Telemah primio od Menelaja konje, jer mu ne bi bili od koristi na gorovitoj Itaci, tako sam i ja spreman vratiti sve, što sam primio, ako bih za to morao izgubiti svoju slobodu. — *patientis* *πολύτλας.* — **41.** *ut = utpote,* v. sat. I. 1. 108. — *neque planis porrectus spatiis* niti se protegla (pružila) u daleke ravnice. — **43.** *Atride = Menelae* (lat. oblik *Atrida*). — *tibi* spoji i s *apta* i s *relinquam.* — **44.** *regia Roma,* jer je vladar, gospodar svijeta. **45.** *vacuum* pust, samotan. — *inbelle* miran. — **46.** Ako su te iskrene riječi ipak ostavile kakav žalac u Mecenatovu srcu, hoće pjesnik da to ukloni pripovijetkom o Filipu i Meni. Iz nje će Mecenat razabrati, kako ne bi bilo pravo, da ne vrati slobodu čovjeku, koji je dospio u položaj za se nezgodan. — *strenuus* radin. — *fortis* odlučan. — *causis . . . agendis clarus* slavan odvjetnik. — *Philippus: L. Marcius Philippus,* konzul 91. god. pr. K., izvrstan govornik i odvjetnik. — **47.** *ab officiis* poslovi. — *octavam circiter horam:* deveti sat je vrijeme za *cena* (ručak), dakle je ostavio for oko 8. sata (ljeti 2½ sata popodne po našem računanju). — **48.** *foro* abl. separationis. — *Carinas* dio grada *(vicus)* na obronku Eskvilina (danas S. Pietro

in Vincoli). To je bila gradska četvrt, u kojoj su stanovali odlični ljudi, na pr. Pompej, Kv. Ciceron i dr. Udaljenost Karina od fora nije baš velika, ali je vremešnomu Filipu teško uspinjati se o podnevnoj žegi, pa se putem odmara pred *taberna* nekog *tonsoris.* — **49.** *grandis natu* ima kauzalno značenje. — **50.** *adrasum* obrijati; ma da je gotov, ipak je ostao u brijačnici; *umbra* znači hladovito, sjenovito mjesto, ovdje *umbra tonsoris* brijačnica; *vacua* jer nije u njoj bilo više nijedne mušterije. — **51.** *cultello* deminutiv od *culter* (isp. tal. coltello): nožić. — *proprios* znak, da ih je sam čistio, dok je inače to činio *tonsor.* — *leniter* mirno, polagano; mir i izgled zadovoljna čovjeka potaknu radoznalost Filipovu. — **52.** *puer* rob, sluga. — *non laeve* litotes = *dextre* ne nespretno, veoma spretno. — **53.** *accipiebat* primati, ali i: izvršivati. — *unde domo* pita za domovinu, *quis* za ime. — **54.** *cuius fortunae* za stalež i zanimanje, *quo sit patre quove patrono* da li je *ingenuus* ili *libertus.* — **55.** *it, redit et narrat* odgovara stihu 53. *abi, quaere et refer.* — *Volteium . . . Menam* sc. *eum esse,* a odatle se razabire, da je slobodnjak Voltejev, a cognomen Mena mu je grčkoga podrijetla, jer *Μηνᾶς* je pokraćeno od *Μηνόδωρος.* — **56.** *praeconem* glasnik. — *sine crimine* neporočan, besprijekoran. — *notum* s infinitivom: za koga se zna, da . . . — **57.** *loco* u pravo vrijeme, pripada i k *cessare* mirovati, odmarati se. — *quaerere* zaslužiti; prema tome *uti* sc. *quaesitis* potrošiti. — **58.** *gaudentem* koji se raduje čemu. — *parvis* po imutku i ugledu: prost; *sodalibus:* dakle je pripadao nekomu *sodalicium; lare certo:* svoje ognjište, kućanstvo, t. j. nije parasit. — **59.** *ludis* su igre u kazalištu ili cirkusu, općenito: zabave. — *deci[illegible]* odsječenih, svršenih. — *campo* sc. *Martio,* gdje bi se po svršenim poslovima loptali ili drugim tjelesnim vježbama zabavljali. — **60.** Na taj izvještaj zaželi Filip, da Menu lično upozna, pa ga dade pozvati na ručak. — *scitari* pjesnički (poradi metra) mjesto *sciscitari.* — **61.** *credere . . . mirari* historijski infinitivi. — **62.** *benign[illegible]* kao u st. 16. uljudno odbija. — **63.** *neget* konjunktiv izriče čuđenje i negodovanje Filipovo: on da mene odbija? — *inprobus* bezobziran, prostak. — **64.** *neglegit aut horret:* ne drži do tebe, ne haje za te ili je strašljiv. — *mane* sutradan ujutru, kad je Filip opet išao na for. — **65.** *vilia vendentem* kao *praeco: scruta* (u pluralu) starež. — *tunicato . . . popello* (deminutiv od *populus*): prosti narod u tunici, jer prosti ljudi nijesu išli za poslom u togi nego u tunici. — **66.** *occupat* zateći. — *salvere iubet prior* prvi mu reče: zdravo, dobar dan, prvi ga pozdravi. — **67.** *excusare (aliquid)* infinitiv histor.: ispričavati se, izgovarati se čim. — *laborem* poslom zabavljen nije opazio Filipa, gdje ga prvi pozdravlja. — *mercennaria vincla* poslovne obveze, koje mu nijesu dopustile, da iz zahvalnosti za poziv k ručku ujutru posjeti Filipa *(salutatio).* — **69.** *pro-*

vidisset = *prior vidisset*, da ga pozdravi. — *sic* pod tim uvjetom. — **70.** *ut libet* sc. *tibi*, v. st. 19. — **71.** *post nonam* po našem: oko 4 sata. — *rem strenuus age* živo povećavaj imutak, služi novac. — **72.** *dicenda tacenda* govorio je, što se smije i ne smije, o svem i svačem, dakle i ono, što bi bilo bolje prešutjeti. — **74.** *dormitum* (supin): Filipu se mililo bezazleno brbljanje Menino pa ga je pustio kući tek, kad je trebalo ići spavati. — Konstruiraj: *hic ubi saepe visus* (sc. *est*, t. j. od susjeda Filipovih) *decurrere (ut) piscis ad hamum occultum* (= *opertum*, t. j. mekom) *mane cliens* (kad ide na *salutatio*) *et iam certus* (stalan, redovan) *conviva, iubetur* (bude od Filipa pozvan) *ire* . . .; *certus conviva*, dok je prije bio *lare certo gaudens*, st. 58. — **76.** *rura suburbana* akuzativ uz *ire* kao *rus ire*. — *indictis . . . Latinis* sc. *feriis: feriae Latinae* (latinska saveznička svetkovina Jupitera Latiaris na Albanskoj gori) nije bila nepomična *(stativae)* nego pomična *(conceptivae, indictivae)* svetkovina, a vrijeme su joj određivali svake godine novi konzuli. Slavila se u travnju ili početkom svibnja, a trajala je 4 dana. Za to vrijeme bijaše *iustitium*, t. j. nijesu se vršili poslovi na foru i sudovima. Ljudi, zabavljeni javnim poslovima, upotrijebili bi tu zgodu, da odu na svoja imanja u blizini grada *(suburbana)*. — **77.** *inpositus mannis* sjednuvši, posadivši se na kola (*manni* su galski brzi konji). — **79.** *requiem*, t. j. od posla, zabava. — *risus undique:* dok traži priliku, zgodu za smijanje, šalu, makar i na račun svoga klijenta, zato *undique:* bilo od čega. — **80.** *sestertia* = *milia sestertium*. — *mutua* u zajam. — **83.** *ex nitido:* pristao, gizdav = *urbano*, građanin. — **84.** *sulcos*, v. c. III. 1. 10. — *crepat* neprestano govoriti o čem. — *mera* adverbijalno: samo. — *ulmos* da na njih veže lozu. — **85.** *inmoritur studiis* (dativ) zapravo: umire od napora, posla, onda: kidati se od posla. — *senescit* postaje sijed. — **87.** *spem mentita seges:* usjev mu je dao nadu na rod, ali je lagao, lažno obećao, isp. c. III. 1. 30 *fundusque mendax*. — *enectus arando:* srušio se orući, t. j. od prevelika rada do iznemoglosti. — **88.** *offensus* zlovoljan. — **89.** *arripit* pokazuje, da je odluku iznenada stvorio. — *iratus* ljutit sam na sebe, što je ludo odabrao takav život. — *tendit ad aedis:* zaputi se kući Filipovoj, no kako ga može posjetiti samo ujutru kod *salutatio*, to kreće na put o ponoći. — **90.** *simul* = *simul atque*. — *scabrum* otrcan, a kad ga je upoznao, bio je *adrasus* st. 50, *nitidus* st. 83. — **91.** *durus* sc. *adversus te ipsum:* strog protiv sebe. — *nimis* pripada i k *durus* i k *attentus* (sc. *quaesitis*, štedljiv, lakom). — **92.** *pol* = *per Pollucem* i *edepol*. — **93.** *ponere* = *inponere*. — **96.** *dimissa* = *relicta*. — **98.** *suo modulo ac pede* hendiadyoin: *modulo sui pedis*, t. j. svatko neka bira način života, koji odgovara njegovoj naravi.

EPISTULARUM

LIBER SECUNDUS

II

Pomisli, da ti trgovac hoće prodati roba, pa se s tobom ovako pogađa: »Evo ti lijepa, mlada roba! Dajem ti ga za 8000 sesteraca. Sposoban je i poslušan; zna nešto grčki, vješt je svakom umijeću. Možeš od njega kao od vlažne gline učiniti, što te volja; zna donekle i pjevati. Ne dodajem ništa više, da ne staneš sumnjati, jer obično trgovac pretjerano hvali robu, koje se želi riješiti. Ne prodajem ga od nužde, nijesam dužan; dajem ga po takvoj cijeni kao tebi. Jedamput je pokušao pobjeći«. Ti bi ga kupio, ako te ne bi smetao pokušaj bijega. Onda bi trgovac pošteno radio, i ti ne bi imao pravo, da ga tužiš. Sličan je slučaj sa mnom. Kad si odlazio s Tiberijem, rekoh ti, da sam lijen za pisanje; zato nemaš pravo, da se tužiš, što ne pišem. Isto tako nemaš pravo, što se tužiš, da ti ne šaljem pjesama. O tom ću ti dati za primjer doživljaj Lukulova vojnika u ratu s kraljem Mitridatom. Taj je vojnik bio nešto uštedio, ali mu čitavu uštedu jedne noći otmu neprijatelji. Kao gladan vuk izbaci kraljevu posadu iz čvrsto utvrđena položaja i zato dobi odlikovanje i lijepu svotu novaca. Kad je kasnije trebalo navaliti na jedno utvrđeno mjesto, Lukul se najprije obrati na nj sokoleći ga obećanjem obilne nagrade. Vojnik, i ako priprost, lukavo odgovori: »Neka ide, tko je izgubio kesu!« Slično se desilo i sa mnom. Počeo sam se obrazovati u Rimu, a onda sam nastavio u Ateni, gdje sam se bavio filozofijom. Doskora su me krute prilike povukle u građanski rat, koji je

August snažnom rukom završio kod Filipa. Izgubivši očinsko imanje dospio sam u siromaštvo, koje me je prisililo, da pišem stihove. Ali sada, kad sam stekao udoban, lagodan život, bila bi ludost, da pišem stihove. Godine, što prolaze, oduzimlju nam uvijek nešto: šale, ljubav, gozbe, ples, a sada hoće da mi otmu i pjesme. Pa što mogu ja nato? A onda — koliko ljudi, toliko ćudi; jedan od mene traži lirsku pjesmu, drugi epodu, treći satiru. Čini mi se, kao da imam tri gosta različna ukusa, jedan hoće ovo, drugi ono. Čim da ih ponudim? Ali još nešto. Pjesniku se hoće mira i sabranosti, a toga nema u Rimu. Jedan me zove za jamca, drugi na javno čitanje svojih djela; jedan leži bolestan na Kvirinalu, drugi na Aventinu, pohoditi moram i jednoga i drugoga, a udaljeni su — malenkost — do 3 kilometra jedan od drugoga. Ali reći ćeš mi: »Ceste su čiste, bez zapreka, pa možeš razmišljati i hodajući«. Baš si pogodio! Sad naletiš na građevnog poduzetnika, koji vozi građu, sad na strojeve, što dižu kamenje i grede, sad na sprovod, sad na bijesno pseto, sad na svinju. Hajde smišljaj u takvim prilikama zvučne stihove! Pjesnici vole gajeve, a bježe iz grada, a ti hoćeš, da se ja posvetim pjesništvu u toj buci i štropotu. Tip pravoga pjesnika možeš naći u Ateni, mirnom gradu. Vidiš ga, kako poslije više godina nauka kadšto izlazi nijem kao kip, te mu se i ljudi smiju. A kako može biti takav tip u Rimu, gdje je život kao burno more? Ali ti ne znaš još za drugu nevolju. Znaš ona dva brata u Rimu, jednoga govornika, drugoga pravnika, kako su se međusobno hvalili? Pravnik je govorio govorniku: »Ti si drugi Gaj Grakho«, a govornik pravniku: »Ti si drugi Scevola«. Tako su se i pjesnici udružili u društvo, da jedan drugoga hvali. Dvojica smo, recimo, pjesnici: ja pišem lirske pjesme, drugi elegije. Međusobno se proglašujemo genijalnima. Priredimo javno čitanje pjesama. Ulazimo ponosno u dvoranu i dostojanstveno se ogledavamo. Natječemo se, rekao bih, kao dva gladijatora, koji se bore od jutra do večera, da nijedan ne uzmakne. Najposlije on proglasi mene drugim Alkejem, a ja njega drugim Kalimahom ili, ako hoće, drugim Mimnermom. I tu nema pomoći; dok tko piše, mora pjesnicima kaditi, da i oni njega hvale. A svega će se toga osloboditi, ako

prestane pjevati. Ti pjesnici pišu stihove, kojima se smijemo, ali oni sami — puni sreće — štuju se i hvale. No pravi je pjesnik sam sebi strog sudac, koji uklanja sve, što nije lijepo i savršeno. Pomnjivo pazi na jezik oživljujući zastarjele riječi i stvarajući nove; trudi se oko načina prikazivanja uklanjajući sve, što je zališno i slabo. Volio bih biti umišljen kao oni pjesnici nego se podvrći svim tim naporima. Oni me sjećaju nekoga Argivca, koji je čitave dane sjedio u kazalištu držeći, da gleda pred sobom glumce, kako glume krasne tragedije, te je pljeskao; inače je bio čestit čovjek, dobar susjedima, ljubazan prema strancima, ženi, robovima. Kad je trudom rođaka i prijatelja ozdravio i osvijestio se, poviče: »Sad ste me zaista ubili!« Uzeli su mu umišljenost, koja ga je činila sretnim. Ali sve su to trice i igrarije za djecu; meni ne dolikuju metrička i ritmička pravila, nego filozofska za praktički život. Zato sam u sebi ovako razmišljam: ako imam vodenu bolest, idem k liječniku, a ako me je spopala bolest lakomosti, ne ću li se uteći duševnom liječniku, filozofu? Filozofu, a ne nazovi-filozofu, jer kao što se više ne uzdam u onoga, koji me je prevario tjelesno bolesna, tako se ne ću uzdati ni u one, koji mi kazuju, da je bogat čovjek i mudar, jer sam se uvjerio, da je njihovo načelo lažno. Kad bi bilo istinito, što oni govore, moralo bi te biti stid, što nijesi prvi lakomac na svijetu. Moj dobavljač drži, da je imanje, što ga ima, njegovo, a ne vidi, da je moje. Uistinu ja kupujem za svoje novce njegovo žito i vino. Razlika je samo to, što je vlasnik platio imanje najedamput, a potrošač ga plaća pomalo. Neka se vlasnik ne vara, da on ne kupuje žito i vino, što ga dobiva od svog imanja. On ga kupuje, kao što ga kupujem i ja, t. j. on ga je kupio, kad je stekao imanje, a ja ga kupujem danas za sutra. Ali kako možemo zvati svojim posjed, koji možemo izgubiti od jednoga časa do drugoga? Prije ili kasnije čeka nas smrt, pa će doći i baštinik. Čemu tražiti biserje, mramor, bjelokost, slike? Ima ih, koji svega toga nemaju, a drugi i ne mare imati, kao na pr. ja, ma da to nije moja zasluga. Svatko se od nas rodi pod utjecajem svoga Genija, koji nije isti ni u braće. Odatle vidimo, da jedan brat veselo živi i troši, a drugi se, ma da je bogat, muči i kini od

zore do mraka. Ja ću se držati zlatne sredine i ono, što imam, umjereno uživati ne mareći, da će me psovati baštinik, što mu nijesam više ostavio, ali opet ne ću rasipati, nego ću nastojati, da shvatim razliku između rasipnika i onoga, koji veselo uživa, između štedljivca i škrtca. Samo neka je daleko od mene prljavo siromaštvo! Za drugo ne marim. Nije mi stalo, hoću li vode života preploviti na velikom brodu ili u čamcu. Moj put ne će biti ni prebrz od vjetra u krmu ni prepolagan od vjetra u pramac. Moje je geslo: u svem biti posljednji među prvima, ali opet prvi među posljednjima. Prost si od lakomosti. Dobro. A jesi li prost od drugih mana: častohleplja, straha od smrti, srdžbe, praznovjerja...? Slabe bi bilo koristi, da si se riješio jedne, ako ostaju ostale. U tom slučaju, ako ne znaš živjeti, kako bi trebalo *(recte,)* ustupi mjesto onima, koji umiju *vivere recte,* i kani se jagme za srećom pa se spremi, da u pravo vrijeme ustaneš od životne gozbe, da ne budeš smijeh i ruglo mladeži!

U poslanici pjesnik opširno razlaže, kako napušta pjesništvo i predaje se filozofiji. Poslanica je napisana po svoj prilici 18. god. pr. K.

1. *bono* tiče se vrsnoće i hrabrosti Tiberija Nerona, koju je pokazao u armenskoj vojni. — *amice* ne znači prijateljski odnos, nego da je pripadao Tiberijevoj *cohors.* — **2.** protazi *si quis forte velit... laedat* odgovara apodoza (st. 17.) *ille ferat...* — *puerum = servum.* — *natum Tibure vel Gabiis:* domaći su se robovi više tražili i bili su skuplji nego tuđinski. — **3.** *agat* raspravljati, pogađati se. — **4.** *candidus* o boji kože: bijel, jer su bijeli robovi bili u većoj cijeni od crnih. — *et pulcher a vertice ad talos imos:* od glave do pete. — **5.** *fiet eritque tuus:* postat će i bit će (= ostat će) tvoj. — *nummorum... octo:* za 8000 sesteraca (od prilike 400 Kn). To je bila redovna cijena za roba, koji je radio poljske poslove, ali za robove, koji su bili određeni za kućne poslove, plaćalo se više; zašto nije veća svota, v. st. 14. — **6.** *verna* rob rođen u kući, domaći. — *ministeriis* dativ u vezi s *aptus.* — *ad nutus erilis (= eri)* na mig gospodarov, t. j. nije tvrdoglav, nepokoran. — **7.** *litterulis ... inbutus:* natuca, zna nešto grčki. — *arti cuilibet* za svako umijeće, kao pjevanje, slikanje, plesanje, deklamiranje i t. d. — **8.** *argilla... uda:* comparatio compendiaria: od njega ćeš, kao od vlažne (dakle gipke, meke) gline, moći sve učiniti. — **9.** *canet* futur, jer

hoće da istakne misao: ako bude gospodar htio. — *indoctum* neumjetno, bez škole, po sluhu. — *dulce* slatko, ugodno. — *bibenti* dativ: za onoga, koji pije, jer se kod pića od pjevanja ne zahtijeva toliko, koliko inače; mi bismo mogli prevesti: kod čaše vina. — **10.** Prodavač hoće da kaže, da ne će dodati još druge pohvale, a to izriče općenitom mišlju, da ne valja pretjeravati hvaleći robu, koju želiš prodati. — *levant = leviorem reddunt* umanjivati, slabiti. — *plenius,* t. j. *pleniore ore* punijim ustima ili *plenius = plus.* — *extrudere* robu, koja je za prodaju, p r o t u r a t i, jer mu treba novaca. — **12.** *res* potreba, nužda. — *meo... in aere,* dakle ne *in alieno:* nemam duga, nijesam zadužen. — *pauper* koncesivno: i ako sam siromašan, duga nemam. — **13.** *hoc,* t. j. tako malu cijenu. — *mangonum: mango* je trgovac, koji zna čimgod uljepšati robu i sakriti joj nedostatke, da namami kupce, onda: trgovac robljem. — *non temere = non facile.* — **14.** *quivis* tkogod, svatko, dakle: ali tebi ću dati. — *ferret = impetraret,* po analogiji izraza *munus ferre.* — *idem = hoc* u prijašnjem stihu. — *semel* samo jedamput. — *cessavit* zadržati se, ostati; eufemistički za *fugit,* kako se jasno vidi iz st. 16. *excepta fuga.* — **15.** *in scalis* pod stubama (kad se s bijega vratio). — *pendentis habenae:* bič, koji je visio sc. na stijeni. — **16.** *exceptā... laedat:* ako ti ne smeta bijeg, za koji si čuo, doznao (st. 14). — **17.** *ille* (sc. *mango*) *ferat* tu se započinje apodoza k st. 2. — *pretium* kupovnina. — *poenae securus* bez brige, bez straha za naknadu, koju bi morao dati, da je pogrješku robovu zatajio. — **18.** *prudens (= providens)* znajući, sa znanjem. — *lex* pogodba, koju si znao, pa zato ne možeš sada dići tužbu za naknadu. — **19.** *insequeris = num insequeris:* progoniti (sudbeno). — *lite... iniqua* pripada i k *insequeris* i k *moraris* (zapravo: zadržavati, onda: dosađivati). — **20.** I ja sam, baš kao onaj *mango,* tebi *proficiscenti* na odlasku unaprijed rekao svoju pogrješku. — **21.** *officiis* dativ *(= ad officia)* zavisan od *mancum;* pod *officia* misli se ovdje pisanje pisama. — *mancum* zapravo: kljast, onda: nemoćan, slab; ovdje u prenesenom značenju: sasvim neprikladan; *prope* ublažuje preneseno značenje. — **22.** *iurgares* pravdati se, prigovarati. — *rediret* kao odgovor na pismo Florovo. — **23.** *tum* se odnosi na *cum dixi me pigrum* (st. 20). — *mecum facientia,* koje je meni u prilog. — *iura* pravo, koje sam stekao iskrenim priznanjem svoje pogrješke. — **24.** *attemptas* napadati. — *super hoc = praeterea.* — **25.** *tibi* pripada i k *exspectata* i k *mittam.* — *carmina* lirske pjesme. — **26.** *Luculli: L. Licinius Lucullus,* vojskovođa u ratu s Mitridatom 73. god. Pripoviješću o Lukulovu vojniku Horacije hoće da opravda, zašto se odriče pjesništva; *paupertas* ga je nagnala, da piše stihove, ali sad je u povoljnim prilikama pa hoće da uživa mir. — *viatica* ušteda sabrana od plaće i prodana plijena.

— *multis aerumnis* spoji s *collecta*. — **27.** *stertit* hrkati, da se označi tvrd san. — *ad assem* do pare. — **28.** *vehemens lupus* apozitivno mjesto poredbe: *ut vehemens lupus*. — **29.** *ieiunis dentibus* (abl. causae) *acer* tiče se vuka. — **30.** *regale* = *regium*, t. j. kralja Mitridata. — *deiecit* tehnički vojnički izraz: protjerati, potisnuti neprijatelja iz tvrda položaja *(loco)*. — **31.** *summe munito* = *maxime*. — **32.** *donis* ... *honestis* odlikovanje, kao: *coronae aureae (civicae, murales, vallares)*. *armillae, torques, phalerae* (medalje), *hastae purae* (bez šiljka). — **33.** *et* = *etiam*. — *super* = *insuper* povrh toga. — *bis dena sestertia* 20.000 sesteraca, od prilike 1000 kuna. — *nummum* je akuzativ, apozicija od *sestertia* = *ut nummum:* u gotovu, gotovine. — **34.** *praetor* u prvotnom značenju *(praeitor* od *praeeo)*: vojskovođa (Lukul). Poredaj: *forte sub hoc tempus praetor cupiens evertere nescio quod* (ne znam koji = neki) *castellum coepit eundem hortari*. — **36.** *quae* ... *possint* konsekutivno. — *mentem* θυμόν srčanost. — *quoque* pojačava: i. — **37.** *bone* v. st. 1.: junače! — **38.** *laturus* kao st. 14. *ferre* dobiti. — *quid stas* kao sat. I. 1. 19. *quid statis*. — **39.** *post haec* sc. *verba:* nato će. — *catus* stara sabinska riječ: lukav. — *quantumvis rusticus:* i ako neotesan kao seljak. — *ibit* podrugljivo ponovljeno odgovara onomu: *i* ... *i* st. 37. — **40.** *zonam* pojas, ćemer, u kom se nosio i novac (kesa). — **41.** Tako se desilo i sa mnom: i mene *paupertas inpulit, ut versus facerem*. Pjesnik navodi tri najznatnija momenta iz svoga života *(Romae* ... *Athenae* ... *Philippi)*, iza kojih je nastupila *paupertas*. — *nutriri* odgajati; u Rim ga je doveo otac kao dječaka. — **42.** *iratus* ... *Achilles* kaže, da se viša obuka započela s Homerovom Ilijadom. — **43.** *bonae* pripada k *Athenae:* draga, mila; u ono su doba rado polazili mladi Rimljani u Atenu, da steknu višu izobrazbu, osobito da uče filozofiju. — **44.** *ut* konsekutivno. — *vellem* da sam dobio volju. — *curvo* (ablativ) *dignoscere rectum* tiče se etičke strane filozofije, a *quaerere verum* dijalektičke (spoznajno-teoretskim pitanjima bavila se novija akademija); *curvum i rectum* su geometrijske opreke, ovdje u etičkom značenju: *curvum* = *pravum, turpe, malum, falsum; rectum* = *honestum, bonum, verum*. — **45.** *inter silvas Academi:* u gaju, posvećenom heroju Akademu, nedaleko od Atene, bijaše gimnazija, gdje je učio Platon. — **46.** Poredaj: *sed loco grato me emovere dura tempora:* nemiri poslije umorstva Cezarova; Brut je s ostalim mladim Rimljanima, koji su tada boravili u Ateni, povukao u vojsku i Horacija, koji, ako uzmemo riječ *emovere* u pravom značenju, nije pošao drage volje. — **47.** *civilis* pripada k *aestus* (vrenje, struja). — *rudem belli* = *inbellis*. — *tulit in arma* v. c. II. 7. 15 *te rursus in bellum resorbens unda fretis tulit aestuosis*. — **48.** *non responsura*

= *quae non responsura erant:* odgovarati, onda: ravan, jednak biti, odoljeti. — **49.** *unde*, t. j. *ex civili aestu*. — *simul primum* = *simul ac*. — *dimisere* otpustiti (kući). — *Philippi:* poslije bitke kod Filipa (42. god.) vratio se Horacije odmah kući, dok su mnogi drugi pošli k Sekstu Pompeju. — **50.** *decisis humilem pinnis* podrezanih ili polomljenih krila, te se više nije mogao dići u visinu, nego je bio u nizini, na tlima *(humilis)*. — *inopem* s gen. *laris* i *fundi:* bez ...; *laris* kuća u Venuziji, *fundi* imanje na Volturu, koje je izgubio, kad su triumviri porazdijelili područje Venuzije svojim veteranima. — **51.** Kao što je siromaštvo potaklo Lukulova vojnika na hrabrost, tako je gubitak imanja potakao Horacija *ut versus faceret*. Isp. ἁ πενία μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει. — **52.** Konstruiraj: *sed quae cicutae poterunt umquam expurgare satis habentem (= me qui habeo) quod non desit (= id quod satis est), ni putem melius dormire quam versus scribere*. — *cicutae* sjeme i lišće trubeljike upotrebljavalo se za obloge u vrućici (ovdje pjesnička vrućica: *furor poeticus)*. — *expurgare* izliječiti. — **54.** *dormire* spavati, t. j. biti besposlen; smisao: ako bih sada, kad sam u povoljnim prilikama, volio pisati stihove nego mirovati, značilo bi, da je moja bolest *(furor poeticus)* neizlječiva. — **55.** Drugi razlog za Horacija, što ne će više da piše stihove: godinama nestaje duševne svježine, potrebne za pjesništvo. — *singula* jedno za drugim. — *praedantur* plijeniti, grabiti. — *euntes* = *abeuntes*, isp. c. II. 14. 5. *quotquot eunt dies*. — **57.** *quid faciam vis?* što hoćeš, da činim? ne mogu ništa učiniti protiv toga, nije druge, e pa što ću; izraz za rezignaciju. — **58.** Treći razlog: ni ukus ljudi nije jednak, te je pjesniku teško sve zadovoljiti. — **59.** *carmine* lirska poezija, v. st. 25. — *iambis* epode. — **60.** *Bioneis sermonibus* su satire. Bion iz Boristena, filozof u 3. vijeku pr. K., bio je na glasu zbog jetke dosjetke; njegove prozom napisane διατριβαί prikazivale su rezultate etičke spekulacije drugih filozofa za širu publiku. — *sale nigro:* sol tamne boje iz drvena ugljena; upotrebljavala se za soljenje ribe, ovdje znači: zlobnu, ljutu dosjetku, koja je bila karakteristična za *sermones Bionei*. — **62.** *vario* ... *palato* dativ uz *poscentes* za svoj različni okus. — **63.** *quid dem?* što da dam? t. j. na stol. — **64.** *duobus:* drugoj dvojici. — **65.** Četvrti razlog: ne možeš pisati stihove u nemiru i vrevi gradskoj. — **67.** *sponsum* supin, da jamčim, sat. II. 6. 23. — *auditum* supin, pomišlja *recitationes*. — **68.** *omnibus* sve druge, ostale. — *cubat* v. sat. I. 9. 18. — **70.** *humane commoda:* ljudski primjeren, za čovjeka primjeren; rečeno ironički, kao da je *inhumane incommoda;* od jednoga mjesta do drugoga bilo je neko 3 kilometra. — *verum* ... tim navodi Horacije prigovor, koji pobija riječima *festinat calidus mulis* ... — *purae*, t. j. od zapreka. —

plateae: široka cesta u gradu. — **72.** *calidus* vatren, žestok. — *mulis gerulisque* ili je abl. instrumenti ili abl. sociativus bez *cum* po analogiji vojničkoga govora: *ingenti exercitu proficisci.* — *redemptor* v. c. III. 1. 35., kojemu se žuri, te sebi bezobzirno krči put među prolaznicima. — **73.** *torquet* okrećući diže. — *machina* čekrk, vitao. — **74.** *robustis . . . plaustris* dativ uz *luctantur:* teška kola; sukob teretnih kola sa sprovodom, gdje se jedan drugome ne će ugnuti, te nastane gužva. Isp. sat. I. 6. 42. i d. — **76.** *canoros* blagoglasan, skladan. — **77.** Ne može se dakle razmišljati na cesti i u gradskoj buci, jer *scriptorum (= poetarum) chorus* (kolo) *omnis amat nemus et fugit urbem* (ne baš Rim, nego grad uopće). — **78.** *rite cliens* kako je pravo, po običaju štićenik. — *somno et umbra* ἓν διὰ δυοῖν *somno sub umbra:* san u hladovini, sjeni. — **80.** *contracta* spojeno s *vestigia,* dok zapravo pripada k *me:* sabran; spojiš li s *vestigia,* onda znači: uzak. — *sequi vestigia vatum* ići stazom pjesnika, t. j. starijih znatnih pjesnika. — **81.** *ingenium* apstraktna imenica mjesto konkretne; uman, genijalan čovjek. — *vacuas* miran, tih, opreka: svjetski grad Rim. — *desumpsit = delegit.* — **82.** *insenuit* ostario je, osijedio je. — *curis* znanstvena istraživanja, nauke. — **83.** *taciturnius* komparativ adjektiva vezan s *ingenium.* — *exit* sc. *e domo.* — **84.** *risu . . . quatit* zapravo: smijehom drma, trese = natjerati u smijeh. — *hic,* t. j. *Romae.* — *rerum* zavisno od *fluctibus:* poslovi. — *in mediis* pripada i k *tempestatibus.* — **86.** *verba . . . conectere* riječi vezati, spajati, t. j. graditi stihove. — *lyrae motura sonum* zapravo: koje će potaći zvuk lire, t. j. koje će se uz pratnju lire pjevati, koje će lira pratiti. — *digner = num digner* zar da držim vrijednim. — **87.** Peti razlog: moraš se obazirati na druge pjesnike takmace, kojima moraš tamjanom kaditi, da i oni tebi pokade, i zato mi je pjesnikovanje mrsko. Poredaj: *erat Romae rhetor (= orator) frater consulti.* — *consulti,* t. j. *iuris* ili *iure consultus.* — *ut* konsekutivno, jer valja u misli dodati *is* (takav, te). — **88.** *sermone* mi: iz ustiju, u razgovoru. — *meros . . . honores* zapravo: čiste (t. j. nepomiješane s kritikom) hvale, onda: same hvale; kod braće se međusobna hvala još nekako može opravdati bratskom ljubavlju, dok kod pjesnika takva opravdanja nema. — **89.** *Gracchus* misli Gaja, koji je bio najznatniji govornik starijega vremena. — *Mucius:* u obitelji *Mucii Scaevolae* bilo je više znatnih pravnika; ovdje misli P. Mucija Scevolu, konzula 133. godine. — **90.** *qui minus . . . = quomodo minus . . .* retoričko pitanje = *non minus.* — *argutos = canoros.* — *furor* pomama, t. j. međusobno kađenje, hvaljenje. — **91.** *carmina* (t. j. *lyrica) conpono,* izostavljeno je *ego,* koje je u protivnosti s *hic.* — *elegos: elegi* su zapravo stihovi (elegijski), a onda metonimijom pjesma: elegija. — *mirabile visu . . . opus* apozicija k *elegos.* —

caelatum novem Musis: od 9 Muza izvedeno, stvoreno, t. j. savršeno. — **93.** *fastu = fastidio* nadutost, prezir. — *molimine* trud, naprezanje, ovdje: važnost. — *circum* — *spectemus* sa svih strana ogledati. — **94.** *vacuam* otvoren. — *vatibus* dativ. — *aedem* nije hram Muza, gdje su se odavna pjesnici sastajali, nego je hram Apolonov na Palatinu, gdje je bila bibliotheca Latina, a do nje dvorana za recitacije. Tamo su dakle išli takmaci. — **95.** *si forte vacas = nisi quid te distinet* ep. I. 2. 5. — **96.** *ferat = proferat* iznijeti, recitirati *(quid = quae carmina).* — *qua re* čim (= na koji način). — **97.** Poredba bez poredbene partikule. Međusobno kađenje (hvaljenje) uspoređuje se s borbom gladijatora, koji su bili teško naoružani samnitskim oružjem, pa je njihova borba dugo trajala *(lento).* — *Samnites = ut Samnites.* — *ad lumina prima,* t. j. do večera, kad se počnu svijeće paliti. — *duello* u osnovnom značenju = dvoboj, v. ep. I. 2. 7. — **99.** *discedo* nastavlja metaforu: odlazim, udaljujem se, t. j. s natjecanja. — *Alcaeus* glasoviti lirski pjesnik grčki: kao (drugi) Alkej, s obzirom na *carmina* u st. 91. — *puncto* kod izbora su se glasovi bilježili točkama; prema tome *puncto = suffragio* glas, ovdje: sud. — *meo* sc. *puncto.* — *quis* sc. *discedit,* a predikativno je kao i *Alcaeus.* — **100.** *Callimachus . . . Mimnermus:* kao Kalimah . . . Mimnermo, elegijski pjesnici s obzirom na *elegos* u st. 91. — *si plus adposcere visus (est mihi),* t. j. ako nije tim zadovoljan. — **101.** *Mimnermus* stari elegijski pjesnik (oko 630. pr. K.), kojega Horacije više cijeni nego Kalimaha. — *cognomine,* kao *alter Homerus, alter Alcaeus, Romanus Callimachus* (Propercije) i t. d.; *optivo = adoptivo.* — **102.** *multa* sc. *incommoda.* — **103.** *scribo* sc. *carmina.* — *supplex* poklečke, klečeći, s ironijom rečeno, jer je prije za sebe rekao ep. I. 19. 37 *non ego ventosae plebis suffragia venor.* — **104.** *finitis studiis = cum studia finierim,* t. j. sada, kad je učinio kraj pjesmama. — *mente recepta:* kad je opet došao k pameti, jer ga je mučio *furor (poeticus),* st. 90. — **105.** *obturem* potencijalno i spoji s *inpune:* mogu bez kazne, bez pogibli, bez štete začepiti, t. j. jer sada, kad više ne piše pjesama, ne treba se bojati njihove srdžbe. — *patulas* dosad ili prije otvorene. Isp. sat. II. 6. 46. — **107.** *gaudent scribentes = dum scribunt,* a *laudant quidquid scripsere* st. 108. Isp. Catull. 22. 15. *neque idem umquam aeque est beatus ac poema cum scribit: tam gaudet in se tamque se miratur.* — *ultro* sami od sebe, a razjašnjuje se sa *si taceas.* — *beati* prikladnije je spojiti s *laudant* nego sa *scripsere.* — **109.** *legitimum* valjan, t. j. po pravilima, zakonima umjetnosti. **110.** *cum tabulis:* pisaće pločice (prevučene voskom), na kojima pisac piše pjesme. — *animum* osjećaj, svojstva, nazor. — *censoris honesti* pošten, t. j. pravedan, nepristran; *censor* je ovdje u pre-

nesenom značenju = *iudex, criticus.* — **111.** *audebit . . . movere:* smjelo će ukloniti, imat će snage i srčanosti da ukloni, jer čovjek nerado briše, što je prije držao lijepim. — *quaecumque* se odnosi na *verba* (izrazi). — *parum splendoris* sjaj, krasota, t. j. izrazi, koji nemaju pjesničke vrijednosti. — **112.** *sine pondere* bez krepčine, bez snage. — *honore indigna* nevrijedne te časti, t. j. da se upotrebljavaju u pjesništvu; slika uzeta od cenzorova rada, on je nevrijedne uklanjao iz senata. — *ferentur = existimabuntur.* — **113.** *movere loco* po analogiji *movere senatu,* što vrši cenzor. — *invita recedant:* jer čovjek nerado briše, što je napisao. — **114.** *versentur adhuc intra penetralia Vestae:* još se nalaze u svetom prostoru Vestinu, t. j. koji još nijesu izdani na svijet; *penetralia* je unutrašnji sveti prostor u hramu, kamo ljudske oči ne dopiru; pjesnik misli svoj pisaći stol, u kojem čuva svoje rukopise, što ih ljudske oči još ne smiju vidjeti. — **115.** *obscurata* skrovite, nepoznate. — *diu* se razjašnjuje stihom 117. — *populo* dativ u vezi s *eruet:* za upotrebu narodu iskapat će (t. j. iz spisa starih pisaca). — **116.** *speciosa vocabula rerum* zorna, lijepa imena stvari, t. j. riječi, koje daju zornu sliku o stvari. — **117.** *memorata* nije naprosto = *commemorata,* nego su ih Katon i Ceteg još poznavali i u pameti držali, dakle: u pameti držane ili slobodnije: upotrebljavane. — *Catonibus atque Cethegis* dat. agentis; *M. Porcius Cato Censorius* (234.—149. god. pr. K.), *M. Cornelius Cethegus,* konzul 204. god., bili su vrsni govornici, koje su držali za glavne zastupnike starijega latinskog jezika. — **118.** *situs informis* grdna rđa (metaforom: zaborav). — *deserta* (sada od svih) ostavljen, zanemaren, zapušten. — **119.** *adsciscet* primiti (t. j. u svoj jezik). — *genitor . . . usus:* praktična potreba (*usus*) jezika stvara uvijek (*genitor*) nove riječi i uvodi ih u javnost (*producit*). — **120.** *Vemens* (od *vehemens* kao *nilo* od *nihilo*) usporedba s rijekom: neodoljiv, žestok. — *liquidus* čist, bistar. — **121.** *fundet = effundet.* — *opes* blago, bogatstvo; kao što rijeka, koja neodoljivo i bistro teče, daje zemlji, natapajući je, plodnost, bogatstvo, tako čini i pjesnik; bogatstvo, što ga on daje, razjašnjuje se s *Latium beabit divite lingua; beabit* usrećiti, obogatiti koga čim. — **122.** *luxuriantia conpescet* uzbujalo će obrezati, t. j. bujne mladice, koje ne daju ploda, odrezat će poput vrtlara. — *sano . . . cultu (= cultura)* zdravom, opreznom obradbom. — *levabit = expoliet, limabit* izgladiti. — *virtute carentia* mlitavo. — *tollet = extollet* pojačati, opreka od *luxuriantia conpescet.* — **124.** *ludentis speciem dabit:* pri tom mora pružati sliku, da lako, igrajući se, stvara, a uistinu se muči, napreže. — *et = et tamen.* — **125.** *movetur* medijalno = *saltat:* plešući prikazivati; činit će se, da piše stihove s najvećom lakoćom, ali uistinu će se naprezati kao pantomim, koji pleše teške i različne plesove (sad kao satir, sad kao nezgrapan Ciklop) vrlo vjerno, a bez vidljiva naprezanja. — **126.** *praetulerim* izrična rečenica s potencijalnim konjunktivom.. — *scriptor* v. st. 77. — *delirus: qui a recta via declinat:* koji zabrazdi, onda: lud, bezuman. Isp. *delirant* ep. I. 2. 14. — *iners* bez umjetničkog osjećaja. Isp. Cic. de fin. II. 34. 115. *quibus* (sc. *artibus*) *qui carebant, inertes a maioribus nominabantur.* — **127.** *dum = dummodo.* — *mala* pogrješke, mane. — *vel denique* ili bar. — *fallant* ostanu mi sakrivene, nepoznate. — **128.** *sapere* u estetskom značenju: imati umjetnički ukus, umjetnički smisao. — *ringi* zapravo: kesiti zube, onda: srditi se. Smisao: kad se mora toliko truditi *qui legitimum cupiet fecisse poema,* bolje je biti loš pjesnik, koji se osjeća sretnim, nego imati smisla za umjetnost, a srditi se, što ne možeš postići savršenost. To će pokazati anegdotom o Argivcu st. 128. i d. — *haud ignobilis:* budući da je ta anegdota poznata; sholijast zove toga Argivca *Lycas.* — **129.** *qui . . . credebat* indikativ, jer kazuje činjenicu, a *qui . . . servaret . . . posset* konjunktivi, jer se izriče karakteristika (= takav, da . . .). — **130.** *vacuo* prazan, t. j. bio je sasvim sam. — *sessor* sjedilac, marljiv posjetnik. — *plausor* pljeskač, oboje možeš prevesti i glag. prilogom sadašnjosti; imenicama se izriče, da je to bilo njegovo zanimanje. — **131.** *cetera* uostalom. — *servaret (= observaret) . . . munia:* koja su to *munia,* kaže se u daljim stihovima 132—135. — **134.** *non insanire* ne pobjesnjeti. — *signo laeso lagoenae:* glineni je vrč za vino bio zatvoren glinenim čepom, koji je bio zapečaćen. Isp. Mart. IX. 87. 7 *nunc signat meus anulus lagoenam.* Pečat (*signum*) je bio povrijeđen, oštećen (*laeso*) od roba, da može piti vino iz vrča. Tim se razjašnjuje *posset qui ignoscere servis.* — **135.** *rupem* jaz, propast. — *puteum . . . patentem:* otvoren, jer je poklopac s bunara slučajno uklonjen; i jednim i drugim hoće da opiše pojam: pogibli. — **136.** *opibus* mjesto sing. *ope = auxilio.* — *refectus* oporaviti se. — **137.** *elleboro* čemerika, kukurijek, starima lijek od mahnitosti, a davao se nepomiješan s vodom ili čim drugim, dakle čist (*meracus*). — *bilem* mahnitost, jer se žuč držala uzrokom mahnitosti, zato se mahnitost i zvala *μελαγχολία.* — **138.** *redit ad sese* k sebi doći, osvijestiti se. — *pol* v. ep. I. 7. 92. — **139.** *extorta* sc. *est = per vim dempta,* kao u st. 57. — **141.** *sapere* ovdje u drukčijem značenju nego u st. 128., t. j. u moralnom = *sapientia.* — *abiectis . . . nugis = abiecto poesis studio.* — **142.** *pueris* pripada k *tempestivum* i ka *concedere.* — **143.** *verba sequi = sectari, quaerere.* — *modulanda* v. st. 86., to je perifraza: pjevati, pisati pjesme. — **144.** *sed verae . . .* perifraza je za p r a v u m u d r o s t; *numeros modosque* takt i ritam, skladnost, harmonija, t. j. mjesto skladnosti pjesama treba da bude skladnost življenja.

— **146.** *sitim finiret* zapravo: žeđu ograničiti, stegnuti, onda: ugasiti. — *lymphae = aquae.* — **147.** *narrares = diceres* sc. *id*, t. j. *tibi nullam copiam lymphae sitim finire.* — *quod . . .* ne zavisi izravno od *faterier* (= *fateri*), nego *quod* je ovdje u značenju: što se toga tiče, da ili što . . ., ako. — **149.** *monstrata radice* abl. instrumenti: pokazan, ovdje: propisan, određen. — **150.** *fugeres . . . curarier* (= *curari*): propustio bi, ne bi htio (= *nolles*) liječiti se. — **151.** *proficiente nihil:* ništa ne koristiti. — *audieras* sc. *a falsis monitoribus*, v. st. 154.; dok stojici uče, da je samo mudrac bogat, svijet uči, da je novac sve. — **152.** *rem = divitias.* — *decedere* tehnički izraz za bolesti: nestajati, gubiti se, prestajati, popuštati. — **153.** *cum* koncesivno. — *ex quo* otkako, otkad. — **154.** *plenior* bogatiji. — *utĕris* ne *utēris*, Porphyr.: *adhuc audies opulentiae laudatores, quibus iam semel credendo deceptus es?* — **155.** *prudentem = sapientem*, predikativno kao i *cupidum timidumque minus*, objekt je *te;* smisao: kad bi bilo istinito, da bogatstvo čini čovjeka mudrim, morao bi svatko nastojati da bude što lakomiji. — **156.** *si cupidum timidumque* sc. *reddere possent.* — *nempe* dakako (ironički). — **157.** *avarior*, a prema tome i *ditior.* — *uno:* očekivali bismo *unus:* ako bi ma i jedan . . ., ali *uno* vezano s *te* ističe o d t e b e j e d i n o g a prema svim ostalim ljudima. — **158.** Da bi posjed velikih dobara donosio sreću, jest umišljenost. Jer što je vlasništvo? Samo ono, što mogu upotrebljavati, uživati. Pravi vlasnik nije onaj, koji nešto ima po zakonu, a ne uživa to, pogotovu, kad stvar uvijek mijenja vlasnika. Isp. Cic. ad fam. VII. 30. 2 *id est cuiusque proprium, quo quisque fruitur atque utitur.* — *quod quis libra . . . aere est:* što je tko na zakoniti način kupio; ističe formalnosti zakonite kupnje, koju ovako opisuje Gaj 1. 119.: *est mancipatio* (kupnja) . . . *imaginaria quaedam venditio . . . eaque res ita agitur: adhibitis non minus quam quinque testibus civibus Romanis puberibus et praeterea alio eiusdem condicionis, qui libram* (vaga) *aeneam teneat, qui appellatur libripens* (koji važe, simbol najstarije kupnje, kad se bakreni novac vagao), *is qui mancipio accipit* (tko prima što kao formalno vlasništvo, kupuje, kupac), *aes tenens ita dicit:* »*hunc ego hominem* (ili koju stvar već prema ugovoru: *hanc rem) ex iure Quiritium meum esse aio isque mihi emptus esto hoc a e r e a e n e a q u e l i b r a*«, *deinde aere percutit libram, idque aes dat ei, a quo mancipio accipit* (od koga kupuje, t. j. prodavaču) *quasi pretii loco.* — **159.** *quaedam . . . mancipat usus* bio je i drugi oblik stjecanja vlasništva: *usucapio*, da netko bez prekida ima pokretnu stvar godinu dana, nepokretnu dvije godine. Tehnički izraz *usucapio* opisan je ovdje riječima *mancipat usus* (daje u pravo vlasništvo); dalje šaljivo uzima Horacije *usus*

u značenju: uživanje, upotrebljavanje. — *consultis* v. st. 87. — **160.** *qui te . . . tuus est* općenita misao, razjašnjena onim, što slijedi; *ager* premješteno u relativnu rečenicu. — *tuus est*, smisao: ti si, a ne Orbije, gospodar posjeda, vlasnik njegov, jer ga ti uživaš kupujući prirod od njegova upravitelja. — *vilicus* je rob, koji kao upravitelj upravlja imanjem i nadzire ostale robove. — *Orbi:* Orbije bit će bogati posjednik, susjed Horacijev, od kojega je on kupovao vino i neke živežne namirnice; genitiv pripada i k *ager.* — **161.** *tibi* spoji s *frumenta daturas.* — **162.** *te dominum sentit* opaža, da si ti gospodar (pravi vlasnik), tebe drži za gospodara. — *uvam* kolektivno: grožđe, kojega nije bilo na imanju Horacijevu. — **163.** *nempe* dakako. — *modo isto*, t. j. kupujući prirod imanja. — **164.** *paulatim mercaris:* pomalo kupuješ imanje, koje je Orbije najedamput kupnjom stekao (*emptum*). — **165.** *etiam supra* još više. — **166.** Nema nikakve razlike, da li si imanje kupio *olim*, kao Orbije, ili *nuper*, t. j. kupujući dnevno prirod; svaki kupuje samo pravo uživanja; *numerato* supstantiv. ablativ: gotovina. — **167.** *emptor . . . quondam* (doziva u pamet prijašnje *olim*) usko je vezano = *qui quondam fuit emptor, qui quondam emit.* — *Aricini: Aricia* grad u Laciju. — *Veientis:* Veji u Etruriji. — **168.** *emptum* kao i *emptis:* kupljen, protivno od *suum, proprium;* smisao: i kupac zemljišta, koji je njegov zakoniti vlasnik, jede, kao i svaki potrošač, kupljena jela, jer ih je u jedan mah platio kod kupnje zemljišta, pa se vara, kad misli, da jede n e k u p l j e n a jela: *quamvis aliter putat* odnosi se na *emptum, emptis.* Isp. epod. 2. 48, gdje lihvar Alfije drži, da seljakinja *dapes inemptas apparet.* — **169.** *sub* temporalno, isp. sat. I. 1. 10. — *calefactat* grije. — *aenum* kotao, u kojem se grijala voda, da se miješa s vinom. — **170.** *usque* spoji s *qua:* sve donle, gdje... — *suum* svojim, svojinom. — *populus adsita* zasađen jablan, da označuje među, kako se ističe s *certis limitibus*, što je instrumental u vezi s *refugit.* — *vicina iurgia = vicinorum iurgia*, isp. Varro de re rust. 1. 15. *ne familiae rixentur cum vicinis ac limites ex litibus iudicem quaerant.* — *refūgit*, t. j. onda, kad je zasađen, zato perfekt. — **172.** *puncto mobilis horae:* za hip nestalna sata, isp. sat. I. 1. 7. *horae momento.* — **173.** *prece* na molbu, dakle darom. — *pretio*, dakle prodajom. — *vi* dakle zapljenom. — *morte suprema:* najposlije smrću. — **174.** *dominos*, jer na mjesto jednoga dolazi drugi. — *cedat* prelazi. — *in altera iura = in alterius iura.* — **175.** *usus* uživanje. — *heres heredem alterius* sc. *heredis* označuje ukratko 4 naraštaja. — **176.** *supervenit* natiskivati se za kim. — **177.** *vici* mjestance, dobarce. — **178.** *Lucani* sc. *saltus*, radi se o pašnjacima i posjedu blaga. — *metit* kositi. — **179.** *grandia cum parvis:* veliko i malo. — *non exorabilis:* neumoljiv, neumolan. —

auro abl. instrumenti. — **180.** *Tyrrhena sigilla* maleni mjedeni kipovi etruščanski, koji su se cijenili i skupljali. — *tabellas* sc. *pictas*. **181.** *argentum* srebrnina, srebrno posude. — *Gaetulo (= Africo) murice* afrikanski je grimiz bio veoma cijenjen, a dobivao se od soka ljuštura ili morskih puževa. — **182.** *habeant* ... *curat* konjunktiv uz indikativ; u prvom slučaju znači: ima takvih, koji nemaju, a rado bi imali; u drugom: ima doista jedan, koji ne mari, a to sam ja. — **183.** *cum alter fratrum* ... *alter* ..., različnost karaktera braće — jedan živi gospodski, drugi pati — bila je mio motiv novije komedije. — *cessare = in otio esse, otiari* besposličiti, dangubiti, mirovati, v. ep. I. 7. 57.; *ungui* (mazati se) znak je otmjena i gizdava života. — **184.** *Herodis palmetis pinguibus* dativ zavisan od *praeferat:* voli život dokolan i mekoputan nego se truditi, da steče kneževsko blago. Na glasu su bili sto stadija dugački nasadi palmi i balzamovih drveta židovskoga kralja Heroda kod Jeriha. Od tih nasada imao je vrlo velike (masne, *pinguibus*) prihode. — **185.** *dives* koncesivno: makar i bogat. — *inportunus: δύσκολος* koji sebi i drugima ogorčava život: mučan. — *ad umbram* (do mraka, do zapada sunca) *lucis ab ortu:* od jutra (zore) do mraka. — **186.** *silvestrem* šumom zarastao. — *flammis et ferro:* šumom zaraslo zemljište najprije popali, a tim ga i pognoji; onda ga plugom ore, da ga učini prikladnim za obrađivanje. Isp. ep. I. 2. 45. osobito *silvestrem* s *incultae, ferro* s *vomere, mitiget* s *pacantur*. — **187.** *scit Genius:* zna samo Genij, stoji samo do Genija, koji prati čovjeka od poroda do smrti. — *natale* ... *qui temperat astrum,* isp. c. II. 17. 17. i d.; svaki se čovjek rodi pod nekom zvijezdom, a na tu zvijezdu utječe *(temperat)* Genij. — **188.** *naturae deus humanae* bog ljudske naravi, t. j. svakoga, koji ima ljudsku narav, dakle zaštitnik svakog pojedinog čovjeka. Isp. Serv. k Verg. georg. 1. 302.: *Genium dicebant antiqui n a t u r a l e m d e u m uniuscuiusque loci vel rei aut h o m i n i s*. — *mortalis in unum quodque caput:* smrtan s obzirom na svako lice, svakoga čovjeka; umirući sa svakim čovjekom. — *voltu mutabilis* razjašnjuje se odmah s *albus et ater = laetus et tristis*. — **190.** *utar* ... istaknuvši različne ljudske ćudi dodaje pjesnik, da je njegova narav takva, da umjereno uživa svoje imanje kloneći se dviju suprotnosti: škrtosti i rasipnosti; *utar* apsolutno, pomisli: *meis bonis modicis:* uživat ću. — *ex modico* ... *acervo,* isp. sat. I. 1. 51. *at suave est ex magno tollere acervo.* — *quantum res poscet:* koliko bude potrebno. — **192.** *quod non plura datis invenerit* što nije našao više nego mi je dano (darovano) od Mecenata, t. j. što nijesam povećao imutak, što mi ga je poklonio Mecenat; drugi shvaćaju *datis = relictis = quae ego heredi dederim*. — **193.** *volam scire:* htjet ću znati, nastojat ću razumjeti. — *simplex* jednostavan (načinom života), umjeren. — *hilaris* veseo, dobre volje, zadovoljan. — *nepoti* (rasipnik) dativ uz *discrepet* kao i *avaro* uz *discordet*. — **195.** *distat* razlika je. — **196.** *plura* sc. *quam satis est* ili *quam res poscit* (st. 190.). — **197.** *puer ut = ut puer*. — *quinquatribus: quinquatrus* (= peti dan od Idus Martiae) je svetkovina u čast Minervi, a trajala je pet dana od 19.—23. ožujka. Kako je Minerva boginja umjetničkoga i duševnoga rada, to su i škole svetkovale te dane. To je bio jedini blagdan, koji je prekidao školsku godinu, što je trajala od 15. listopada do 15. srpnja. Tom bi zgodom učenici nosili učiteljima dar, koji se zvao *Minerval*. — *olim* jednom, kad je još polazio školu. — **198.** *exiguo gratoque* kratko no ipak ugodno, milo. — **199.** *pauperies inmunda (= sordida)* ... *absit,* isp. c. II. 10. 5. i d. — *domus* genitiv zavisan od *pauperies*. — **200.** *ferar unus et idem,* t. j. bit ću uvijek jedan isti, bit ću uvijek zadovoljan (imao mnogo ili malo). Potpuna bi misao bila: *nihil distat* (st. 195.), *utrum ego ferar nave magna an parva, nam ferar semper unus et idem*. — **201.** *non agimur = si* ili *quamquam non agimur*. — *tumidis* (pun) *velis* abl. instrumenti uz *agimur*, a *Aquilone secundo* abl. absol.; *Aquilone* kao i *Austris* (st. 202.) uopće za vjetar. — **202.** *non tamen* ono ipak ne ... — *aetatem (= vitam) ducimus (= agimus, degimus):* provoditi vijek, život. — **203.** *viribus, ingenio:* tjelesni i duševni dar. — *specie (= forma* ljepotom), *virtute* tjelesna i duševna vrlina. — *loco, re* stalež i imutak; po dva pojma, koji se među sobom potpunjaju. — **204.** *extremi primorum* ... *priores,* t. j. doduše posljednji među prvima, ali ipak znatno pred posljednjima. — **205.** *abi* izraz sudbenoga govora: idi, t. j. odriješen si, pa u običnom govoru, da se izrekne, da je netko izjavom zadovoljan: dobro. — *cetera* sc. *vitia*. — **206.** *fugēre* perfekt: jesu li pobjegle, je li ih nestalo, t. j. jesi li i od njih prost? — *pectus = animus*. — **207.** *formidine et ira* usko vezani pojmovi: strah od smrti i nemoćna srdžba, koja se diže protiv toga prirodnog zakona. — **208.** *somnia* ... *Thessala rides?* t. j. jesi li prost od sujevjerja? Nabraja vrste sujevjerja. — *terrores magicos* vračarska strašila, koja se vračanjem mogu dozvati, kao Lamije, Empuse i druge noćne sablasti. — *miracula* čudesa. — *sagas* vještica. — **209.** *nocturnos lemures: umbras vagantes hominum ante diem mortuorum et ideo metuendas* Porph. — *Thessala,* jer je u Tesaliji cvalo vračanje. — **210.** *natales grate numeras,* smisao: jesi li zadovoljan svojom sudbinom, životom? *grate = libenter,* pomišlja se mana *μεμψιμοιρία* — **211.** *lenior,* protivno *iracundus,* kao što je bio Horacije. — **212.** *quid te levat* kakvo ti olakšanje daje. — *spinis* jedna uklonjena pogrješka, ako ih imaš više, ne daje olakšanja, baš kao kad izvadiš

jedan trn, a imaš ih više. — **213.** *recte* = *sapienter.* — *decede peritis* sc. *recte vivendi:* ustupi iskusnima, onima, koji znadu. — **214.** *lusisti satis*... život se uspoređuje s gozbom; *lusisti* upozorava na *ludum* st. 142. — **215.** *abire* da odeš, t. j. da se okaniš toga načina života, koji nije više za tebe, ne dolikuje tvojoj dobi. — *potum largius aequo* sc. *te* koji si se obilnije naužio pića nego je pravo. — **216.** *pulset* (intenzivno od *pello*) = *exturbet* odrinuti, jer si joj na putu. — *lasciva decentius aetas:* mladost, mladež, kojoj više pristaje obijest, nestašnost = *œtas quam magis decet lascivam esse* ili *lascivire.* Isp. st. 142. *et tempestivum pueris conced re ludum.*

Cijena Kn 70.—

Ova se knjiga ne smije prodavati skuplje ni jeftinije od označene cijene.

472